

GLASUL BUCOVINEI
*
THE VOICE OF BUKOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUKOVINA

BIANNUAL REVIEW OF HISTORY AND CULTUREE

CHERNIVTSI (CERNĂUȚI) – BUCHAREST

2025, No.1-2
Year XXXII. No. 121-122

Editor-in-chief: Assist. Prof. PhD. MARIN GHERMAN

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Gheorghe Chivu, full member of the Romanian Academy (Bucharest), Univ. Prof. PhD. Ștefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Assoc. Prof. PhD. Harieta Sabol (Suceava), PhD. Marian Olaru (Rădăuți), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), PhD. Constantin Ungureanu (Chișinău), PhD. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava), PhD. Dorin Popescu (Constanța), Nicolae Șapcă (Cernăuți)

EDITORIAL OFFICE: Assoc. Prof. PhD. Cristinia Paladian, Maria Toacă, Dorina Popescu

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ BIANUALĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI

2025, Nr. 1-2

Anul XXXII. Nr. 121-122

Redactor-șef: Lect. univ. dr. MARIN GHERMAN

COLEGIUL DE REDACȚIE: prof. univ. dr. Gheorghe Chivu, membru titular al Academiei Române (București), prof. univ. dr. Ștefan Purici (Suceava), prof. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), conf. univ. dr. Harieta Sabol (Suceava), dr. Marian Olaru (Rădăuți), prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), dr. Constantin Ungureanu (Chișinău), dr. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava), dr. Dorin Popescu (Constanța), Nicolae Șapcă (Cernăuți)

REDACȚIA: conf. univ. dr. Cristinia Paladian, Maria Toacă, Dorina Popescu

TABLE OF CONTENTS

THE EDITORIAL

Marin Gherman , <i>“The Voice of Bukovina” between the Past and Present</i>	9
--	---

OUR INTERVIEW

Dorina Ciobanu , <i>“There is a Romania that Fails Its Ethnic in Ukraine Every Day” – Interview with Dorin Popescu, Former Diplomatic Counselor at the Romanian Consulate General in Cernăuți</i>	12
--	----

BUKOVINA – HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

Vladimir Acatrini , <i>Ecaterina Mandicevski – a Forgotten Personality of the Bukovinian Culture</i>	23
Dorin Popescu , <i>“Prisons” and “Temples” of Bukovina. Nicolae Gârșcan</i>	29
Mihai Grosu , <i>The Broken Fates of the Bukovinian Romanians in the Turmoil of War</i>	39
Sergiu Barbuța , <i>From Șendreni to Dranița: How and Why the Historical Name of the Locality Was Changed</i>	41
Maria Toacă , <i>The Museum as a Romanian Educational Institution for the Young Generations</i>	45
Radu Carp , <i>Between Dialogue and Confrontation. Religion as a Sensitive Obstacle in the relations between Romania and Ukraine</i>	59

CULTURAL DIMENSIONS

Viorica Morăraș , <i>“Short Days, Short Days. That’s All. I had no More”</i>	65
Sergiu Barbuța , <i>90 Years Since the Founding of the “Emperor Trajan” Cultural Center in Costiceni: Between Glory and Perdition</i>	71

BUKOVINIAN PERSONALITIES

Marin Gherman , <i>Alexandrina Cernov. The Story of Life</i>	77
Maria Toacă , <i>The Enchanted Bird of Creation Sang in Their Soul (Grigore Bostan, Dumitru Gorșcovișchi)</i>	88

MIHAI EMINESCU – 175 YEARS SINCE HIS BIRTH

Cristinia Paladian , <i>Prosodic Structures in Mihai Eminescu’s Oeuvre: Editio Princeps</i>	95
Sergiu Barbuța , <i>Mihai Eminescu – The Eternity of a Personality captured by the Philately of Romania and the Republic of Moldova</i>	108
Vasile Carlașciuc , <i>Eminescu’s Creation in Ukrainian Sounds</i>	116

LINGUISTIC AND CULTURAL INTERFERENCES

Volodimir Antoficiuk , <i>Mihai Traista’s Novel “The Tin Christ” and the Broader Cultural Tradition</i>	122
Cristinia Paladian , <i>Grigore Bostan’s Contributions to Comparative Folklore Research in Bukovina</i>	127
Natalia Nikoriak , <i>The Cinematic Reception of Olha Kobylanska’s Oeuvre</i>	132
Alla Antoficiuk , <i>The Epistolary of the Bukovinian Writers as a Space of Linguistic and Cultural Interference (Late 19th – Early 20th Century)</i>	143

SUMAR

EDITORIAL

Marin Gherman , „ <i>Glasul Bucovinei</i> ” între memorie și actualitate	9
---	---

INTERVIUL NOSTRU

Dorina Ciobanu , „ <i>Există o Românie care greșește etnicilor săi din Ucraina în fiecare zi</i> ” – interviu cu Dorin Popescu , fost consilier diplomatic la Consulatul General al României de la Cernăuți	12
---	----

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ȘI SOCIALE

Vladimir Acatrini , <i>Ecaterina Mandicevschi - o personalitate uitată a culturii bucovinene</i>	23
Dorin Popescu , „ <i>Temnițe</i> ” și „ <i>temple</i> ” ale Bucovinei. Nicolae Gârșcan	29
Mihai Grosu , <i>Destinele frânte ale românilor bucovineni în vâltoarea războiului</i>	39
Sergiu Barbuța , <i>De la Șendreni la Dranița: cum și de ce a fost modificată denumirea istorică a localității</i>	41
Maria Toacă , <i>Muzeul ca instituție de creștere românească a tinerei generații</i>	45
Radu Carp , <i>Între dialog și confruntare. Religia – un obstacol sensibil în relațiile România-Ucraina</i>	59

DIMENSIUNI CULTURALE

Viorica Morăraș , „ <i>Zile scurte, zile scurte. Astea-s. N-am avut mai multe</i> ”	65
Sergiu Barbuța , <i>90 de ani de la înființarea Căminului Cultural „Împăratul Traian” din Costiceni: între glorie și uitare</i>	71

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Marin Gherman , <i>Alexandrina Cernov. Povestea vieții</i>	77
Maria Toacă , <i>Le cânta în suflet pasărea măiastră a creației (Grigore Bostan, Dumitru Gorșcovașchi)</i>	88

MIHAI EMINESCU – 175 DE ANI DE LA NAȘTERE

Cristinia Paladian , <i>Structuri prozodice în opera lui Mihai Eminescu: Ediția Princeps</i>	95
Sergiu Barbuța , <i>Mihai Eminescu – eternitatea unei personalități în filatelia României și a Republicii Moldova</i>	108
Vasile Carlașciuc , <i>Creația eminesciană în sonuri ucrainene</i>	116

INTERFERENȚE LINGVISTICE ȘI CULTURALE

Volodimir Antoficiuk , <i>Romanul lui Mihai Traista „Hristosul de tablă” și tradiția culturală generală</i>	122
Cristinia Paladian , <i>Contribuțiile lui Grigore Bostan la cercetarea comparativă a folclorului bucovinean</i>	127
Natalia Nikoriak , <i>Receptarea cinematografică a operei Olhăi Kobylanska</i>	132
Alla Antoficiuk , <i>Epistolarul scriitorilor din Bucovina ca spațiu al interferenței lingvistice și culturale (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)</i>	143

IN MEMORIAM

Maria Toacă, <i>The Necrologue for Mihai Morăraş</i>	151
---	-----

ESSAY

Dorina Popescu, <i>Are We the Sum of Our Ancestors?</i>	156
--	-----

POETRY

Ion Hrebenaru, <i>A Bukovinian Teacher of Great Courage</i> <i>Who Did Not Betray the Cause</i>	158
Ion Hrebenaru, <i>Poems</i>	160
Nicolae Şapcă, <i>Poems</i>	166
Doina Bojescu, <i>Poems</i>	171
Vladimir Robu, <i>Poems</i>	176
Gheorghe Ungureanu, <i>Poems</i>	183
Vasile Carlaşciuc, <i>Poems</i>	189
Gheorghe Bodnariuc, <i>Poems</i>	194
Radmila Popovici, <i>Poems</i>	199
Daria Apopii, <i>Poems</i>	203
Sergiu Apostol, <i>Poems</i>	206

BOOKS. MAGAZINES

Dorin Popescu, <i>The Meta-Sign of a Love Story: Cernăuţi</i>	210
Maria Toacă, <i>Mircea Diaconu Brings Back Mircea Streinul to Us,</i> <i>Like a “Master Manole – the Builder of His Own Fate”</i>	213

CONFERENCES

Maria Toacă, <i>The End of the World Is Postponed – Suceava Writes and Reads!</i>	216
--	-----

TRAVEL NOTES

Maria Toacă, <i>The Initiatory Hike from the Holy to the Bright Week</i>	226
---	-----

TO OUR CONTRIBUTORS	238
----------------------------------	-----

IN MEMORIAM	
Maria Toacă, Cuvânt de neuitare pentru Mihai Morăraș	151

ESEU	
Dorina Popescu, Suntem suma strămoșilor noștri?	156

POEZIE	
Angelina Olaru, Ion Hrebenaru, un dascăl bucovinean de mare curaj, <i>care nu a trădat cauza</i>	158
Ion Hrebenaru, Versuri	160
Nicolae Șapcă, Versuri	166
Doina Bojescu, Versuri	171
Vladimir Robu, Versuri	176
Gheorghe Ungureanu, Versuri	183
Vasile Carlașciuc, Versuri	189
Gheorghe Bodnariuc, Versuri	194
Radmila Popovici, Versuri	199
Daria Apopii, Versuri	203
Sergiu Apostol, Versuri	206

CĂRȚI. REVISTE	
Dorin Popescu, Meta-semnul unei iubiri: Cernăuțiul	210
Maria Toacă, Mircea Diaconu ni-l readuce pe Mircea Streinul, <i>ca pe-un „meșter Manole al propriului său destin”</i>	213

CONFERINȚE	
Maria Toacă, Sfârșitul lumii se amână, Suceava scrie și citește!	216

NOTE DE CĂLĂTORIE	
Maria Toacă, Inițiativa drumeție din Zilele Patimilor <i>până în Săptămâna Luminată</i>	226

CĂTRE COLABORATORI	239
---------------------------	-----

Foto coperta I
Muzeul Etnografic din Pătrăuții de Jos, regiunea Cernăuți

Foto coperta IV
Imagini din Cernăuțiul de altădată

„GLASUL BUCOVINEI” ÎNTRE MEMORIE ȘI ACTUALITATE

Marin GHERMAN
Cernăuți

În anul 2025, când peisajul geopolitic și cultural al Europei continuă să se redefinească sub presiunea istoriei, „Glasul Bucovinei” răsună din nou cu forța unui ecou cultural născut din memorie. Vă prezentăm un număr dublu al revistei noastre, pe care o vedem ca pe o punte între generații: între trecutul Bucovinei istorice și prezentul marcat de neliniști și transformări.

Numele revistei „Glasul Bucovinei” nu este nou și nici întâmplător. El reînvie spiritul publicației fondate acum un secol, la Cernăuți, de Sextil Pușcariu, și păstrează vie moștenirea unei misiuni fundamentale: aceea de a da glas unei comunități neînvinsă. În mijlocul unei realități istorice complexe, revista își propune să rămână o formă de rezistență culturală și de reafirmare identitară.

Numărul se deschide cu un interviu realizat cu Dorin Popescu, fost diplomat la Cernăuți, o voce curajoasă și articulată a solidarității naționale. Avertismentul său – „Există o Românie care greșeste etnicilor săi din Ucraina în fiecare zi” – este o chemare la acțiune morală și instituțională. Interviuul atinge teme fundamentale despre care puțini au curaj să vorbească: asediul identitar la care sunt supuși românii din nordul Bucovinei, degradarea continuă a drepturilor lingvistice, cenzura tăcută care limitează exprimarea critică a liderilor. Dar tot de acolo, din Cernăuți, vin și semnele speranței. Dorin Popescu evocă imaginea unei „străji a României” – o conștiință colectivă formată din „oameni drepti”: profesori, preoți, țărani, intelectuali. El vorbește despre românii din nordul Bucovinei ca despre un miracol istoric, un tezaur viu al identității românești.

Acest spirit de rezistență și demnitate este întruchipat exemplar de regretata Alexandrina Cernov, al cărei portret vibrant îl regăsim în acest număr. Alexandrina – cea care s-a născut la Hotin și a murit la Putna – reconstituie, prin viața sa, un cerc simbolic al unirii prin destin. Refugiată și repatriată, a devenit o luptătoare culturală neobosită, un model de dârzenie și mentorat. A fondat, alături de istoricul Ilie Luceac, revista „Glasul Bucovinei”, a înființat o editură, o bibliotecă, a predat limba română și a lăsat în urmă discipoli care îi continuă misiunea.

Glasul Bucovinei

Revista aduce în prim-plan și alte personalități marcante ale Bucovinei. Vladimir Acatrini reînvie din uitare figura Ecaterinei Mandicevski, un nume important al culturii bucovinene, care merită redescoperit. Dorin Popescu ne poartă prin „temnițele” și „templele” Bucovinei, explorând destinul lui Nicolae Gârșcan, în timp ce Mihai Grosu evocă tragicele destine frânte ale românilor bucovineni în vâltoarea războiului. Sergiu Barbuța analizează schimbarea abuzivă a denumirii localității din *Şendreni* în *Dranița*, iar Maria Toacă reflectează asupra muzeului ca instituție chemată să formeze tânăra generație în spirit românesc.

Aniversarea a 175 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu ocupă un loc central în acest număr, nu doar ca prilej de comemorare, ci ca o oglindă în care se reflectă continuitățile noastre culturale. De la analiza prozodiei eminesciene realizată de Cristinia Paladian, la reflectarea imaginii poetului în filatelia românească și moldovenească (Sergiu Barbuța), și până la ecourile lirismului eminescian în creațiile poetice și muzicale ucrainene (Vasile Carlașciuc), această secțiune constituie un omagiu viu adus poetului național. Nu putem uita că Cernăuțiul reprezintă un spațiu formativ fundamental în devenirea intelectuală a lui Mihai Eminescu – orașul în care a urmat gimnaziul german și l-a avut profesor pe Aron Pumnul, cel care i-a insuflat dragostea pentru limba și istoria românească. Tot aici, tânărul Eminescu publica poezia *La mormântul lui Aron Pumnul*, marcându-și astfel debutul pe scena literară românească.

Poezia este o coloană vertebrală a acestui număr al revistei, aducând împreună voci precum Ion Hrebenaru din trecut, alături de poeți contemporani din Cernăuți (Nicolae Șapcă, Vladimir Robu, Doina Bojescu, Gheorghe Ungureanu, Gheorghe Bodnariuc, Vasile Carlașciuc), din Chișinău (Radmila Popovici) sau din Valea Prutului, nordul Basarabiei istorice (Daria Apopii, Sergiu Apostol).

Menționăm contribuțiile valoroase ale Vioricăi Morăraș despre Grigore Vieru și ale lui Sergiu Barbuța. În revistă este prezentată istoria de 90 de ani a Căminului Cultural „Împăratul Traian” din Costiceni. Activitatea căminului cultural a propulsat comunitatea pe scena națională, culminând cu premii prestigioase la concursuri din București. După gloria interbelică, destinul instituției a fost umbrat de război, refugiu și regimul comunist.

Publicăm în „Glasul Bucovinei” o parte dintre contribuțiile participanților la cea de-a VIII-a ediție a Colocviului internațional „Interferențe lingvistice și culturale la Cernăuți și în lume”. Studiile semnate de Volodimir Antoficiuk, Cristinia Paladian, Natalia Nikoriak și Alla Antoficiuk oferă o perspectivă amplă asupra felului în care limbajul, literatura și arta reflectă dialogul continuu dintre tradițiile românești, ucrainene și germane. De la analiza romanului *Hristosul de tablă* al lui Mihai Traista, înrădăcinat în simboluri religioase și culturale arhetipale, la contribuțiile lui Grigore Bostan în domeniul folclorului bucovinean, până la modul în care cinematografia valorifică opera Olhăi Kobylanska, aceste contribuții conturează o hartă a interferențelor culturale bucovinene. Un punct de interes aparte îl constituie cercetarea Allei Antoficiuk privind epistolarul scriitorilor din Bucovina, care dezvăluie un spațiu viu al interferenței lingvistice și afective la cumpăna dintre secole.

În paginile revistei se regăsește și un eseu tulburător, semnat de Dorina Popescu – o meditație profundă asupra patriotismului trăit autentic. Din dubla perspectivă – a etnicului român din Cernăuți și a observatorului lucid al realității românești – autoarea oferă o reflecție vibrantă despre identitate, memorie și

loialitate. Eseul devine o confesiune despre suferință și demnitate, o pledoarie pentru patriotismul interiorizat, adevărat. Într-o epocă în care simbolurile își pierd adesea sensul, acest text readuce în centrul discursului public ideea că adevăratul patriotism se scrie cu sânge, lacrimi și rugăciune – și că românii din Ucraina îl poartă, zi de zi, în toată ființa lor.

Alături de evocările vibrante ale prezentului bucovinean, cititorii vor descoperi în paginile revistei și punți nevăzute care leagă trecutul de viitor. Este cazul monografiei despre Consulatul General al României la Cernăuți, analizată într-un articol semnat de Dorin Popescu. Acesta reconstituie nu doar istoria unei instituții diplomatice, ci și geografia unei iubiri pentru România. În clădirea de pe strada Holovna s-au spus rugăciuni în tăcere și s-au născut nădejdi, iar în paginile cărții se regăsește acest „meta-semn al unei iubiri care nu cunoaște limite și frici”.

În aceeași notă de recuperare și omagiere, publicăm o cronică dedicată volumului antologic despre Mircea Streinul, realizat de Mircea Diaconu. Poetul bucovinean devine figura emblematică a unei generații dispărute, dar nu uitată. Redescoperim în creația sa drama și demnitatea satului românesc, precum și o chemare imperativă: „Numai o viață culturală superioară și românească ne va justifica definitiv”.

Reportajul despre Salonul Internațional de Carte „Alma Mater Librorum” de la Suceava, semnat de Maria Toacă, aduce în lumină nu doar realizările editoriale recente, ci și o colaborare vie între Cernăuți și Suceava, între limba română din exil și limba română trăită în patria-mamă. Într-un context în care războiul umbrește orizonturile, cultura devine liman și armă a memoriei.

Așadar, „Glasul Bucovinei” răspunde, prin acest număr, chemării celor care își recită jurămintele de iubire pentru limba română în umbra granițelor, dar și celor care păstrează vie memoria istorică și credința. Vă invităm să citiți revista atât ca o mărturie, cât și ca o promisiune: că moștenirea culturală a Bucovinei nu va fi niciodată uitată.

„EXISTĂ O ROMÂNIE CARE GREȘESTE ETNICILOR SĂI DIN UCRAINA ÎN FIECARE ZI”

**Interviu cu Dorin Popescu, fost consilier diplomatic la Consulatul
General al României de la Cernăuți**

**Dorina CIOBANU
Cernăuți**

Dorin Popescu – omul despre a cărui voce se spune că ar fi în stare să acopere toate vocile din lume. Cine îl cunoaște știe: detestă pupitrele și microfoanele – rămânând acel fericit incurabil care își „recită monologurile” cu o intonație apostrofată, gesticulând în același spirit și lăcrimând de fiecare dată la Imnul României și la cântecul *Cântă cucu bată-l vina*. Este adesea comparat cu un „Spărgător de gheață” – pentru ambiția de a croi pentru românii din Ucraina și din Republica Moldova acel culoar vital, ca aerul, spre România; autoevaluarea sa nu este însă una care să-i ofere comodități sau liniști.

Dorin Popescu se naște printre olteni. Ferm și aprig, duce bătălii când mari, când mici – toate în stil patriotic, rămâne să locuiască în România și să trăiască pentru Ea. Între timp devine un dobrogean premiat cu distincția „Crucea Sfântului Apostol Andrei”, dar mai onorat rămâne de metaforicul titlu „cel mai bucovinean oltean”. Dacă ne-am ghida după prezentarea sa pe rețelele de socializare, aflăm că Dorin Popescu este „expert în geopolitică, analist, fost diplomat, lector universitar, doctor în filologie, tată și soț, om liber”.

**D.C. Ce ați omite – dacă ați omite – și ce ați mai adăuga la această listă,
Domnule Popescu?**

D.P. Mă întrebau copiii când erau mici și auzeau la nesfârșit, în mașină, în drum spre Alba-Iulia, Chișinău sau Cernăuți, Imnul Bucovinei (*Cântă cucu bată-l vina*): „ce este *straja* din cântec?” – *straja* fără de care nu ne trăiește Țara. Le răspundeam atunci (și le voi răspunde mereu) că *straja* României este conștiința colectivă de veghe a oamenilor drepti care iubesc această Țară – cărturari, scriitori, profesori, diplomați, fermieri, militari sau țărani; și că eu sunt parte din *straja* României; și că niciodată nu voi fi altceva decât parte din *straja* României; și că nici nu poate fi pentru mine vre-o onoare mai mare decât aceea de a mi se fi permis să fiu *parte din straja României*; și că îi rog să își aducă aminte despre mine, când îi voi veghea din Rai, că nimic altceva pe lume nu am fost pentru ei – decât tatăl lor drag și parte a străjii României.

Straja României este țăranul care aduce pâine seara acasă, dascălul care trezește conștiințe, militarul din tranșee, mama din poveștile sobei, cântecul din munți care nu conținește vreodată, bătaia sălbatică de inimă când se ridică tricolorul pe catarg la olimpiade, jurământul pe care îl faci pentru Țară când nu te vede nimeni, forța pe care o găsești în tine de a nu cădea în genunchi nici cu lama cea mai ascuțită a unei săbii deasupra ta, poveștile cu eroi din cărțile de istorie ascunse în firide, imnul țării cântat

pe stadioane de douăzeci de mii de inimi care bat la fel, viața fără compromisuri etice, felul drept de a trece prin lume, imun la „atenții”, ispite și glorii, amănuntul de a te lăsa mișcat de suferința și drama unui apropiat, încrederea nedeazămințită în puterea colectivă a unei națiuni și în permanentele ei tezaure etice, sufletul unui copil frumos care se trezește din cuvintele tale calde și sincere despre Țara din care vii și, mai presus de orice – luptele; nesfârșitele lupte pentru ca Țara pe care o lași să fie mai frumoasă, mai cinstită și mai iubită decât Țara din care vii.

Straja României începe cu veteranii decorați de la parade, dar trăiește mai mult în fiecare gest mărunț de rezistență etică la fală și imposturi. Straja României începe cu privirea cinstită și critică asupra Țării pe care o iubești și cu promisiunea discretă de a nu o lăsa să cadă vreodată din inima ta – oricât de mult te-ar dezamăgi cei care pretind că vorbesc în numele ei.

Mi-ar plăcea să cred că voi fi devenit, de asemenea, în ultimele aproape două decenii, și un prieten cinstit al Bucovinei, poate cel mai bucovinean oltean dintre cei pe care îi știu. Iubesc Bucovina de când i-am trecut pragul. O privighetoare adevărată cântă în inima mea când ridic dinspre sud dealul spre Bucovina și intru pe sub porticul de la Drăgușeni. Bucovina respiră în casa mea în fiecare secundă, prin Dorina pe care am „furat-o” din Nord („E frumoasă Bucovina / Cu Dorin și cu Dorina”, ne spunea odată regretatul Dumitru Covalciuc), prin băieții noștri cu nume de voievozi moldoveni născuți la Cernăuți (Ștefan și Alexandru) și prin fata noastră, Gloria, crescută îndelung acolo.

Suferințele românilor din nordul Bucovinei, Herța și nordul Moldovei istorice, înmoaie și cea mai osificată conștiință. Zece vieți de trubadur nu ajung spre a le cânta, zece vieți de martir nu ajung spre a le plânge îndeajuns. Acolo sunt munții semeți ai Putnei, mormântul lui Ștefan, gropile acoperite cu eroi îngropați de vii la Fântâna Albă, codrii cu fagi și focurile aprinse a nesfârșite primejdii. Jumătate din Bucovina este doină și jale, jumătate este duminică și cântec. „Iubesc istoria Bucovinei cu ură grea”, l-aș parafraza pe Cioran.

Am scris și am plâns adesea pentru Bucovina. Și, de când i-am trecut pragul, nu am încetat vreodată să o iubesc necondiționat. Și să fiu liber absolut când vorbesc despre ea, oricâte piroane pe buze ar dori să îmi bată, aici și dincolo, dresorii de conștiințe.

A scrie sau a vorbi despre Bucovina înseamnă, pentru mine, a recompune în inima mea harta cu românii pierduți și risipiți din nordul ei, în ultimele veacuri și acum; a scrie sau a vorbi despre Bucovina înseamnă a îmblânzi în inima mea drama ei și a acestora, nenorocul lor de a fi rămas dincolo de munții cu creasta rară...

D.C. Statul Ucrainean, într-un ritm tot mai alert, instalează la granița cu România ziduri invizibile din termopan, izolate fonic, cu geamuri fumurii – pentru ca noi, românii de la Cernăuți, să nu mai putem auzi clopotul de la Putna și să nu mai putem vedea Țara de care aparținem etnic. Cine se face vinovat: Ucraina – pentru faptul că și-a permis aceste nedreptăți față de noi? Sau România – pentru că a permis să ni se întâmple acestea?

D.P. Iluzia că războiul din Ucraina ar schimba fundamental acolo stereotipurile negative privind românii (stereotipuri care au încă o neverosimilă circulație dincolo, în nordul Bucovinei) se prăbușește fără întoarcere. Suferințele istorice ale românilor din Cernăuți – de a fi văduviți de limba română, de cultura noastră, de legăturile libere cu Țara – continuă. Un adevărat „asediu”, o spune drept și direct Biserica Ortodoxă Română, s-a pornit recent împotriva dorinței legitime, consfințite de Constituția Ucrainei și de legile ei, a comunităților ortodoxe românești din Bucovina, Herța și nordul Moldovei, de a adera la Biserica Ortodoxă Română, prin intermediul Asociației Religioase „Biserica Ortodoxă Română în Ucraina”. Accesul la limba română al comunităților noastre din Ucraina se limitează drastic și ireversibil. Se reduc constant numărul școlilor și claselor cu predare în limba română, precum și utilizarea acesteia în școli, biserici și spațiul public. Deși Ucraina are o nevoie uriașă de coeziuni interne adevărate, de coagularea tuturor resurselor interne pentru a-și spori reziliența în fața agresorului, semnele vitale ale fidelizării, de către autoritățile ucrainene, a comunității românești pentru acest proiect de țară, se lasă îndelung așteptate.

Nu mai avem deci iluzii privind o posibilă inversare a strategiei ucrainene de demantelare a designului identitar al comunității românești. Războiul de agresiune al Federației Ruse va accelera totodată procesul de consolidare a națiunii ucrainene, iar acest proces va continua să contamineze inevitabil, chiar fatal, comunitatea românească din Ucraina, specificul și nevoile ei. Vom asista la degradări rapide și multiple ale identității românești; tancul ucrainizării întregii societăți va strivi sub șenilele sale totul; în plin război, Kievul nu mai are timp și înțelegere pentru suferințele victimelor colaterale ale acestui conflict în plină desfășurare. Se vor înfige mai adânc în români colții care cresc în ADN-ul divorțului identitar ucrainean de amprente toxice ale „lumii ruse”.

Rămâne încă o temă deschisă dacă românii din Ucraina vor fi devenit astfel, din nou, simple victime colaterale ale unui proces istoric de neevitat care le tocește cinic și ireversibil simțurile identitare sau dacă, dimpotrivă, aceștia sunt ținte privilegiate directe ale unei mentalități colective rudimentare care, alimentată timp de peste jumătate de veac de narațiunile rusești anti-românești, a pătruns ireversibil în straturile de adâncime ale mentalului colectiv și acum sapă pur și simplu noi și

puternice urme inerțiale, dramatice pentru destinul pe termen lung al comunității noastre din Ucraina.

În aceste momente, comunitatea românească din Ucraina trăiește drame multiple; copiii ei mor în numele proiectului de țară al Ucrainei, apărând, în tranșee, dreptul la existență al Ucrainei asediate de noua Armată Roșie rusească; astăzi, comunitatea românească este solidară cu războiul de apărare al Ucrainei și este parte indispensabilă și curajoasă a acestui război de apărare; în același timp, comunitatea românească este pedepsită pentru sinele său, este țintă directă a unui adevărat asediu identitar care se derulează în numele consolidării națiunii ucrainene. O cenzură apăsătoare înconjoară orice exprimare publică a liderilor comunității românești: cine îndrăznește să critice acest asediu identitar este decretat ca eretic pro-rus și ars pe rug ca slugă a Moscovei; vocile critice, lucide și responsabile, sunt intimidat sistemice, orice ieșire din cor este diabolizată fără nuanțe. Botnița și lesa însoțesc ieșirile timide în public ale liderilor comunității, în pofida forumizării formale în creștere din ultimele luni.

Nici măcar apropierea Ucrainei de Europa nu pare să aibă un impact pozitiv în privința modulării atitudinilor față de comunitatea românească. Palide sunt semnele marilor metamorfoze mentale așteptate a se produce, acolo, odată cu uriașa empatie a poporului român față de suferințele poporului ucrainean (pe care le-a produs și le produce încă agresiunea rusească); această uriașă empatie, de care suntem tare mândri, aici, nu a produs acolo o inversare substanțială și ireversibilă a percepției negative a comunității românești din Ucraina; palidă pare a fi și disponibilitatea reală a societății ucrainene de a-și îmblânzi, de a-și europeniza conduitele față de minoritățile naționale de pe teritoriul Ucrainei.

Mă tem că diabolizarea comunității ruse din Ucraina ca posibilă purtătoare a ideologiei imperialiste a Moscovei va arde toleranțe colective în societatea ucraineană, iar minoritățile naționale vor fi percepute tot mai mult, în acest context, ca obstacole în calea „purificării” etnice și identitare a societății ucrainene.

În tot acest cocktail Molotov, prea puține voci curajoase și responsabile răspund la București nevoilor de sprijin în creștere ale românilor din Ucraina, prea puține

dintre acestea au înțelegerea exactă a realităților de acolo și încă și mai puține au curajul unor expuneri cinstite a reacției instituționale adecvate.

Toposul suferințelor comunității românești din Ucraina a fost acaparat de mediile politice radicale din România, iar abordarea temelor delicate ale relației bilaterale româno-ucrainene pare a fi un cartof fierbinte pentru cercurile de decizie de la București. Tonurile noastre se diluează leneș și laș în „ciorba narativă” a repetării obsesive, ipocrite și intolerante, a imperativului absolut al sprijinului pentru Ucraina.

Evident că sprijinul României acordat Ucrainei trebuie să continue și să rămână imperativ. Însă în egală măsură avem obligația elementară de a vorbi despre nevoile comunității românești și de a construi, împreună cu autoritățile ucrainene, soluții la acestea. Împreună trebuie să izolăm pompierii și provocatorii, pe aceia care deschid noi fronturi interne ce slăbesc continuu Ucraina.

Vocile care ies din cor sunt diabolizate și aici, potrivit judecății eronate că cine critică Ucraina este în tolba Moscovei. Numeroși sinecuriști pierduți printre palatele puterii, în birourile instituțiilor de stat cu atribuții directe în relația bilaterală, găsesc în acest context pretextul ideal pentru ample volute demagogice fără efect și fără ecou. O ipocrizie cu ștaif însoțește paradigmatic exprimările noastre oficiale.

Ne lipsesc în continuare, în România, elite autentice care să aducă în politica noastră externă intensitatea și anvergura pe care le merită România, inclusiv/prioritar în relația cu Ucraina. Astfel de elite ajung greu și rar pe culoarele puterii. În absența lor, rămânem provinciali, inerti, confuzi, ratăm oportunități, lăsăm nerezolvate marile dosare, plutim în derivă și fără catarg.

Nu doar românii din Ucraina, ci România însăși are nevoie vitală de oameni de stat responsabili, apți pentru viziuni strategice, competenți și integri, cu vertebre etice puternice, are nevoie de caractere în sensul cel mai înalt al termenului, de o resursă umană de calitate care nu depinde de politici sinecuriste și de scheme clientelare de acces la putere. Politicile și practicile de contra-selecție au falimentat etic România. Cât timp elitele politice vor întârzia să apară sau să se exprime în România, întreaga noastră politică externă va rămâne una periferică și conjuncturală. Și românii din Ucraina vor suferi în mod direct, iar suferințele lor vor trezi doar *îngrijorări* în cabinele somptuoase din care aceștia așteaptă legitim, de fapt, *răspunsuri și reacții*.

În ultimii ani, Bucureștiul și Kievul și-au exprimat intenția de a ridica relația bilaterală la nivelul unui Parteneriat strategic. Până în prezent nu a fost elaborată și convenită o foaie de parcurs pentru crearea unor relații bilaterale de tip strategic. Eu însumi am propus, anul trecut, într-un studiu detaliat dedicat Ucrainei (un studiu de strategie și politici solicitat de Institutul European din România¹), câteva modeste sugestii privind configurarea acestei foi de parcurs către un parteneriat strategic. Nu îmi pot imagina un parteneriat strategic real între România și Ucraina în condițiile continuării mutilării drepturilor comunității românești din Ucraina; comunitatea românească nu este o anexă sau o periferie a relației bilaterale, ci, dimpotrivă (alături de comunitatea ucraineană din România), fundamentul, temelia ei. Nu îmi pot imagina un parteneriat strategic real între România și Ucraina dacă părțile vor continua să își ascundă îngrijorările, temerile, preocupările etc. Prietenii puternice nu se construiesc din ipocrizii. Construim poduri de piatră între noi (la Sighet), deschidem noi puncte de trecere a frontierei peste tot de-a lungul graniței, planificăm extensii reciproce ale reprezentării diplomatice, dar ratăm ingenuu oportunități rarissime de a ne dezgropa scheletele din dulap.

Am fost dintotdeauna adeptul unei diplomații a sincerității, într-o lume mentală care confundă tot mai des diplomația cu eschiva, ipocrizia și platitudinea.

D.C. Anii 1940... Rana mea deschisă, o moștenire aflată la a treia generație. După cedarea de teritorii și abandonul propriilor cetățeni de către Statul Român, pe care noi, românii rămași în afara granițelor, le-am iertat, cum credeți Dumnezeu voastră – cel care ați luat doar note de zece la Istorie și cel care ați avut onoarea să reprezentați Ministerul Afacerilor Externe al României în calitate de diplomat la Cernăuți: de câte ori, de atunci, România a mai greșit față de noi – etnicii români?

D.P. Există o Românie care greșeste etnicilor săi din Ucraina în fiecare zi. Găsim cu greutate drumul etic către aceștia. Prea rar și prea puțin ne exercităm instrumentele constituționale de a-i sprijini. Prea puțini dintre noi au cu adevărat vocația autentică a sprijinului și solidarității. Politicile noastre defectuoase de contra-selecție în instituțiile de stat și în funcțiile publice au amânat crearea unei elite politice și administrative interesate cu adevărat în a construi politici de sprijin pe termen lung. Reacționăm slab și disproporționat la nevoile și suferințele acestora. Ratăm continuități și consensuri în politicile de sprijin, chiar și atunci când reușim să articulăm aceste politici. Ne lipsește dialogul interinstituțional care poate crea coeziuni și angajamente de sprijin pe termen lung și, cel mai important, s-a atrofiat cultura publică și instituțională a solidarității cu românii din Ucraina, în sens larg cu românii din comunitățile istorice.

Emigrarea masivă din România spre țările bogate ale vestului Europei a rupt echilibrul dintre românii din străinătate și românii din comunitățile istorice. Treptat-treptat, primii au devenit răsfațați mentalului nostru public; românii din diaspora investesc în România, au valoare electorală substanțială (aleg președinți, pun presiune pe politicile publice de la București etc.), au reprezentare în Parlament, influențează marile politici de acasă etc., în timp ce românii din comunitățile istorice (în sens restrâns cei din Ucraina) sunt percepuți mai degrabă ca personaje secundare într-un film de acțiune cu regizori ratați.

În ceea ce privește românii din Ucraina, războiul de agresiune al Federației Ruse a generat în România o empatie uriașă față de țara vecină care are și efecte perverse, inverse – bunăoară, obturează orice perspectivă critică față de autoritățile de la Kiev. Războiul acesta a creat aici o cultură publică a tăcerii față de suferințele românilor din Ucraina, articulată pe considerentul mincinos că reproșurile ce pot fi aduse partenerilor de la Kiev pot slăbi capacitatea de rezistență a acestora în acest război, pot dezarticula sprijinul extern necesar acestora și/sau pot facilita efortul Rusiei de a rupe Ucraina de lume și de a-i dezarticula coeziunile interne. În realitate, din motive dificil de înțeles, Kievul însuși a continuat să sape, chiar și în condiții de război, șantierul unor fronturi interne multiple (precum conflictul canonic/religios dintre Biserica Ortodoxă a Ucrainei și Biserica Ortodoxă Ucraineană) care îi distrug coeziunile atât pe termen scurt, cât și pe termen mediu și lung.

Cultura publică a tăcerii de care vorbeam a inhibat vocile critice și reacțiile necesare față de măsurile represive sau limitative adoptate împotriva comunității românești din Ucraina. S-a mizat (greșit) pe o schimbare paradigmatică a percepției privind comunitatea românească în societatea ucraineană care urma a se produce, acolo, ca efect al empatiei uriașe și al sprijinului constant al României și al românilor față de populația Ucrainei exprimate plenar, aici, în contextul acestui război. Empatia

și sprijinul românilor față de Ucraina au rămas, în general, fără răspuns, iar recunoștința a venit târziu și modest.

Diplomația românească nu a știut să valorifice plenar acest sprijin în interesul comunității românești din Ucraina, nu a reușit să creeze premisele unei metamorfoze publice sau instituționale față de această comunitate sau față de România însăși. Cu rare excepții (bunăoară, decizia autorităților ucrainene de a renunța la utilizarea unor concepte toxice precum „limba moldovenească”), nu am putut construi/facilita/încuraja semne ale unei recunoștințe a partenerilor de la Kiev care să îmbunătățească situația comunității sau care să răspundă nevoilor ei.

Temele delicate ale relației cu Ucraina care privesc comunitatea românească au fost lăsate patrioților de serviciu din mediile politice radicale; aceștia au reușit să confiște agenda publică privind românii din Ucraina și să o ducă în derizoriu prin ample isterii sau manipulări colective.

În fine, absența sistemică a culturii responsabilității autentice față de sprijinirea constituțională a românilor din Ucraina în instituțiile de decizie face ca România să greșescă etnicilor săi din această țară în fiecare zi.

Pe de altă parte, există o altă Românie care se exprimă solidar în fiecare zi și care nu lasă să cadă comunitatea românească din Ucraina. O Românie care mai păstrează instinctele corecte ale solidarității. Semnele ei de manifestare a solidarității și iubirii pentru românii din Ucraina sunt cel puțin la fel de puternice precum semnele tăcerii și trădării celeilalte Românie.

Sprijinul instituțional pentru comunitatea românească a generat proiecte de calitate și de impact, precum bursele de studiu pentru elevii care optează pentru învățământ în limba română, stimulentele financiare pentru profesori, programele de instruire pedagogică, dotarea școlilor/claselor cu predare în limba română, programul de tabere ARC, programul „Descoperă România”, diferite alte proiecte și programe culturale, artistice, editoriale etc.

Grație acestui sprijin instituțional reușesc să supraviețuiască „Glasul Bucovinei” și „Mesager Bucovinean”, proiecte mass-media precum „BucPress”, grație acestui sprijin se editează în continuare cărți și publicații în limba română etc. Porțile marilor universități românești sunt deschise non-stop pentru etnicii români din Ucraina, în pofida neajunsului de a nu fi putut rearticula defunctul acord bilateral de colaborare în domeniul educației. Un program generos de burse de studii în România pentru

elevii și studenții români de pretutindeni continuă să atragă masiv tineri din Ucraina și Republica Moldova. Orașe universitare precum Suceava și Iași și-au articulat pe termen lung programe academice ofertante pentru aceștia și au creat deja cutume ale orientării academice spre România a etnicilor noștri din Ucraina.

Dacă, instituțional, cultura sprijinului și a solidarității față de românii din Ucraina pare prea puțin articulată, în schimb, în societate, aceasta se exprimă încă în termeni generoși. Donațiile masive de carte, sprijinul privat pentru proiecte paradigmatic, proiectele comunitare, inițiativele culturale locale etc. au devenit constante/rutine ale vieții noastre culturale și spirituale comune. Granițele dintre noi mor zilnic cu fiecare carte care trece Prutul.

România care iubește cu adevărat și necondiționat, în fiecare zi, românii din Ucraina este mai frumoasă, mai vie și mai adevărată decât *cealaltă Românie* – care îi uită și le *greșește*.

D.C. Noi, românii de la Cernăuți, în pofida tuturor încercărilor, rămânem o forță și fără modestie Vă împărtășesc că suntem astăzi mai uniți ca niciodată. Cum ne vede România atunci când lasă impresia că nu ne vede deloc?

D.P. România frumoasă, România autentică, aceea care nu și-a pierdut reflexele de solidaritate și de iubire, îi vede pe românii din (regiunea) Cernăuți ca supraviețuitori ai unor trădări și vitregii istorice repetate, ca pe un miracol istoric. Le știe puterea iubirii pentru România, probată în momente greu de descris în cuvinte și imagini. Le știe poveștile și eroii. Știe cum pot muri aceștia pentru România (precum poetul Motrescu, precum martirii de la Fântâna Albă), dar, mai ales, știe cum pot ei iubi această țară: într-un fel irepetabil, care ne obligă. România frumoasă știe că românii din vecinătate sunt centura de castitate și de siguranță a României, fără de care proiectul nostru de țară ar deveni lesne casabil. Știe jurămintele de iubire pe care le fac românii din Cernăuți. Vede și aude suferințele și crucile, dar și jurămintele de dragoste care se ridică din cioburile deznădejdiei. Vede, știe și vorbește.

Câtă iubire pentru România am văzut, la Cernăuți, în cei patru ani de grație de acolo, nu am văzut în tot restul vieții mele. Țara noastră este obligată să păstreze intacte puritatea și puterea acestei iubiri. În multe momente grele pentru istoria ei, puritatea și puterea iubirii românilor de dincolo au creat soluții miraculoase, astrale – ca în 1918. Românii din Cernăuți sunt tezaurul de rezervă al culturii și spiritului românesc – ei păstrează acolo rădăcinile, bornele, esențele pure ale românității, mai ales când, dincoace, devenim (din neglijență, lene sau conformism) gropari ai acestora.

Descoperirea acestui tezaur continuă și în momentul de față; deși paznicii farului cad pe capete. Descoperim acolo o vitalitate pe care mulți dintre noi, dincoace, am pierdut-o; o rezistență la degradarea valorilor canonice ale culturii române pe care mulți dintre noi, dincoace, am pierdut-o; o puritate a iubirii pentru România pe care noi, dincoace, am pierdut-o de asemenea. Amănuntul că schimbările culturale canonice ale modernității pătrund mai greu în comunitatea culturală românească din Cernăuți a salvat-o de la mode și convenții toxice; cu un aer ușor provincial, oamenii de cultură ai comunității noastre din Cernăuți respiră autenticitate și ancestralitate, probează vitalitate, păstrează în sanctuar însemnele arhaice ale unicității noastre identitare. Din aceste sanctuare ne vom recupera, când vom avea vitală nevoie de ele, vertebrele canonice.

Desigur, puțini locuiesc continentul etic al acestei Româanii. Puțini și aleși. Cine nu simte că inima îi bate gata să sară din piept când ascultă Imnul Bucovinei / *Cântă cucu-n Bucovina* nu trebuie să se ostenească să mai citească despre Bucovina; va fi zadarnic. Există și o Românie contractuală sau obosită, care vede în comunitatea românească de la Cernăuți mai degrabă o problemă și o povară. Însă nu pot vorbi în numele acesteia, mai precis, nu vreau. România adevărată este cea în mijlocul căreia trăiesc, deopotrivă cu părinții, frații, soția, copiii, rudele și prietenii; iar în această Românie ei, românii din Cernăuți, îmi fac neegalabila onoare de a mă lăsa să trăiesc, pentru ei și pentru România din inima lor, o iubire (reciprocă) adevărată și mare.

D.C. Ar putea exista mii de discursuri de încurajare pentru un popor înstrăinat de propria Țară. Dați-mi unul singur, care să rezoneze cu vremurile grele prin care trec etnicii români din Ucraina.

D.P. Strigătul vostru nu e singur. Când treceți prin Valea Plângerii, din orice loc al suferinței voastre se ridică focuri pe munți – și cineva este, aici, de veghe, permanent, spre a le vedea; și cineva este, aici, în suferința voastră și cineva este neapărat, aici, la celălalt capăt al rugii voastre. Suntem cu voi în toate neputințele voastre, în toate luptele pe care le dați. Suntem cu voi în toată deznădejdea voastră. Când alții vă înroșesc obraji în palme, sărutul nostru de frate stinge durerea. Iar mica bucurie pe care o știm din cărțile adevărate de istorie este că „frații în veci vor fi frați”. Când obosește sau abdică vreunul dintre noi, un altul se ridică din puterea credințelor noastre și ale voastre deopotrivă.

Nu sunteți niciodată singuri. În căușul palmei ne trăiesc, fără excepție, toți frații noștri răătăciți prin lume. Vă greșesc doar aceia care nu v-au găsit vreodată. Ceilalți, care v-au găsit înainte de a vă căuta, nu mai pot abdica vreodată de la rutina regală de a ține focul în vatră aprins pentru voi.

În rugul acesta al iubirii pentru România ardem cu toții. Și nu e poveste pe lume care să ne facă mai vii și mai frumoși decât aceasta. Și nu e comoară pe lume pentru

care vreodată să îndrăznim să credem că putem trăda această poveste încercând să evadăm din crucea ei zilnică. Orice evadare este o trădare. Vom rămâne acolo, în miezul acestei povești de iubire pentru România, crescându-ne acolo copiii, trăind acolo și bucuria și-amarul acestei povești.

Straja României începe cu voi. În numele atâtor generații care nu mai pot vorbi, vă rog și eu, trecător prin viața voastră, martor al crucilor voastre de astăzi – „Nu lăsați straja să piară! Dacă piere straja voastră / A pierit și țara noastră...”

Suntem, împreună, straja României. Suntem, împreună, paznicii farului. Am fost dintotdeauna. Trăim sub blestemul acestei iubiri. Și neconținut (ni se pare că) vom rămâne în ea. Iar când acest dulce blestem va conține totuși pentru noi, cândva, copiii noștri vor ține, aici și acolo, aprinsă, lumina pe care (nici) noi nu am știut a o stinge vreodată.

D.C. Și la Cernăuți, și la Izmail și prin zonele românești de prin Carpați aproape ne răstignim la propriu pentru a menține vie Limba Română. În spatele icoanelor din Casa Mare, mulți dintre noi am ascuns un manuscris cu *Tatăl Nostru* în românește, de frică să nu uite copiii copiilor noștri limba care ne definește ființa etnică... Nu Vă cer soluții în acest sens. De-a lungul anilor am tot asistat la reuniuni cu delegații bilaterale româno-ucrainene pe urma cărora s-a așternut praful. Vă cer astăzi o viziune, o pre-viziune – cum vedeți Dumneavoastră viitorul nostru – al etnicilor români?

D.P. Limba română este un giuvaier al culturii universale și deopotrivă partea noastră de cer. Și credința noastră, de asemenea, este una care mută munții din loc. Povestea irepetabilă a nașterii și învierii lui Iisus Hristos ne face, cum știm din izvoare, cei mai fericiți dintre pământeni. Limba română și credința în Dumnezeu vor rămâne de nedislocat în ADN-ul identitar al comunității românești din Ucraina. Limba română și credința în Dumnezeu ne vor supraviețui și vor supraviețui deopotrivă neprietenilor lor.

Însă încrederea noastră în puterea limbii române și a credinței noastre ortodoxe are nevoie (să fie dublată) de lupte, de sacrificii, de jefte (precum în celebrul proverb medieval pe care nu conținesc să-l invoc: „Ai încredere în Dumnezeu, dar ține praful de pușcă la adăpost de umezeală!”). Trebuie să ținem la adăpost de umezeală „praful puștii” noastre. Credințele (trebuie) să ne rămână puternice și instinctele de a ni le apăra – permanente și vii.

În toate luptele noastre se războiesc deopotrivă dezastre și oportunități. Generația noastră are, astăzi, irepetabila șansă de a-și construi un rost adevărat, un proiect paradigmatic de generație, după moștenirea mirabilă a generației părinților noștri (lumea liberă și evadarea din cușca sovietică). Proiectul nostru paradigmatic este să construim ireversibilitate moștenirii adevărate a părinților noștri: să deschidem larg porțile pentru ca românii de dincolo de frontiere să trăiască, împreună cu românii din România, visul plener al libertății. Să rămână dincolo de ziduri dictaturile, războaiele, temnițele, agresiunile, fricile și opresiunile. Restul este detaliu. Restul este fleac.

Văd românii din Ucraina ca parte a acestui proiect – visul plener al libertății trăit împreună cu românii din România, națiune puternică și mândră în Europa, alături de parteneri și de prieteni, dincoace de ziduri și temnițe. Un vis al libertății care începe cu limba română și libertatea credinței, într-o lume liberă care va înceta să-și poarte anatema permanentei mirări a lui „cum poate fi cineva român”.

Dincolo de norii cenușii sub care ne trăim astăzi fricile, văd românii din Ucraina trăind acest vis frumos al libertății împreună cu frații lor din România – și cu toate popoarele din această parte a lumii care cred în libertate și mor în tranșeele luptei pentru ea.

D.C. Aveți întreaga mea recunoștință pentru sinceritatea acestui dialog. Vă asigur de un singur lucru: comunitatea etnicilor români din Ucraina iubește România pentru totdeauna.

NOTE

1. *SPOS 2024 – Agenda europeană a Ucrainei. Impactul integrării Ucrainei asupra funcționării politicilor și structurii instituționale a UE*, coordonator Dorin Popescu, autori Marin Gherman și Răzvan-Victor Pantelimon, București, Institutul European din România, 2024, https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2025/03/SPOS_2_Agenda-europeana-a-Ucrainei_2025-1.pdf

SUMMARY

The interview with Dorin Popescu, a former diplomatic adviser in Cernăuți, brings to light the drama and the resilience of the Romanian community in Ukraine. Popescu speaks with deep emotion about Romanian identity, love for Bukovina, and the struggle of the local Romanians to preserve their language, faith, and culture. He criticizes both the Ukrainian state, for enforcing a process of Ukrainianization and marginalization of the minorities, and the Romanian state, for its constant indifference and lack of strategic action. However, there is another Romania—a supportive, authentic one—that constantly assists the Romanian community in Ukraine through cultural and educational projects. Popescu highlights the need for a real and sincere partnership between Romania and Ukraine based on respecting the minority rights and proposes a vision where Romanians across the border can live the dream of freedom alongside their brothers in Romania.

In a world shaken by wars, identity crises, and mental borders, where solidarity often becomes a slogan rather than a real commitment, Dorin Popescu calls for awareness, clarity, and a profound ethical commitment to the dispersed Romanians who remain deeply anchored in their love for Romania.

ECATERINA MANDICEVSCHI – O PERSONALITATE UITATĂ A CULTURII BUCOVINENE

Vladimir ACATRINI*
Cernăuți

Din cele mai vechi timpuri, Bucovina s-a remarcat prin familii de intelectuali care organizau reuniuni culturale. Prin intermediul acestor reuniuni se organizau serate muzicale și reprezentări teatrale. Un loc deosebit în activitatea acestor reuniuni culturale îl ocupa familia Mandicevschi. Sunt bine cunoscuți Eusebie și Gheorghe Mandicevschi – renumiți compozitori, Constantin Mandicevschi – profesor de istorie, director de liceu, director al Bibliotecii Universității din Cernăuți, compozitor, autorul renumitului Imn al Țării Fagilor – *Cântă cucu-n Bucovina*, precum și Erast Mandicevschi – jurist, funcționar superior la Tribunalul din Viena și apoi la București.

Ecaterina Mandicevschi s-a născut la 10 februarie 1867 în satul Băhrinești, actualmente raionul Cernăuți, regiunea Cernăuți, în familia preotului Vasile Mandicevschi și a soției sale Veronica Popovici, o mare amatoare de muzică și o bună pianistă, fiica profesorului de la Institutul Teologic din Cernăuți, Constantin Popovici. Locul studiilor primare nu

este cunoscut. Se știe că a urmat Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a fost îndrumată în domeniul muzicii de profesorul Isidor Vorobchievici.

După absolvirea Facultății, a predat teoria muzicală la Liceul Ortodox de fete „Elena Doamna” din Cernăuți. În jurnalul *Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal – Diocese (Anuar ortodox bisericesc)*, găsim că între anii 1908–1912

***Vladimir Acatrini** – istoric, bibliotecar, etnograf. Doctor în pedagogie, profesor la Liceul din Băhrinești (din 2021). Autor al unor broșuri dedicate istoriei satului natal. Membru al Uniunii Naționale a Cercetătorilor Ținutului Natal din Ucraina și inspector civil pentru protejarea monumentelor din orașul Cernăuți. Publică articole în reviste de specialitate din Ucraina, România și Republica Moldova. Președinte al Societății Bibliotecarilor Bucovineni (din 2017) și director al Fundației de Binefacere „Familia Mandicevschi”. Deține mai multe diplome și mențiuni, printre care și medalia „Gloria Bucovinei” a Administrației Regionale de Stat Cernăuți.

Ecaterina a ocupat postul de asistent de profesor, iar între 1912–1914 – profesoară de cânt, apoi dirijor de cor, promovând creația muzicală a lui Eusebie Mandicevschi. Datorită talentului muzical și organizatoric, Ecaterina Mandicevschi a creat un cor al elevelor școlii care a susținut concerte de mare amploare. În anul 1911, la 15, 16 și 23 iunie, la Catedrala Mitropolitană „Pogorârea Sfântului Duh” din Cernăuți, corul liceului a interpretat *Liturgia Minor* de Eusebie Mandicevschi.

Din amintirile contemporanilor aflăm că Ecaterina Mandicevschi era o femeie cu o cultură muzicală aleasă și s-a dăruit cu un devotament desăvârșit liceului și muzicii. În *Anuarul Liceului Ortodox de Fete „Elena Doamna”* găsim că perioada de activitate la liceu, între anii 1907–1934, a fost pentru această instituție de învățământ o adevărată epocă de înflorire muzicală, al cărei prestigiu doamna Mandicevschi, prin sânguința sa, l-a ridicat la un nivel înalt.

Ecaterina Mandicevschi a fost nu numai o minunată profesoară de muzică, după cum afirmau inspectorii care au asistat la lecțiile ei, dar a știut, cu un rar tact pedagogic, să inspire dragostea pentru această artă elevelor liceului. În mod absolut dezinteresat material, a îndrăgostit de pian elevele liceului, atât în incinta instituției de învățământ, cât și în mod privat, la ea acasă. A condus Corul orfanelor de război și a pus baza bibliotecii muzicale a liceului, donând lucrări muzicale proprii, lucrări ale corurilor organizate de ea, cât și compozițiile fraților ei, compozitori cu renume. Toate aceste lucrări au fost compuse pentru liceu, după textele trimise de ea.

Ecaterina era în contact continuu cu fratele său Eusebie. Ziarul „Bucovina Nouă” („Nova Bukovyna”) din 25 februarie 1913 a publicat o informație despre faptul că la 22 februarie 1913, în incinta Liceului Ortodox Feminin din Cernăuți, Ecaterina Mandicevschi și fratele său Eusebie au organizat o sărbătoare în cinstea lui Yurii Fedkovici.

În ziarul „Universul” din 13 iulie 1919 găsim o informație importantă despre Ecaterina Mandicevschi, când a fost numită profesoară la liceul de fete din Cernăuți: „George Tofan a fost numit profesor titular de română, istorie și geografie la școala normală din Cernăuți. D-șoara Ecaterina Mandicevschi a fost numită maestră de muzică la liceul ortodox de fete din Cernăuți”¹.

Mama Veronica cu fiicele Aurora și Ecaterina (în dreapta), Cernăuți, 1871

Meritul Ecaterinei Mandicevschi constă în faptul că a știut să dezvolte la elevele sale pasiunea pentru muzica clasică. În anul 1925 a avut loc primul mare concert dat de corul liceului sub conducerea Ecaterinei Mandicevschi în sala Filarmonicii. Acest concert includea cântece bisericești de Eusebie Mandicevschi, lucrări ale lui Dumitru Georgescu-Kiriak, Gheorghe Mandicevschi și Robert Schumann. În următorii ani, Ecaterina Mandicevschi a organizat mai multe manifestări consacrate diferitor compozitori. Astfel, în anul 1926, la Teatrul din Cernăuți a avut loc o prezentare muzicală, intitulată *O producție de cântece pentru copii*, alcătuită din cântece populare românești ilustrate prin tablouri vivante.

În anul 1927, în sala Filarmonicii din Cernăuți a avut loc Serbarea Beethoven, unde cuvântul de introducere a fost rostit de către Ecaterina Mandicevschi. Similar acestui concert a fost și Serbarea Schubert în anul 1928. Pentru ca elevele să cunoască diverse genuri de muzică, doamna Mandicevschi organiza la diferite matenee audiții muzicale. La aceste audiții participau cei mai buni muzicieni ai orașului.

Conform statisticii din anul 1921, aflăm că Ecaterina Mandicevschi a fost profesoară la liceu în perioada când directoarea era nepoata fratelui său Eusebie, Aspazia Șandru, între anii 1919–1941. Aspazia Șandru a condus cu mult tact și pricepere această instituție de învățământ, o podoabă a școlii românești din Cernăuți.

Mediul cultural în care s-a dezvoltat folclorul muzical românesc în Bucovina a fost marcat de relația cu Biserica. Un rol important în acest mediu l-a jucat Societatea „Armonia”. Ea a fost constituită în data de 18 iulie 1881 la Cernăuți, la sugestia lui Silvestru Morariu-Andrievici. În raportul anual din 1906 se menționează integral denumirea societății „Armonia”, societate pentru cultivarea și răspândirea muzicii naționale, religioase și laice în Bucovina. Ecaterina Mandicevschi, împreună cu fratele său, Gheorghe Mandicevschi (violoncelist), a participat în mod activ la spectacolele Societății Muzicale.

Venitul colectat în urma concertelor a fost destinat ajutorării elevelor sărmene. Aproape că nu a existat manifestare artistică la liceu la care să nu fi contribuit sau participat Ecaterina Mandicevschi.

Presa cernăuțeană („Glasul Bucovinei”) a publicat pe data de 11 decembrie 1934 un anunț despre pensionarea Ecaterinei Mandicevschi. Din acest anunț aflăm că doamna profesoară a beneficiat de mari sărbători, organizate de profesorii liceului și de foștii elevi și prieteni:

„Impresionantă sărbătorire a unei prea vrednice profesoare. Liceul de fete Nr. 1 ortodox din Cernăuți și-a sărbătorit, sâmbătă 8 decembrie curent, în persoana d-rei Ecaterina Mandicevschi, cu prilejul trecerii d-sale la pensie, o prea emeritată profesoară. D-șoara Ecaterina Mandicevschi, una din cele mai distinse figuri ale lumii românești bucovinene, este și cea mai demnă reprezentantă a muzicii pe care timp de 37 de ani a predat-o cu rară cinste artistică și unică sinceritate. Toți aceia, sau mai bine zis acele eleve care au avut norocul să fie inițiate de ea în tainele adânci ale divinei arte, cunosc câtă dragoste a pus această nobilă și foarte delicată profesoară în serviciul învățământului muzical. (...) Dacă nu cuvintelor noastre, apoi inimilor celor treizeci și șapte de generații educate de dânsa să li se dea ascultare. Toate bat cu admirație și duioșie gândindu-se la iubita lor «Tanti Kati»”².

Mulți ani Ecaterina Mandicevschi a fost secretara Comitetului școlar. Ea a organizat și a condus „Cutia elevelor” – biblioteca alcătuită din cărți didactice pentru elevele sărace. În anul 1938, Ecaterina Mandicevschi a binevoit să doneze Bibliotecii

Universității din Cernăuți o serie de manuscrise ale regretatului său frate, Eusebie Mandicevski, care cuprindeau opere muzicale în număr de 251, adunate în 13 mape și 8 volume legate. Drept moștenire de la Ecaterina Mandicevski a rămas traducerea în limba ucraineană a lucrărilor renumitului povestitor român Ion Creangă: *Moș Ion Roată și Cuza Vodă, Popa Duhul, Moș Ion Roată și Unirea*. Toate acestea au fost publicate în revista din Lviv „Nedilea” („Duminică”) în anul 1912, nr. 33-36, iar *Amintiri din copilărie* – în ziarul cernăuțean „Nova Bukovyna”³.

Ecaterina Mandicevski a trecut la cele veșnice în anul 1957 la Cluj-Napoca, România. Trebuie menționat că în Biblioteca Academiei Române se păstrează vreo 200 de scrisori în limba germană, cuprinzând corespondența lui Eusebie Mandicevski cu sora sa Ecaterina. Printre scrisori, găsim și corespondența lui Eusebie cu ceilalți frați și surori. Această corespondență aduce multă lumină asupra unor fapte mai puțin cunoscute din viața și activitatea familiei Mandicevski.

Pentru activitatea pedagogică și culturală, Ecaterina Mandicevski a fost decorată cu câteva medalii și ordine din partea statului. Despre aceste mențiuni s-a publicat în presa din România. „Monitorul Oficial” din 20 ianuarie 1936 anunță faptul că pe 10 ianuarie 1936, se acordă ordinul „Meritul Cultural”, pentru „Școală” Ecaterinei Mandicevski, prof. de muzică la școala de fete Cernăuți⁴.

De asemenea, „Monitorul Oficial” din 3 martie 1931 publica: „Ministerul instrucțiunii publice și al cultelor. Prin decretul regal Nr. 430 (...) pentru deosebita râvnă depusă pe tărâmul bisericesc se conferă medalia Răsplata Muncii pentru Biserică următoarelor persoane (...): Clasa I D-lui general Constantin Tănăsescu, comandantul diviziei a 8-a și d-șoarei Ecaterina Mandicevski, profesoară de muzică din Cernăuți”⁵.

„Monitorul Oficial” din 23 aprilie 1926 anunța conferirea Medaliei „Răsplata Muncii pentru învățământ” mai multor profesori, printre care și „Ecaterina Mandicevski, maestră la liceul de fete Nr. 1, Cernăuți”⁶.

În ziarele și revistele interbelice care apăreau la Cernăuți, există numeroase informații despre activitatea Ecaterinei Mandicevski, care a sprijinit întotdeauna orfelinatele și a fost implicată în multe alte activități caritabile. Vom prezenta câteva dintre ele:

„Glasul Bucovinei” din 25 martie 1925 anunța: „Concert religios. – Liceul de fete ortodox Nr. 1 din Cernăuți aranjează duminică, 23 noiembrie a.c., orele 11 jum. a.m. în sala Sinodală a Reședinței Mitropolitane, un concert religios. Programa: *Liturgia grecească în La bemol major* de Eusebie Mandicevski, executată de corul Liceului cu concursul unui grup de foste eleve (...) Conducerea corului: Ecaterina Mandicevski”⁷.

„Glasul Bucovinei” din 9 iulie 1920: „De la Liceul ort. or. de fete. Pentru cutia elevelor a liceului ortodox de fete au în curs următoarele daruri: 1170 cor. venitul curat de la audiția muzicală aranjată de d-ra Ecaterina Mandicevski și 1000 cor. donațiune din partea d-rei Flora Guzmann din venitul matineului aranjat cu elevele cursului ei de dansuri ritmic-armonice”⁸.

„Glasul Bucovinei” din 20 octombrie 1920: „Matineu muzical. – Liceul de fete Nr. 1 ortodox organizează cu concursul unor foste eleve sâmbătă în 26 octombrie a.c. la orele 11 a.m. un matineu muzical în sala festivă a liceului (...) Conducerea o are d-na profesoară Ecaterina Mandicevski”⁹.

„Glasul Bucovinei” din 24 martie 1925: „Liceul de fete ortodox. – Concertul anunțat pentru ziua de 25 martie curent va cuprinde coruri bisericești de Eusebie Mandicevschi, cântece lumești de Kiriac, E. Mandicevschi și Schumann și o piesă de muzică de cameră. Dirigintele corului e profesoara de muzică d-șoara Ecaterina Mandicevschi”¹⁰.

„Flacăra. Literară. Artistică. Socială” din 20 octombrie 1913: „În revista ruteană «Nedilea» din Lemberg a apărut în două numere consecutive o traducere a lui *Moș Ioan Roată*, de Ion Creangă, făcută de d-șoara Ecaterina Mandicevschi, profesoară în Cernăuți. Traducerea e foarte conștiincioasă și reproduce cu o fidelitate uimitoare tonul popular din original”¹¹.

Liceul Ortodox „Elena Doamna” din Cernăuți

După instalarea puterii sovietice în nordul Bucovinei, despre familia Mandicevschi nu s-a mai scris nimic, iar creația lor a fost dată uitării. Ce-i drept, o parte din membrii familiei, care s-au refugiat în România (Erast, Ecaterina), au încercat să promoveze creațiile fraților. Unul din primele concerte în memoria celor 100 de ani de la nașterea lui Eusebie Mandicevschi a fost dat în anul 1957 la Cluj-Napoca, concert la care a participat și sora lui, Ecaterina. În România și în alte țări din Europa, pe lângă concertele organizate în memoria compozitorului bucovinean, au fost scrise, începând cu anii 50 ai secolului XX, mai multe lucrări științifice dedicate compozitorului.

Din observațiile pe care le-am urmărit în presa română din anii 50-80 ai secolului al XX-lea, găsim că s-au scris multe articole, s-au făcut multe cercetări despre familia Mandicevschi, s-au organizat concerte pe operele muzicale ale lui Eusebie și Gheorghe Mandicevschi. Este interesant că în anii '50-'60 la București exista o stradă care purta numele Mandicevschi – nu cunoaștem căruia din membrii familiei Mandicevschi îi era dedicată aceasta.

Ecaterina Mandicevschi a decedat la Cluj în anul 1957. Încă nu cunoaștem unde a fost înmormântată și dacă s-a mai păstrat mormântul.

Concluzii. Figura Ecaterinei Mandicevski reprezintă un exemplu elocvent al contribuției femeilor la dezvoltarea culturii românești în Bucovina în perioada interbelică. Provenind dintr-o familie de intelectuali și muzicieni de prestigiu, ea a reușit să-și construiască o carieră pedagogică remarcabilă, dedicându-și viața promovării educației muzicale și culturii românești.

Activitatea sa de peste trei decenii la Liceul Ortodox de Fete „Elena Doamna” din Cernăuți a marcat profund generații de eleve, contribuind la formarea unei culturi muzicale solide în rândul tinerelor românce bucovinene. Prin organizarea de concerte, serate muzicale și manifestări culturale, Ecaterina Mandicevski a creat un veritabil centru de dezvoltare culturală, promovând atât creația proprie, cât și opera fraților săi compozitori.

Dincolo de activitatea didactică, angajamentul său social – exprimat prin susținerea orfanelor de război, organizarea de acțiuni caritabile și crearea unei biblioteci muzicale – demonstrează o personalitate complexă, animată de spirit civic și de dragoste pentru comunitate. Din păcate, după instaurarea regimului sovietic în nordul Bucovinei, contribuția familiei Mandicevski, inclusiv a Ecaterinei, a căzut în uitare. Documentele și mărturiile din presa românească interbelică rămân astăzi principalele surse pentru reconstituirea portretului acestei personalități emblematice, care merită să fie redescoperită și să-și recapete locul cuvenit în istoria culturii românești.

NOTE

1. „Universul”, 13 iulie 1919, nr. 229, p. 30.
2. „Glasul Bucovinei”, 11 decembrie 1934, An 17, nr. 4457, p. 3.
3. „Bucovina Nouă”, 1914, nr. 42-45, p. 49.
4. „Monitorul Oficial”, 20 ianuarie 1937, An 16, p. 648.
5. „Monitorul Oficial”, 3 martie 1931, An 51, p. 42.
6. „Monitorul Oficial”, 23 aprilie 1926, An 91, p. 1,141.
7. „Glasul Bucovinei”, 25 martie 1925, An 8, nr. 1790, p. 3.
8. „Glasul Bucovinei”, 9 iulie 1920, An 3, nr. 468, p. 3.
9. „Glasul Bucovinei”, 20 octombrie 1920, An 8, nr. 572, p. 2.
10. „Glasul Bucovinei”, 24 martie 1925, nr. 1789, p. 3.
11. „Flacăra – Literară – Artistică - Socială”, 23 februarie 1913, An 2, nr. 19, p. 152.

SUMMARY

Ecaterina Mandicevski (1867–1957), originally from Băhrinești, was a key figure in Bukovina’s cultural and musical life. She taught music for nearly 40 years at the “Elena Doamna” Orthodox Girls’ High School in Cernăuți. Coming from a family of renowned intellectuals and musicians (her brothers Eusebie and Gheorghe were well-known composers), she promoted classical and church music through concerts and musical events. She led choirs, supported orphanages, and founded a music library. She worked with the “Armonia” Society and her brother on various musical projects. Honoured with multiple awards for her educational and cultural contributions, she remained remembered by generations of her students even after her retirement in 1934 as one of the most distinguished cultural figures of the interwar Bukovina.

„TEMNIȚE” ȘI „TEMPLE” ALE BUCOVINEI. NICOLAE GÂRȘCAN

Dorin POPESCU*
Constanța

Despre suferințele colective ale românilor din nordul Bucovinei¹ s-au scris tomuri întregi. Se scriu încă. Privăți de Țară, de destin românesc, de limbă² și de unitate spirituală cu Biserica Ortodoxă Română, românii din nordul Bucovinei, din Herța și din zona de nord a Moldovei/Basarabiei, care trăiesc compact în Ucraina, în actuala regiune Cernăuți, inhibați în mod sistemic în relaționările lor cu Țara, divizați artificial în români și moldoveni, trăiesc în continuare cruci de suferință și de destin prea puțin cunoscute în România, în pofida unei bibliografii care crește (încet) și a unei multiplicări fără precedent a provocărilor la adresa simplei lor nevoi de a-și menține matricea identitară.

Proiectele imperialiste succesive repetate ale Moscovei care i-au făcut captivi ai unei istorii sângeroase³ îi țin captivi și astăzi. Ei sunt totodată victime colaterale ale războaielor Estului, generate periodic de proiecția imperialistă ilimitată a Moscovei.

Am avut privilegiul de neevitat de a cunoaște din interior suferințele acestei comunități în perioada mandatului meu diplomatic de la Cernăuți⁴, suferințe despre care am publicat până acum câteva (modeste) articole și studii⁵.

Principalele soluții de rezistență ale comunității românești din nordul Bucovinei în toată această perioadă, mai ales în perioada contemporană, au fost, de fapt, soluții de refugiu – școala, familia, comunitatea rurală, asociațiile culturale, biserica.

După primii ani post-comuniști/post-sovietici ai comunității, valorizați exemplar de comunitate prin înființarea de asociații culturale și unități școlare cu predare în limba română, comunitatea nu a mai găsit resursele necesare pentru a(-și) securiza pe termen lung supraviețuirea acestor instituții.

Școala ca instituție de refugiu pentru comunitatea românească a intrat în colaps odată cu intensificarea și consolidarea măsurilor de restricționare a accesului la educație în limba maternă. Fatidicul articol 7 al Legii-cadru privind educația, lege adoptată de Rada de la Kiev în septembrie 2017, a reprezentat un *upercut* dat educației în limba română în Ucraina⁶.

Reintrarea în comuniune cu Biserica Ortodoxă Română nu a fost posibilă din multiple rațiuni⁷, nici măcar după modelul inventat curajos de Patriarhia României în Republica Moldova, prin crearea Mitropoliei Basarabiei⁸. Inițiativa Patriarhiei României de a înființa și susține, în Ucraina, Asociația Religioasă „Biserica Ortodoxă Română din Ucraina”, este sabotată permanent de către autoritățile ucrainene⁹. Evoluțiile recente sunt deosebit de îngrijorătoare¹⁰.

***Dorin Popescu** este președinte al Asociației „Casa Mării Negre”, fost diplomat (cu misiuni diplomatice efectuate la Moscova, Cernăuți și Sarajevo), analist politic, eseist, critic literar și cadru universitar (fost lector la Universitatea „Andrei Șaguna” din Constanța). A absolvit cursurile Facultății de Litere și Teologie a Universității „Ovidius” din Constanța, doctor în filologie.

Inițiativa Bisericii Ortodoxe Române de a înființa și susține Asociația Religioasă „Biserica Ortodoxă Română din Ucraina” aduce o posibilă soluție salvatoare pentru parohiile comunităților românești din Ucraina, în absența căreia opțiunile acestor comunități ar fi rămas limitate: apartenența parohiilor lor la Biserica Ortodoxă Ucraineană (care aspiră la obținerea statutului de biserică autocefală în Ucraina) sau, respectiv, trecerea acestora la Biserica Ortodoxă din Ucraina (Biserică ce a primit deja Tomosul de autocefalie din partea Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului)¹¹.

Chiar și în paradigma ratării reîntrării în comuniune a românilor din nordul Bucovinei, Herța și nordul Basarabiei cu Biserica Ortodoxă Română, refugiumul în temple al comunității a părut că atenuează șocul restricțiilor succesive privind utilizarea limbii materne/române în spațiul public. În parohiile comunității românești s-au putut oficia astfel slujbele în limba română, iar aceste parohii au funcționat de facto ca temple de rezistență ale limbii române.

În concluzie, în contextul mai larg al sentimentului de captivitate și de temniță pe care îl resimte¹² marea majoritate a reprezentanților comunității românești din nordul Bucovinei¹³, nordul Bucovinei, Herța și nordul Basarabiei s-au refugiat în temple.

Când nu au putut, le-au construit. Când nu au mai putut rezista temniței, românii au construit temple. Temple ale rezistenței lor în catedrala suferinței sunt peste tot în Bucovina, peste tot în Herța, peste tot în nordul Basarabiei/Moldovei.

Despre un astfel de templu¹⁴, în cele ce urmează.

Un „templu” al rezistenței – Nicolae Gârșcan

Nicolae Gârșcan¹⁵ a fost un învățător român modest din Coșuleni/Mămăliga¹⁶. A trăit coșmarul URSS în Republica Sovietică Socialistă Ucraineană, în primele decenii ale experimentului sovietic. A făcut din rezistența împotriva URSS proiectul său de viață.

S-a revoltat împotriva introducerii alfabetului chirilic în școală, în anii cei mai duri ai sovietizării comunității românești din teritoriile incluse în textele ultimative ale Guvernului URSS din 1940 (așa-numitele *Note ultimative ale guvernului sovietic* din 26–27 iunie 1940¹⁷). A cerut insistent ca în actul său de identitate să îi fie menționată naționalitatea de român, în pofida tristei tradiții locale din fostul raion Noua Suliță¹⁸, care, spre deosebire de tot restul regiunii Cernăuți, în siajul ideologic al comuniștilor moldoveni, impusese deja narațiunea locală a poporului moldovean și a naționalității de moldovean. Nicolae Gârșcan devenea astfel singurul român din Coșuleni; sau printre puținii...

Povestea vieții acestuia a respirat sub semnul paradigmatic al credințelor asumate la limita tragicului.

O poveste demnă de roman și de mari proiecții cinematografice, de box-office mondial, cu ingrediente de dramă cinematografică absolută. Viața acestuia s-a consumat în termenii unei lupte imposibile cu sistemul sovietic, căruia nu îi recunoștea nici legitimitatea, nici supremația. Între bornele ei – cruci și credințe; o viață cu un întreg sistem sovietic de represiune care îl strivește, cu o rezistență probată ilimitat în răscrucile morții, cu largi detenții în estul întunecat al Rusiei, cu procese penale intentate acestuia pentru a-și renega public credințele, cu diagnostice mincinoase de alienare date de satrapii comuniști, cu lungi internări și detenții obligatorii în unități psihiatrice, cu un frate în aparatul de partid și o soră care îl iubește necondiționat

și tăcut, împotriva tuturor, cu presiuni și minciuni ale sistemului menite a-i terfeli și denigra numele în comunitate, cu renegări și temnițe, cu procese publice împotriva sistemului, urmăriri și supravegheri ca în marile filme hollywoodiene, corespondențe interzise cu frații români din diaspora, tablouri ale eroilor interziși în frida pereților casei, experimente inumane în pușcăriile iadului, o moarte suspectă cu otrăvire „accidentală” în pădurea natală etc.

Împotriva lui Nicolae Gârșcan, umil dascăl român de țară din Coșuleni/Mămăliga, sistemul bolșevic/sovietic și-a instrumentalizat cele mai odioase mijloace de tortură.

Împotriva sistemului bolșevic/sovietic, rezistând tuturor mijloacelor sale de tortură, presiune, intimidare și șantaj, Nicolae Gârșcan, umil dascăl român de țară din Coșuleni/Mămăliga, a ridicat un templu mai puternic decât morțile trimise zilnic înaintea lui de către torționarii comuniști.

Memoria lui trebuie reabilitată în numele tuturor eroilor români care au crezut necondiționat în România și au acceptat să trăiască și să moară în suferință pentru Ea.

Memoria lui trebuie reabilitată pentru că vorbește explicit despre resursele extraordinare pe care le poate găsi înăuntrul unei ființe umane o credință autentică, asumată cu luciditate și curaj. Cu atât mai mult cu cât această credință se numește România.

Memoria lui trebuie reabilitată în comunitatea locală, acolo unde minciunile sistemului bolșevic/sovietic despre inventatele sale probleme psihiatrice¹⁹ supraviețuiesc încă și astăzi, într-o lume mărunță, măcinată de inabilitatea de a-și descoperi (nu neapărat curajos, ci pur și simplu lucid) adevărurile și trecutul. O mare parte a acestei comunități a asistat tăcut la uciderea lentă a lui Nicolae Gârșcan de către satrapii sistemului, de către sistemul bolșevic/sovietic ca întreg. Unii au participat în mod direct și conștient la linșarea acestuia. Alții au colportat voios odioasa minciună a inventatelor sale boli psihiatrice, de care se „lipeau” obligatoriu toți cei care contestau public regimul sovietic „eliberator”.

Cu o putere dată de credința sa uriașă în România, credință cultivată în familie și prin lecturi, dascălul de țară Nicolae Gârșcan s-a luptat cu tot regimul sovietic, cu mentalitățile și instrumentele lui feroce, cu slugile și oportuniștii săi, cu tortura permanentă, cu tăcerile vinovate ale vecinilor și rudelor, cu renegarea sa dureroasă de către o comunitate captivă ideologic și mental etc.

În 2023, Nicolae Gârșcan a mai învins o dată regimul sovietic, precum și urmașii acestuia de la Moscova, Kiev sau Chișinău: în noiembrie 2023, la presiunea autorităților române, Guvernul Ucrainei a adoptat o decizie privind utilizarea conceptului de limba română în loc de „limba moldovenească” pe tot teritoriul Ucrainei²⁰, iar în decembrie 2024 executivul de la Kiev a aprobat un proiect de lege prin care propune înlocuirea

limbii „moldovenești” cu limba română în lista internațională propusă de Ucraina în Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare (lista limbilor protejate pe teritoriul Ucrainei). Cu jumătate de veac înainte de aceste decizii, el, Nicolae Gârșcan, știa că limba „moldovenească” este o invenție, știa că adevărul va triumfa, badea Nicolae s-a bătut cu un sistem întreg, toată viața sa, pentru acest adevăr. Și a învins acest sistem diabolic chiar și din mormânt.

Nicolae Gârșcan a urcat toate treptele iadului fără ca templul său să își stingă vreodată lumina, fără ca pașii săi să alunece de pe trepte.

Astăzi, despre Nicolae Gârșcan se scrie deja din ce în ce mai mult, în România și Ucraina (regiunea Cernăuți), pentru că rudele acestuia nu îl lasă să moară²¹. Cea mai consecventă în recuperarea efigiei sale de erou este Dorina, care locuiește fastuos în viața mea, în chip de soție²². Articole anterioare mai ample, de referință, privind destinul tragic al acestuia au fost publicate deja în presa de limbă română din Ucraina – d.e. articolul *Român post-mortem*, publicația „Arcașul”, Cernăuți, Ucraina, august 2004, autor Dorina Ciobanu (astăzi Popescu)²³; totodată, în spațiul public din Ucraina se încearcă tot mai multe recuperări și reabilitări ale memoriei acestuia, inclusiv prin efortul de a i se recunoaște statutul de fost deținut politic²⁴.

Pentru posteritate, în premieră în spațiul editorial din România, inserez aici câteva elemente biografice, rezultate din articolul citat, articol care rămâne și astăzi²⁵ sursa principală de informare privind destinul eroic al lui Nicolae Gârșcan: „Nicolae Gherșcan (acesta este numele utilizat de autor în articolul menționat, în paralel cu varianta Nicolae Gherșcanu – sublinierea noastră, D.P.) s-a născut în satul Coșuleni, raionul Noua Suliță, la începutul anilor 1940, într-o familie de moșieri. La părinții Ion și Vera, el a fost cel de-al patrulea copil din cei șase.... Pentru prima dată a fost arestat și interogat pe data de 8 februarie 1952. Cauza arestului a fost pregătirea, păstrarea și răspândirea textelor antisovietice în limba română. Mai târziu, fiind învățător la școala din Coșuleni, el asumându-și un mare risc, încearcă să-și învețe elevii Alfabetul Român și Istoria Românilor. Dar nu durează mult și activitatea lui e depistată. În anul 1970 e arestat pentru a doua oară și internat în spitalul regional de psihiatrie... După examinare, a fost îndreptat într-unul din penitenciarele din Dnepropetrovsk... În perioada de aflare în Penitenciarul din Dnepropetrovsk, Nicolae Gherșcan de patru ori a fost adus de către medicii sanitari la un pas de moarte: în ianuarie 1972, când i s-a introdus o doză mare de sulifazin, în aprilie 1973, din cauza supradozei de insulină, în octombrie 1974, în urma combinării tizerținului cu triftavinul și, în iunie 1976, la fel, din pricina unei combinații de medicamente puternice. Din cauza acestor tratamente, mai corect spus experimente, în fiecare lună decedau în medie 8 deținuți. Mulți alții s-au întors. S-a întors și el – feciorul tatei, fecior. Din păcate, tata nu mai era. Pe prisma casei stătea mama... cărunță și friptă... Pe 17 decembrie 1980, după 10 ani de suferințe și lipsire de libertate, în conformitate cu ordinul eliberat de către Judecătoria, Nicolae Gherșcan este eliberat, dar luat la evidență ca o persoană care prezintă un mare pericol pentru societate... Între timp, i-a fost propusă reabilitarea deplină. La el acasă a venit un corespondent special pe propagandă (așa i s-a prezentat acesta) și i-a propus să semneze cererea deja tipărită, în care se vorbea despre faptul că «Eu, Nicolae Gherșcan, recunosc că toată activitatea mea a fost un pas nechibzuit și regret mult că prin aceasta am reușit să provoc un disconfort Marii Puteri», în schimbul căreia va obține reabilitarea deplină și compensație bănească. Răspunsul (n.n. negativ) l-a adus pentru a treia oară după gratii. La începutul anilor '90, din

cauza inimii bolnave, Nicolae Gherșcan se stinge din viață și este înmormântat la cimitirul din satul natal, alături de bunul lui tată. Visul lui, de a avea un tricolor, nu neapărat mare, nu neapărat nou, nu s-a realizat. Acest român lasă după sine o casă, pe peretele unei odăi – posterul cu chipul lui Michele Placido, eroul principal din filmul italian «Caracatița», pe care-l credea la fel ca el, un luptător pentru adevăr, un geamantan cu volume de poezii proprii, scrisori de la prietenii de luptă, multe-multe cărți și o livadă... care parțial s-a păstrat și până acum”.

Între timp, un tricolor românesc modest se mai odihnește din când în când cu badea Nicolae, la mormântul acestuia din Coșuleni.

Pentru dreapta sa memorie, eu însumi am pregătit, cândva, pentru ediția princeps a Simpozionului de la Derwent „Destine frânte pentru Țară în vatra istorică românească”, organizat (la 7 iulie 2018) de Asociația pe care o conduc, Asociația Casa Mării Negre/Black Sea House, o prezentare mai amplă a vieții tragice a lui Nicolae Gârșcan²⁶, sub forma unui tablou de erou al românului simplu din teritoriile înstrăinate.

Prin eforturile apropiaților săi, Nicolae Gârșcan trăiește o nouă viață. Reabilitarea sa devine etic obligatorie. Recent, autoritățile locale din satul său natal au acordat numele său chiar străzii în care a locuit. Sunt speranțe ca dosarul său de supraveghere și urmărire de către securitatea sovietică să fie restituit rudelor. Sunt speranțe ca numele său să fie reabilitat public.

Pentru eroi ca Nicolae Gârșcan, care și-a(u) asumat un proiect martiric de viață în numele iubirii sale/lor pentru România, am gândit, împreună cu prietenii mei spirituali pentru care nici o recunoștință nu va fi suficientă, Simpoziioanele de la Derwent organizate de Asociația Casa Mării Negre²⁷.

Pentru eroi ca Ilie Popescu, bunicul meu din cealaltă Românie, rămasă acasă, Ilie Popescu din comuna Tufeni, județul Olt, deținut politic anticomunist, tatăl tatălui meu Marin Popescu, am gândit Simpoziioanele de la Derwent.

Nicolae Gârșcan și Ilie Popescu (biografii tragice, eroice și chiar martirice, cu nesfârșite traume similare sau comune) sunt destine frânte pentru Țară.

Pentru eroi ca Nicolae Gârșcan am gândit Simpoziioanele de la Derwent. Pentru eroi ca Ilie Popescu am gândit Simpoziioanele de la Derwent. În templele lor stă aprinsă lumina credinței în România.

Bucovina are peste tot, pe și sub pământul ei, temple. Mai puternice și mai adevărate decât temnițele ei, la fel de numeroase.

Ținând aprinsă lumina acestor temple, „Glasul Bucovinei” răscumpără suferințele din temnițe ale românilor noștri de dincolo...

NOTE

1. Sintagmă limitativă formală (și comodă în utilizarea de rutină) care îi include, de facto, și pe românii din actualul raion Herța al regiunii Cernăuți, fostul Ținut Herța (români care încă și-au păstrat prestigiul și specificul de regăteni) și pe cei din localitățile românești din nordul provinciei istorice a Basarabiei/Moldovei, din partea de est a regiunii Cernăuți, aflați între Noua Suliță/Marșenița și frontiera cu Republica Moldova/punctul de trecere Mămăliga-Criva (români basarabeni). În acest sens, prin sintagma românii din nordul Bucovinei (români bucovineni) subînțeleg și includ aici, fără a le mai menționa separat sau complementar, și comunitatea românească din ținutul/raionul Herța (români regăteni),

precum și comunitatea românească din zona de nord a Moldovei/Basarabiei, aflată astăzi sub administrație ucraineană, în cadrul regiunii Cernăuți (români basarabeni). În perioada modernă și contemporană, destinele acestora au devenit comune.

2. Respectiv, de acces la educație în limba maternă/română, conform standardelor europene actuale.
3. Rusia țaristă, proiectul comunitar sovietic, proiectele geopolitice post-sovietice/neo-sovietice etc.
4. În perioada aprilie 2007 – februarie 2011 am lucrat în calitate de diplomat al Statului Român la Consulatul General al României de la Cernăuți (consilier diplomatic și gerant interimar).
5. Bunăoară, studiul *Românii din jurul României – centura de castitate și evadarea din cercul geopolitic*, publicat (și) în „Glasul Bucovinei”, nr. 3 (99) / 2018, p. 24–31 (studiul dezvoltă o alocuțiune prezentată inițial la Universitatea de Vară pentru românii de pretutindeni de la Izvoru Mureșului, ediția a XVI-a, 1–7 iulie 2018). Articole și studii ale subsemnatului destinate comunității românești din Ucraina au fost publicate în reviste și publicații precum „Glasul Bucovinei” (București–Cernăuți), „Mesager bucovinean” (Cernăuți–București–Rădăuți–Chișinău), „Limba Română” (Chișinău) sau în diferite volume de autor sau colective, precum: Dorin Popescu, *Captivi la pontul hibrid*, Editura Ideea Europeană, București, 2020; Florin C. Stan, Ștefan Hostiuc, Maria Toacă-Andrieș, Irina-Loredana Stănculescu, *Un Consulat Regal la Cernăuți. Consulatul Regal al României la Cernăuți – 130 de ani de la înființare (1892–2022)*, Editura ProUniversitaria, București, 2022; Andrei Tudor, Stoica Lascu, Marian Zidaru, *Istorie, geopolitică și spiritualitate românească la Marea Neagră*, Editura Etnologică, București, 2024 etc.
6. La 5 septembrie 2017, Rada de la Kiev a adoptat o nouă *Lege-cadru a Educației* care, conform evaluărilor comunității românești din Ucraina, desființează sistemul de învățământ în limba maternă. Potrivit art. 7 al noii legi-cadru, sistemul de educație din Ucraina se desfășoară exclusiv în limba de stat, așa încât noua lege a educației restricționează masiv învățământul în limbile minorităților, inclusiv cea românească. Legea prevede totodată introducerea treptată a noului sistem al educației și, respectiv, înlocuirea treptată a materiilor care se predau în limba română cu discipline care vor fi predate în limba ucraineană. La 25 septembrie 2017, Petro Poroșenko, președintele Ucrainei, a promulgat legea menționată. Poziția critică a părții române față de adoptarea acestei legi a fost exprimată în mod constant, în dese rânduri, la nivelul Administrației Prezidențiale și al Ministerului Afacerilor Externe. Cu titlu de exemplu, la 7 septembrie 2017, Ministerul român al Afacerilor Externe a transmis că: „Ministerul Afacerilor Externe a luat notă cu îngrijorare de forma adoptată la 5 septembrie 2017 de către Rada Supremă a Ucrainei a noii Legi a Învățământului, în special a articolului 7 al acesteia, care vizează învățământul în limbile minorităților naționale. Ministerul Afacerilor Externe reamintește că, potrivit prevederilor Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, statele se angajează să recunoască dreptul oricărei persoane aparținând unei minorități naționale de a învăța în limba sa maternă. Ne exprimăm așteptarea ca drepturile persoanelor aparținând minorității române din Ucraina să fie prezervate și subliniem preocuparea constantă a autorităților române față de această problematică”. Ulterior, în decembrie 2022,

- pe fondul adoptării, la Kiev, a *Legii nr. 8224 privind minoritățile naționale (comunitățile) din Ucraina*, MAE român a apreciat că „legea a fost adoptată în absența unei noi consultări a Comisiei de la Veneția; este regretabil faptul că legea a fost adoptată în absența unei consultări adecvate a reprezentanților comunității române din Ucraina; preocupările părții române din perspectiva dreptului la educație nu sunt satisfăcute”, <https://www.mae.ro/node/60649>
7. La 9 aprilie 1992, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române transmitea public poziția oficială a Patriarhiei României pe acest subiect: „Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nu a recunoscut niciodată desființarea Mitropoliei Basarabiei, cu sediul la Chișinău, și a Mitropoliei Bucovinei, cu sediul la Cernăuți. Patriarhia Română nu a acceptat și nu poate accepta niciodată consecințele nefaste ale pactului Ribbentrop-Molotov”. Această poziționare nu a creat totuși efecte/consecințe. În ianuarie 2023, pe fondul acutizării conflictului canonic/religios între Biserica Ortodoxă a Ucrainei (recunoscută drept canonică de către Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului în 2019) și Biserica Ortodoxă Ucraineană – Patriarhia Moscovei, purtătorul de cuvânt al Patriarhiei Române, Vasile Bănescu, a precizat că BOR „nu poate înființa nicio unitate administrativă (parohie sau eparhie) pe teritoriul aflat sub jurisdicția altei Biserici, nici nu poate prelua preoți și parohii din afara granițelor ei canonice decât la solicitarea concretă, oficială a comunității respective (condiție fundamentală) și doar în cadrul unui dialog oficial, firesc și necesar cu autoritatea bisericească locală și recunoscută canonic”. La 9 februarie 2023, în urma ședinței de lucru a Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, BOR a precizat public că „în legătură cu situația parohiilor ortodoxe românești din zona Bucovinei de Nord, aflate în jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ucrainene, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române își menține ferm poziția favorabilă respectării drepturilor și libertăților comunităților românești din toată Ucraina, după cum sunt respectați ucrainenii din toată România”.
 8. Mitropolie la care a aderat, în 2011, și primul lăcaș de cult al comunității românești din Ucraina (însă din regiunea Odesa): la 16 iulie 2011 a avut loc slujba de sfințire a Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” și „Sfântul Ierarh Nicolae” din satul Hagi Curda (Camășovca), raionul Ismail, regiunea Odesa.
 9. În ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române desfășurată pe 27 martie 2025, Patriarhia Română a luat act de dorința unor comunități ortodoxe românești din Ucraina de a se reîntoarce la Biserica Ortodoxă Română; astfel, Sfântul Sinod al BOR „a luat act cu speranță și binecuvântare de dorința unor comunități ortodoxe române din Ucraina de revenire la Biserica Ortodoxă Română” (Hotărârea Sfântului Sinod de la 27 martie 2025). Anterior, în octombrie 2024, Sinodul BOR „a luat act cu regret de faptul că autoritățile ucrainene au amânat nejustificat, pe termen neprecizat, recunoașterea juridică a Asociației religioase «Biserica Ortodoxă Română din Ucraina», deși aceasta din urmă îndeplinește toate condițiile solicitate de legislația ucraineană în vigoare, și a aprobat continuarea demersurilor către autoritățile publice centrale din România și Ucraina pentru soluționarea acestei solicitări legitime”.
 10. La finele lunii iunie 2025, în contextul atacului coordonat asupra parohiilor în care se slujește în limba română în regiunea Cernăuți, conducerea BOR a transmis public că „În Ucraina există 127 de parohii ortodoxe românești, în special în zona Bucovinei de Nord, aflate în jurisdicția Bisericii Ortodoxe

Ucraineană – Patriarhia Moscovei. Este necesară o consultare reală a acestor ortodocși români, care sunt preocupati de păstrarea identității lor etnice și lingvistice. În acest sens, este necesară obținerea de garanții scrise din partea autorităților bisericești și ale statului ucrainean că identitatea etnică și lingvistică a românilor va fi respectată, precum și că acești ortodocși români vor avea posibilitatea de a se organiza într-un Vicariat Ortodox Român și a cultiva legături spirituale cu Patriarhia Română, spre a fi sprijiniți prin trimiterea de cărți de cult și de teologie în limba lor maternă, adică limba română. În România, funcționează deja un Vicariat Ortodox Ucrainean, începând cu anul 1990. Urmare consultărilor cu clericii și mirenii ortodocșii români din Ucraina, majoritatea acestora resping cu fermitate, chiar cu spaimă, o eventuală trecere a lor în jurisdicția Bisericii Ortodoxe a Ucrainei. Ortodocșii români din Ucraina consideră că recunoașterea de către Biserica Ortodoxă Română a acestei Biserici ar duce automat la un asediu mai puternic din partea autorităților ucrainene pentru a-i forța să treacă sub jurisdicția mitropolitului Epifanie. Pe de altă parte, Statul ucrainean nu respectă propriile sale legi, refuzând recunoașterea Asociației Religioase „Biserica Ortodoxă Română din Ucraina”, care îndeplinește toate criteriile legale prevăzute de legislația ucraineană în vigoare. Mai mult, promisiunile autorităților ucrainene de a garanta oficierea slujbelor în limba română par lipsite de credibilitate, mai ales în contextul în care aceleași autorități se laudă cu oficierea primei slujbe în limba ucraineană într-o biserică din Cernăuți preluată abuziv, pe frontispiciul căreia este scris în limba română, cu caractere chirilice: «Unul în trei ipostasuri – Dumnezeu». Această situație ridică serioase semne de întrebare cu privire la sinceritatea și buna credință a demersurilor lor”.

11. Biserica Ortodoxă a Ucrainei – Patriarhia Kievului (BOU PK) și Biserica Ortodoxă Autocefală Ucraineană (BOAU), considerate de către cele 15 Biserici autocefale, până în 2019 (momentul acordării Tomosului de autocefalie Bisericii Ortodoxe a Ucrainei), drept „schismatice”. La 5 ianuarie 2019, patriarhul Bartolomeu al Bisericii Ecumenice a semnat Tomosul de autocefalie a Bisericii Ortodoxe a Ucrainei, iar războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei, declanșat în februarie 2022, a amplificat și mai mult dezbaterea tematică privind utilizarea, de către Kremlin, a Bisericii Ortodoxe Ucrainene – Patriarhia Moscovei ca instrument de promovare a „lumii ruse” în Ucraina și de vasalizare spirituală a Ucrainei. În acest context, s-a reluat în spațiul public dezbaterea privind oportunitatea menținerii comunităților religioase românești din nordul Bucovinei în comuniune cu o Biserică manageriată de către „statul-agresor”, Federația Rusă.
12. Îl resimțea.
13. Sentimente pe care le cunosc în mod detaliat din perioada mandatului meu diplomatic de la Cernăuți, 2007–2011, acestea fiindu-mi împărtășite în mod constant, chiar obsesiv, de către membrii comunității, în perioada respectivă; în aceste condiții, am obligația morală de a împărtăși în spațiul public câteva din preocupările și îngrijorările paradigmatiche ale acestei comunități trăite în „trânta” ei permanentă pentru supraviețuire identitară.
14. Un templu mai degrabă al Basarabiei decât unul al Bucovinei – în mod cert, unul al României...
15. În trista tradiție a ambiguității și degradării numelor românești prin rusificări succesive și distorsionări deliberate sau accidentale, numele acestuia este or-

- tografiat ca Nicolae Gârșcan, Nicolae Gherșcan și chiar Nicolae Gherșcanu. Fenomenul distorsionării numelor românești este larg răspândit în regiune; în dese rânduri confuziile afectează chiar membrii aceleiași familii. Noi preferăm să utilizăm, aici, numele din documentele de stare civilă ale acestuia, în dauna celui rezultat din documentele de epocă și utilizat și evocat ca atare în articolul de referință din publicația „Arcașul” (2004), cu titlul *Român post-mortem*, al Dorinei Ciobanu (actualmente Popescu), a se vedea ulterior – Nicolae Gârșcan.
16. Frumoasă localitate românească din nordul Basarabiei, aflată în estul regiunii Cernăuți, la frontiera actuală dintre Ucraina și Republica Moldova, la punctul de trecere a frontierei Mămăliga (Ucraina) – Criva (Republica Moldova)
 17. Potrivit *Notei ultimative a guvernului sovietic* din 26 iunie 1940, „Guvernul URSS propune guvernului regal al României: 1. Să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia. 2. Să transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei cu frontierele sale potrivit cu harta alăturată”.
 18. Actualmente raionul Nistru/Dnestr, după reconfigurările administrativ-teritoriale din Ucraina.
 19. În anii mandatului meu diplomatic de la Cernăuți am constatat cu stupoare că practica diagnosticilor din spectrul psihiatric pentru persoanele care nu împărtășesc ideologia Sistemului este în vigoare și astăzi...
 20. *Declarație oficială privind utilizarea în Ucraina a termenului de limba română în loc de termenul limba moldovenească*, <https://mon.gov.ua/en/news/declaratie-oficiala-privind-utilizarea-in-ucraina-termenului-limba-romana-in-locul-termenului-limba-moldoveneasca>
 21. Studii/cercetări privind profilul identitar al lui Nicolae Gârșcan a mai publicat, în limba ucraineană, și nepoata sa Reghina Dimitrișăna.
 22. „Mămăliga? Satul unchiului meu Nicolae Gârșcan – deținut politic timp de zece ani pentru convingerile sale pro-românești, care într-o celulă cu peste zeci de ființe incomode Regimului Sovietic a avut curajul să vorbească despre Patriotism și Românităte. Drept dovadă poezia semnată de el *Aici români suntem cu toții! Mamă, acesta a fost fratele Tău!*”, Dorina Popescu, în articolul *Trei, Doamne, și toate trei!*, rubrica „Scrisoare acasă”, revista de cultură „OltArt”, nr. 17-18, februarie 2017.
 23. Articolul *Român post-mortem*, publicația „Arcașul”, Cernăuți, Ucraina, august 2004, pag. 3, autor Dorina Ciobanu (actualmente Popescu)
 24. Notă ulterioară a autorului, iulie 2025: autoritățile locale ale comunității Mămăliga (satul Coșuleni/Mămăliga) au decis acordarea numelui său unei străzi a localității Coșuleni/Mămăliga (chiar strada în care a locuit Nicolae Gârșcan), în semn de apreciere post-mortem a activității sale anti-comuniste și anti-sovietice.
 25. În absența surselor directe, care se lasă așteptate.
 26. „Martiri ai Bucovinei și Basarabiei, între magic și tragic. Nicolae Gherșcan(u) din Coșuleni”.
 27. Au fost organizate până în prezent trei ediții ale acestuia, la Mănăstirea Dervent, județul Constanța, în perioada 2018–2021. Suntem convinși că „Glasul Bucovinei” va da voce puternică unor povești de iubire pentru România și pentru limba română similare celor pe care le-a trăit (și le-a slujit exemplar), cândva, badea Nicolae de la Coșuleni.

SUMMARY

This essay, both memorial and historical, pays homage to the Romanians from the northern Bukovina, Hertsa and the northern Bessarabia. The author emphasizes that despite systematic denationalization, these communities continued to fight for their identity through spiritual and cultural refuges – the school, family, rural community, cultural associations, and the church. In this context, Romanian churches and parishes became symbols of spiritual and cultural resistance – “temples” in the “prison” of foreign domination.

At the center is Nicolae Gârșcan, a modest Romanian teacher from Coșuleni (now in Ukraine), who has turned into a genuine hero of anti-communist resistance. He rejected the Soviet assimilation, campaigned for Romanian language education, and refused the imposed „Moldovan” identity. He was persecuted, arrested multiple times, imprisoned, and institutionalized in psychiatric hospitals where he was subjected to inhumane chemical torture. He declined release in exchange for renouncing his beliefs.

His life is an example of total sacrifice for identity and truth. He died in the 1990s without seeing his dream of a Romanian flag at his grave fulfilled. Yet, through the efforts of his loved ones, including the author’s wife, Dorina, his memory is being rehabilitated – his name was given to a street in his hometown, and his KGB surveillance file is being returned to the family. The author concludes by recalling other heroic figures, like his grandfather Ilie Popescu, a former political prisoner and affirms that his initiative – Symposia at Dervent – was meant to preserve the memory of these martyrs of the Romanianism. Despite historical prisons, Bukovina is full of “temples” of faith, resistance, and hope. The work is both a historical recovery and an identity manifesto, a voice from Bukovina which demands truth and memory of the nation’s martyrs.

DESTINELE FRÂNTE ALE ROMÂNILOR BUCOVINENI ÎN VĂLTOAREA RĂZBOIULUI

Mihai GROSU*
Cernăuți

M-am născut în suburbia Roșă a orașului Cernăuți. Aici am crescut, printre dealuri bucovinene și istorii care nu se spun ușor. În timp ce în fostele state sovietice pe 9 mai se sărbătorește Ziua Victoriei, iar în Occident se marchează Ziua Europei și sunt comemorate victimele celui de-al Doilea Război Mondial, eu simt că această zi înseamnă mai mult decât o bifă în calendarul istoriei. În familia mea, războiul nu e doar o lecție dintr-un manual sau o emisiune tematică la televizor, este o rană moștenită. Este o poveste spusă cu voce joasă, uneori printre lacrimi.

Astăzi, aleg să împărtășesc povestea bunicilor mei – români din nordul Bucovinei – care nu au avut niciun drept la alegere. Războiul și marile jocuri geopolitice de acum opt decenii au decis în locul lor. Ei n-au luptat pentru glorie, ci pentru supraviețuire. N-au ales tabere, ci au fost târâți în ele.

Bunicul meu Gheorghe a fost, poate, cel mai enigmatic dintre toți. A făcut serviciul militar în armata germană, în cadrul unui detașament româno-maghiar. A reușit să supraviețuiască, dar nu fără ajutor. Evreii din Cernăuți, cu care a copilărit, i-au făcut acte noi. Vorbea româna, ruteana (fără a deosebi între rusă și ucraineană), idiș și germana. După redobândirea cetățeniei române, în 1992, a mai trăit doar trei luni. Pensia și distincția de la statul român, oferite ca recunoaștere a faptului că și-a apărât patria, au venit după moarte. Tot ce port românesc în suflet și sânge i se datorează lui, iubitului moș Ghiță.

***Mihai Grosu** este regizor, realizator de filme, documentare, membru al Centrului Media BucPress și al Societății pentru Cultura Română în Bucovina „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți.

Fratele său, Constantin, a murit în cumplita bătălie de la Stalingrad, luptând sub steagul Armatei Sovietice. Ironia sorții... doi frați, în două armate opuse, victime ale aceleiași istorii fără milă. Bunicul David, care a fost înrolat în armata română, n-a mai ajuns acasă niciodată. S-a stabilit în orașul Năsăud, unde și-a trăit restul zilelor în umbra permanentă a temerii de persecuții sovietice. Trăia tăcut...

Unchiul meu Mircea, un om strălucit, cadru didactic și doctor în chimie, a fost deportat în 1944 de autoritățile sovietice în îndepărtatul oraș Cita, în sud-estul Siberiei. Acolo a fost obligat să participe la cercetarea și dezvoltarea armelor bacteriologice. A refuzat cu îndârjire cetățenia sovietică, iar în 1959, Gheorghe Dej l-a readus acasă într-un schimb de prizonieri, pentru un spion rus. A continuat să lucreze la un institut de chimie din Brașov, dar corpul lui era martor mut al ororilor: nu-i mai creștea părul, iar hormonii masculini fuseseră complet distruși în urma experimentelor. Purta o suferință pe care nici știința nu o putea explica, iar nici el nu o putea uita.

Celălalt bunic al meu, Mihai Grosu – de la el am numele – era inginer la fabrica de covoare din Cernăuți. În 1944, speriat de avansul sovietic, și-a dus familia în Bacău. Dar soarta i-a fost potrivnică: întorcându-se pentru a salva ultimele utilaje ale fabricii, a fost arestat și deportat în îndepărtata Karelîe – o regiune aspră, înghețată, împărțită astăzi între Rusia și Finlanda. Vorbea rusa și germana, această calitate i-a fost pavază împotriva morții. A revenit la Cernăuți abia în 1951, cu tot corpul distrus de ger – mai ales picioarele. A murit la București, în 1974, în timpul unei vizite la sora sa, Marcela. Mi se pare un gest simbolic: și-a împlinit visul de a muri în România, așa cum și s-a născut.

Toate aceste povești nu sunt doar file de jurnal. Sunt în mine, în sângele meu. Le port cu mine și simt că e o datorie să le spun mai departe. Poate că cea mai importantă moștenire pe care ne-au lăsat-o bunicii noștri este această lecție: să căutăm adevărul istoric în toată complexitatea sa, fără a-l reduce la slogane și mituri. Să onorăm memoria tuturor celor care au suferit, indiferent de tabăra în care i-a aruncat destinul.

SUMMARY

In this article, Mihai Grosu evokes, from a personal and family perspective, the tragedy of Romanians from the northern Bukovina during World War II through an emotional testimony about his grandparents and relatives caught in the grip of history. Without the ability to choose, they were forced to fight in different armies – Romanian, German, or Soviet – and bear the consequences of geopolitical decisions imposed by external forces.

The text presents individual destinies marked by deportation, opposing battlefronts, suffering, and exile. Among them: grandfather Gheorghe, a survivor in the German army; uncle Mircea, deported to Siberia and used in Soviet scientific experiments; and grandfather Mihai, arrested and sent to Karelia. Through these real stories, the author illustrates the identity complexity and trauma of the Romanian community in Bukovina, offering a plea to understand the historical truth beyond propaganda and clichés. The text is a chronicle of suffering, spiritual resistance, and deep attachment to the Romanian identity.

DE LA ȘENDRENI LA DRANIȚA: CUM ȘI DE CE A FOST MODIFICATĂ DENUMIREA ISTORICĂ A LOCALITĂȚII

Sergiu BARBUȚA*
Cernăuți

În sud-estul regiunii Cernăuți, pe teritoriul istoric al ținutului Hotin, satul cunoscut astăzi sub denumirea de Dranița este consemnat în documentele vechi cu numele Șendreni. Prima atestare datează din anul 1586, satul fiind menționat în mai multe hrisoave domnești care fac referire la moșii și acte de vânzare-cumpărare „din vremea bătrânului Ștefan voievod”. Acestea sugerează o origine care urcă până în epoca lui Ștefan cel Mare, când această zonă a fost integrată mai strâns în structurile politice și de apărare ale Moldovei. În anul 1946, printr-un decret emis de Prezidiul Sovietului Suprem al RSS Ucrainene, denumirea istorică a fost înlocuită cu Dranița, fără justificare documentară sau lingvistică. Această schimbare s-a înscris într-un proces mai larg de înlocuire sistematică a toponimelor tradiționale, ca parte a politicii sovietice de uniformizare culturală și de estompere a legăturilor cu trecutul istoric și identitar al regiunii.

Prima atestare documentară a satului Șendreni datează din 18 martie 1586, într-un document semnat de domnitorul Petru Șchiopul. În acest act sunt menționate drepturi de proprietate asupra unor părți din sat, deținute de moșnenii locali Săunica, Anușca, Tudura, Odochia, care sunt descendenți ai lui Petrică Șăndrescu, un nume ce trădează o legătură directă cu denumirea satului.

Aceștia cumpă-raseră

pământul de la Sâma Javoronco, unchiul lor, fiul Mărușcăi („din uric de întăritură ce au avut maică-sa Mărușca de la bătrânul Ștefan voievod”).

Într-un act emis în 1601-1602, domnitorul Ieremia Movilă confirmă drepturile asupra unei părți din sat unui alt proprietar – Romșa, mare vătaf al ținutului Hotin, fiul lui Pântia, nepotul lui Gherasim, strănepotul Nastiei – fata lui Șandrea, nepoata lui Stan vistiernic. Se menționează că drepturile derivă din „moșii și cumpărături și drepte ochiuri din vremea bătrânului Ștefan voievod”. Această expresie – frecventă

Satul Șendreni, reprezentat pe o hartă țaristă din 1820 și pe una realizată de Dimitrie Cantemir

*Sergiu Barbuța este președinte al Societății Culturale „Valea Prutului”, editor al Agenției de știri BucPress din Cernăuți, expert al Institutului de Studii Politice și Capital Social.

în cancelaria moldovenească – este extrem de valoroasă pentru istorici: confirmă existența satului în timpul domniei lui Ștefan cel Mare (1457–1504), în contextul consolidării domeniilor de graniță. În acea epocă, voievodul era cunoscut ca întemeietor și reorganizator de sate și mănăstiri, iar zona Prutului de Sus avea un rol strategic – în calea invaziilor și în proximitatea polono-lituaniană. Toponimul Șendreni pare să se fi format firesc, printr-un proces lingvistic caracteristic spațiului moldovenesc

medieval. La originea denumirii s-ar afla numele Șandrea sau Șandrescu, probabil fondatorul așezării – un moșier de seamă sau un funcționar domnesc. Un document din 15 martie 1558, emis de domnitorul Alexandru Lăpușneanu, menționează excluderea din Divan a mai multor boieri, printre care și spătarul Șandrescu – posibil strămoș al moșnenilor amintiți anterior. Ulterior, sub influența modelului toponimic românesc, numele a evoluat spre Șendreni sau Șândreni, prin adăugarea sufixului „-eni”, utilizat frecvent pentru desemnarea localităților ce își trăgeau numele de la un întemeietor sau o familie marcantă.

Această derivare nu este întâmplătoare, ea reflectă o practică larg răspândită în Țările Române, unde satele primeau numele celor care le fondau, le administrau sau le stăpâneau, creând astfel o legătură durabilă între spațiu și identitatea comunității.

Șendreni în documentele medievale și moderne

Satul Șendreni continuă să apară în hrisoavele domnești, indicând o viață funciară activă și o rețea densă de proprietari. Sub domnia lui Constantin Movilă (1607–1611), o parte din sat este moștenită de familia Pilipovschi, un neam boieresc stabilit aici. În 1636, satul apare în tranzacții de vânzare între boieri și târgoveți, inclusiv între Georgie Solomicăi și Efrim Hăjdău, dar și în acte de moștenire deținute de femei, precum Antimiia Pătrașcioaie. În 1646, domnitorul Vasile Lupu intervine pentru întărirea unor drepturi funciare în sat, inclusiv în cazul lui Pătrașco Ciogolea și Ilea din Voicouți, care revendicau o moșie prin drept de rudenie.

Frecvența acestor atestări demonstrează că Șendreni nu era un sat marginal, ci o localitate integrată în sistemul economic și social moldovenesc. Fragmentarea moșiilor, vânzarea lor în părți (o treime, o șesime etc.), și intervenția autorității domnești reflectă dinamica proprietății rurale a epocii.

Toponimul Șendreni nu era doar o denumire transmisă tradițional, ci o marcă identitară a satului, păstrată în documente oficiale timp de secole – inclusiv în perioada administrației țariste și apoi în România interbelică. După anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus în 1812, satul Șendreni a intrat sub administrație țaristă. Deși limba administrației era rusa, numele localităților cu vechime istorică nu au fost imediat sau sistematic modificate. Astfel, denumirea Șendreni s-a menținut în registre fiscale, recensăminte, hărți militare și cadastrale, până în secolul XX.

Registrul Mitrical al Parohiei Șendreni (1920)

Liceul satului Șendreni

După 1918, sub administrația României Mari, satul a continuat să se numească Șendreni – denumire folosită în Anuarele Statistice ale României, în registrele școlare, bisericești și de stare civilă. Satul făcea parte din comuna Mămăliga, județul Hotin. Această perioadă a fost una de reafirmare a toponimiei tradiționale și de consolidare a legăturilor administrative și culturale între centrul românesc și comunitățile din nordul Basarabiei.

Epurarea toponimică și nașterea numelui Dranița

Un moment definitoriu în schimbarea denumirii a fost decretul emis la 7 septembrie 1946 de Prezidiul Sovietului Suprem al RSS Ucrainene, cu titlul aparent inofensiv: „Despre păstrarea denumirilor istorice și clarificarea și sistematizarea denumirilor existente ale consiliilor sătești și localităților din regiunea Cernăuți”.

În realitate, decretul a fost un instrument de epurare toponimică. Zeci de sate din nordul Bucovinei, ținutul Herța și ținutul Hotin au fost rebotezate cu denumiri slavizate sau ideologic neutre. În această logică, satul Șendreni, menționat în ucraineană ca Șindreanî, a devenit Draniția (Dranița), iar „Șindrianska silska Rada” s-a transformat în „Dranițka silska Rada”.

Toponimul impus nu are nicio legătură cu tradiția locală. Cuvântul „Dranița” derivă cel mai probabil din slavonescul „dranca” (șindrilă) – un termen generic, fără încărcătură identitară. Introducerea lui a urmărit separearea de filonul românesc și estomparea legăturii cu trecutul.

Procesul de epurare toponimică desfășurat de autoritățile sovietice în regiunea Cernăuți nu a fost unul izolat, ci parte a unei politici sistematice de neutralizare a urmelor identitare românești. Satul Șendreni nu a fost singura victimă a acestui demers ideologic numeroase localități din regiunea Cernăuți au fost supuse unor schimbări similare de nume.

Astfel, satul Cotul Boian a fost redenumit Boianivka, Mamornița a devenit Radgospivka, Mihoreni a fost transformat în Petrașivka, iar Iordănești – una dintre

cele mai vechi și cunoscute localități românești din zonă – a primit denumirea Pidlisne. Același destin l-au avut și alte sate: Tereblecea a fost rebotezată Porubne, Rarancea a devenit Ridkivți, iar Ciudei – Mejiricea. Aceste exemple, departe de a fi exhaustive, ilustrează amploarea procesului de rescriere simbolică a geografiei locale. Ele reflectă nu doar o simplă substituție de denumiri, ci mai degrabă o strategie coerentă de estompere a identității culturale a comunităților istorice românești, prin ruperea legăturii dintre spațiu, memorie și limbă.

În ciuda acestei intervenții, satul nu și-a pierdut sufletul. Denumirea oficială rămâne Dranița, dar, în memoria colectivă, în registrele bisericești și în graiul bătrânilor, satul este încă Șendreni. Școala funcționează în limba română, elevii participă la olimpiade naționale, tradițiile religioase sunt păstrate, iar parohia rămâne un spațiu activ de spiritualitate.

Această reziliență culturală este poate cea mai profundă formă de opoziție în fața uitării. În colinde, la lecțiile de limba română, în rugăciunile de duminică, Șendrenii își reafirmă dreptul de a exista.

Restabilirea numelui Șendreni nu este doar o chestiune de toponimie, ci este un act de reparație istorică, o recunoaștere oficială a unei realități documentare incontestabile. Numele este atestat de peste 350 de ani, în zeci de documente. În contextul actual al decomunizării în Ucraina, poate a venit timpul ca Șendreni să redevină ceea ce a fost mereu: un sat românesc de pe malul Prutului, cu o istorie vie și un nume care trebuie restabilit.

SUMMARY

This article traces the history of the village of Șendreni, now known as Dranița, located in the south-east of the Chernivtsi region, formerly Hotin County. First documented in 1586, sources suggest it existed earlier, during Stephen the Great's reign. The name "Șendreni" likely comes from its founder, named Șandrea or Șăndrescu, reflecting the Moldavian medieval tradition of naming places after their founders. The village had been mentioned in the royal charters, that indicates an active economic and social life. The name was changed to "Dranița" in 1946 by a Soviet decree, without historical or linguistic justification, part of a toponymic purge to erase the Romanian identity. Despite the imposed name with a goal to slavonize the toponymy in the north of Bukovina and Bessarabia, the village's old name survives in the collective memory, and it remains culturally and spiritually active. Restoring the name "Șendreni" would be an act of historical and identity reparation.

MUZEUL CA INSTITUȚIE DE CREȘTERE ROMÂNEASCĂ A TINEREI GENERAȚII*

Maria TOACĂ**
Cernăuți

O casă pentru întărirea rădăcinilor

Și până acum românii din Pătrăuții de Jos se țineau vertical pe picioare. Însă, pentru o mai bună siguranță că nici o furtună n-o să le smulgă rădăcinile, mai ales copiilor, și că tot ce au moștenit de la generațiile trecute nu se va pierde, frunzații satului au pus la cale și au dus la bun sfârșit deschiderea unui muzeu etnografic. Chiar de la bun început cei cu inițiativa s-au gândit că un muzeu al satului este cel mai necesar pentru copii, ca ei să vadă aieva că din trecut ne vin atâtea lucruri frumoase și, totodată, să le aprindă dorința de a le căuta și a pătrunde în tainele lor. „N-am luat nimic de la străini...”, aceste cuvinte ale părintelui duhovnicesc al comunității, preotul Dumitru Gavrilă, parohul Bisericii „Adormirea Maicii Domnului”, mi se par cele mai potrivite ca laitmotiv al evenimentului de la 25 mai 2025, când la Pătrăuții de Jos a fost inaugurată Casa-muzeu. Se vede că a pus și Dumnezeu mâna la această lucrare începută tocmai cu cinci ani în urmă. Dar mai întâi a fost o fericită întâmplare, poveste istorisită puțin mai târziu, cu sufletul pe buze, după ceremonia deschiderii Muzeului, de doamna Larisa Popescu-Kedyk, directorul Casei de Cultură.

Acum cinci ani, împreună cu prietenele sale într-o primenire culturală a băștinei, a participat la o manifestare la Pitești, iar de acolo drumul le-a dus la București, unde l-au întâlnit pe Laurențiu Dragomir, directorul Asociației pentru Protecția Patrimoniului, cel care a contribuit la deschiderea sălii-muzeu dedicate poetului-martir Ilie Motrescu la Liceul din Crasna. Doamnele din Pătrăuți l-au captivat cu povești adevărate despre averea spirituală și materială a satului natal, invitându-l să le vadă aieva. Interesat și atașat de tezaurul cultural al

românilor din nordul Bucovinei, decis să se angajeze în opera salvării urmelor românești ce se mai păstrează pe acest colț de pământ urgisit de timpuri nedrepte, domnul Laurențiu Dragomir a poposit într-o bună zi la Pătrăuții de Jos. Sosirea lui, într-adevăr, a fost o zi binecuvântată, Dumnezeu arătându-i calea spre gospodăria soților Ion

*Continuarea studiului *Fascinația muzeelor la românii din Ținutul Cernăuțului*, publicat în „Glasul Bucovinei”, nr. 1-2/2024, p. 42–52.

****Maria Toacă** este publicistă și eseistă din regiunea Cernăuți, autoare de cărți despre cultura românească din Bucovina. Președinta Societății „Doamnele Române”, membră a comitetului de conducere a Societății „Golgota”, redactor la revista „Glasul Bucovinei”.

și Elena Vasca. În curte, alături de mândra lor casă, a văzut o căsuță mică de lemn, moștenită de la Constantin și Balașa Popescu, oameni de frunte ai satului, care, neavând copii, le-au lăsat vecinilor cu gură de moarte să aibă grijă de bătrânul adăpost al vieții lor.

Au și lucrurile soarta lor, casa mică de lemn, cu o vechime de vreo 120 de ani, fiind aleasă să primească în cele două camere și în tindă tot ce au adunat prin secole oamenii locului pentru trai, obiecte ce le-au slujit în viața de toate zilele în câmp și pe lângă casă, lucruri de artizanat create de mâinile iscusitelor meșterite populare, printre care și covoare de la gospodina Balașa, o neîntrecută țesătoare. Cum numai a văzut-o, căsuța i-a căzut „tronc la inimă” oaspetelui de la București. „Ce frumos ar fi să deschidem în ea un muzeu al satului”, a exclamat el cu voce tremurândă, îndrăgostit la prima vedere de casă,

emoționat de gândul ce-i încolțise în inimă. Și gospodarilor Ion și Elena Popescu le-a plăcut ideea bucureșteanului, oferindu-se fără ezitare să doneze bijuteria arhitectonică din curtea lor, răsplătiți doar de plăcerea de a face ceva bun pentru sat. Între „zis” și „făcut” a durat o muncă asiduă, foarte migăloasă, care necesita nu doar mâini harnice, ci și competență în domeniul restaurării, atitudine atentă la orice detaliu. Casa de bârne, mai întâi demontată, ca să nu se piardă din duhul vremurilor apuse, pe urmă a fost reconstruită din același material, conform modelului inițial. Au muncit cu sârg, au depus efort și suflet la adunarea exponatelor, soții Elena și Ilie Cliot, ajutați de consăteni, însuflețiți de entuziasmul tuturor, dar mai ales al fiicei lor Natalia. În anii cât s-a lucrat la refacerea casei, sătenii au adunat mai mult de 400 de exponate, cea mai activă fiind chiar fiica soților Cliot – Natalia Balan, conducătoare artistică la Casa de Cultură. Părinții s-au avântat în această muncă și din dorința de a o susține, Natalia fiind împuternicită de comunitate cu funcția de director al viitorului muzeu.

Și iată că în duminica de 25 mai 2025 la Pătrăuții de Jos a sosit ziua cea mare a bucuriei de a împodobi gangul (pridvorul) căsuței, după obiceiul locului, cu știuleți de porumb și covoare înflorate, deschizând ușa în fața primilor vizitatori. Printre invitații de onoare s-au aflat Consulul General al României la Cernăuți, Irina-Loredana Stănculescu, consulul Cristian Dacica, directorii liceelor din Oprîșeni și Iordănești, Nicolae Bodnariuc și Vasile Ioneț, oameni cu experiență în întreținerea unei instituții muzeale. De la vecinii din România cu propuneri de colaborare și ajutor au sosit

reprezentanți ai comunei Milișăuți, consilierul județean Dan Ursachi, promotorul turismului cultural în Bucovina, prof. Ioan Ițco, un prieten de suflet al pătrăučenilor, și, desigur, Laurențiu Dragomir, care a contribuit la finalizarea lucrărilor cu mijloace bănești din partea Asociației pentru Protecția Patrimoniului din București. Până la tăierea panglicii, onoare oferită domnului Dragomir și Excelenței sale Irina-Loredana Stănculescu, preoții Dumitru Gavriloaie, Daniel Popescu și Gheorghe Pătrăucean au ținut slujba de sfințire a Casei-muzeu, fiind pomeniți stăpânii ei de odinioară, trecuți la Domnul în eterna pace. Părintele Dumitru a mulțumit lui Dumnezeu că în timpuri de mare tristețe a făcut această minune de a le aduce oamenilor un răsărit de soare și a adresat cuvinte de laudă celor care au ostenit ca generațiile viitoare să cunoască istoria vetrei străbune, să vadă și să pună mâna pe lucruri care le-au fost dragi străbunilor. „Acele vechi obiecte sunt martori ale existenței noastre de veacuri pe acest pământ. Chiar dacă cineva ar vrea să ne rupă din rădăcini, nu va reuși, căci aceste lucruri arată cine am fost, cum am trăit”, a spus părintele Dumitru.

Fiecare obiect adus de oamenii locului ascunde o poveste, prezintă nu doar interesul de a-l privi, ci trezește curiozitatea de a-i cerceta originea, a-i cunoaște specificul național. Directoarea muzeului Natalia Balan le-a numit „valori care nu apun ale unor timpuri apuse, o punte a prezentului între trecut și viitor”. Primarul Ion Grijincu i-a menționat pe consătenii care au pus umărul la apropierea acestui moment de sărbătoare, exprimând mulțumiri domnului Laurențiu Dragomir, Consulului General al României la Cernăuți, Irina-Loredana Stănculescu, susținătoarei Aurica Bojescu, secretar al Uniunii Interregionale „Comunitatea Românilor din Ucraina”. Însotți de profesoara Eleonora Schipor și celelalte prime gazde, ne-am îndreptat spre Casa de Cultură, unde ne așteptau tinerele talente ale Pătrăuților, acea generație înfloritoare a viitorului, pentru care a fost deschisă casa cu minuni din vremuri apuse.

Românii din comuna Pătrăuți de pe Valea Siretului se țin vertical, păstrându-și demnitatea. Pentru că au rădăcini milenare, pentru că au repere, ei își respectă valorile și nu le risipesc pe lucruri ieftine. Am văzut cu câtă grijă și-au adunat, picătură cu picătură, istoria întruchipată în obiecte marcate de eternitate, ce și-au găsit loc în cea

mai bogată casă a satului. „E foarte important în contextul actual evenimentul de astăzi. Avem nevoie de puțină bucurie peste tristețea acestor timpuri”, a subtilizat doamna Consul General al României la Cernăuți Irina Loredana Stănculescu în mesajul de felicitare, mulțumind românilor din Pătrăuții de Jos, dar și directorului Asociației pentru Protecția Patrimoniului din București, Laurențiu Dragomir, îndeosebi pentru lucrările din vechiul cimitir din Cernăuți – cele de restaurare a criptelor înaintașilor noștri.

A urmat înmânarea diplomelor de merit oaspeților și sătenilor, care au contribuit la apropierea memorabilului eveniment prin muncă și donații de exponate. Merită să rămână neuitați cei care au adus la muzeu lucruri scumpe din averea de familie. În aclamațiile admirative ale sălii arhipline, s-au bucurat de onoruri soții Elena și Ilie Cliot, Elena și Gheorghe Burlă, Vasile și Maria Ștefureac, gospodarii Ion Schipor, Gheorghe Fedorean, Toader Haraga și mulți alți oameni respectați de consăteni, lăudați în luările de cuvânt ale profesoarei Eleonora Schipor, primarului Ion Grijincu, starostelui Vladimir Berla, activistei comunității românești din nordul Bucovinei Aurica Bojescu. Un dar împăratec din partea Societății „Mihai Eminescu” și a muzeelor din Opișeni și Iordănești le-au adus pătrăcenilor directorii liceelor din localitățile respective, Nicolae Bodnariuc și Vasile Ioneț. Proaspătul muzeu inaugurat la Pătrăuții de Jos s-a îmbogățit cu o icoană veche de prin anul 1910, o monedă din epoca lui Alexandru cel Bun și o ștampilă a bisericii din localitate, găsită la Cernăuți, pe un șantier de construcție din apropierea blocului în care locuiește președintele Societății „Mihai Eminescu”, dl Vasile Băcu. Dându-și seama că au descoperit ceva de valoare, un constructor cunoscut i-a arătat ștampila lui Vasile Băcu, aceasta parcă așteptând ziua deschiderii muzeului la Pătrăuții de Jos. Un cadou de la Vicov le-a adus meșterul popular, prietenul de dincolo de hotar Daniel Ursachi, iar neostenitul Ioan Ițco, mereu înaripat de idei creatoare, a anunțat că va contribui la înălțarea unui bust martirului neamului Ilie Popescu, cetățean de onoare al Pătrăuților, în spatele Casei-muzeu fiind deschisă și o mică bibliotecă în care sunt expuse cărțile profesorului trecut la veșnica odihnă în toamna anului 2023, după o viață de suferință.

Doamnele care au avut grijă să țină în mâinile lor deschiderea muzeului, Natalia Balan și Larisa Popescu-Kedyk, au pregătit cu tineretul satului și un minunat spectacol, început cu dansuri vechi de sute de ani, asemenea lucrurilor din căsuța Balașei. Dansatori din cele trei generații ale ansamblului „Mugurel” au dat strălucire și tinerete dansurilor de demult – *Ardeleanca*, *Coasa*, *Bătrâneasca*, culegând aplauzele deopotrivă cu solistele Elena Pătrăucean și Cristina Ursulean.

La minunata hrană pentru suflet, în holul Casei de Cultură, gospodinele au întins mese încărcate cu bucate tradiționale, invitând spectatorii să ospăteze din bogăția bunătații lor.

Mărturii ale vechimii românești la Băhrinești

„Nicăieri în lume nu veți găsi un muzeu ca al nostru”, le spune Nicolae Bodnariuc, directorul Liceului din Opișeni, oaspeților și vizitatorilor care-i trec pragul Muzeului de Arheologie și Etnografie „Maximilian Hacman”, fondat de el și inaugurat cu 23 de ani în urmă. Aceleași cuvinte le-am auzit și la școala din Băhrinești de la directorul ei Mihai Acatrini. Impresionată de exponatele adunate la Băhrinești, sunt întru totul de acord cu directorul școlii. Chiar i-am preluat cuvintele, scriind sub genericul lor un „laudatio” difuzat în mediul online. Și să vedeți minune: directorul Nicolae

Bodnariuc care, într-adevăr, întreține un muzeu de unicat, a fost de acord, comentând: „...aveți deplină dreptate, fiecare muzeu are autenticitatea și irepetabila sa existență. Numai cei ce pun sufletul în existența lor înțeleg adâncul tainelor trecutului. Vă aducem numai cuvinte de recunoștință și mulțumire pentru popularizarea activității noastre. Colegilor de la Băhrinești – numai succese și prosperitate în activitatea muzeografică atât de specifică în vremea ce o trăim...”.

La Băhrinești orice sărbătoare, orice manifestare începe de la muzeul școlii. De fapt, în majoritatea școlilor din localitățile noastre românești există săli, sau măcar câte-un colțișor ce adăpostește relicve din trecut. Și fiecare director, profesor sau copil care le-a

căutat, le-a adunat sub streșina dragostei și grijii lor față de averea generațiilor trecute, vor spune asemenea celor din Oprișeni, Băhrinești, Pătrăuți, Iordănești, Crasna, Boian...: „Numai la noi puteți vedea asemenea lucruri, mărturisitoare ale vechimii românilor pe acest pământ”.

La Băhrinești, însă, într-adevăr e ca la nimeni în lume, pentru că numai românii din acest sat, cu inima tăiată în două după ocupația din 1940 de către imperiul totalitar sovietic, îl au pe Constantin Mandicevski, cel care a fost, în perioada austriacă, directorul Liceului din Suceava și al Bibliotecii Universității din Cernăuți, de la el pornind și cântatul cucului în Bucovina, ca peste ani să cuprindă întreaga românită (s-a proslăvit ca autor al versurilor celebrului cântec *Cântă cucu-n Bucovina*). Nu cunosc altă școală în care cel mai mare spațiu să fie ocupat de memoria neuitărilor înaintași – membrii ilustrei familii Mandicevski. Și unde dacă nu în Muzeul de Etnografie și Istorie al satului, inaugurat pe lângă instituția școlară în 2017, pot fi găsite cele mai mândre prosoape pentru a-i întâmpina după străbunul obicei pe oaspeți!

Cine vine la Băhrinești este poftit mai întâi în Muzeul școlii, unde vom găsi mereu deschise ușile sălii cu expoziții dedicate familiei Mandicevski, dar și ușile celorlalte – cu bogate expozate mărturisitoare ale istoriei seculare a Băhrineștilor. Ca gospodar mândru de tot ce are mai scump, directorul, cu orice ocazie, își invită oaspeții mai întâi în sala de muzeu a familiei Mandicevski – personalități vrednice să fie înscrise cu litere de aur în istoria Bucovinei. Cultul acestei familii, reanimat de cei trei neastâmpărați cercetători, soții Mihai și Svetlana Acatrini, de fiul lor,

istoricul dr. Vladimir Acatrini, predomină pretutindeni în școală. Chiar și coridoarele sunt îndesate de standuri cu fotografii, documente de epocă, materiale (în română și ucraineană) din istoria membrilor familiei (printre care ilustrul compozitor Eusebie Mandicevski), arborele genealogic al acestui neam de patrioți români. Accentuez asupra imaginii de „patrioți români”, cu trimitere la cele expuse de domnul director referitor la vlăstarul nobilei familii preotești, Constantin Mandicevski, născut la Băhrinești (în luna mai 2024 s-au împlinit 165 ani de la naștere), care s-a manifestat ca promotor al învățământului românesc în Bucovina în perioada austriacă. În anul 1898, acesta a introdus la Școala reală superioară ortodoxă limba română ca obiect

obligatoriu. Din 1922 până în 1930, profesorul Constantin Mandicevski s-a aflat în fruntea Bibliotecii Universității din Cernăuți, organizându-i activitatea la un nivel științific superior. Versurile celui mai iubit imn al românilor înstrăinați – *Cântă cucu-n Bucovina* – au fost scrise de el în anul 1904 cu prilejul festivităților de comemorare a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, la sugestia ministrului învățământului din România Spiru Haret, devenind cântec popular mai ales după a doua pierdere a Bucovinei. Sunt suficiente aceste două momente din biografia fratelui vestitului compozitor Eusebie Mandicevski (fără a mai aminti și de virtuțile celorlalți copii din numeroasa familie a preotului ortodox Vasile Mandicevski), ca românii din Băhrinești să fie mândri de originea lor, să-și apere identitatea și graiul matern – în hram și acasă, cum ne-a venit un alt neuitat cântăreț al limbii române, Alexie Mateevici.

Însă nu doar cultul acestor înaintași marchează atmosfera școlii din Băhrinești. Dispunând de spațiu, fondatorii au stăruit să deschidă un muzeu viu, bunăoară, cu stative în stare de lucru, la care se pot țese covoare. Există chiar posibilități de a deschide un atelier de țesătorie în această sală, sau măcar să fie invitate meșterițe populare pentru a le învăța pe fete meșteșugul țesutului.

În sala cu vechi instrumente meșteșugărești, evocând crâmpie din trecut, directorul Mihai Acatrini numaidecât amintește de o nepoată a lui Petru Movilă care

a avut pământ la Băhrinești, accentuând că istoria localității își are rădăcini mult mai adânci, încă dinainte de Ștefan cel Mare. Adică așezarea e mai veche decât atestarea documentară, care datează din 1458. Printre cele circa 550 de exponate, directorul atrage atenția vizitatorilor la cheia de la școala veche, cu o istorie de 140 de ani. Oriunde ne îndreptăm privirile vedem obiecte marcate de vechimea timpului, care mărturisesc despre viața de odinioară și perenitatea românilor pe acest pământ. Prin proiectul realizat cu RoAid (Agenția de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare sub coordonarea Ministerului Afacerilor Externe al României), pe lângă dotarea cu tehnică performantă pentru necesitățile de educație, la Băhrinești au fost aduse și piese de mobilă destinate muzeului. Acest ajutor de la RoAid e un exemplu al înțelegerii din partea fraților români că asemenea muzee, săli, unghere ca la Băhrinești sunt pentru tineri cele mai eficiente, mai „citite” și mai atractive pagini de istorie veridică a neamului.

La umbra stejarului secular cresc tinere ramuri

„Ne vom întoarce într-o zi” – auzim din negura vremurilor voci voievodale. Ne-o spun și poeții, într-o formă măiestrit turnată în cuvinte, că ne vom întoarce și vom sta cu toate neamurile la masa istoriei. Vom sta cu cei nenăscuți încă, căci noi, cei de astăzi, vom fi numai suflete pe o altă planetă, numai umbre și amintire... Așa s-a întors acasă, la Budineț, nobila doamnă Alma de Volcinski, activistă a mișcării naționale din Bucovina, membră a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, militantă pentru drepturile femeii. Erau nenăscute încă, pe un drum tare lung de parcurs până astăzi, doamnele care au readus-o pe Alma, renumita soție a lui Ioan de Volcinski, în actualitate, acasă, la castelul boieresc din Budineț. La 88 ani de la moarte, la 8 martie 2025, a fost comemorată nu doar ca soție în umbra soțului, ci ca femeie celebră, renumită prin tot ce a înfăptuit și a lăsat scris, prin idealurile pentru care a luptat. Readusă în salonul de cultură și reviriment societal, deschis pentru prima dată la Igești de Maria Calancea, președintele Asociației pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale „Arboroasa”, și prin evocarea în voal de poveste a scriitoarei Mălina Anișoaei, ambele din județul Suceava, Alma de Volcinski parcă le-

ar spune trăitorilor de astăzi: „Vedeți, n-am plecat de la voi niciodată...”. De fapt, nu e chiar atât de mult de la 7 iunie 1937, data când doamna, care a iradiat binefaceri și a avut grijă de școala românească și de o felie de pâine albă pentru copiii țăranilor dornici de carte, și-a sfârșit drumul pământesc. Înființând filiala Doamnelor Române, a adunat bani pentru sprijinirea copiilor sărmani de la școlile din Budineț și Cireș. Bunăoară, în anul 1905 a adunat suma de 357 de coroane pentru a le cumpăra îmbrăcăminte, cărți și rechizite școlare. În iarna aceluiași an, cu ajutorul subvențiilor de 400 de coroane primite de la Dieta Țării prin intervenția boierului Ioan de Volcinski, a înființat cursuri de industrie casnică, specializate în țesătorie. Vreun cititor atent și exigent, desigur, se va întreba cum se leagă toate acestea cu subiectul

dedicat muzeelor? Am fost poftiți și la Gimnaziul din Budineț într-un mic spațiu cu relieve ale trecutului, însă, până a intra acolo, am văzut că întreaga clădire e un adevărat muzeu. S-ar bucura, se bucură din sferele celeste doamna Volcinski că în castelul familiei sale se află școala gimnazială, în față cu bustul remarcabilului om de cultură și valoare națională, savantul și poetul Grigore Bostan. Se bucură generoasa doamnă că gimnaziul poartă numele acestui fiu al satului, răsărit din oameni simpli, atât de mult prețuiți de familia boierească. De-acum pe copii și profesorii lor, pe oaspeți îi va întâmpina la intrare și chipul tânăr (așa cum l-a văzut un pictor din Chișinău) al doamnei binefacerilor, ce privește ca un înger protector din portretul dăruit de președinta Societății „Arboroasa”. La castelul ce adăpostește școala din Budineț, participanții evenimentului s-au convins că aici sunt oameni demni de acest generos cadou. Pe mulți nu-i cunoaștem, nu-i observăm, dar sunt și în timpurile noastre oameni făuritori de istorie – prin străduința lor de a păstra comorile trecutului, de a nu lăsa să se usuce rădăcinile unui bătrân stejar purtător de memorie a locurilor, de a se zbate pentru limba maternă în școală...

M-a emoționat până la lacrimi cămăruța de muzeu a școlii, unde ies din tăcere și uitare martorii traiului de odinioară al românilor – cămăși cusute cu mărgele de sute de ani, frânghii, traiste, cătrînțe, obiecte meșteșugărești... Înduioșează rostirea profesoarei Tatiana Bândiu, care cu atâta suflet evocă pagini din trecutul satului, de parcă ne-ar vorbi strămoșii. Insuflă respect devotamentul directoarei Svetlana Alexandriuc de a păstra atmosfera din interior, marcată de aristocratismul timpurilor apuse, precum și peisajul din jurul castelului. Urcând treptele vechii scări, răsfoind condica adusă de la biserică special pentru vizita noastră, am respirat aerul binecuvântatelor vremuri când, pe drumul împărătesc Cernăuți–Storjineț–Putna, la castelul din Budineț au poposit Mihai Eminescu, Aron Pumnul, frații Hurmuzachi...

Aici se adunau boierii unioniști în jurul lui Iancu Flondor, se făceau planuri pentru permanențele spiritului românesc. Visându-ne la umbra stejarului înverzit, îi mulțumim doamnei Maria Calancea că ne-a luat de însoțitori în această călătorie minunată și îi dorim să-și realizeze cât mai curând gândul de a aduce la Biserica din Budineț lespeda cu numele ctitorilor Volcinski.

Mici colțisoare de eternitate pentru viitorul unor oameni mari

În Săptămâna Mare din primăvara anului 2025, câțiva membri ai Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, îndemnați de președintele Nicolae Șapcă, am participat la un atelier de lectură al cenaclului literar „Lămâița” de la Liceul Nr. 1 din Cupca. Până a citi (și oaspeții, și gazdele) fiecare din ale lor, în spiritul tradiției școlilor noastre, unde limba română și valorile naționale sunt la ele acasă, am fost conduși mai întâi în sala de muzeu. Relicvele din vechime – documente ce atestă istoria seculară a locului, piese ale portului popular, unelte meșteșugărești, covoare, icoane pictate pe sticlă și cusute cu mărgelile ale meșteritei Felicia Ungureanu, tablouri ale pictorului Vasile Broască, ulcioare, vase de lut și multe alte obiecte marcate de eternitate – ne-au deschis inima să ne înnemurim cu oamenii care le-au păstrat pentru tinerii de astăzi și generațiile ce o să vină. Multe din exponate au fost căutate, descoperite și aduse la muzeu de elevi. Profesoarele Marilena Zăgrea și Eleonora Schipor, înzestrate cu alese calități de a stimula interesul tinerilor pentru istoria meleagului natal, îi provoacă să studieze legendele obiectelor ce formează cartea vie a istoriei neamului lor.

Chiar și acolo unde nu vom întâlni sute de exponate, așa cum am văzut într-un colțisor al Bibliotecii din Molnița, dăinuie crâmpoie de cultură națională. La Biblioteca din Molnița m-a adus numele de legendă al interpretei de muzică populară Maria Moraru, sărbătorită de consăteni la jubileul de 75 de ani. Cu puțin timp înainte un grup de copii de la școala din sat, însoțiți de profesoara de română Natalia Suveică și directoarea bibliotecii Ludmila Alăzăroaie, au avut o întâlnire cu scriitorii din Cernăuți

la Palatul Național, urmând traseul pașilor lui Mihai Eminescu prin oraș. Atunci ne-am înțeles să-i facem o surpriză cântăreței, fiind invitate la pregătirea sărbătorii și membrele Societății „Doamnele Române”, în virtutea faptului că sărbătorita a fost una din protagoniste de frunte ale proiectului nostru „Valori ale muzicii românești din nordul Bucovinei”, finanțat de Departamentul pentru Români de Pretutindeni. Și, deoarece nici un pas în universul frumosului nu se face fără lucruri sfinte, am comunicat și cu alte valori ale locului, intrând în biserica „Înălțarea Domnului”, unde slujește părintele Mihai Marașciuc, și în cămăruța de muzeu, cu tablouri ale pictorului Dumitru Jitărășu, un om stimat, drag și cu renume la molniceni. Aplecat mai aproape de pământ, de povara anilor și de povara modestiei, după cum povestește despre consăteni profesoara de română Natalia Suveică, Dumitru Jitărășu se aseamănă și el cu o piesă de muzeu, însă numai cât tace și stă locului. Când începe să vorbească despre lucrările sale, pictate pe unde l-au purtat drumurile, parcă întinerește. Iar vocea bibliotecarei Ludmila devine melancolică, scuzându-se cu sfială de puținul exponatelor. Am liniștit-o că, deși-s puține, ele sunt reprezentative pentru molniceni. Or, principalul e să existe un imbold pentru tinerii care vor continua începutul lucrării ei, lărgindu-l și îmbogățindu-l.

Astă toamnă (anul 2024) câțiva scriitori cu sacul de povești au ținut drumul prin Cernăuți spre regatul Herței, oprindu-se la Mamornița-Vama, acolo unde bucureșteanul Petre Crăciun și prietenii săi din Chișinău – soții Galina și Sergiu Afanasii – au descoperit cei mai cuminți copii din lume. Pentru ai noștri, însoțitorii lor Nicolae Șapcă și Vitalie Zăgreă, încărcăți cu revistele „Recreația mare” și „Prichindeii”, nu este o noutate că pe aceste locuri cresc copii cuminți, cu dragoste de carte, instruiți de învățători ce stau de strajă graiului matern. Până a păși pragul gimnaziului, pe oaspeți i-a impresionat liniștea deplină, încât ne era teamă s-o tulburăm cu vreun cuvânt. La basorelieful poetului George Sion, cel care ne-a lăsat testament să vorbim și să scriem românește pentru Dumnezeu, ne-au întâmpinat directorul Igor

Tanasoi, preotul Serghie, pedagogul pentru activitatea extrașcolară Elena Todorean. Preotul face parte din colectivul pedagogic, predă lecții de etică creștină și, poate, grație cuvântului duhovnicesc, copiii de aici ne-au apărut cu mintea și fețele atât de luminate. Școala e mică în comparație cu Liceul „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, vizitat în aceeași zi de scriitori, însă și cei 148 de copii, cât are în prezent gimnaziul,

sunt un număr suficient pentru o localitate ca Mamornița-Vama. La intrare, după tradiționala primire a oaspeților cu pâine și sare, doamna Elena Todorean ne-a oprit pentru câteva minute într-o mică oază, un adevărat colțișor de rai, cu relicve adunate din vechime, care mărturisesc istoria românească a vetrei natale. Printre cele mai scumpe, ne-a atras atenția la o cămașă cusută cu mărgelile, în care bunica ei a fost mireasă. Și Elena purta o mândră cămașă brodată, dar mult mai înflorată decât cea veche din muzeu, a ei fiind cusută de meșterițe din Voloca. O îmbracă de sărbători, primirea oaspeților cu povești oferindu-i prilej de a se găti în portul popular. Peste o sută de ani poate și cămașa Elenei va fi admirată aici într-o sală largă de muzeu.

Am văzut pe acoperișul școlii un cuib mare de cocostârci. Știind ce simbolizează aceste păsări, sperăm că mica școală de la hotarul de odinioară dintre Bucovina și Regat nicidecum nu va duce lipsă de copii. În fiecare primăvară berzele vin aici cu semn bun de viață, scot puișori în casa lor cocoțată sus pe hogeac, învățându-i să zboare în înalțuri. Și mai este ceva foarte important pentru continuitate – prin Mamornița-Vama a trecut în Bucovina Aron Pumnul, părintele spiritual al lui Mihai Eminescu, iar noi toți, câți respirăm cu aceste două nume, avem datoria de a nu lăsa să se dărâme casa profesorului iubit, unde se așteaptă decenii în șir deschiderea Muzeului „Mihai Eminescu”.

Urma și umbra vechilor fotografii

Vechile fotografii, mărturisitoare ale rădăcinilor, sunt foarte valoroase. În trecut se păstrau cu sfințenie, erau cea mai scumpă podoabă pe pereții caselor țărănești. Acum au devenit piese de muzeu. Ele, fotografiile de cândva, i-au răscolit chemarea sângelui și, după câteva generații înstrăinate, au adus-o pe Natalia la rădăcinile românești din Boian.

Când m-am întâlnit, cartea era deja machetată, semnată pentru tipar și predată la editură. Îmi pare rău că a fost târziu să includ și povestea ei în *Boianul meu cu inima română*. Am rămas cu regretul că n-am cunoscut-o mai înainte, deoarece virajul în mersul destinului Nataliei Fedusyk din Bobrovița, o localitate între Cernigov și Kiev, exprimă cum nu se poate mai profund bătăile inimii române a străvechiului Boian. Dar m-am ales și cu o bună doză de bucurie de la întâlnirea cu această descendentă din sânul boincenilor, pierdută într-o lume îndepărtată și cu totul străină neamului din care i se trag rădăcinile. Știam câte ceva de la Vasile Botă din Boian despre o femeie din Cernigov care, simțind că are și sânge românesc de la o străbunică din Boian pe nume Maria Dârda, pe la vârsta de 50 de ani începuse să caute dovezi ce i-ar confirma descoperirea.

Din când în când, Vasile Botă îmi amintea de „femeia ceea din Cernigov”, care îl suna să-l mai întrebe de descendenții din familia Dârdenilor, Cuciurenilor, Suprovicenilor... „Vrea să vină la Boian, dar nu știe când, că-i tare prinsă în muncă”, îmi spunea sfătosul meu consătean despre cunoscuta sa, profesoară școlară, dar și energică întreprinzătoare, care crește animale, prepară și comercializează fel de fel de bunătați din carne. „Se vede că-i de-a noastră – harnică, gospodină, dintr-o bucată, cum spune și primarul nostru despre boinceni”, mi-o caracteriza darnicul de laude Vasile Botă. Nu-l întrebam de ce a ajuns anume la el, și nu la cineva din familia Dârda, căci știu că la casa lui se oprește oricine vrea să afle despre oameni sau întâmplări din trecutul Boianului. Am auzit de atâtea ori cuvintele: „Îți va povesti ea mai multe când vine, numai că e tare ocupată”, încât nu mai credeam într-o posibilă întâlnire.

N-am crezut până anul trecut, când, în dimineața sărbătorii Sfintei Marii, m-a trezit în zori telefonul. „Ne apropiem de Mahala, poți să ieși cu noi prin oraș vreo jumătate de oră”, mă anunță cea mai cunoscută voce din Boian. Nu l-am întrebat cine mai face parte din „noi”, știind că familia lui Vasile Botă se pregătea s-o găzduiască pe Natalia din Cernigov, însoțită de fratele Serghei și cumnata Valentina, ambii purtători ai numelui de familie Dârda.

Ne-am dat întâlnire în Piața Centrală, în fața Primăriei, aproape de Palatul Național al românilor. Nici unul din oaspeți nu știe o vorbă românească. Ne-am

înțeles în rusă, în ucraineană... La întâlnirea noastră cu Vasile am vorbit în română, ca Natalia și Serghei măcar să audă cum sună cuvântul în limba străbunicii lor Maria Dârda din Boian.

...Putea să nu se întrebe nicidecum de unde vine și din ce neam se trage. Putea să-i treacă viața fără a simți vreodată nevoia de a-și defini identitatea în spațiu și în timp. Mai au rost asemenea întrebări, când soarta te apasă cu numeroase probleme, când verși râuri de sudoare, muncind câteva ore ca intelectual în școală, iar restul săptămânii – ca un salahor pe lângă casă, dorind să le fie copiilor viața mai dulce, să ai și tu o pâine mai bună?! Și apoi, acolo unde trăiește, se simte destul de bine în pielea de ucraineană, așa cum toată lumea din jur și din țară. Cam

asa ar fi trebuit să se gândească Natalia, dar o rodea, o răscolea ceva, un ecou din copilărie, un strigăt al bătrânelor din sat către bunică-sa: „Românca!”. Nu știa de ce o numesc astfel, de unde vine această ciudată „poreclă”, căci nici bunică-sa nu povestea. Păstra doar fotografii vechi, cu bărbați și femei îmbrăcate în haine ce nu se purtau prin acea parte a Ucrainei. Când și-a dat seama că vine de pe un alt tărâm, Natalia a început să răscolească mai adânc prin „averea” tănuită a bunicii. A găsit și un document straniu, un fel de certificat de naștere, tradus din limba română în rusă și legalizat de notariatul de stat din Nejin în anul 1928, pe 10 iulie. Documentul dezvăluia lucruri extraordinar de interesante despre străbunica Maria Dârda, născută în parohia greco-catolică din Boian, Bucovina, în anul 1892, pe 24 iunie, părinții fiind Vasile al lui Gheorghe Cuciureac și Eufrosina a lui Dumitru Suprovici. Sunt arătați și nașii de botez – Anastasia, soția lui Dumitru Hnatiuc, moașa Ecaterina, soția lui Ion Morgoci, toți din Boian, precum și preotul care a săvârșit ritualul botezului, parohul

greco-catolic din Boian Ilie Labii. În document este trecut și numele traducătorului – M. Harlam, Nejin, 9/VII-1928.

Pornind de la această valoroasă hârtie, strănepoata Natalia a dat de urma vechilor fotografii, sclipind din cele păstrate prin nu se știe ce minune ramura a două familii – Cuciureac și Dârda. A luat cu sine la Boian un album cu pozele rămase de la străbunica Maria pentru a arăta și a explica mai ușor de unde, din ce neam se trage. Dar mai întâi a trimis o cerere, cu o scurtă descriere a istoriei sale, către Arhiva de Stat din Cernăuți. A avut norocul să-i răspundă specialistul în arhivistică Lidia Huțcal. Și dânsa originară din Boian, cunoaște oamenii locului nu doar din documente. Ea a orientat-o către Vasile Botă, Natalia găsim în persoana lui omul cu sufletul deschis, care i-a oferit cu drag informații și găzduire. A purtat-o prin sat, pe la urmașii lui Gheorghe Cuciureac, i-a găsit verișori în a patra generație, ca Veronica lui Aurel Iurcu, împreună au trecut pe la răposatii din cimitir...

Cred că, după frățeara primire a boincenilor, Natalia își va face timp să vină pe mai multe zile la Boian, dar și la Cernăuți, orașul de care s-a minunat la tot pasul, deși a trecut în fugă prin locurile cu proeminente urme românești. Și atunci voi asculta mai îndelung incredibila poveste a străbunilor ei înstrăinați de glia natală. Acum însășiez doar sumar ceea ce am auzit la micul popas în Casa noastră Românească și la o cafea pe strada Domnească. Începutul cunoscut de Natalia pornește de la Maria Cuciureac, străbunica ei născută în 1892 (la Hlinița, la Găureanca, așa cum preciza Vasile Botă), căsătorită cu Grigore Dârda. Înainte de Primul Război Mondial, în 1910, li s-a născut fiul Mihai. Grigore, ca să scape de sărăcie, s-a lăsat dus de valul căutării de câștig peste Atlantic. N-a stat mult, până la începerea războiului a reușit să se întoarcă, să cumpere câteva fâlci de pământ și să ia din nou calea străinătății. Războiul din Europa l-a reținut pe continentul american, iar familia de acasă, așa cum s-a întâmplat cu întregul Boian, a fost evacuată departe în Rusia. Forțat, ca să nu nimerească în bătaia tunurilor, departe, la mii de kilometri de meleagurile dragi, au fost strămutați toți boincenii. Maria a ieșit din casă cu fiul micuț Mihai, cu părinții Vasile și Eufrosina Cuciureac, surorile Vasilina, Ana, Paraschiva și fratele Dumitru, la vârsta adolescenței. Pe o căldură infernală, oamenii au fost încărcăți în vagoane de vite, fără mâncare și apă. Părinții Mariei au murit în drum, fiind lăsați la o gară necunoscută. Ceilalți au ajuns până la Samara, pe Volga. E o enigmă întâmplarea că Maria cu copilul, surorile și fratele Dumitru n-au rămas acolo, ca toți strămutații, ci au fost reînțorși în Ucraina și lăsați în regiunea Cernigov, la stația Lidino (astăzi raionul Bobrovița). Surorile s-au acomodat noului loc, și-au găsit perechile lor, s-au măritat, însă Maria i-a rămas fidelă până la moarte soțului „american”. Numai fratele mai mic, Dumitru, nu-și găsea locul. Visa la satul natal, își făcea planuri să ajungă la Boian, să fugă în România. Nu era deloc simplu, România fiind considerată țară burgheză, dușmănoasă Uniunii Sovietice. Tânărul n-a renunțat la vis, găsim o metodă originală pentru evadare. Îi ajuta pe gospodari la tăiatul porcilor, strângea și usca beșicile, folosindu-le ca baloane umflate pentru a trece mai ușor Dunărea. De la Ismail a găsit drumul spre Boian. Dar fie că l-a trădat accentul din rostirea românească sau vreun „binevoitor”, însă Dumitru și-a plătit dorul de baștină cu zece ani de închisoare. Însă nici asta nu l-a înfrânt, căci după ispășirea pedepsei s-a întors la Boian, s-a căsătorit, i-a dat viață fiului Gheorghe Cuciureac, născut în 1937. Dumitru a ținut legătura cu sora Maria, adică cu străbunica Nataliei. Iar Grigore Dârda, bărbatul Mariei, nu s-a mai întors din America. Soții au cerut reunirea familiei, în America sau Ucraina, însă

din ambele părți au fost refuzați. Grigore le trimitea pachete care ajungeau goale ori având cărămizi în locul obiectelor trimise. Soții nu și-au găsit alt suflet pereche, deși despărțiți au fost în viață și după moarte. În 1941, unicul fiu al Mariei, Mihai Dârda, a fost luat pe front. Mezinul său avea opt luni când familia a primit vestea neagră despre tragicul sfârșit. Parcă prevăzând că nu se va întoarce, fiului, viitorul tată al Nataliei, i s-a dat numele Mihai. Nedorind să-i fie povară nurorii, văduvă cu patru copii mici, Maria a plecat la sora Paraschiva, care trăia cu soțul în Siberia, la Celeabinsk, luând cu sine pe primii doi nepoți. Cei mici, Lidia și Mihai, au rămas cu mama lor. Acolo soțul Paraschivei muncea la uzina de tractoare, câștigând, de rău de bine, bucăți de pâine. Maria a rămas pentru totdeauna în pământul Siberiei.

Natalia nu-și poate explica de ce străbunica ei nu s-a întors la baștină, la fratele Dumitru. De fapt, numai unul Dumnezeu știe dacă nu tot în Siberia ajungea, așa cum în acei ani au fost înstrăinați de casele lor sute de boinceni. Un pumn de țărână din Boian a ajuns deja în casa Nataliei. E țărâna în care crește și înflorește dorul tuturor neamurilor înstrăinate.

SUMMARY

This emotional piece recounts the efforts of Romanian communities in the northern Bukovina to preserve their identity through local museums. The central example is the House-Museum in Pătrăuții de Jos, opened on May 25, 2025, in a donated traditional home. Over 400 artifacts were collected through volunteer work led by the Cliot family and their daughter, Natalia Balan. The opening was marked by a traditional ceremony attended by cultural figures from both Romania and Ukraine. Other regional museums – in Băhrinești, Budineț, Cupca, Molnița, Mamornița – also serve as vital cultural and historical education centers. The story of Natalia Fedusyk from Chernihiv, who rediscovered her Romanian roots in Boian as a great granddaughter of a local family, highlights the enduring bond between people and their land. Overall, the text illustrates the power of collective memory, community engagement, and the museum as a space of identity resistance

ÎNTRE DIALOG ȘI CONFRUNTARE. RELIGIA – UN OBSTACOL SENSIBIL ÎN RELAȚIILE ROMÂNIA–UCRAINA

Radu CARP*
București

La ora actuală, persistă un blocaj absolut la nivelul relațiilor dintre România și Ucraina pe planul vieții religioase, mai exact există două dispute între BOR și Biserica Ortodoxă a Ucrainei (BOU), respectiv între BOR și statul ucrainean, începând cu 2018, odată cu schisma din interiorul ortodoxiei ucrainene. O dispută care de atunci și până în prezent nu a făcut decât să se aprofundeze, fără să existe vreun orizont de rezolvare.

Nu ne propunem prin intervenția de față să prezentăm desfășurarea acestui conflict, ci doar să evidențiem anumite conexiuni care sunt mai puțin cercetate și cunoscute. BOR a fost constant supusă unor presiuni din partea factorului politic, datorită faptului că partidele populiste și de extremă dreaptă și-au asumat, ca peste tot, latura identitară a politicii. Această problemă identitară se traduce, în planul acțiunii politice, la trei provocări masive: ce se întâmplă cu diaspora occidentală, cu etnicii români din Republica Moldova și cu etnicii români din Ucraina. Problema diasporei nu are nici până în prezent o soluție viabilă din partea partidelor „pro-europene” – dovadă fiind rezultatele alegerilor prezidențiale din 2024 și 2025. Problema etnicilor români din Republica Moldova este, la polul opus, rezolvată, aceștia fiind majoritari, fără a fi în situația în care s-ar putea plânde de încălcarea vreunui drept. Desigur, persistă problema scindării între Mitropolia Basarabiei și Mitropolia Moldovei, condusă de fapt de la Moscova.

Problema majoră în această ecuație identitară o reprezintă etnicii români din Ucraina. Aceștia s-au aliat conjunctural cu alte minorități din Ucraina (maghiari, ruși, etc.) având revendicări comune. Odată cu începutul războiului din Ucraina în 2022, s-au regăsit în cea mai ingrată situație posibilă: abandonati de ruși în ceea ce privește revendicările educaționale, dar curtați tot de aceștia pentru a rămâne în cadrul Bisericii Ortodoxe Ucrainene (Patriarhia Moscovei). Distanțarea acestei biserici față de centrul de comandă de la Moscova nu a fost credibilă pentru credincioșii de etnie ucraineană, dar i-a lăsat oarecum indiferenți pe etnicii români care doreau doar slujbe în limba maternă (ceea ce Biserica Ortodoxă Ucraineană oferă).

În mod firesc, etnicii români din Ucraina au început să caute legături mai strânse la București, considerând că Kievul sau Moscova nu le pot satisface revendicările. La București au găsit însă o Biserică Ortodoxă în care se manifestă două tendințe, exact de altfel ca și în societatea românească: o aripă ultra-conservatoare, pro-rusă, în minoritate, fără a avea deloc legături cu Patriarhia Moscovei și o tendință pro-europeană, ultra-majoritară. Astfel, BOR reproduce la scară mai redusă chiar societatea românească în ansamblul său, cu bune și cu rele. Din acest punct de vedere, BOR a devenit ceea ce se numește *Volkskirche* – Biserica Poporului. La rândul ei, BOU (Autocefală) este supusă la o presiune din exterior, dar nu din partea unor

***Radu Carp** este profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București, Director al Departamentului Politici Publice, Relații internaționale, Studii de Securitate (din 2020). Doctor în drept al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2002).

partide politice care ar insista pe aspectul identitar, ci din partea statului ucrainean care dorește distanțarea cât mai rapidă și mai clară de Biserica Ortodoxă Rusă. Deși formal Biserica Ortodoxă Ucraineană a rupt legăturile cu Patriarhia Moscovei încă din mai 2022, persistă în continuare suspiciunea că există o dependență subterană de Moscova.

Astfel, atât BOR, cât și BOU, sunt supuse la presiuni din afară pentru a se alinia unei agende identitare. BOR a rezistat, dar a fost întrucâtva obligată să preia elemente din agenda identitară, pentru a nu intra în coliziune directă cu o parte a societății, în timp ce BOU (Autocefală) nu a manifestat deloc rezistență și a preluat integral agenda statului ucrainean, considerând că această abordare este singura care corespunde intereselor sale pe termen lung. Etnicii români din Ucraina s-au văzut așadar prinși între două Biserici Ortodoxe care își contestă reciproc jurisdicția canonică și care reprezintă interesele unor alte state – Federația Rusă, respectiv Ucraina. Biserica Ortodoxă Ucraineană a știut însă să camufleze mai bine legătura cu Moscova, prin desprinderea formală operată în 2022 și prin folosirea limbii române ca limbă de cult în câteva regiuni ale țării.

Astfel, etnicii români din Ucraina s-au îndreptat înspre BOR ca fiind singura biserică ortodoxă de care au aparținut în trecut fără a fi forțați să aparțină. În data de 29 februarie 2024, Sfântul Sinod al BOR a luat decizia creării BOR în Ucraina, datorită revendicării în acest sens a etnicilor români, pe fondul intensificării presiunilor din partea statului ucrainean, prin SBU (Serviciul de Securitate al Ucrainei), asupra Bisericii Ortodoxe Ucrainene. În august 2024 a fost depusă la Kiev cererea de recunoaștere a BOR din Ucraina. Nici până astăzi această cerere nu a fost soluționată. Între timp, Ucraina a adoptat *Legea privind protecția ordinii constituționale în sfera de activități a organizațiilor religioase*. Potrivit acestei legi, bisericile care nu vor renunța la apartenența la Patriarhia Moscovei urmau a fi radiate. Prin această lege, Ucraina a dorit să urgenteze transferul de credincioși de la o biserică la alta. Dacă în anumite regiuni acest transfer s-a efectuat mai ușor, în nordul Bucovinei s-a dovedit a fi imposibil. Parohiile majoritar românești au refuzat să treacă la BOU, motivând că aceasta nu are preoți vorbitori de limba română – aspect care corespunde de fapt și întru totul adevărului.

BOU a girat formarea unor adunări eparhiale nereprezentative care au proclamat trecerea la această biserică a unor credincioși. În comunități mici, acest lucru a fost posibil și, dacă s-a realizat, aproape nimeni nu și-a dat seama că s-a întâmplat. Mai greu a fost la Cernăuți, unde există parohii mari și unde trăiesc și etnici români. Așa s-a ajuns la incidentele regretabile care au avut loc în iunie 2025 legate de Catedrala Mitropolitană: o parte, credincioși ucraineni, au organizat o adunare eparhială la care nu au participat de fapt membrii parohiei respective și au proclamat trecerea la BOU, iar Primăria orașului Cernăuți le-a dat în folosință Catedrala. Din acest motiv a apărut disputa privind proprietatea lăcașului de cult respectiv. De semnalat că asemenea dispute violente privind proprietatea unor lăcașuri de cult au mai avut loc în Ucraina imediat după dobândirea independenței, motivul fiind exact același – contestarea jurisdicției Patriarhiei Moscovei pe teritoriul ucrainean.

De remarcat felul în care relatarea evenimentelor din Cernăuți a fost reflectată în media apropiată partidelor care susțin cauza identitară: etnicii români au fost agresati de ucraineni, dar nu pentru că aparțin la o biserică ce formal nu a rupt legăturile cu Patriarhia Moscovei, ci pentru că sunt români. De cealaltă parte, *media mainstream*

a prezentat evenimentele ca fiind dovada alegerii greșite a etnicilor români care ar fi trebuit să treacă la BOU necondiționat și imediat, ca semn al distanțării necesare față de Patriarhia Moscovei. Ambele perspective denotă necunoașterea situației de pe teren. Nimeni nu a remarcat până în prezent că acest clivaj identitar–non-identitar se regăsește și în cadrul BOR: aripa reformistă, pro-europeană, a ignorat incidentele, în timp ce aripa ultra-conservatoare, reprezentată de IPS Teodosie, aliniată în ultima vreme la o poziționare identică cu cea a Moscovei și practicând un discurs foarte apropiat de cel al partidelor care promovează agenda identitară, a reacționat foarte critic față de aceste incidente, acuzând naționalismul ucrainean.

Trebuie remarcat că, în ciuda disensiunilor interne minore privind raportarea la *russskiy mir*, sub toate aspectele, politice și religioase mai cu seamă, BOR are o optică cu totul diferită de cea a Patriarhiei Moscovei privind comunitățile ortodoxe din diaspora. Diferența este aceea că o comunitate spirituală nu este privită exclusiv în cheie etnică: un italian, convertit la ortodoxie, poate fi membru al unei parohii a BOR din diaspora, de exemplu, în schimb un italian care ar dori să aparțină, după convertire, la o parohie a Bisericii Ortodoxe Ruse din diaspora ar trebui să facă și dovada apartenenței la comunitatea etnică rusă. Datorită acestei concepții, BOR nu a fost și nu va fi niciodată aliniată Bisericii Ortodoxe Ruse, care și-a însușit perfect logica *russskiy mir*. Dacă BOR este apropiată de conceptul *Volkskirche*, Biserica Ortodoxă Rusă este o „biserică imperială”, tributară unei concepții despre stat, națiune și religie practică în cercurile de putere de la Moscova.

BOR nu se poate regăsi în pozițiile Bisericii Ortodoxe Ruse, după cum etnicii români manifestă în mod tradițional o atitudine negativă față de Federația Rusă și față de orice poartă după sine identitatea rusă. Un istoric ucrainean remarcă recent faptul că, pentru mentalul colectiv românesc, pierderea Basarabiei și Bucovinei în fața URSS în 1940 reprezintă o traumă colectivă egală cu momentul Trianon pentru maghiari, doar că această traumă nu este la fel de mult adusă la suprafață. Din acest motiv, rusofobiei tradiționale până în 1989 i s-a adăugat după apariția Ucrainei un fel de „ucrainofobie”, generată de sentimentul că ucrainenii sunt continuatorii rușilor în ceea ce privește o ocupație nelegitimă a acestor regiuni. Din păcate, societatea românească nu a tratat adecvat această traumă colectivă și felul în care ea a evoluat după 1991. Nici în Ucraina nu s-a realizat în mod adecvat că rusofobiei i s-a alăturat în subsidiar o formă de ucrainofobie printr-un transfer foarte subtil, motiv pentru care ucrainofobia etnicilor români a fost greșit interpretată ca având cauze proprii și nu derivate. Avem antidot la rusofobie, dar nu și la ucrainofobie. Pe de altă parte, BOR înțelege perfect care este pericolul Bisericii Ortodoxe Ruse și nu se pune problema vreunei cooperări între BOR și Patriarhia Moscovei îndreptată împotriva BOU. Acest aspect nu a fost explicat îndeajuns părții ucrainene. În vederea unei reconcilieri reale, poate că acest adevăr ar trebui repetat la Kiev de către reprezentanții BOR sau ai statului român în permanență, până când va fi acceptat ca atare.

În prezent, Serviciul pentru Etnopolitică și Libertatea de Conștiință de la Kiev refuză înregistrarea BOR. Există temerea (nemărturisită public) că astfel ar câștiga în cele din urmă Patriarhia Moscovei și ar putea exista, pe baza unui precedent, recunoașteri ulterioare din partea unor parohii majoritar etnic ucrainene, dar care au încă tentația *russskiy mir*. Acesta este motivul real pentru care autoritățile de la Kiev refuză înregistrarea BOR și nu cel oficial, care leagă problema înregistrării BOR în Ucraina de problema recunoașterii BOU de către BOR. Oficialii de la Kiev recunosc

în sinea lor că nu poți să condiționezi o problemă care ține strict de raportarea statului la manifestarea liberă a dreptului de asociere a unor credincioși de o chestiune pur canonică. Din păcate însă, MAE român, Ambasada României la Kiev, instituțiile din România în general nu doresc să preia această problemă care nu ține de relațiile între biserici, ci este una care ține strict de practica statului ucrainean.

Ce ar trebui să facă autoritățile statului român? În primul rând, să abordeze problema recunoașterii BOR în Ucraina în manieră strict europeană, din perspectiva drepturilor omului. Jurisprudența CEDO, pornind de la cazul Mitropolia Basarabiei și alții contra R. Moldova din 2009, prevede că un stat nu se poate opune recunoașterii unui cult pe teritoriul său decât dacă există motive foarte solide de ordine publică sau siguranță națională. În cazul BOR în Ucraina, asemenea motive nu există. Dacă refuzul de a înregistra BOR persistă, ar trebui amintit autorităților de la Kiev că România poate deschide la CEDO o cauză care să se bazeze pe jurisprudența deja existentă în materie de autonomie religioasă. O asemenea cauză ar da câștig părții române la CEDO fără discuție. Însă un asemenea rezultat nu ar avantaja doar apariția BOR în Ucraina, ci ar servi drept motiv temeinic și pentru Biserica Ortodoxă Rusă care va revendica, în baza libertății religioase și a jurisprudenței CEDO, revenirea mai multor parohii la situația anterioară anului 2018.

Dorește Ucraina să se angajeze în această dispută cu Patriarhia Moscovei, de fapt cu Federația Rusă? Nu ar fi mai indicat să cedeze acum și să permită BOR înregistrarea legală în Ucraina? Aceasta ar trebui să fie linia de argumentație a autorităților de la București care, în lipsă de expertiză și de soluții, s-au blocat într-o inerție ce face ca acest conflict intra-confesional să se aprofundeze, nu să se îndrepte spre rezolvare. Este frapant de constatat că refuzul înregistrării BOR în Ucraina seamănă până la identitate cu speța Insula Șerpilor. România a dorit o soluționare pașnică, Ucraina a refuzat, până la urmă s-a ajuns la soluția dată de Curtea Internațională de Justiție. Cu deosebirea că la acea vreme diplomații români au știut ce argumente să invoce în fața omologilor lor ucraineni, argumente profesionale, bazate pe reguli de drept. În prezent, pare a exista mai degrabă o panică generalizată de a dialoga cu Kievul pe această temă.

Înregistrarea BOR în Ucraina va veni la un moment dat, mai devreme sau mai târziu. Ce se va întâmpla însă mai departe? Nu cumva partidele care susțin cauza identitară din Ucraina vor afirma că acesta este un prim pas în direcția unor revendicări teritoriale față de Ucraina? Mai mult ca sigur că da. Care ar fi atunci soluția? Într-o Uniune Europeană în care România și Ucraina ar face parte, asemenea revendicări nu ar mai avea niciun rost. Este motivul pentru care autoritățile de la București ar trebui să militeze mai mult pentru urgența integrării europene a Ucrainei. Până acum, Bucureștiul a fost vocal doar legat de integrarea în Uniunea Europeană a Republicii Moldova. De fapt, integrarea Republicii Moldova și a Ucrainei simultan în UE este în interesul național al României. Nici acest lucru nu pare a fi înțeles pe deplin la nivelul MAE, Guvernului, Administrației Prezidențiale, etc. În acest moment, Ungaria și Slovacia fac presiuni pentru decuplarea Republicii Moldova de Ucraina. România ar trebui să fie statul european cel mai interesat de o integrare rapidă a Ucrainei în Uniunea Europeană, din motivul expus mai sus. Ar costa o asemenea integrare contribuabilul român? Evident că da, însă fiecare decizie de acest fel ar trebui explicată, din perspectiva câștigurilor pe termen lung. Vom plăti pentru Ucraina, dar vom avea siguranța stingerii unor conflicte artificiale. Vom plăti pentru Ucraina, dar

vom câștiga un prieten în cadrul viitoarei Uniuni Europene, cu foarte multe voturi și implicit cu o mare putere decizională. Vom plăti pentru Ucraina, dar în acest fel vocea partidelor care exacerbează elementul identitar va fi din ce în ce mai slabă.

Pe de altă parte, trebuie explicat că înregistrarea BOR în Ucraina corespunde intereselor naționale ale Ucrainei. Neînregistrarea perpetuează o stare de conflict, din care Moscova iese câștigătoare. Ucraina trebuie să arate propriilor săi cetățeni că respectarea drepturilor minorităților, într-un stat post-război, recunoașterea deplină a drepturilor omului, nu slăbesc Ucraina ci, dimpotrivă, o întăresc. Nu s-au făcut eforturi în acest sens, suntem la început de drum. Nici BOU nu are structurat un mesaj coerent privind minoritățile naționale. BOU nu a realizat încă faptul că este benefic să intre într-o alianță cu BOR în România și cu Mitropolia Basarabiei în Republica Moldova, pentru a consolida o ortodoxie în regiune care să respingă și mai eficient *ruskyi mir* și tezele Bisericii Ortodoxe Ruse. Statul ucrainean ar trebui să acorde mai multă importanță educației. Un manual care să prezinte minoritățile naționale de pe teritoriul Ucrainei (maghiari, români, slovaci, polonezi, etc.) nu există și nici nu se are în vedere o asemenea posibilitate. Nici România nu excelează la acest capitol. Există manuale care arată diversitatea minorităților din România, dar acestea nu sunt studiate în școli sau licee. Mulți etnici români habar nu au că există o minoritate ucraineană ortodoxă istorică în România care nu aparține de BOR, dar care respectă aceleași canoane ortodoxe.

Nu în ultimul rând, Ucraina și România ar trebui să se așeze cât mai urgent la masa dialogului referitor la situația garantării drepturilor religioase ale etnicilor români în Ucraina (dar și ale etnicilor ucraineni în România), deoarece climatul extern nu este deloc favorabil. Ungaria a supralicitat necesitatea de a proteja minoritatea maghiară din Transcarpatia. Astăzi la Kiev se recunoaște că Ucraina a cedat de prea multe ori în fața unor pretenții exagerate ale Budapestei. Ar fi trebuit ca la fiecare revendicare să se ofere drepturile prevăzute de legislația europeană în materie de protecție a minorităților naționale. Nici mai puțin, dar nici mai mult. În prezent, Biserica Ortodoxă Rusă a găsit un aliat neașteptat, dar de încredere, în disputa sa cu BOU (Autocefală): mișcarea MAGA, ai cărei membri sunt convinși că nu se respectă drepturile credincioșilor ruși din Ucraina. La un viitor aranjament de pace, Federația Rusă va invoca cu siguranță această problemă. Este posibil chiar să se ajungă, în urma acestor negocieri, la un *status quo ante*, prin raportare la situația existentă înainte de schisma din 2018. În acest caz, confruntată cu presiuni din partea Ungariei, Federației Ruse, mișcării MAGA din SUA, nu ar fi rațional ca Ucraina, implicit BOU, să caute aliați acolo unde sunt cel mai ușor de găsit – România, respectiv BOR?

Toate aceste aspecte nu epuizează fondul problemei. O problemă care pare a fi insolubilă, dar în legătură cu care nu există decât o singură cale – cea a dialogului între state și între biserici. Până când nu se va crea un climat favorabil acestei idei extrem de simple în esență, ucrainofobia (și, în oglindă, românofobia) vor domina agenda publică a dezbatărilor atât la București, cât și la Kiev. Nu îi îndemnați pe oamenii politici să se angajeze într-un conflict care nu duce nicăieri și nici nu îi sfătuiți să rămână în pasivitatea actuală. Îndemnați-i să promoveze dialogul, chiar și atunci când dialogul pare a fi o soluție contra curentului și fără mari șanse, precum este perceput în prezent.

SUMMARY

The religious relations between Romania and Ukraine are marked by persistent tensions, primarily stemming from the situation of ethnic Romanians in Ukraine and the rivalry between the Romanian Orthodox Church (ROC) and the Orthodox Church of Ukraine (OCU). Following the Ukrainian Orthodox schism in 2018, the ROC came under pressure to respond to the requests of the Romanian communities in Ukraine seeking support to preserve their religious and linguistic identity. Although in 2024, the ROC decided to establish its own ecclesiastical structure in Ukraine, the authorities in Kyiv have refused to grant it legal recognition. The situation is further complicated by identity-related pressures in both countries and the lack of a strategic approach from the Romanian diplomacy. A possible solution may lie in pursuing a case at the European Court of Human Rights (ECHR) and intensifying diplomatic efforts in support of Ukraine's EU integration, which could alleviate Kyiv's concerns and promote regional stability. At its core, the issue of recognizing the Romanian Orthodox Church in Ukraine is a matter of religious freedom, not geopolitics.

„ZILE SCURTE, ZILE SCURTE. ASTEA-S. N-AM AVUT MAI MULTE”

Viorica MORĂRAȘ*
Iași

*Câtă vreme auzi în tine glasul
unei misiuni, continuă-ți calea.
(Arsenie Boca)*

De mult timp mă tot îndeamnă gândul să scriu despre Grigore Vieru. Și asta din mai multe considerente: deoarece am avut marea fericire de a-l cunoaște personal, pentru că din *Albinuța* a deprins primele silabe fiica mea atunci când a mers în clasa I, fiindcă mereu îl vedeam urcând și coborând etajele la Uniunea Scriitorilor și, oprindu-se pentru o secundă-două din mersu-i grăbit, mă saluta binevoitor, nu fără

un zâmbet pe fața-i blajină. Altă dată intra, se așeza lângă mine și mă ruga să-i dactilografiez o paginuță. Atunci mai schimbam o vorbă-două, îi povesteam cum fiica mea silabisește din primul ei *Abecedar* (păstrez și acum cu mare drag acea carte, care a devenit o adevărată relicvă pentru noi), cum învață cu mare sârg poezioarele. Se bucura aidoma unui copilăș căruia îi oferi o bombonică. Și-atât de mult i s-au lipit de suflet acele poezii, încât, peste ani, primele cărți pe care le-am cumpărat pentru nepoțica mea purtau semnătura lui Grigore Vieru.

Apoi l-am întâlnit mai rar, deoarece drumul meu luase o altă cale. În schimb, îl urmăream cu mare atenție la radio ori TV, atunci când era invitat la diverse emisiuni și întâlniri din Țară. Mai târziu îl revedeam, nu fără bucurie, ani la rând, la saloanele de carte care se organizau regulat la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi”

din Iași, unde mă angajasem după o perioadă de timp de la stabilirea mea aici. Întotdeauna era invitat să-și ocupe locul de cinste în prezidiu și, bineînțeles, să recite din creațiile sale. Era ascultat cu foarte mult interes. Venea din Basarabia, lumea auzise deja de dumnealui, în bibliotecă aveam volume întregi ce-i purtau numele, volume ce își găseau mereu cititorul, fiind destul de solicitate.

***Viorica Morăraș (Ciubotaru)** s-a născut la Cernăuți. A scris pentru „Zorile Bucovinei” și revista „Nistru-Basarabia”, a activat la Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi” din Iași. Este autoare de studii, reportaje și eseuri pentru presa culturală de limba română din România, Ucraina și Republica Moldova.

Și iată că momentul mult așteptat a sosit. Aflându-mă zilele trecute la Chișinău, văd la fratele meu Mihai o carte – *Drumuri mii, ca o liră*. Alcătuitori: Iulia Țibulski și Ștefan Andronic. Titlul mi s-a părut interesant. Am răsfoit-o puțin și l-am rugat să mi-o dea acasă, s-o citesc mai pe îndelete, mai în tihnă, s-o studiez, ca să zic așa. Mai cu seamă că are pe copertă și poza cu Grigore Vieru, despre care intenționez de mult timp să spun că l-am cunoscut și personal.

Am citit-o cu mare atenție și interes, străduindu-mă să nu mi scape niciun detaliu legat de viața și activitatea literar-artistică a Poetului nostru, devenit Simbol Național. Și aici m-am lovit de o dificultate: cum să scriu despre o adevărată legendă cu cuvinte simple, uzuale? Ai nevoie de alt vocabular, cuvintele noastre sunt prea neputincioase pentru a-l descrie, a-i încondeia adevăratul portret. Da, spune Poetul despre sine: „Sunt iarbă, mai simplu nu pot fi.” Dar noi, oare, cum să-i acceptăm confesiunea? Nouă ne apare mult mai profund, ca un adevărat Zeu al literelor. Recunosc, niciodată nu am avut nevoie să

apelez la DEX pentru a-i descifra versurile. Atât de pe înțelesul lumii le-a scris și, totuși, fiecare frază e pătrunsă de un mister, care te predispune la meditație. Are ceva simplu, dar totodată se întrevide o profunzime în frază, o *Taină care mă apără*, după cum sună și titlul ultimei cărți apărute la Iași, la editura Princeps, cu un an înainte de a pleca spre Veșnicie. Ceva ce încă nu putem descifra, ce urmează a fi elucidat de specialiști în ale scrisului literar.

Cartea *Drumuri mii, ca o liră* e scrisă cu multă migală. În ea sunt adunate foarte atent, într-un singur buchet, multe confesiuni, atât ale Poetului însuși, cât și ale numeroaselor personalități care au avut fericirea de a-l simți alături, de a respira același aer cu Dânsul, de a-l ști la masă, de a-i oferi patul. La Fundul Moldovei, bunăoară, avea patul său în casa Ioanei Irimia, care așa a și rămas, neatins, după plecarea Lui dintre noi. „Patul lui Grigore”, așa îl numea doamna Ioana, netezindu-i cu jale cerga.

În acest volum îl vedem mai întâi copil, mișcat de rănilor unui ostaș rănit în război, ostaș ce „semăna la față cu tata pe care-l așteptam”, apoi, mic fiind, rămânea „noaptea singur în casă”, ca la maturitate să se destăinuie: „S-a stins soarele cel bun, / Eu mă culc, povești îmi spun, / Dar nici una nu-i frumoasă... / Greu e singurel în casă!”, căci mama era plecată în căutarea de merinde. „Rămâneam noaptea singur în casă. Nu mai închideam ochii. Vorbeam cu umbra uscată a zarzărului din fața geamului, singură și ea și ghemuită pe fața casei, sub liniștea aurie a lunii. Cred că atunci am început să fac literatură – de frică și de singurătate”. Acum ne este clar de unde i se trage fragilitatea corpului. Până se întorcea măicuța de pe drumuri cu un pumn de făină din care să-i

facă niscaiva plăcințele, avea de tras ceva foame și frig. Cartea e atât de bogată în diverse amintiri și relatări referitoare la persoana lui Grigore Vieru, încât cu greu reușim să alegem care ar fi mai importante, mai interesante, mai captivante. Multe s-au spus deja, multe le știm. Și totuși, a le rememora ne face mai bogați sufletește, e ca și cum le-am auzi pentru prima dată. Atât de captivante, interesante sunt, dar și importante. Doar un suflet extrem de sensibil putea să rețină că în zilele de Paști, lumea din satele din împrejurimi sfințea bucatele după ce auzea bătând clopotele din Miorcani. Sau vara, când prășea în rând cu cei maturi, asculta cum sătenii comunicau prin cântece, foarte asemănătoare cu ale celorla de peste Prut – melodii la fel de sfâșietoare care, de fapt, erau adevărate mesaje: „Eu sunt (cutare). Ce fac copiii mei, sunt sănătoși?”, „Mama (cutare) a murit în timpul foametei”, „Fratele nostru cel mai mare s-a prăpădit în război”, „Spuneți-i (lui cutare) că bunicii noștri au fost ridicați.” Cei din Miorcani răspundeau mesajelor în același mod: prin cântec.

Întâlnirile istorice cu oamenii de creație din România, colaborarea cu aceștia, drumurile parcurse – avându-l uneori chiar pe Adrian Păunescu ca șofer personal – precum și pățaniile trăite, unele hazlii, altele mai puțin plăcute, constituie adevărate perle, prinse cu grijă în biografia Poetului nostru.

Sunt convinsă că puțini știu că Grigore Vieru a compus și muzică. „Fiind pasionat de muzica lui Händel, Mozart, Beethoven, Chopin, Ceaikovski, Schumann, George Enescu și mulți alții, Grigore Vieru, prin imaginile sale poetice, s-a contopit cu tabloul sonor al creațiilor muzicale preferate.” Astfel, *Mica serenadă nocturnă* de Mozart este cunoscută ca o creație corală sub titlul *Toate-s numai dor*; *Studiul pentru pian nr. 3* de Chopin – *Adormi*, *Sonata lunii* de Beethoven – *Sonata lunii*, *Cântec fără cuvinte* de Mendelssohn-Bartholdy – *Chemarea dragostei*, *Barcarola* de Ceaikovski – *Cântecul Domnului*, iar *Glasul Domnului* de Brahms a inspirat o altă piesă memorabilă.

Grigore Vieru este autorul a peste 50 de cântece pentru copii, în care versurile sunt însoțite de melodii compuse de el însuși. Multe dintre acestea sunt cunoscute și cântate în întreaga republică: *Țărișoara mea*, *Mamele*, *Albinuța*, *Limba noastră*. Cu o notă profund originală și o finețe folclorică aparte, aceste creații se înscriu în genuri diverse: cântece-jocuri, cântece-dialoguri, cântece-tablouri, scenete, imnuri.

Poetul nu cunoștea notele muzicale, așa că, atunci când îl vizita „muza”, alerga degrabă acasă, ori la domnul Ștefan Andronic, ori la doamna Iulia Țibulschi, pentru a-i nota melodiile. Dar nu de puține ori i se întâmpla să se întâlnească întâmplător cu cineva pe stradă, să schimbe câteva vorbe și, după despărțire, să-și dea seama că uitase melodia. Ca să evite astfel de pierderi, a hotărât să meargă mereu cu capul plecat, cu privirea ațintită la drum. Așa s-a întâmplat ca într-o zi să urce în troleibuz pe ușa din spate, să se sprijine de bara de la geam, cu capul în palme, fredonând melodia ce-l stăpânea. Când era aproape să coboare, a fost surprins de taxatoare, care i-a cerut să achite biletul. S-a conformat. Însă, în momentul în care a vrut să reia melodia, bineînțeles, o uitase.

Perioada de colaborare cu maestrul Ștefan Andronic a fost una dintre cele mai rodnice din punct de vedere artistic. Domnia Sa fondase, la începutul anilor '80, Corala „Vocile Primăverii”, cu care a cucerit sufletele a mii de copii, dar și ale celor maturi. Împreună cu Vieru, au alcătuit culegeri de cântece pentru copii, cu titluri grăitoare și substrat educativ: *Cine cântă nu e singur*, *Florile dalbe*, *Cântul rotește pământul*, *Lăsați copiii să vină la mine* și altele.

„Colaborarea mea cu maestrul Grigore Vieru este o carte deschisă, în care coexistă admirabil poezia și muzica, valorile naționale și cele universale. Vieru gustă și prețuiește adevărata artă, fiind un strălucit slujitor al ei. Cu «Vocile Primăverii» colaborează neobosit încă de la fondarea Coralei. Copiii îl adoră! Este sensibil la muzica de calitate și un rafinat cunoscător al artei muzicale – altminteri n-ar fi fost în stare să scrie versuri pentru piese instrumentale aparținând lui Mozart, Beethoven, Albinoni, Chopin, Vivaldi, Brahms, Sviridov, Șostakovici, Grieg, Haydn, Enescu și altora. Acest gen presupune un simț aparte al muzicii, iar maestrul îl are din plin. Dacă l-ați vedea atunci când ascultă o melodie pentru a-i plăsmui versul! Fiecare sunet al muzicii îi trece prin substanța sufletească, iar fiecare vers își are motivația sa”, ne povestește cu drag domnul Ștefan Andronic, în cartea *Drumuri mii, ca o liră*.

„Prin ceea ce a realizat Grigore Vieru, prin îngemănarea poeziei cu muzica, el a revenit, de fapt, la origini: acolo de unde s-au născut dintr-un singur sâmbure – Poezia și Muzica. Muzica și Poezia!”

În mai 1997, Primăria municipiului Chișinău a organizat Festivalul Coral „In memoriam” dedicat marelui compozitor, dirijor și pedagog basarabean Gavriil Muzicescu, la 150 de ani de la naștere. Au participat numeroase formații corale din școlile și liceele de profil din Chișinău, București și Tiraspol. La deschiderea festivalului a cântat un cor unit, format din 2.000 de copii și adolescenți. În sală era prezent, bineînțeles, și Maestrul Grigore Vieru. „După acest festival, am discutat mult pe acest subiect cu poetul și cu compozitoarea Iulia Țibulschi, iar de acolo s-a născut ideea realizării unei creștomații de muzică pur națională”, își amintește domnul Ștefan Andronic.

În 2007, prima variantă, în ciornă, a fost finalizată. Tot atunci, Grigore Vieru a scris poezia *Să trăiască visele*, iar Iulia Țibulschi i-a compus melodia. Titlul cântecului se potrivea perfect cu ideea volumului. „Acestea sunt visele noastre – ca cei mici să cânte muzica lumii, cea clasică, dar, în primul rând, muzica noastră națională”, se înălțase în cuvânt Poetul.

Din păcate, Maestrul nu a avut fericirea să-și vadă visul cu propriii ochi... Viața i s-a curmat brutal în urma unui accident rutier stupid tocmai când se întorcea de la o sărbătoare de suflet, unde împreună cu Fuego l-au cântat pe Eminescu, la 15 ianuarie! Tot atunci Poetul a compus un colind pe care l-au cântat împreună cu Fuego, a râs din suflet, s-a bucurat de aplauze, multe și sincere, de primirea ce i se făcuse dânsului, dar și lui Fuego, interpret demult îndrăgit pe plaiurile basarabene.

Târziu în noapte s-a pornit spre casă, unde-l aștepta doamna Raisa, soția dânsului. Dar doamna Raisa a văzut că se așternuse o perdea densă de ceață și spera că se va reține până a doua zi. Poetul, însă, cu brațele pline de florile primite, cu două pâinițe coapte pe vatră, pe care i le-au oferit gospodinele locului, spre aducere aminte de serată, s-a pornit spre casă. Și pe drum... Se știe ce s-a întâmplat. A ajuns cu zile la Salvarea din Chișinău, dar medicii nu au mai reușit să-i prelungească frul vieții. De la București a venit urgent un elicopter dotat cu toată aparatura necesară în astfel de situații, avându-i la bord pe cei mai renumiți medici, au sperat! Inevitabilul s-a produs, din păcate. Avea 73 de ani!

O ultimă lacrimă i se prelinsese pe obrazul-i rănit. Era lacrima ce îl avea pe Eminescu în colț. Cu El și spre El a plecat la cer. Destinul! Îngemănat cu al lui Eminescu! Era 18 ianuarie, anul 2009! Când cineva din cititori, prezent la una din

întâlnirile sale, l-a întrebat dacă se consideră al doilea Eminescu, a răspuns: „Nu, sunt lacrima Lui!”. Colosal! Cât de simplu, dar profund zis!

Din amintirile doamnei Raisa, soția: „În zorii zilei de 5 spre 6 februarie, exact la 40 de zile de la moartea lui Grigore, mă trezesc brusc din somn, de parcă cineva mă scuturase. Buimacă, nu pricepeam ce mi se întâmplă. Ca la un moment dat să aud în urechi niște sunete, niște vorbe. Mă trezesc de-a binelea și îmi dau seama că de fapt sunt niște versuri. Dar de unde? Că doar nu am scris în viața mea poezii. Stăpână deja pe situație, realizez că sunt spuse în stilul lui Grigore. Sar repede din pat, intru în salon și le trec pe o coală de hârtie, ca să nu le uit. Sunau astfel acele vorbe: «Pe boltă stele, cât zile,/ – Hei, ce faceți fără mine?» Cutremurată, dau să revin în dormitor, dar din urmă altele: «Caut casa cea frumoasă,/ Greu de nimerit acasă». Năucită de-a binelea, realizez că-mi vorbește Grig. Nu mă dezmeticesc bine, că urmează: «Nu mai știu ce e cu mine,/ Vreau la tine, vreau la tine». Și imediat: «Zile scurte, zile scurte. Astea-s. N-am avut mai multe». Da, e clar, Grigore a vrut să vorbească cu mine”. Împăcată oarecum cu realitatea, s-a pornit spre dormitor. Când să se culce din nou aude: „Muzica populară e valoare. E valoare”. Neînțelegând ce legătură au versurile cu această afirmație, s-a culcat.

Explicația veni a doua zi: dimineața o sună cunoscuta realizatoare de emisiuni folclorice Nina Bolboceanu și îi spune că vrea să afle ce părere avea Maestrul Grigore Vieru despre folclor? Pe loc își amintise de acele vorbe! Le-a și găsit explicația!

L-a condus spre Eternitate un ocean de oameni. Am urmărit cortegiul funerar pe internet, întrucât eram la serviciu. Vedeam cum șiruri de mii de oameni curgeau neconținut spre catafalcul cu trupul neînsuflețit al celui mai îndrăgit poet. Flori, o mare de flori se tot așterneau la picioarele-i ostenite de drumuri. Îmi amintesc cum oamenii se plâneau că nu mai găsesc flori în tot orașul, că sunt nevoiți să se ducă pe la periferii, poate vor mai găsi ceva.

Și așa cum a și fost de așteptat, trupu-i chinuit de boli și răni a fost purtat, cum altfel, decât pe umerii celor care l-au prețuit fără limite – Mihai Morăraș, Vadim Gheorghelaș, Gheorghe Tonu (de la București), Vasile Dragomir, Alexei Sofroni, Traian Beschieru, Vasile Vatamanu, Valentin Ciobanu, Simion Duja, Vasile Iovu. Capacul a fost dus de către Ștefan Andronic și Alexei Marulea. Cortegiul îndurerat a plecat de la Catedrala „Sfânta Teodora de Sihla” spre Teatrul de Operă și Balet, iar de acolo spre Cimitirul Ortodox Central de pe strada Armeană.

Iar miile de oameni, încremeniți de durere, de abia mai îngânau: „Ultima oră. Mai stai cu noi, Maestre, nu te duce..!”

SUMMARY

The author recalls her personal encounters with the poet Grigore Vieru and the influence he had on her life and her family in an emotional manner. Her first personal meetings with the poet, at the Writers' Union, awaken cherished memories related to her daughter and the first poems learned from *Albinuța*. Their close and admiring relationship is revived in the pages of the volume *Drumuri mii, ca o liră / eng. - Thousand Roads like a Lyre*, which brings together touching testimonies about Vieru's life and work.

The book offers a detailed portrayal of the Poet's sensitivity and depth, his childhood marked by hunger, fear, and loneliness, as well as his love for music and

poetry. Unique episodes are described, such as the way Vieru composed melodies, collaborated with musicians, and enchanted children with his songs – even though he was not familiar with the musical notation. This creates a complex image of a man devoted to national culture, deeply connected to his roots.

The ending sorrowfully evokes the poet's tragic passing, shortly after a recital dedicated to Eminescu, and the painful moments experienced by his wife, Raisa, 40 days after his death. The poet's dream of intertwining music with poetry lives on through his creations, and his posthumous words seem like a final confession: „Short days, short days. That's all. I had no more.”

90 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA CĂMINULUI CULTURAL „ÎMPĂRATUL TRAIAN” DIN COSTICENI: ÎNTRE GLORIE ȘI UNITATE

Sergiu BARBUȚA
Cernăuți

În ianuarie 2025 s-au împlinit 90 de ani de la înființarea Căminului Cultural „Împăratul Traian” din Costiceni, regiunea Cernăuți, o instituție ce a devenit un simbol al renașterii culturale și al identității românești în această localitate. În perioada interbelică, dar mai ales înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, în Costiceni au luat naștere diverse formațiuni muzicale, ansambluri folclorice și corale. Acestea au avut un rol important în cultivarea patrimoniului cultural românesc, promovarea artei muzicale, a culturii și a limbii naționale în rândul comunității locale.

La școala primară din sat funcționau un cor de copii, un teatru folcloric și o formație de dansuri populare, care aduceau bucurie și unitate în rândul elevilor și al familiilor lor. În același timp, la Parohia „Sfântul Ierarh Nicolae” s-a înființat un cor bisericesc de excepție, ce a îmbogățit viața spirituală a credincioșilor.

Căminul Cultural „Împăratul Traian” a fost un adevărat centru artistic, unde activau un colectiv coral, un ansamblu de dansuri și o orchestră dedicată copiilor de țărani cu aptitudini muzicale deosebite. De asemenea, aici se remarcă un taraf format din cei mai talentați muzicieni ai satului, care aveau să devină piatra de temelie a viitoarei Orchestre de Muzică Populară „Izvoaraș” (desființată în 2018).

Din rândurile acestor formațiuni s-a ridicat și virtuozul violonist Toadere Cap-tari (1923–1995), a cărui activitate strălucită a început sub îndrumarea acestor iniți-ative culturale.

Potrivit rapoartelor de activitate ale Căminului Cultural „Împăratul Traian”, păstrate în Arhivele Naționale ale României, această instituție a fost fondată la 20 ianuarie 1935 și oficial înregistrată pe 16 februarie, același an. Inițiativa a aparținut talentatului pedagog, dirijor și instrumentist George Munteanu, fost director al Școlii Primare din Costiceni.

George Munteanu s-a născut pe 25 ianuarie/2 februarie 1903, în satul Bleșteni (Bleșcenăuți), aproape de Edineț. La 1 octombrie 1926, acesta a devenit învățător la școala din Costiceni, după ce fratele său, Filaret, fost dascăl în aceeași localitate, a fost avansat în funcția de inspector școlar al județului Hotin. La acea vreme, școala primară și instituția de cultură din Costiceni funcționau în clădirea în care, până la reforma teritorial-administrativă din Ucraina, se afla Primăria Costiceni.

George Munteanu, înzestrat cu un talent organizatoric remarcabil, a desfășurat o activitate cultural-educativă intensă în cadrul Căminului Cultural „Împăratul Traian”. Împreună cu tânărul învățător Epifanie Supocoinâi, născut la 4 martie 1909, în satul Șirăuți, de lângă Lipcani, a coordonat întreaga viață culturală și artistică a localității. Cei doi pedagogi au revitalizat și promovat portul popular românesc din vetrele Costiceni, Pol-Vancicăuți și Dumeni. În vara anului 1938, colectivul coral al centrului cultural din Costiceni a cucerit publicul din București prin autenticitatea sa.

Pentru a îmbogăți paleta sonoră a corului, cei doi pedagogi, George Munteanu și Epifanie Supocoinâi, au înființat o orchestră de coarde. De la bun început, aceasta a fost dirijată de învățătorul Epifanie Supocoinâi, care cânta la vioară. Primii membri ai orchestrei au fost: Epifanie Supocoinâi (vioară), George Munteanu (vioară, chitară), Toadere Rața (vioară), Vasile Vatamanu (vioară), Vasile Caba (contrabas), Ion Captari (vioară), Serafim Captari (vioară), Toadere al lui Ion Captari (vioară), Nistor Calistru (chitară), Anton Colac (vioară). Cu timpul, taraful căminului cultural a fost completat de tânărul Toadere Captari, care cânta la vioară și fluier, alături de fratele său Hariton, un talentat instrumentist la vioară, bas și chitară.

Corul căminului cultural era format din circa 140 de muzicieni, care aveau convingerea că a cânta pe scenă, la biserică, la concursuri și festivaluri, este o datorie patriotică, purtând în lume faima satului Costiceni. Desigur, cu diverse ocazii, pe scenă apăreau între 60 și 80 de coriști, inclusiv la festivaluri și treceri în revistă în cadrul plasei, la nivel județean, interjudețean și național. Repertoriul corului a cuprins cântece istorice și patriotice, piese festive și de ocazie, creații bisericești, lucrări clasice și contemporane din literatura corală românească, creații similare din literatura corală străină, coruri din opere, oratorii, cantate și balade, coruri din operete, cântece folclorice în aranjamente corale etc.

Programele de concert erau adaptate fiecărui eveniment – concursuri, festivaluri, liturghii, sărbători populare sau naționale, serbări de sfârșit de an școlar sau agricol. De obicei, un concert cuprindea între 10 și 16 piese atent selectate.

Corul din Costiceni a obținut locuri de frunte la toate concursurile și festivalurile corale organizate la Hotin, precum și la cele județene și interjudețene, devenind un simbol al excelenței muzicale. George Munteanu urmărea constant recrutarea de noi membri și perfecționarea structurii corului, organizându-l pe categorii de voci – soprane, altiste, tenori, baritoni și bași. Se acorda o atenție specială pregătirii coriștilor-soliști, care erau adesea integrați și în orchestra coordonată de Epifanie Supocoinăi.

Potrivit mărturiilor lui Toadere Captari, care în copilărie cânta la fluiet în taraful de copii al Căminului Cultural „Împăratul Traian”, directorul George Munteanu a fost un om devotat misiunii sale de „a lumina neamul”. „Crezul directorului George Munteanu a fost munca pentru luminarea neamului. El muncea ziua întreagă în clasă cu elevii, iar în zilele de sâmbătă și duminică, la sărbători, dar mai ales seara și noaptea, era cu noi la șezători și repetiții, la spectacole și concerte”, își amintea Captari.

În timpul repetițiilor și spectacolelor, George Munteanu s-a evidențiat printr-un temperament vulcanic, combinat cu o sensibilitate profundă. „A rămas, tot timpul cât l-am cunoscut, un om al faptelor împlinite, care s-a impus prin muncă asiduă și prin sensibilitate artistică deosebită”, adăuga discipolul său.

În perioada 7-8 iunie 1938, Arenele Romane din București au găzduit Congresul General al Căminelor Culturale din România, un eveniment cultural grandios dedicat Zilei Restaurației. Printre momentele culminante s-a numărat Concursul Național de Muzică Corală Țărănească, organizat de Fundația Culturală Regală „Principele Carol”. Evenimentul a atras peste 5.000 de participanți din întreaga țară, printre care s-au remarcat în mod special delegațiile din Basarabia, reprezentând 628 de cămine culturale. Județul Hotin a fost reprezentat de formația corală, orchestra și ansamblul de dansuri din cadrul Căminului Cultural „Împăratul Traian”. La eveniment a fost prezent și corul din satul vecin Vancicăuți.

La București, aceste două coruri de pe Valea Prutului au produs o adevărată revelație: au cântat cu dăruire și au ocupat primele locuri la nivel național. Formația corală din Costiceni, condusă de profesorul George Munteanu, a fost distinsă cu Premiul I la secțiunea „Autenticitatea costumului național românesc” și cu Premiul II la interpretare corală. Corul din Vancicăuți, însoțit de viitorul preot Ioan Chiriac, a obținut Premiul I la interpretare corală.

Profesorul de muzică Serghei Captari din Costiceni, care a participat la concursul de la București la vârsta de 12 ani, a mărturisit că programul corului din Costiceni a inclus următoarele cântece: *Foaie verde trei trifoi*, *Ce vii, bade, târzior?*, *Verde-i crângul și umbros*, *La revedere*, *copile dragă*, *Negruța Bănățeană* ș.a.

După prestația excepțională de la București, corul lui George Munteanu a devenit o legendă vie, o mândrie nu doar a comunei Costiceni, ci a întregului județ Hotin. Conform unor documente păstrate în arhiva familiei Munteanu, la acest concurs au participat peste 50 de persoane din Costiceni – profesori, funcționari de stat și simpli plugari – toți membri activi ai Căminului Cultural „Împăratul Traian”. În urma prestației remarcabile, membrii corului au fost invitați să cânte la Radio București piese din creația populară românească. Este de remarcat faptul că, la București, corul din Costiceni a obținut și un premiu bănesc, precum și un aparat de radio marca „Philips”. Acesta a fost pus la dispoziția comunității și folosit în cadrul șezătorilor și repetițiilor muzical-culturale organizate în sala mare a școlii, situată în aripa dreaptă a fostei primării, cu un perete despărțitor mobil care transforma spațiul în sală de concerte sau întruniri.

De asemenea, în semn de apreciere pentru contribuția la viața culturală, Căminul Cultural „Împăratul Traian” din Costiceni, în care activau mulți țărani, a primit un dar de încurajare din partea Regelui Carol al II-lea – un plug.

Pe lângă succesele de la București, trebuie menționat că, la Concursul Județean de Coruri din orașul Hotin, corul Căminului Cultural „Împăratul Traian” din Costiceni a obținut locul I în anii 1936, 1938 și 1939, iar în 1937, locul al II-lea. La acea vreme, cele mai importante evenimente culturale din județ erau găzduite de Ateneul Popular „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Hotin, inaugurat la 1 iunie 1935 în prezența Regelui Carol al II-lea, cu o fațadă asemănătoare Ateneului Popular din Focșani.

George Munteanu și Epifanie Supocoinăi

Potrivit rapoartelor de activitate ale căminului, păstrate la Arhivele Naționale ale României, în 1935 orchestra de coarde dirijată de Epifanie Supocoinăi număra 9 instrumentiști, iar formația corală de patru voci mixte, organizată de George Munteanu, avea 52 de membri. În 1939, corul ajunsese la 106 membri.

Într-un proces-verbal semnat în 1939 de I. Duzinschi, inspectorul căminelor culturale din județul Hotin, se consemnează: „Căminul Cultural «Împăratul Traian» din Costiceni a organizat unul dintre cele mai bune coruri din județul Hotin. E condus cu deosebit talent de către Dl. George Munteanu și e format din săteni și sătence. Cântă duminicile și în fiecare zi de sărbătoare la biserică. Cu ocazia organizării

concursului de coruri din județ, corul acestui cămin a fost clasificat pe locul I de către juriu. Coriștii și coristele s-au prezentat în costume naționale de toată frumusețea, păstrând specificul portului moldovenesc de pe malul Prutului. Vioi și disciplinați, și-au atras dragostea publicului, care și-a manifestat toată simpatia pentru acest cor. Cu ocazia serbărilor naționale și dinastice s-au organizat reușite manifestări. Am constatat că la acest cămin se muncește cu multă râvnă. Domnul președinte George Munteanu este ajutat de ceilalți membri ai corpului didactic și de fruntașii satului”.

Căminul Cultural „Împăratul Traian” din Costiceni a organizat turnee în mai multe sate și orașe importante: Hotin, Lipcani, Cernăuți, Noua Suliță, Darabani. În cadrul concertelor, membrii căminului interpretau piese din repertoriul universal, național și local.

Concursul național al corurilor țărănești, 1938

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial și în perioada postbelică imediată, viața culturală din Costiceni și întregul proces educativ au intrat într-un profund declin. Războiul a dus la destrămarea orchestrei fondate de Epifanie Supocoinăi, iar corul dirijat de profesorul George Munteanu s-a desființat.

Totuși, la 19-20 ianuarie 1942, la inițiativa preotului paroh Petre Zamă, Căminul Cultural „Împăratul Traian” a fost reorganizat. Conducerea a fost preluată de învățătorii George Munteanu și Leonid Dimitriu. Activitatea a fost însă de scurtă durată. Una dintre ultimele apariții ale colectivului cultural din Costiceni a avut loc pe 26 iulie 1942, când a obținut locul II la Concursul Corurilor Căminelor Culturale din județul Hotin, desfășurat în orașul Noua Suliță.

Alte activități ale Căminului Cultural „Împăratul Traian” din Costiceni

Activitatea căminului a fost variată și de un real folos pentru comunitate, reflectând entuziasmul și implicarea membrilor săi. Printre realizările notabile se numără înființarea unei biblioteci de carte românească, care a oferit sătenilor acces la educație și cultură. Periodic aveau loc șezători, conferințe și baluri ce consolidau coeziunea socială și promovau valorile locale. A fost organizat și un teatru sătesc, care a adus arta dramatică în mijlocul comunității.

Membrii căminului au fost implicați în activități de interes obștesc: plantări de pomi, îngrijirea cimitirului (alături de străjeri și premilitari), organizarea de manifestări patriotice cu ocazia zilelor de 24 ianuarie, 10 mai, Ziua Eroilor și 8 iunie.

În 1937, căminul a inițiat două proiecte importante: o farmacie de prim ajutor și o baie publică. Tot atunci a fost fondată cooperativa școlară „Unirea”, cu sucursale în Dumeni și Vancicăuții Mici, precum și o secție de lăptărie, al cărei unt era trimis fabricii „Lica” din București. Au fost organizate 30 de conferințe cu tematică agricolă, iar în plan economic a fost înființată cooperativa de consum „Lumina”.

Printre inițiativele sociale, se remarcă propunerea înființării unei cantine pentru copiii orfani – o dovadă a spiritului solidar și generos al membrilor comunității. Căminul Cultural „Împăratul Traian” s-a impus ca un centru de progres cultural, social și economic, devenind un simbol al coeziunii și dezvoltării locale, susținut prin eforturi colective și contribuții financiare.

În anul 1944, intelectualii și funcționarii din Costiceni s-au refugiat peste Prut, încercând să scape de regimul comunist. În martie același an, familia Munteanu a părăsit cu durere meleagurile natale, lăsând în urmă căminul, satul și tot ce le era mai drag. Odată cu instaurarea regimului comunist, întreaga moștenire culturală a perioadei interbelice a fost treptat ștearsă din memoria colectivă.

SUMMARY

In January 2025, the 90th anniversary of the founding of the “Emperor Trajan” Cultural Center in Costiceni was commemorated – a symbol of Romanian identity and cultural revival in the northern Bukovina. Established in 1935 by Professor George Munteanu, the center became a vibrant hub of cultural life, hosting choirs, music and dance ensembles, as well as educational, social, and economic activities.

Under the leadership of Munteanu and his collaborator Epifanie Supocoinăi, the choir and orchestra achieved remarkable performances, culminating in national success at the Choral Competition in 1938 in Bucharest, where they won major awards for the authenticity of their traditional attire and the quality of their performance. The centre also organized a library, community gatherings, dances, theatre performances, a school cooperative, and social initiatives.

The war and the establishment of the communist regime led to the center’s dissolution, the exile of the local elite, and the gradual erasure of the memory of this golden era. Today, the “Emperor Trajan” Cultural Centre stands as a testament to the interwar cultural glory and the community spirit of Costiceni.

ALEXANDRINA CERNOV. POVESTEA VIETII*

Marin GHERMAN**
Cernăuți

Alexandrina Cernov (n. 24.11.1943, Hotin – d. 05.06.2024, Putna) s-a născut și a murit în România. Viața ei reconstituie astfel un ciclu istoric simbolic al unirii prin destin a românilor despărțiți de frontiere și ne apare totodată, prin detaliile și semnele ce o compun, ca metaforă a refugiului permanent al românilor, ca simbol al crucii omenesti de a tânji după Țară la doar câțiva kilometri de ea. Viața ei a fost/este emblematică pentru milioanele de români pierduți sau trădați de Țară, rătașiți prin beznele sovietice și post-sovietice ale deznădejdii și ruperii, pedepsiți prin moarte și suferințe pentru iubirea asumată pentru România, refugiați în Țară, dar repatriați în URSS, blestemați la un refugiu interior care provoacă suferințe, dar întărește credințe...

În căruțe, spre Țara pierdută. Primul refugiu

Pe 24 noiembrie 1943, la Hotin (actualmente regiunea Cernăuți, Ucraina), în familia lui Grigore și Valentina Grecu, români neaoși prin destin și asumare, se naște o fiică, Alexandrina.

Un arbore genealogic nobiliar, stufos și puternic, cu vechi rădăcini românești, respiră în spatele acestui modest amănunt biografic. „Bunicul meu, Iacob Grecu, avea un magazin. Era membru al Partidului Național Țărănesc, iar părinții mei s-au căsătorit foarte tineri”, povestea într-un interviu¹ Alexandrina, devenită între timp

*Text publicat inițial în *Alexandrina Cernov – conștiință românească la Cernăuți*, coordonatori: Marin Gherman și Dorin Popescu, Putna, Editura Nicodim Caligraful, 2025

****Marin Gherman** este redactor-șef al revistei „Glasul Bucovinei” (Cernăuți–București), director al Institutului de Studii Politice și Capital Social (Cernăuți), doctor în științe politice. Lector univ. al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, Departamentul de Științe Umane și Social-Politice, editorialist la „Veridica” (București–Chișinău). Membru al consiliului științific al rețelei Erasmus Expertise (Franța). Președinte-fondator și coordonator editorial al Centrului Media BucPress, care include patru organe de presă de limba română: Agenția de știri BucPress, Radio Cernăuți, BucPress TV și revista „BucPress”.

Cernov (nume luat după căsătorie). Tatăl ei era traducător în armata română, întrucât vorbea fluent mai multe limbi. În certificatul de naștere, după cum mărturisesc documentele de arhivă, funcționarii au scris numele greșit – Alexandru. Grigore Grecu a fost înștiințat în armată că i s-a născut un fiu, dar a aflat mai târziu că Alexandru este, de fapt, Alexandrina.

Schimbările frontierelor îi vor marca Alexandrinei, fizic și moral, întregul său destin. După ultimatumul sovietic din iunie 1940, Hotinul nașterii sale intrase sub ocupație sovietică – spre a fi eliberat, temporar, de trupele române, în 1941. La data nașterii Alexandrinei, Hotinul era în componența României, însă frica revenirii războiului și a puterii sovietice era covârșitoare și băntuia ca o fantomă viețile românilor din întregul ținut.

În plin război mondial, în contextul ocupației sovietice a nordului Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța, familia Grecu ia astfel decizia de a se refugia în România. Bunicul își dorea mai degrabă să ajungă în Germania, cu un scurt popas în Transilvania, posibil la Cluj. Alexandrina era bebeluș de trei luni în brațele mamei sale în februarie 1944, când tatăl ei reușea să ajungă la Hotin pentru a-și avertiza familia că trebuie să se refugieze din calea trupelor sovietice. „Hotinul este pe Nistru... nu departe de cetate este podul care vine dinspre Podolia”, descria ulterior Alexandrina ținutul în care s-a născut, dar și temerea oamenilor de o nouă ocupație sovietică. Bunicul ei a vândut urgent ce a putut, a luat două căruțe și a plecat în adâncul României, împreună cu bunica și mama micuței Alexandrina.

Au trecut munții spre Transilvania sub bombardamente neîntrerupte – când ale avioanelor rusești, când ale celor nemțești. Bunica, o femeie bărbătoasă, conducea a doua căruță. Nu lăsa frâiele nici chiar atunci când cădeau bombe, ca să nu piardă caii. „Am rămas în viață fiindcă am plecat în momentul acela”, își amintea Alexandrina Cernov². Mii de căruțe se îndreptau atunci spre județele din sudul și centrul României; unii mergeau pe jos, dominați de spaima ocupației³.

De la frig și vijelii puternice, Alexandrina se îmbolnăvește grav. Moartea ei pare de neevitat pentru întreaga familie. Bunicul o convinge pe mama micuței să rămână într-un sat din Moldova și să îl urmeze după ce o va înmormânta pe fetiță. „Dar am avut noroc. Gazda fusese o femeie foarte pricepută și m-a salvat, cu băi și buruieni numai de ea știute”, scrie Alexandrina Cernov în volumul *Refugiul: 1940-1945*⁴.

Cu băi și buruieni, cu priceperea unei românce simple și cu dragostea lui Dumnezeu în toate, moartea este învinsă; ea va rămâne departe de Alexandrina preț de aproape opt decenii.

Până în 1947, familia s-a stabilit la Bistrița. Între timp, începuseră pătimirile basarabenilor și bucovinenilor rămași sub ocupație: foametea organizată, colectivizarea forțată, deportarea, dispariția intelectualității satelor, persecutarea preoților ortodocși.

De la Bistrița, familia Grecu s-a mutat la București, unde Alexandrina a urmat studiile primare, gimnaziale și liceale. A absolvit Liceul nr. 32 din capitala României, în 1961. „După 1947, părinții au vândut tot ce au avut și au cumpărat o casă în Voluntari, lângă București, la marginea comunei”, povestea Alexandrina Cernov. După ce a fost exilat Regele Mihai, pe care tatăl Alexandrinei îl aprecia foarte mult, a avut loc o percheziție în casa familiei Grecu, iar bunicul a rămas pentru cinci ani la închisoarea din Văcărești. „Rămăsesem singură în casă, doar cu pisica și câinele

lup, prietenul meu din copilărie. Am dormit în acea noapte sub masă împreună cu ei. Dimineața a venit mama; apoi, rând pe rând, tata și bunica”, își aminteă Alexandrina. O perioadă de timp, micuței nu i se povestea prea multe despre acest refugiu...

„Sovieticii nu vor pleca nicăieri”. Dramele repatrierii

În 1962 apare posibilitatea întoarcerii acasă, în regiunea Cernăuți, după celebrele negocieri între România și Uniunea Sovietică privind soarta familiilor refugiate în timpul războiului. „Când a venit Nikita Hrușciov la putere, a fost lansată o invitație pentru toți refugiații din Basarabia, din Bucovina și alte ținuturi, să se întoarcă acasă. Bunicul, care a inițiat refugiul nostru din Hotin, a acceptat repatrierea de la București la Cernăuți. A spus că au trecut 20 de ani și că rușii vor trebui să întoarcă Cernăuțiul, ceea ce, în fond, a fost o utopie”, își aducea aminte Alexandrina.

Începe o nouă perioadă în viața ei, revenirea la Cernăuți reprezentând o provocare uriașă pentru întreaga familie.

Urmează anii în care Alexandrina descoperă fața adevărată a Cernăuțiului administrat de sovietici, oraș care se deosebea foarte mult de capitala Bucovinei istorice din perioada interbelică. „Când am venit, în februarie 1962, la Cernăuți, orașul exista doar în perimetrul centrului actual – în așa-numitul oraș vechi. Rușii nu au mai construit nimic. Bunicul susținea că rușii special nu construiesc clădiri, pentru că se pregătesc de retrocedare, dar nu a trecut nici anul și a început să fie ridicat noul cartier, ceea ce ne-a convins că sovieticii nu vor pleca nicăieri. Aveam doar 17 ani când am revenit la Cernăuți. Eram deja admisă în anul întâi la Universitatea din București, dar am fost nevoită să-mi urmez părinții. Aceștia au regretat mult timp decizia de a se întoarce în Bucovina, dar era deja târziu”, susținea Alexandrina Cernov.

Tânăra Alexandrina avea pe atunci un jurnal cu poezii și caiete cu amintiri scrise la Voluntari, nu departe de București, în anii adolescenței. Avea prieteni, avea cărți, avea pasiuni. Tatăl său i-a interzis să ia la Cernăuți aceste texte: le considera periculoase. Alexandrina s-a așezat la gura sobei și le-a pus pe foc. De atunci, din 1962, nu a mai scris poeme. „Tot ce aveam mai scump, cărțile și pisica mea în trei culori, au rămas la prietena mea cea mai bună. Am ținut legătura cu ea tot timpul prin scrisori până la cutremurul groaznic din 1977. Atunci mi-am pierdut prietena”, povestea Alexandrina Cernov.

În 1962, proaspăt revenită la Cernăuți, Alexandrina părăsește astfel poezia pentru o vocație culturală mai mare. Iar Poezia va rămâne pentru totdeauna închisă, pentru Alexandrina, în cuștile memoriei unei Țări pierdute definitiv...

Între 1962 și 1966, urmează studiile la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți. A venit la Cernăuți cu documentele eliberate de Universitatea din București, cu gândul unui posibil transfer în același an universitar, la aceeași specialitate (limba română). Decanul Facultății de Litere i-a propus să-și continue studiile la Secția de limba „moldovenească”, dar replica Alexandrinei nu a întârziat: „Eu nu vreau să-mi stric româna mea cu moldoveneasca voastră”. Alexandrina reușește astfel să-l convingă pe decan să o înscrie la secția de rusă, „să mai cunoască o limbă străină”.

Alexandrina trăiește, la Cernăuți, într-o colivie intelectuală, unde legea tăcerii se învață chiar din familie, în numele supraviețuirii. Părinții o tot certau, sugerându-i să „nu vorbească atât de mult” în noul lor stat – URSS. Alexandrina își dezvoltă astfel

o conștiință a tăcerii vinovate, care va lăsa amprente puternice în tot restul vieții ei spirituale, precum și o asumare cinstită a dezrădăcinării, la capătul căreia ești mai pregătit cu adevărat pentru marile bătălii identitare: „Pentru că am fost refugiată și apoi repatriată, eram învățată de mică să tac. Uneori nu eram lăsată să mă joc cu copiii. O perioadă nu înțelegeam unde mi-e baștina. Nu știam nimic de bunicii din partea mamei, care au rămas la Hotin. Această educație m-a ajutat mult în perioada cernăuțeană”, își amintea Alexandrina.

După absolvirea studiilor, Alexandrina Grecu a fost direcționată la Compania regională de televiziune, unde avea obligația să lucreze câțiva ani, conform legislației din acea perioadă. Acolo îl cunoaște pe Boris Cernov, inginerul-șef al companiei, originar din regiunea Tomsk (Siberia). Acesta a ajuns la Cernăuți împreună cu părinții în 1945. Alexandrina Grecu se căsătorește cu Boris Cernov în 1967, schimbându-și astfel numele de familie. În 1969, în familia lor s-a născut un fecior, Vladimir, care mai târziu a devenit muzician. Încă din copilărie, Vladimir a manifestat un talent deosebit pentru muzică. Deși părinții săi au divorțat când el avea doar 12 ani, relația apropiată cu mama a influențat profund dezvoltarea sa artistică și sensibilitatea muzicală, atât de apreciată de publicul bucovinean.

La televiziune, Alexandrina Cernov a fost o perioadă crainic și reporter, iar mai târziu regizor. Este perioada în care a cunoscut „la picior” satele românești din Bucovina. Călătorea foarte mult, colecta date despre cultura locului, lua interviuri de la diverse persoane, se documenta despre viața oamenilor de la țară. Cu toate că se afla într-un oraș în care se vorbea mai mult rusa, toată ziua tânăra jurnalistă reușea totuși să respire într-un mediu lingvistic românesc. „În acest pelerinaj nu numai că am cunoscut geografic satele românești, ci și am cunoscut oamenii, necazurile și nevoile lor. În școli am văzut în ce stare se află predarea în limba română”, explica Alexandrina Cernov.

În 1971 este invitată la Universitatea de Stat din Cernăuți. Este anul în care a descoperit că la Cernăuți nu erau manuale de limba și literatura română. Cărțile de limbă și literatură română erau absente de pe piața culturală locală. Criza de carte artistică și de literatură românească era în toi. Românii erau (și) pe atunci prizonierii unor politici naționale ostile. În bibliotecile locale, cititorii aveau dreptul să împrumute o carte scrisă în limba română numai cu o permisiune specială care trebuia luată de la autorități. La catedră a fost nevoită să-și adapteze metodele didactice: studenții conspectau mult și trebuiau să învețe ceea ce au scris în caietele lor. Conspectul era, deseori, unica sursă de informație. Mult mai târziu, au început să fie aduse la Cernăuți cărți din Chișinău. „Încercam să rezolvăm această problemă cu ajutorul unei prietene, care era de etnie evreiască, dar vorbea româna. Aceasta lucra la o librărie din centrul orașului, unde ajungeau uneori cărți tipărite în România. Ea ne suna și ne anunța că a primit niște cărți. Noi veneam imediat și le cumpăram”, își amintea Alexandrina Cernov.

Într-o bună zi, tânăra profesoară a Universității din Cernăuți cumpără cartea filologului italian Carlo Tagliavini, în care, într-un capitol, acesta explica, printre altele, de ce limba „moldovenească” este, de fapt, română. Alexandrina Cernov le recomandă studenților și colegilor săi de catedră să cumpere cartea specialistului italian. A doua zi, toate cărțile au fost confiscate de la librărie. Regimul sovietic monitoriza toată mișcarea românească și părea a dispune de toate resursele și instrumentele spre a o inhiba.

Începeau, pentru Alexandrina, calvarul și lupta. Activitatea sa prodigioasă de la catedră (1971–2002) deschide, într-un fel, o lungă carieră publică a Alexandrinei de promovare a identității culturale românești și a educației în limba maternă, de luptă asiduă pentru limba română. Această carieră publică a însoțit-o până la moarte, aducându-i numeroase provocări și suferințe, dar și notorietate și prețuirea comunității românești din Ucraina.

Perioada de activitate la catedră a fost rodnică în plan științific. Alexandrina Cernov se ocupă intens de studierea limbajului poetic prin metodele lingvostilisticii comparate, dar și de teoria traducerii operelor literare. În 1989, și-a susținut teza de doctorat la Chișinău, având ca temă *Lingvostilistica comparată (româno-rusă) a limbajului poetic*. Studiul de caz se baza pe opera scriitorului basarabean Ion Druță. Alexandrina Cernov avea să scrie peste două decenii, într-un studiu publicat în „Glasul Bucovinei”, că opera lui Ion Druță a fost apreciată de către cititori, dar primită cu anumite rezerve de autoritățile comuniste, deoarece ea nu se încadra în preceptele ideologiei realismului socialist dogmatizat. Scriitorul s-a situat, potrivit acesteia, pe pozițiile valorilor etno-naționale, constituite de-a lungul istoriei. „Aflându-se în opoziție cu ideologia propagandistică a regimului comunist totalitar, el este nevoit să părăsească Chișinăul și se stabilește cu traiul la Moscova, asigurându-și, într-un fel, identitatea artistică. A avut tăria și curajul de a spune adevărul istoric. A scris despre credința în Dumnezeu într-o perioadă când ateismul era o politică de stat”, observa autoarea.

A predat la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale din Cernăuți până în 2002, obținând succesiv mai multe titluri academice. A ținut cursuri de teorie a literaturii, istoria literaturii vechi românești, teoria traducerii, stilistica limbii române, lingvostilistica și poetica generală și comparată, precum și studii de literatură comparată. Prin activitatea sa didactică, a format numeroase generații de filologi, profesori, jurnaliști și cercetători români.

Catedra de Filologie Română a Universității din Cernăuți pare a fi jucat astfel, în primii ani de la declararea independenței Ucrainei, același rol de catalizator al mișcării culturale și identitare românești precum cel pe care îl va fi avut, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, Catedra de Limba și Literatură Română de la Liceul German din Cernăuți, unde profesorul Aron Pumnul îl inițiasc cândva pe Eminescu în tainele culturii române.

Între cariera științifică și mentoratul public

În 1989, în contextul „dezghețului” gorbaciovist, Alexandrina Cernov se implică în înființarea Societății pentru Cultura Română „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți. A fost membru fondator și vice-președinte al acestei asociații românești, care și-a asumat continuitatea activității Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina, înființată în 1862. „La 28 mai 1989, într-o zi însoțită, dis-de-dimineață, se adunau românii la poarta Reședinței Mitropolitane, mulți îmbrăcați în costume naționale, cu mari și frumoase speranțe că vom avea în viitor o societate care ne va uni într-o singură dorință, va apăra drepturile noastre ca popor băștinaș, limba și tradițiile. Aveam toți o singură nădejde, eram veseli și bucuroși să ne întâlnim cu prietenii noștri veniți cu această ocazie din mai multe colțuri ale Ucrainei. Pentru prima dată după 1945, societatea a reunit românii din partea de nord a Bucovinei, din Ținutul Herța și o parte din fostul județ Hotin – actuala regiune Cernăuți, având ca

scop reluarea și continuarea, în noile condiții socio-politice, lingvistice și culturale, a activității Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, scria Alexandrina Cernov.

În 1990, Alexandrina Cernov este aleasă președintă a acestei societăți, punând astfel bazele paradigmei vieții culturale și științifice românești din regiunea Cernăuți. Între 1990 și 1994, a dezvoltat Societatea în multiple direcții. A fost o perioadă a oportunităților, dar și a provocărilor generate de destrămarea URSS, de apariția curentelor etnice/naționaliste în Europa de est, de *trezire* națională a mai multor popoare.

Românii din Ucraina s-au mobilizat exemplar sub steagul cultural al unei mișcări de renaștere națională fără precedent în ultima jumătate de veac și sub presiunea molipsitoare a modelului de renaștere națională care deja rupsesse vraja blestemului la Chișinău.

Societatea pentru Cultura Română „Mihai Eminescu”, după cum mărturisea mai târziu Alexandrina Cernov, a luat ființă în acest context tumultuos datorită existenței, la Cernăuți, a unei catedre universitare în care se preda limba română. Celelalte asociații românești din Cernăuți se vor înființa ulterior, prin simpla lor desprindere de *Societatea-mamă*.

În contextul proclamării independenței statelor care făceau parte din URSS, la Marea Adunare Națională de la Chișinău din 27 august 1991, în plină redeșteptare națională a românilor din Basarabia, Alexandrina Cernov reprezintă comunitatea românească din nordul Bucovinei ca președinte al Societății pentru Cultura Română „Mihai Eminescu”. Reproducem un fragment din discursul rostit în acea zi.

„Am venit din dulcea Bucovină a lui Mihai Eminescu și Ștefan cel Mare ca să vă spun că românii din nordul Bucovinei, din Bucovina detrunchiată de Patrie, este astăzi aici, la Chișinău, cu sufletul și cugetul. Istoria ne-a arătat că astăzi ni se oferă o șansă, că un popor unit prin cuget, prin cultură, prin limbă, prin numele strămoșilor ca Mihai Eminescu și Ștefan cel Mare, nu poate să trăiască separat. Va veni ceasul unirii, vom fi împreună, noi credem... Cea mai mare durere a noastră ar fi ca între Mămăliga și Criva să apară încă o frontieră. Noi, românii din Bucovina, nu dorim să apară această frontieră, de aceea suntem aici cu dumneavoastră” (Alexandrina Cernov, 27 august 1991).

În 1992, Alexandrina Cernov a fost aleasă membră de onoare a Academiei Române, fiindu-i astfel recunoscute meritele în promovarea învățământului în limba română și a culturii românești în nordul Bucovinei, într-un context geopolitic fluid. În anii ce au urmat, Alexandrina Cernov devine unul dintre cei mai activi intelectuali militanți pentru drepturile sociale și culturale ale românilor din Ucraina, o voce și o prezență respectate atât la București și Cernăuți, cât și la Kiev. A fost membră a Comisiei de monitorizare a Congresului Intelectualității Românești din Regiunea Cernăuți, în anii 1999–2001. De asemenea, a fost în repetate rânduri expert în proiecte de cercetare privind situația minorităților naționale din Ucraina; în această calitate, a colaborat permanent cu Împuternicitul Radei Supreme a Ucrainei pentru drepturile omului și cu Comisariatul general al OSCE pentru problemele minorităților naționale. Contribuțiile ei științifice la promovarea unor soluții de sprijin au avut periodic efecte pozitive pentru îmbunătățirea situației minorităților naționale din Ucraina, în special a celei românești.

Chiar și după încetarea mandatului său de președinte al Societății pentru Cultura Română „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, Alexandrina Cernov a trăit permanent în centrul vieții culturale și publice a comunității românești din regiunea Cernăuți, fiind unul dintre liderii ei credibili și valoroși, timp de peste trei decenii (1994–2024). Alexandrina pare a fi fost singura femeie de anvergură publică într-o galerie cu bărbați puternici ai generației culturale românești din anii 1990–2000.

Grija sa pedantă și minuțioasă pentru a asigura transmiterea moștenirii identitare a comunității românești din regiune o singularizează în această galerie. Alexandrina avea o preocupare permanentă de a-și construi succesori, de a-și apropia tineri, de a cultiva discipoli. Alexandrina a căutat permanent tineri apți pentru mari proiecte culturale, pentru a-i pregăti și școli, pentru a-i transforma în discipoli. Credea cu adevărat în mentoratul cultural. Copleșea cu o căldură autentică pe cei care îi treceau pragul. Căutarea cu obstinație a tinerilor apți să preia și să transmită moștenirea propriilor bătaii culturale și identitare era și este o *rara avis* în viața culturală a românilor din Cernăuți.

Spre deosebire de mulți dintre colegii săi, mai puțin preocupați de problema transmiterii moștenirii creației lor, Alexandrina a avut (și are) urmași. Alexandrina a fost nu doar un paznic al bibliotecii, nu doar un paznic al farului, ci și un mentor autentic, care a creat școală și metode, care a construit discipoli, care a asigurat perpetuarea bătaiiilor sale culturale și identitare.

Multe dintre proiectele sale continuă și astăzi.

Capacitatea sa de luptă culturală o face să fie o adevărată Jeanne d’Arc a generației sale culturale. Generație care este, de fapt, o meta-generație a culturii române în nordul Bucovinei, întrucât combină genele culturale ale mai multor generații propriu-zise, precum Vasile Tărățeanu, Ilie Tudor Zegrea, Grigore Bostan, Arcadie Suceveanu, Arcadie Opaît, Vasile Levițchi, Ștefan Hostiuc, Ilie Luceac, Simion Gociu, Grigore Crigan, Nicolae Toma, Mihai Jar, Dumitru Covalciuc. Această meta-generație a crescut în paradigma unei culturi oprimate (al cărei model de rezistență identitară fusese odinioară Ilie Motrescu) și în vecinătatea unui *kairos* care construiește, acolo, kilometrul zero al unei fastuoase renașteri culturale și identitare.

Selectivă, riguroasă, pedantă, minuțioasă, cu veșnicul său creion ascuțit care corecta neîncetat, Alexandrina a creat, la Cernăuți, standarde academice și etice ridicate. Grija sa pentru rigoare și precizie științifică, precum și pasiunea pentru lectură și pentru cercetare, au adus-o, în mod legitim, aproape de Academia Română, unde a și rămas, timp de peste trei decenii, singurul membru de onoare din Ucraina. Suntem siguri că Academia Română va putea găsi totuși, în anii ce vor veni, un succesor al Alexandrinei la jilțul bucovinean rămas gol în aulele Academiei. Așa cum, pentru celelalte mari proiecte ale acesteia (Editura „Alexandru cel Bun”, „Glasul Bucovinei”, bătaia identitară etc.), pare că succesiunea există deja.

Într-o perioadă a redeșteptării naționale a românilor din nordul Bucovinei, Alexandrina Cernov îl cunoaște pe profesorul și jurnalistul Ilie Luceac. Înființează împreună, în 1994, revista de istorie și cultură „Glasul Bucovinei”, pun bazele primei edituri românești din Cernăuți, care i-a purtat numele domnitorului Moldovei Alexandru cel Bun. Uniți de aceleași pasiuni și interese, Alexandrina Cernov și Ilie Luceac rămân nedespărțiți până la moarte. Ei devin din ce în ce mai prezenți în viața științifică și culturală din Ucraina, România și Republica Moldova.

În anul 2000, Ilie Luceac își susține teza de doctorat la București, cu tema: *Cultura în Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. O analiză de caz: Familia Hurmuzaki*. Studiile sale în domeniul istoriei Bucovinei îmbogățesc foarte mult discursul științific nord-bucovinean. Împreună cu Alexandrina Cernov, Ilie Luceac a inițiat și sprijinit numeroase acțiuni culturale: conferințe, lansări de carte, serbări religioase și literare, toate având scopul de a păstra identitatea românească într-un spațiu adesea ostil efortului de exprimare a acesteia. Cei doi erau legați de o viziune comună: credința în rolul educației, culturii și religiei ca piloni de rezistență ai comunității românești din nordul Bucovinei. Au scris împreună manuale de limba și literatura română pentru școlile din Ucraina, albume, monografii, au organizat saloane de carte, au desfășurat cercetări științifice și culturale, readucând Cernăuțiul pe harta culturală autentică a României.

Obsesia culturală a Alexandrinei Cernov și a lui Ilie Luceac pentru dinastia Hurmuzăkeștilor ne-a lăsat moștenire nu doar cărți și studii de referință, ci și datoria unui proiect cultural paradigmatic care se cere continuat.

Editura „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, coordonată de Alexandrina Cernov, a jucat un rol important în păstrarea și promovarea limbii și culturii române într-un peisaj politic deseori nefavorabil. Activitatea editurii s-a concentrat asupra organizării Bibliotecii „Glasul Bucovinei”, a editării de carte românească pentru comunitatea locală și a sprijinirii educației tinerei generații.

În acest scop, editura a desfășurat numeroase proiecte și acțiuni culturale de amploare. Printre realizările sale importante se numără organizarea Salonului Internațional de Carte Românească la Cernăuți (9 ediții) – evenimente care au reunit editori, autori și cititori din mai multe țări. De asemenea, editura a susținut expoziția pictorului timișorean Constantin Flondor, refugiat din Cernăuți, intitulată „Însemnări pentru o nostalgie”, găzduită de Muzeul de Artă din Cernăuți. Editura a organizat colocvii de mare importanță culturală, precum „Personalități bucovinene: Radu Grigorovici – 100 de ani de la naștere” (29–31 septembrie 2011) și „Personalități bucovinene: Eudoxiu Hurmuzaki – 200 de ani de la naștere” (21–24 septembrie 2012), prin care a adus în prim-plan contribuțiile remarcabile ale unor figuri emblematice pentru istoria Bucovinei.

Un proiect deosebit de valoros patronat de Alexandrina Cernov în cadrul editurii a fost înființarea Bibliotecii „Glasul Bucovinei”, în 2012; Biblioteca „Glasul Bucovinei” a devenit în scurt timp un veritabil centru cultural, organizând cenecluri literare, întâlniri cu cititorii, prezentări de proiecte internaționale și consultări științifice. În plus, editura a inițiat procesul de digitizare a fondului de carte românească din Cernăuți, prin lansarea unui portal web, facilitând astfel accesul publicului larg la patrimoniul cultural românesc.

La Editura „Alexandru cel Bun” au apărut de-a lungul anilor lucrări semnate de autori locali. Editura a publicat albume de artă, culegeri de versuri, cărți de istorie, manuale pentru elevi și alte materiale educative. De asemenea, aici continuă să apară revista de istorie și cultură „Glasul Bucovinei”, un important mijloc de comunicare și de păstrare a memoriei istorice.

Eforturile culturale și științifice ale Alexandrinei Cernov de a fi apărat și promovat valorile identitare românești la Cernăuți nu puteau fi ignorate în Țară. Numeroase premii și distincții îi însoțesc cariera și destinul, confirmând plener rolul acesteia de mamă protectoare a culturii române în nordul Bucovinei.

De-a lungul vieții sale, Alexandrina Cernov a primit numeroase distincții, printre care: Premiul Fundației Culturale Române (1994), Medalia jubiliară „Mihai Eminescu” acordată de Ministerul Culturii din România (2000), Premiul internațional „Demos” al Asociației Pro Democrația Club din Târgu Neamț (2011), Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Ofițer (2004), Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Comandor (2014), Ordinul „Crucea Bucovinei” al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților (2021). Pentru contribuția remarcabilă avută la afirmarea și apărarea identității etnice și culturale a comunităților românești din vecinătatea țării, contribuind la consolidarea legăturilor dintre românii de pretutindeni, ordinul „Meritul Cultural”, categoria F - „Promovarea culturii”, i-a fost conferit totodată, de către președintele României Traian Băsescu, și istoricului Ilie Luceac, în 2014.

Ultimul refugiu

Anii din urmă ai Alexandrinei s-au consumat profetic la Putna. Retrasă adesea în celebra ei cameră de la etajul Arhondaricului Sfintei Mănăstiri, Alexandrina și-a trăit, la Putna, ultimul său refugiu înainte de Marea Plecare.

Modelul mării metamorfoze, pe care Alexandrina îl știa în detaliu din numeroasele cercetări și din „urmele” de la Putna ale Zoei Dumitrescu-Bușulenga, devenită Maica Benedicta, a fost contagios. Modelul Maicii Benedicta o face pe Alexandrina să zăbovească mai mult în arhivele Mănăstirii, în bibliotecă, în Muzeu, în mijlocul comunității putnene, găsim aici timpul pentru reverie și evlavie după care neîndoielnic tânjea. În anii din urmă, refugiul Alexandrinei la Putna reface, în mic, modelul mării metamorfoze pe care o va fi trăit-o, aici, Maica Benedicta. Un destin profetic comun o face pe Alexandrina să pășească pe urmele nobilei sale predecesoare, despre ai cărei pași povestesc încă, ezoteric, spre seară, toți stejarii Putnei...

5 iunie 2017 a fost cea mai grea zi din viața Alexandrinei Cernov. Se retrace atunci către ceruri Ilie Luceac. În articolul de adio, publicat în revista „Glasul Bucovinei”, Alexandrina Cernov scria cu multă durere în suflet: „În ziua Sfintei Treimi am întors o filă tristă și dureroasă a vieții mele. Ilie nu mai este. A fost un om bun, blând și gingaș. Era ca un copil care căuta susținere și alinare... Pentru studenții lui, Ilie a fost un model de care, noi toți, avem atâta nevoie, un model al echilibrului, al

modestiei, al blândeții. A fost un profesor exigent și sfătos. Visa planuri mărețe, fără să-și dea seama că timpul nemilos se mistuie printre noi, că el, timpul, nu va vindeca rănilile, doar ne va învăța pe noi, cei rămași în viață, să ne stăpânim suferința; dar ea nu se va vindeca niciodată. Durerea pierderii nu va trece. Ea va reveni iar și iar, ori de câte ori vom trece prin locurile îndrăgite sau când voi medita asupra lucrului făcut în comun... Nu-i plăcea să iasă în față, să rostească cuvinte zgomotoase, orgolioase și sforăitoare. Adevărata dragoste de neam și-o manifesta prin fapte, prin scrierile sale, nu în zgomot, ci în tăcere”.

După moartea lui Ilie Luceac, Alexandrina Cernov continuă lupta pentru limba română. Publică analize în presa din Ucraina, în care critică autoritățile de la Kiev pentru legile adoptate în anii 2017–2019, care, potrivit acesteia, vor lăsa comunitatea românească fără un pilon de bază – școala. Alături de membrii mai tineri ai redacției, printre care Marin Gherman și Cristina Paladian, continuă munca la editarea revistei „Glasul Bucovinei”.

A publicat în acești ani patru cărți din seria „Caiete literare”, consacrate unor personalități marcante ale culturii românești (Aron Pumnul, I. G. Sbiera, Sextil Pușcariu, Mihai Eminescu). Colaborează cu Mănăstirea Putna, participă la colocviile de istorie și civilizație românească, coordonează patru volume din seria „Destin bucovinean”, consacrate deportărilor, foametei, refugiului și masacrului de la Fântână Albă.

Exact la șapte ani de la trecerea către cele veșnice a profesorului Ilie Luceac, pe 5 iunie 2024, Alexandrina Cernov, aflată la Mănăstirea Putna, își îndreaptă pașii spre Domnul. Născută în mijlocul unui război, la Hotin, lângă o cetate a lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Alexandrina Cernov a decedat în perioada unui alt război, la Putna, acolo unde-și doarme somnul de veci Marele Voievod.

Ambiția ei de a muri acasă întregește, încheie și încheie un destin în cerc, un cerc emblematic, spiritual, tainic. Un cerc simbolic, care unește Hotinul cu Putna, între reperele unei vieți paradigmatică pentru câteva generații de români bucovineni.

Slujba de înmormântare a avut loc pe 7 iunie 2024, în cimitirul parohiei Putna. Plecarea Alexandrinei Cernov, la exact șapte ani după cea a profesorului Ilie Luceac, simbolizează sfârșitul unei epoci de mari luptători pentru cultura și identitatea românească din nordul Bucovinei. Ziua de 5 iunie a devenit un simbol al devotamentului și al prieteniei adevărate într-o familie de români, care au făcut ca sufletul Bucovinei istorice să fie întregit din nou, prin cultură.

Trupul Alexandrinei odihnește astăzi în cimitirul Putnei, unde o panglică tricoloră, o lumânare și grija discretă a obștii putnene îi însoțesc veșnicia.

Însă memoria ei circulă încă lumea noastră săracă, sporindu-ne și întărindu-ne credințele. De dincolo de moarte, Alexandrina ne face părtași la desaga ei cu proiecte neterminate. Moștenirea Alexandrinei nu se sfârșește aici.

Destinul Alexandrinei Cernov își va găsi loc cu siguranță în paginile unui viitor Manual de Istorie, iar întreaga sa activitate va deveni drept model mai ales pentru acele generații care vor avea curajul să vorbească despre soarta românilor de la Cernăuți. Mesager neostenit în viață – vrednic far după moarte, aceasta ne este Alexandrina care rămâne.

Dincolo de tot și de toate, Alexandrina a fost un Om Bun care a iubit din toată inima Domeniile Sinăuților (prietenii știu de ce...) și a venerat *Balada* lui Ciprian

Porumbescu. Și, când urmașii îi vor povesti *Legenda*, aceasta întotdeauna va începe și va încheia cu cea mai frumoasă declarație de recunoștință: Noi nu avem o altă Alexandrină!

NOTE

1. „Interviul Săptămânii cu acad. Alexandrina Cernov”, Cernăuți, Ucraina, TVR Iași, https://www.youtube.com/watch?v=s9Z_WlsqaFc&t
2. Ștefania Totorcea, *Un demers necesar: „arheologia” pătimirilor bucovinene*, în „Ziarul Lumina”, <https://ziarullumina.ro/societate/historica/un-demers-nece-sar-arheologia-patimirilor-bucovinene-142801.html>
3. Despre calvarul refugiului, suferințele și deznădejdiile sale, chiar doamna Alexandrina urma a scrie de mai multe ori; volumul 4 (*Refugiul: 1940-1945*) al colecției „Destin bucovinean”, editate de Mănăstirea Putna, volum coordonat de Alexandrina Cernov, reprezintă o sinteză a dramelor individuale și colective ale românilor care au ales calea refugiului... Nu este o coincidență că *Refugiul...* încheie activitatea editorială a Alexandrinei Cernov, fiind cel din urmă volum coordonat de aceasta.
4. *Refugiul: 1940-1945*, coordonator Alexandrina Cernov, Seria „Destin bucovinean”, vol. IV, Editura Nicodim Caligraful, Mănăstirea Putna, 2023, p. 303.

SUMMARY

The biography of Alexandrina Cernov captures the dramatic and exemplary destiny of a remarkable personality from Northern Bukovina, who lived between her native Hotin and Putna, the place of her final rest. Fleeing to Romania with her family in 1944, she returned to Cernăuți in 1962, dedicating her life to preserving and promoting the Romanian language in a hostile political context. She was a university professor, researcher, cultural leader, and editor, founder of the magazine ‘The Voice of Bukovina’ (original “*Glasul Bucovinei*”) and the “Alexandru cel Bun” Publishing House. Her tireless fight for the Romanian identity, mother-tongue education and culture made her a symbol of Romanian resistance in Ukraine. Honoured with numerous awards, including honorary membership in the Romanian Academy, Alexandrina was not only a guardian of culture but also a genuine mentor, focused on shaping a new generation of defenders of Romanian values. Her life, ending symbolically in Putna, reflects a perfect circle of dedication and love for her people. Through her example, she proves that true nobility lies in quietly and

LE CÂNȚA ÎN SUFLET PASĂREA MĂIASTRĂ A CREAȚIEI (GRIGORE BOSTAN, DUMITRU GORȘCOVSCI)

Maria TOACĂ
Cernăuți

Știu foarte bine că e absolut imposibil să fie puși alături, că prestața lor și tot ce au lăsat în urmă sunt incomparabile în istoria și memoria neamului românesc din Bucovina. Dar pentru ambii anul 2025 a venit cu un rotund jubileu. S-au născut în aceeași zi de 4 mai și în același an, 1940, cu urmări nefaste pentru Bucovina – Grigore Bostan, reputat savant, membru de onoare al Academiei Române, sensibil poet, laborios istoric literar și folclorist, unul dintre cei mai erudiți și mai vrednici urmași ai apostolilor românismului în Bucovina, și Dumitru Gorșcovișchi, sculptorul care a lăsat Cernăuțului cea mai frumoasă și mai scumpă amintire – statuia lui Mihai Eminescu, înveșmântată în aura romantică a adolescenței. Veniți pe lume în aceeași zi și același an, destinele, caracterele, manierele, responsabilitatea cu care și-au fructificat talentul dăruit de divinitate le-au fost atât de diferite încât ne răstoarnă orice încredere în prezicerile astrelor. Atât de inegali fiind în integritatea personalității, totuși, există ceva care îmi îndreptățește cutezanța de a începe sub un titlu comun modesta creionare despre doi oameni deosebiți, care au ieșit – Grigore Bostan cu foarte mulți pași, Dumitru Gorșcovișchi, să zicem, cu mai puțini – înaintea noastră. Este scânteia divină a talentului, acea pasăre măiastră din sufletul artistului, care îi cântă numele și după moarte.

„Poetul tânăr iarăși a pornit cu pașii mășurați de veșnicie?”

A fost membru de onoare al Academiei Române, savant, șef de catedră, primul președinte al Societății „Mihai Eminescu”. Însă cel mai mult l-am prețuit ca poet și mereu revin la poetul Grigore Bostan. Recitesc pentru a câta oară încântătorul, răscolitorul *Poem Bucovinean*, întrebându-mă ce e cu semnul de întrebare la veșnicia pașilor poetului?! Cel mai simplu ar fi fost să aflu răspunsul chiar de la autor. Dar n-am îndrăznit, apoi n-am mai reușit. Sinceră să fiu, captivată de fiorul mitic al versurilor, nici n-am observat semnul de întrebare. Acum, când poetul de vreo două decenii își poartă dorurile printre „străbunii cu ochi de mure”, n-o să aflu nicicând ce a gândit și ce a simțit, încercând să caut singură răspunsul, să pătrund în tainele lăuate în creații lirice – „cu versul prins în legănări materne” sau „cu versul frânt în aritmii moderne”. Exilat în ritual sau evadat din tipare clasice, Grigore Bostan rămâne poetul profund și autentic, cel mai chemat să poarte pe umeri, ca un pom înflorit, comorile trecutului. Cu lumina zilei de mâine în priviri, el și-a contopit prezentul în imensitatea și veșnicia universului. Plecând să sprijine tulpina unui brad, ne-a venit să-i căutăm sensurile în miezul metaforelor, să ne uimim de alegerea cuvintelor și să ne bucurăm de fiecare dată când deschidem puținele cărți pe care a reușit să le publice.

La geamul înlăcrimat al memoriei se scutură păreri de rău, evocându-se calitățile de dascăl și realizările științifice ale personalității polivalente, care a fost Grigore Bostan. Dar momentele cele mai senine și înălțătoare ni le aduce întâlnirea

cu poetul Grigore Bostan. Despre toate celelalte aspecte ale activității sale vorbim la trecut, numai poezia îi este permanența și vibrația mereu vie, numai ea îi dăruiește eterna revenire. Toate cele efemere dispar, atunci când ne vorbește poetul de dincolo de ultimul hotar: „Azi știu că ceru-i altul colo sus/ și iarba nu-i așa cum spuneți voi./ Acolo unde zilele s-au dus/ se-ntoarce iarăși timpul înapoi”. S-a întors, a revenit și în ziua de 4 mai timpul, readucându-l din liniștea cea mare prin doine și balade, prin freamătul ramurilor de brazi și miresme de busuioc.

„Doiniți păduri,
cum ați doinit odată/ Sau
fremătați de nu puteți cânta./
Tăcerea voastră neagră
și uscată/ N-o înțelege
tinerețea mea”, scria prin
anii 60 ai secolului trecut
în plină forță a regimului
totalitar sovietic, el, un
tânăr vlăstar al poeziei, care
avea să devină cu timpul un
arbore viguros al neamului
românesc din Bucovina.
Cunoscut și apreciat ca
savant, care ne reprezenta
limba și cultura română
în mediul academic de la
Universitatea din Cernăuți,
în România și mai departe
în lume, a purtat povara
responsabilității pentru
dăinuirea românismului
în nordul Bucovinei. În

calitate de șef al Catedrei de Filologie Română și Clasică, profesorul a menținut oaza de românism și vectorul demnității la universitate. El a fost românul care se bucura de prestanță în fața autorităților, cuvântul său avea putere ziditoare, semănând unire și pace între conaționali. În persoana sa aveam la Cernăuți un reazem temeinic, eram siguri că poate să ne protejeze de molima discordiei, să ne reprezinte cu demnitate oriunde... Mai puțin bănuiam că în adâncul sufletului i se ascunde un *alter ego*, receptiv de la cel mai ușor freamăt al frunzei până la cele mai mari dureri ale neamului său. Păstrez printre cele mai scumpe cărți cu autografele autorilor și câteva volume de versuri ale lui Grigore Bostan. Recitindu-le, descopăr de fiecare dată noi sensuri și valențe poetice. Cu mulți ani în urmă, în aprilie 2005, în preajma celei de-a 65-a aniversări și la mai puțin de-un an de la subita-i dispariție, când pentru soția sa durerea pierderii era atât de mistuitoare, Lora Bostan a găsit puteri să-mi răspundă la provocarea despre poetul cunoscut doar ei în momentele sacre ale creației. Or, numai ea l-a văzut „între patru ochi cu poezia”, fiind îndreptățită să spună „Grigore se considera mai întâi de toate poet, acest aspect al creației sale fiindu-i cel mai drag și mai dorit. Dacă vreți să înțelegeți ce trăia și cum percepea Grigore Bostan valorile umane și existența în general, atunci partea cea mai sensibilă și mai nobilă a ființei

sale numai în poezie poate fi găsită”. Cu dor de poezie sub aripi reapare și în visele astronautilor din romanul *O evadare din Eterna-1*: „Și iar spre noi pornim în viitor/ pierduți între ninsorile de clipe/ Am adunat în ochi un cer de dor/ și-un drum de dor ne trece sub aripe”.

Nu pot uita momentul când l-am văzut prima dată, ridicându-se în picioare și cântând cu toată sala *Treceți batalioane române Carpații*, acest cântec „mai vechi ca Unirea”. Ne aflam la Gălănești, printre delegații primului Congres al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Atunci credeam sincer că „nădejdea e numai la noi, că ne așteaptă izbânda” înainte. Atunci când Societatea pentru Cultura Română „Mihai Eminescu” din Cernăuți, condusă de scriitorul și savantul Grigore Bostan, ne reprezenta întreaga comunitate, știam bine ce dorim, spre care izbândă ne îndreptăm. Acum, când ar fi rotunjit al 85-a arminden, dacă inima nu i-ar fi cedat atât de timpuriu, mi-l imaginez pe autor urcând creste abrupte, așa cum descrie în al doilea roman *Eterna-2 sau Peștera Urșilor*, în ritmul „Înainte, înainte... să cucerim ce-avem de cucerit”. În urcușul său, eroul romanului fredonează „Ne-așteaptă și cerul, ne-așteaptă și munții!”, cu înflăcărarea pe care l-am văzut la Gălănești pe autor cântând *Treceți batalioane...* – crezul vieții sale.

Dor nemărginit pentru comorile populare de la urmașii lui Grigore Bostan din Budineț

Nu doar din Budineț s-a revărsat acest nemărginit dor, ci de la inima românilor din toate satele din comuna Ciudei, gospodărită de primarul Anatol Pițul, care ne oferă un model de unificare, reușind să adune câteva sate într-un singur trup și suflet. S-a văzut atât de bine „doinirea” unui neam unit al Ciudeiului la festivalul etnofolcloric dedicat aniversării a 85-a a nașterii fiului satului Budineț, personalitate care ne-a reintrodus în circuitul valorilor naționale și ne-a ridicat prestigiul în întreg spațiul românesc. În duminica zilei de 4 mai, la împlinirea a 85 de primăveri, Grigore Bostan s-a aflat printre românii săi, frumoși cum i-a cunoscut în depărtata sa adolescență, când abia începea să „păstorească” poetic veșnicia cuvintelor. Într-un mod fericit, la care, presupun, au participat lucrătorii din învățământ și cultură din toate localitățile comunei, a fost ales genericul festivalului, axat pe opera poetică și nobila trudire a omagiatului pe ogorul creației populare. Toate ne-au demonstrat unire în cuget și simțiri: evoluarea pe scenă a numeroaselor colective artistice, sala arhiplină, emoțiile celor prezenți în primele rânduri, alături de directorii liceelor din comună, Radu Petrașescu și Olga Ionașcu, starostele de la Cireș, Adrian Ursulean, responsabil de educație și învățământ Elena Chifu... Dar mai copleșiți de emoții și preocupați de reușita spectacolului erau, lucru de la sine înțeles, Ilaria Savciuc, primarul satului Budineț, și Svetlana Alexandriuc, directoarea Gimnaziului „Grigore Bostan”, care, ținând firele din teara programului artistic, nici nu aveau chip să stea liniștite locului.

Furată de fermecătoarea evoluare a artiștilor de toate vârstele și din tot cuprinsul comunei, aproape că n-am reușit să-mi fac însemnările de rigoare, în acele momente toate arătându-mi-se importante, frapant de cuceritoare. Și-apoi, programul a fost atât de divers și de bogat, încât e imposibil a face un clasament, a-i pune numai pe unii în față. Toate numerele artistice ale participanților, de la cei mai gingași pușori, aidoma soarelui din diminețile lui Florar (dansatorii de la grădinița din Budineț), și până la dansatorii din grupa mare a Ciudeienilor, până la colectivele artistice ale lucrătoarelor de la grădiniță și de la Casa de Cultură, au în urmă interesante povești,

sunt demne de descrieri aparte. Sper să se găsească printre budinețeni continuatori ai lui Grigore Bostan și în această privință, înveșnicind în pagini de carte istoria locului, așa cum regretatul scriitor a lăsat într-un impunător volum pagini de literatură română din nordul Bucovinei, editat împreună cu soția sa, dr. Lora Bostan. În afara celor admirate în duminica de 4 mai, pe parcursul Festivalului a fost difuzat și ziarul școlii – „Budenita”, ce ne întărește încrederea că aici există nu doar dorință, ci și resurse intelectuale pentru perpetuarea valorilor culturale. Suflul mobilizator vine de la profesoara Tatiana Bândiu, filolog de profesie și iremediabil pasionată de istorie. Pentru oaspeții de mai departe surprinzător a fost s-o descoperim și în ipostaza de interpretă. Pe lângă faptul că a asistat-o pe tot parcursul programului pe moderatoarea Maria Opaîț, profesoara Tatiana Bândiu a evoluat ca interpretă, destăinuind cu savuros umor toate secretele nevestelor „budinețene”.

Cântece, poezie, dansuri și iarăși poezie din freamătul verdelui carpatin au inundat țărnișurile dintre melancolia dulce-amăruie cu care a început sărbătoarea, deschisă de *Poemul bucovinean* – cartea de vizită a Carolinei Jitaru, devenită a întregii Bucovine, și răvășitoarele versuri vizionare *Urătură pentru Țara Fagilor*, cântate tot de Carolina, ea fiind și autoarea muzicii. Între aceste două monumentale țărnișuri, plămădite de cântec și poezie, s-au revărsat nemărginitele doruri nutrite de urmașii lui Grigore Bostan, ca mărturie că la vatra sa înfloresc chiar și pietrele din marea grijă pentru păstrarea și înmulțirea comorilor străbune. Am văzut cum înfloresc pietrele statorniciei aproape de bustul lui Grigore Bostan din fața gimnaziului ce îi poartă numele, în exponatele de muzeu, dar și în vocile cu rezonanță promițătoare ale solistelor, acompaniate de virtuosoasa orchestră a dirijorului Nicolae Percic. Și cum toate trebuie să poarte un nume, în duminica evocării lui Grigore Bostan, comunei Ciudei i-au dat strălucire și renume vocile solistelor Valentina Strugari, Ecaterina Motrescu, Gabriel Penteleiciuc, Inesa Haraga, Chira Balan, Elena Patraucean, Danuca Hlopina, Maria Cucuruz. Ionela Bândiu cu melodia *M-aș duce și eu la joc* a ridicat toată sala la dans, mai ales i s-au aprins călcâiele nelipsitului oaspete din România Ioan Ițco, maestru al turismului cultural, iar de la o vreme și al penelului. Mișcător momentul cu Ionela Pițul: după ce a citit versurile *La munte*, fetița a propus s-o ascultăm pe o colegă din Igești, aflată în prezent în Italia, care a compus melodia și cântă aceste versuri. De asemenea, au impresionat evocările surorii poetului – profesoara de română Floarea Andrieș.

Dragostea de cântec a fost exprimată cel mai viu de numărul mare de colective vocale – „Sânziencele”, „Fiii satului”, grupa profesoarelor de la Gimnaziul din Budineț și cea a lucrătoarelor de la grădinița din localitate, care a amintit de melodia preferată a lui Grigore Bostan – *Să-mi cânti cobzar...* Pe scenă au urcat ansambluri de copii de la toate școlile comunei, cu melodii de dragoste pentru Bucovina, pentru mame, de dor curgător pentru baștina străbună... Impresionează prin talent și profesionalism tinerii instrumentiști, mărturie a muncii depuse de profesorii Școlii de Arte „Iosif Cogut” din Ciudei. I-am admirat și la alte manifestări, dar la Budineț și-au etalat excelent talentul băieții de la țambal, Iustinian Belia și Zaharie Motrescu, vioristul pogorât parcă din *Poem bucovinean*, cu „zbor de ciocârlie în vioară”, Alexandru Chiriliuc, acordeonistul Ștefan Motrescu. Duios, de la inimă, a răsunat și vocea declamatorilor, Gheorghe Dascaluic însuflețind cu recitalul său genericul Festivalului – „Doiniți păduri...”. Au răsunat și alte versuri în recitalul gimnaziștilor de la Budineț, dovadă că visele și idealurile poetului Grigore Bostan cresc și înfloresc în tinere

ramuri. Iar prezența foștilor studenți, cuvintele omagiale ale celor mai reprezentativi dintre ei – Vasile Băcu, președintele Societății „Mihai Eminescu”, Nicolae Șapcă, reanimatorul și președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, Cristina Padian, continuatoarea la conducerea Catedrei de Filologie Română și Clasică – e o dovadă de necontestat că sacrificiile profesorului Grigore Bostan n-au fost zadarnice, el rămânând un far călăuzitor pe drumul primenirilor naționale, o stavilă în calea deznaționalizării.

Laudă și profundă recunoștință românilor din comuna Ciudei, consătenilor de la Budineț, care nu-l uită, învățând a trăi vertical din îndrumările și cărțile sale. Acum, la a 85-a aniversare a nașterii sale, cei care l-au cunoscut, l-au prețuit, i-au fost alături la edificatoarea lucrare de deșteptare națională, aprind candela, regăsindu-se într-o minunăție, romantică perioadă a avântului național. Trăim alte timpuri, când fiecare sărbătoare începe cu minutul tristeții – reculegerea pentru cei căzuți în războiul de apărare a Ucrainei. Acum, mai mult ca oricând, avem nevoie de conaționali asemenea lui Grigore Bostan. Dacă nu-i grăbea Dumnezeu plecarea la *Eterna*, și la această vârstă venerabilă de 85 de ani, pașii i-ar fi îndreptați spre Urcușuri și ar fi fericit să ne vadă înaintea sa!

Visul neîmplinit al sculptorului Dumitru Gorșcovski

A dispărut subit cu zece ani în urmă, la un sfârșit cețos de martie, cu zloată și vânt pătrunzător. Nu pentru o zi-două, retras în intimitatea creației cum obișnuia uneori, ci pentru totdeauna. Nu i-a fost dat să-și adune prietenii la aniversare, i-a strâns la un înnegurat adio, el plecat să-și întâlnească părinții a căror mângâiere n-a cunoscut-o niciodată. Puțini dintre cunoscuți l-au condus pe ultimul drum, moartea sa tragică rămânând sub semnul misterului. La fel i-a fost și apariția pe lume, ținând minte despre sine începând de la anii foametei, lângă părinții adoptivi din Voloca. Destinul i-a fost marcat din copilărie, când păștea oile sub geana bătrânilor codri și frământa lutul din malurile Borodaciului (unul din cătunele comunei), modelând simple figurine pentru zăbava prietenilor de joacă. Tristeți inexplicabile îi răscoleau sufletul gingaș de copil. Nefiind în stare să le înțeleagă, să le exprime în cuvânt, le plăsmuia în lut și piatră.

În acei ani înfometați de după război, mama Saveta și moș Maftei Bojescu din Voloca-pe-Derelui nici nu bănuiau că copilul lor de suflet va ajunge cunoscut printre oamenii de artă și va înveșnici urmele românești pe pământul Bucovinei. Dumitru Gorșcovski își amintea cu pioasă recunoștință de părinții adoptivi din Voloca, care l-au crescut până la 13 ani alături de trei copii ai lor. Lui Maftei îi zicea „moșu”, nu-l numea „tată”, căci îl vedea mai rar. Capul familiei se afla mereu pe drumuri, în căutarea unui câștig pentru a-și întreține casa. Uneori îl lua pe băiatul de suflet în câmp, în pădure la tăiat lemne. Îi arăta colinele din jur, povestindu-i despre arcașii și biruințele lui Ștefan cel Mare. De la țăranul cu mâinile bătătorite de muncile câmpului, Dumitru a auzit despre Eminescu, căci mai demult gospodarii așezați aveau și dragoste de carte.

Era iubit ca și ceilalți trei copii în familie, însă la treisprezece ani viitorul sculptor, parcă auzind chemarea vocației, a pornit pe drumul său. Mai întâi a trăit la internatul din Tereblecea, apoi la cel din Carapciu, unde a absolvit opt clase. Pe urmă vocația l-a adus la o școală de meserii din Cernăuți, acolo începând să însușească serios arta modelării în lut. Încă din acei ani lucrările sale au fost selectate pentru

expoziții, iar unele – cumpărate de către Ministerul Culturii al Ucrainei. De atunci a devenit supusul talentului, avându-l pe Dumnezeu în ajutor. Credea nestrămutat că nimic nu i-ar fi reușit în creație dacă nu ar fi avut de partea sa o scânteie de divinitate. A încercat din fragedă tinerețe cercetarea asiduă a necunoscutului, urcând treaptă cu treaptă, ridicându-se după dureroase căderi, până a ajuns să înveșnicească o clipă din zborul Luceafărului.

Dacă (nu neapărat din rea voință) îi vom răscoli prin zbuciumata-i viață, putem să-i găsim destule păcate și metehne, să ne amintim că răspândea în jur negativism și senzația de disconfort, că se aprindea și se supăra din senin. Însă nimeni nu-i va contesta valoarea sculpturilor, nu va nega faptul că Dumitru Gorșcovișchi a lăsat orașului, dar mai ales neamului românesc din Bucovina, cea mai frumoasă, mai scumpă și mai de preț amintire – subțila statuie a lui Mihai Eminescu, întruchiparea zborului de Luceafăr al Poetului în hlamida adolescenței cernăuțene. Nu e unica operă a regretatului dispărut, mai are sculpturi prin localitățile bucovinene și în Republica Moldova, însă monumentul lui Eminescu este Olimpul său pe care n-a urcat nici până, nici după împlinirea acestui sacru vis. În preajma dezvelirii statuii mi-a mărturisit că e rodul muncii sale de-un deceniu și a pregătirii de-o viață. După instalarea monumentului în centrul Cernăuțiului, sculptorul a trăit încă mult timp ca într-un delir de care suferă îndrăgostiții de făpturi ideale, nu-și putea elibera inima și întări brațele pentru o nouă lucrare. L-am văzut nu o dată lângă statuia lui Mihai Eminescu din centrul Cernăuțiului – în primele săptămâni și după ani de la dezvelire, de parcă se temea să nu dispară, de parcă nu-i venea să creadă că mâinile sale au modelat-o.

Îl întâlneam uneori amărât, supărat pe toată lumea și nu o dată ne-am incendiat spiritele în dialoguri controversate. Ultima oară ne-am „ciocnit” la sărbătoarea „Mărțișor” din martie 2015, ca de fiecare dată până la urmă despărțindu-ne zâmbind. Nu știam că e ultima întâlnire, că numai peste câteva zile Dumitru Gorșcovișchi va pleca pe cărările de unde nu există întoarcere.

Oamenilor talentați li se acceptă ciudățeniile, li se iartă răbufnirile explozibile, căci cea mai mare parte a vieții o trăiesc într-un univers de nepătruns pentru simplii

muritori. Dumitru Gorșcovschi avea destule motive să fie nemulțumit. A plecat cu câteva vise neîmplinite la apropiatu-i hotar de 75 de ani. N-a reușit să-și vadă aieva visul purtat în suflet încă din copilărie, când rățăcea cu moș Maței prin Codrii Cosminului. Mi l-a destăinuit în preajma rotunjirii a 60 de primăveri, în momentul de grație, când statuia lui Eminescu era gata să-și descopere miracolul: „Mi-a trecut viața de până acum ca o clipă, ca un zbor de rândunică. Deși 60 de ani nu-i vârsta când privești înainte și nu știi cât timp îmi va mai îngădui Dumnezeu pentru creație, sper că îmi va dărui putere să frământ încă multe tone de lut. Mă grăbesc să realizez lucrările ce se află deocamdată în schițe, le păstrez în gând...”.

În gând și în suflet purta compoziția monumentală consacrată lui Ștefan cel Mare, pe care o vedea înălțată pe Dealul Cerului (pe moșia Volociei), complexul sculptural în memoria martirilor de la Fântâna Albă, câteva schițe de statui despre care se înțelesese cu cei din Boian încă pe când erau în viață profesorul Vasile Bizovi și preotul Boris Țapu. Schițase o compoziție cu profunde semnificații consacrată martirilor din Voloca – satul pe care îl socotea de baștină. Cel mai mult dintre toate proiectele își dorea să-l vadă pe Ștefan Vodă înălțat pe Dealul Cerului, cum numea el locul ales pentru opera sa. Spunea că ține la această compoziție sculpturală ca la cei trei copii ai săi. Avea presimțirea că își va realiza și acest vis după trecerea hotarului de 60 de ani, că-i va da Dumnezeu zile și putere. Timp, dorință, sănătate și putere a avut încă 15 ani, dar i-au lipsit susținerea și înțelegerea atât de necesare escaladării obstacolelor din fața lui Ștefan cel Mare. Dacă își alegea o altă figură istorică, nu din trecutul de glorie al neamului nostru, cu siguranță că reușea...

SUMMARY

This tribute by Maria Toacă recalls the lives of two major cultural figures from Bukovina – Grigore Bostan and Dumitru Gorșcovschi – both born in 1940. Bostan is praised as a poet, scholar, professor, and leader of the Romanian community in Cernăuți, noted for his love of the Romanian language and culture and his lyrical sensitivity. Gorșcovschi, a self-taught sculptor with a turbulent life, is best known for his romantic statue of Eminescu in Cernăuți, his artistic dream fulfilled but also for his unfinished works dedicated to Stephen the Great. Both were driven by the “divine spark of creation,” with their legacy honoured beyond their life, and the text underlines their cultural impact and the gratitude of the local community who duly commemorates them both.

STRUCTURI PROZODICE ÎN OPERA LUI MIHAI EMINESCU: EDIȚIA PRINCEPS*

Cristinia PALADIAN**
Cernăuți

La 140 de ani de la debutul editorial al lui M. Eminescu – Ediția Princeps: *Poesii* de Mihail Eminescu, Editura Librăriei Socecu & Comp., București, 1884, VIII + 307 pagini¹ – bibliografia cercetărilor eminescologice este extrem de bogată în studii, articole, monografii și eseuri care analizează poezia eminesciană sub diferite aspecte. În acest context nu lipsesc nici studiile privind elementele de prozodie. Versificația eminesciană a fost studiată de cercetători prestigioși începând cu A. Bogdan², T. Vianu³, G. Călinescu⁴, D. Caracostea⁵, A. Philippide⁶, L. Galdi⁷, G. Tohăneanu⁸, I. Calotă⁹, O. Berca¹⁰, A. Voica¹¹, L. Curuci¹², ale căror cercetări ne oferă diferite puncte de reper, descoperiri și investigații în domeniul tehnicii poetice. În același timp, lipsește un studiu de ansamblu despre versificația lui Mihai Eminescu, cercetările anterioare limitându-se la anumite opere ori specii poetice. Explicăm aceste intermitențe în primul rând prin faptul că în România, deși există anumite încercări de interpretare metodică a metricii, nu s-au conturat metode precise de analiză a versului. În știința versificației românești distingem câteva școli prozodice care se contrazic, ceea ce produce anumite dificultăți atât în cercetarea versului eminescian, cât și în studierea evoluției versificației românești.

Școala ieșeană este prezentată de M. Bordeianu și A. Voica și se bazează pe teza „poliritmiei” versului. M. Bordeianu susține că „poetul român nu creează cu silabe, ci cu grupuri de cuvinte, altfel spus, cu elemente ritmice. Așadar ritmul versului românesc nu rezultă din silabe grupate artificial într-o anumită măsură prestabilită (într-un vers de o anumită lungime), care se succed după un anumit ordin, ci cu cuvinte (anumite cuvinte pot da chiar cheia ritmică a unei întregi poezii) și cu grupuri de cuvinte, unde ansamblul accentuatelor și neaccentuatelor constituie deja un ritm”¹³. Astfel, în concepția cercetătorilor ieșeni, versul românesc se prezintă ca un amestec de unități (celule, în terminologia școlii) ritmice și, păstrând denumirile tradiționale ale metrilor, cercetătorul distinge o suită de forme în structura metrică a versului: troheu, iamb, dactil, amfibrah, anapest, peoni I, II, III și IV – metri silabo-tonici

* Comunicare susținută la Colocviul – Putna, ediția a XVIII-a „Cultura în era virtuală”, 19-22 august 2024, Fundația „Credință și Creație. Acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta”, Centrul Cultural „Mitropolit Iacob Putneanul”, Mănăstirea Putna.

** **Cristinia Paladian**, conf. univ. dr., șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale „Yurii Fedkovici” din Cernăuți, directorul Centrului de Filologie Română Comparată „Grigore Bostan” din Cernăuți, președintele Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți, redactor la revista de istorie și cultură „Glasul Bucovinei” (Cernăuți-București). Domenii de specializare: teoria literaturii, teoria și practica versificației, poetica comparată, teoria traducerii, cultura și literatura română din regiunea Cernăuți.

unanim acceptați de teoria literară universală – , dar și cretic, coriamb, mesomacru, hipermesomacru – metri ai versificației antice metrico-cantitative, care nu au fost implementați în versificația modernă, cea calitativă, bazată pe accent. Conform teoriilor școlii ieșene, versul eminescian este alcătuit din diferite celule care alcătuiesc armonia ritmică a acestuia. De exemplu versul: „Departa sunt de tine și singur lângă foc”, scris în hexametrul iambic cu cezura feminină, măsură încetățenită în literatura română de I. H. Rădulescu și atât de adorată de poeții secolului al XIX-lea, conform teoriei lui M. Bordeianu este alcătuit din amfibrah, peon III, amfibrah și anapest:

Departa sunt de tine și singur lângă foc

010 / 0010 // 010 / 001

Or în stabilirea ritmului versului clasic criteriul fundamental e periodicitatea, adică repetarea la intervale regulate a unităților metrice. La fel A. Voica, autor a peste 13 volume, susține și completează ideile teoretice ale lui M. Bordeianu și, aplicând metoda în cercetarea poeziei eminesciene, susține că versurile eminesciene sunt poliritmice.

Școala timișoreană este cunoscută prin investigațiile teoretice și practice ale lui G. Tohăneanu, L. Galdi, I. Funeriu, O. Berca, I. Calotă ș.a. Principiile prozodice ale școlii se bazează pe teza mobilității ritmului, criteriul principal de analiză fiind numărul și locul accentului în linia metrică. Ideea de bază a școlii, lansată de G. Tohăneanu, este că în structura reală (nu teoretică) succesiunile trohaice și iambice admit „substituirii ritmice”, adică amplasări opționale ale unor silabe atone în pozițiile tari ale schemei teoretice. Conform tezei „substituirilor”, adepții școlii disting existența ritmului „dominant” și ritmului „secund” în opera poetică. Însă, în detectarea structurii ritmice, ca unitate minimală e considerat versul. Pornind de la noțiunile fundamentale ca „trohaic”, „iambic”, „anapestic” ș.a., cercetătorii segmentează versul în silabe și disting: bisilabi, trisilabi, tetrasilabi, pentasilabi..., dodecasilabi ș.a.¹⁴ Astfel versul eminescian citat mai sus în terminologia propusă de adepții școlii timișorene ar fi vers iambic de 13 silabe. O astfel de abordare creează dificultăți în interpretarea structurilor heterometrice.

O nouă perspectivă în cercetarea versului românesc recomandă profesorul bucureștean M. Dinu, care, bazându-se pe ideile lui Solomon Marcus, propune metoda matematică în cercetarea prozodică, promovând teza relației dintre ritm și macroritm. Ideea este că macroritmul explică structura și limitele versului românesc, el este „purătorul impulsului metric” care permite cercetătorului să segmenteze corect textul poetic¹⁵. Cercetătorul reconstituie noțiunea de picior metric, iar identificarea ritmului o face în corelație cu tipul de accent. Propunând schema ritmică a versului clasic, evaluarea măsurii se face precum în metrica antică, prin intermediul numărului de picioare ale acestuia. Însă ca unitate minimală e considerat versul scurt, iar, în cazul versului lung, emistihul¹⁶. Conform teoriilor propuse, versul „Departa sunt de tine și singur lângă foc” ar fi alcătuit din două dipodii iambice. În acest sens cum identificăm măsura poeziei *Sara pe deal*, care se încadrează în schema pentametrului dactilic cu cezura masculină după al doilea metru? M. Dinu susține că partajarea accentelor în vers indică o variantă a tiparului dactilic și concretizează că dactilul, ca, de altfel oricare picior metric, poate cunoaște și ipostase trunchiate, catalectice sau dublu catalectice¹⁷.

Formula ideală a versurilor din *Sara pe deal* ar fi: 100100 || 100100100 , unde 0 este silabă vidă. Măsura versului, conform teoriilor lui M. Dinu, ar fi o dipodie dactilică și o tripodie dactilică.

Investigațiile cercetătorului L. Curuci din Republica Moldova se bazează pe teoriile școlii formale ruse. În analiza versificației eminesciene cercetătorul pornește de la noțiunea de picior metric și în stabilirea ritmului ca unitate de măsură e luat numărul de picioare în vers. În baza calculelor statistice, L. Curuci alcătuiește un tablou al metricii eminesciene, însă, la identificarea construcțiilor poliritmice și structurilor cu ritm combinat, cercetătorul de mai multe ori admite prezența unor forme metrice ale versificației antice precum amfimacru, vers adonic, horiamb ș.a.

Astfel versificația lui Mihai Eminescu reprezintă și astăzi un domeniu deschis pentru investigații. În acest context, de un anumit interes este Ediția Princeps, fiindcă anume aceste versuri au fost punctul de plecare pentru poezii secolului XX, în special al celor care fac parte din prima generație de cititori ai lui Mihai Eminescu.

Apariția volumului de debut al lui Mihai Eminescu a fost anunțată în coloanele revistei „Convorbiri Literare” din 1 ianuarie 1884. În *Prefața* alcătuită de Titu Maiorescu, mentorul „Junimii” a precizat: „Colecția de față cuprinde toate poeziile lui Eminescu publicate în «Convorbiri Literare» de vre-o doisprezece ani încoace, precum și cele aflate până acum numai în manuscris pe la unele persoane particulare. Publicarea se face în lipsa poetului din Țară. El a fost totdeauna prea impersonal și prea nepăsător de soarta lucrărilor sale, pentru a fi putut fi înduplecat să se îngrijească însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor săi literari. Poeziile, așa cum se prezintă în paginile următoare, nu sunt dar revăzute de Eminescu și sunt prin urmare lipsite de îndreptările ce avea de gând să le facă, cel puțin la cele vechi (*Venere și Madonă, Mortua est, Egiptul, Noaptea, Înger de pază, Împărat și proletar, Rugăciunea unui Dac, Înger și demon*).

Dacă totuși am publicat și aceste poezii, împreună cu celelalte, așa cum se găesc, am făcut-o dintr'un simțământ de datorie literară. Trebuiau să devie mai ușor accesibile pentru iubitorii de literatura noastră toate scrierile poetice, chiar și cele începătoare, ale unui autor, care a fost înzestrat cu darul de a întrupa adunca sa simțire și cele mai înalte gândiri într'o frumusețe de forme, subțil al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viață.”¹⁸

Din textul citat distingem marea apreciere a lui Titu Maiorescu și preocuparea lui pentru alcătuirea poeziei pure, poezie în care să se îmbine armonios ceea ce criticul numește „condițiunea ideală” și „condițiunea materială” a poeziei. Polemizând împotriva „formelor fără fond”, Maiorescu, prin editarea volumului eminescian, scoate în evidență valoarea versului autentic care se bazează pe o îmbinare ingenioasă a expresiei poetice cu armonia interioară a versului.

În acest sens ne propunem să analizăm cele mai importante elemente de prozodie eminesciană: metrica și ritmica, elucidând astfel virtuțile și expresivitatea poeziei lui Mihai Eminescu. Diagnosticul ritmic al formelor prozodice ale operelor din Ediția Princeps pune în evidență prezența următoarelor modele de versificație: forme clasice (silabo-tonice) – 61 de opere (95,3%) și versuri silabice – 3 poezii (4,7%).

Se observă că în poezia antumă a lui Eminescu predomină formele binare (iambice și trohaice), între care prevalează două structuri metrice: tetrametrul trohaic (T4) – 15 poezii (23,3%) și hexametrul iambic cu cezură feminină (I6f) – 13 opere (20,3%). În segmentul versurilor clasice, formele ritmice predominante sunt cele

iambice – 30 de poezii (46,9%), ritmurile trohaice sunt specifice pentru 24 de lucrări versificate (37,5%), în ritmuri ternare sunt alcătuite doar două structuri poetice (3,1%) – ambele poezii fiind amfibrahice, 5 opere lirice (7,8%) reprezintă o îmbinare ingenioasă a versurilor cu ritmuri combinate.

În Tabelul 1 putem urmări varietatea structurilor metrice realizate de Mihai Eminescu:

Tabelul 1. Structuri metrice în opera lui Mihai Eminescu, Ediția Princeps

Ritm/ Măsură	Opere	Opere %
Trohaic	24	37,5
T4	15	23,3
T8	7	10,9
Tht	2	3,1
Iambic	30	46,9
I4	4	6,25
I5	6	9,4
I6f	13	20,3
Iht	7	10,9
Amfibrahic	2	3,1
Amf4	2	3,1
Ritm combinat	5	7,8
Silabic	3	4,7
Total	64	100%

Urmărind tabelul de mai sus, observăm că în opera din Ediția Princeps predomină formele clasice de circulație universală, iar schemele ritmice cultivate de poet sunt: tetrametru trohaic (T4), octometru trohaic (T8), structuri trohaice heterometrice (Tht), tetrametru iambic (I4), pentametru iambic (I5), hexametru iambic cu cezura feminină (I6f), structuri iambice heterometrice (Iht), tetrametru amfibrahic (Amf4), și structuri cu ritmuri combinate.

Tetrametrul trohaic (T4) este una din cele mai cultivate forme din segmentul versurilor antume. Această formă poetică este fixată în poeziile: *Singurătate*, *Lasă-ți lumea*, *Pajul Cupidon*, *Pe aceeași ulicioară*, *O, rămâi*, *Crăiasa din povești*, *La mijloc de codru des*, *Dorința*, *Lacul*, *Floare albastră*, *Făt frumos din tei*, *Povestea codrului*, *Glossă*, *Peste vârfuri*, *Criticilor mei*. Exemplificăm cu un fragment din *Singurătate*:

Cu perdelele lăsate,	uuuuuuuu
Șed la masa mea de brad,	uuuuuuuu
Focul pâlpâie în sobă,	uuuuuuuu
Iară eu pe gânduri cad. ¹⁹	uuuuuuuu

În clasificarea variațiilor ritmice ale T4, indicele de bază îl constituie diferența între distribuția accentelor pe metrul II „tare” și metrul I „slab”. Conform partajării accentelor identificăm două tipare ritmice ale tetrametrului trohaic: *ritm arhaic* (atunci când al doilea metru din tiparul ritmic este accentuat numai în 94% de cazuri și chiar mai puțin) și *ritm tradițional* (când al doilea metru obține accent metric de intensitate sporită și este accentuat în 99% – 100% de versuri).

În opera citată al doilea metru e mai puternic subliniat prin accente lexicale decât primul. Frecvența ictușilor e de 100%, fapt ce demonstrează că al doilea picior devine o constantă ca și cel final, iar ritmul operei este tradițional, ceea ce pune în evidență caracterul livresc al tetrametrului trohaic eminescian. În fragmentul citat observăm două poziții în care accentul nu este succesibil schemei ritmice (al treilea metru din versurile 1 și 3). Abaterea de la ritm este facultativă și este explicabilă prin însăși natura limbii române, care are un număr considerabil de cuvinte polisilabice prevăzute cu o unică silabă accentuată. Acest fapt duce la creșterea proporțională a distanței dintre accente și, deci, la imposibilitatea respectării riguroase a succesiunii silabelor accentuate și neaccentuate prevăzute în matricea teoretică a ritmului. Aici avem un „ritm secund”, conform teoriilor lui G. Tohăneanu, care subliniază că substituirile sunt ușor de identificat în versurile trohaice și iambice, pe când în ritmuri trisilabice ele sunt aproape inexistente.

Calculule medii ale partajării accentelor pe metri în poeziile cu forma tetrametrului trohaic dovedesc variația ritmică de tip tradițional. Distribuția ictușilor subliniază că autorul pornește de la ritmul obișnuit al vorbirii, impulsul ritmic poartă amprenta expresivității orale. Versuri cu abateri accentuale fixăm în număr de 0,9% de cazuri, ceea ce dovedește că poetul folosește o tehnică nouă diferită de forma versului popular.

În structuri trohaice alcătuite din opt metri se înscriu 10,9% din operele volumului. Octometrul este forma versurilor: *Noaptea, Egiptul, Înger și demon, Satira I, Satira II, Satira III, Satira IV*. Această formă prozodică este tiparul ritmic al poeziei filozofice a lui M. Eminescu. Poeții noștri, începând cu Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri, au folosit cu succes versul trohaic lung. Acest ritm a fost introdus în poezia română de G. Asachi, care l-a împrumutat din literatura antică greacă. Poetul considera că operele cu un conținut tematic profund trebuie scrise doar în versuri lungi, trohaice. Conform observațiilor lui L. Galdi, prezența versurilor trohaice de 16-15 silabe în opera scriitorilor români este o „trăsătură arhaică” și un ecou al tetrametrului trohaic antic²⁰. C. Drage susține că octometrul trohaic și-a făcut apariția în drama greacă antică, deși unii cercetători l-au asociat cu poezia populară²¹. Potrivit observațiilor lui C. Drage, în literatura europeană octometrul trohaic este un ritm rar utilizat, neobișnuit și exotic. Cercetările noastre, însă, atestă prezența acestei structuri metrice în poezia românească din secolul al XIX-lea: în perioada 1800-1839, tiparul octometrului aveau 40,6% de structuri trohaice, cel mai frecvent este la Gh. Asachi²²; în perioada 1840-1859 – 16%²³; în perioada 1860-1879 – 13,8%²⁴; în 1880-1899 – 27,9%²⁵, T8 fiind a doua formă trohaică, după T4, folosită de poeții români.

Pentru a distinge variațiile ritmice ale octometrului trohaic eminescian, vom defini acest tip de vers drept combinarea a doi tetrametri. Vom exemplifica cu un fragment din *Satira III*:

Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă,
 Ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie ș-o schimbă,
 La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă;
 Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă.²⁶

uuuuuuuu || uuuuuuuu
 uuuuuuuu || uuuuuuuu
 uuuuuuuu || uuuuuuuu
 uuuuuuuu || uuuuuuuu

În clasificarea variantelor ritmice ale octometrului ținem cont de partajarea accentelor pe metri care ne prezintă două variații ritmice: *ritm arhaic* (când metrii II și VI poartă accent în 94% de cazuri) și *ritm tradițional* (cu metrii II și VI purtător de accent forte în 99% – 100% de versuri).

Partajarea ictușilor în exemplul dat demonstrează că schema accentuală a poeziei nu coincide cu matricea teoretică a octometrului trohaic. Dispunerea silabelor accentuate prezintă unele elemente de regularitate, dar și abateri de la ritm evidente în versul al treilea. Reieșind din faptul că în organizarea „reală” structurile trohaice admit „substituirii”, succesiunile trohaice în vers nu rezidă în existența unei alternanțe între pozițiile accentuate și neaccentuate. Poetul folosește un șir de substituirii pentru ca să rupă succesiunea monotonă de elemente identice, ceea ce oferă originalitate ritmului. Distribuția accentelor în octometrul trohaic eminescian atestă prezența ritmului arhaic. Doar în poeziile *Călin (file din poveste)* și *Satira I*, identificăm ritm tradițional.

Structurile trohaice heterometrice ocupă o poziție nesemnificativă în versificația poetului – 3,1%. Autorul folosește două modele de versificație între care distingem: T4442 în poezia *Somnoroase păsărele* și T44442 – *Freamăt de codru*. Schemele prezentate mai sus dovedesc că ritmul de bază în alcătuirea combinațiilor strofice este tetrametrul trohaic, iar prezența dimetrului este menită să modifice cadența ritmică a versului. În combinațiile heterometrice dimetrul figurează, în special, în finalul strofelor. Aducem un exemplu din poezia *Somnoroase păsărele*:

Somnoroase păsărele	uuuuuuuu	T4
Pe la cuiburi se adună,	uuuuuuuu	T4
Se ascund în rămurile –	uuuuuuuu	T4
Noapte bună! ²⁷	uuuu	T2

În versificația lui Mihai Eminescu prevalează ritmurile iambice. Tiparul metric al tetrametrului iambic este matricea ritmică a poeziilor *Atât de fragedă*, *Cu mâne zilele-ți adaugi*, *De-ar trece anii*, *Te duci* – în total 6,25% de poezii. Partajarea accentelor e revelatoare în privința multiplelor posibilități ritmice ale tetrametrului. Aducem ca argument un fragment din *Atât de fragedă*:

Atât de fragedă, te-asameni	uuuuuuuu
Cu floarea albă de cireș,	uuuuuuu
Și ca un înger dintre oameni	uuuuuuuu
În calea vieții mele ieși. ²⁸	uuuuuuu

Variațiile ritmice ale fragmentului citat sunt diferite. Doar al patrulea vers se înscrie în matricea pură a tetrametrului având toate picioarele accentuate. Iar următoarele versuri admit silabe atone pe pozițiile tari ale schemei ritmice. Aceste substituiri sunt situate diferit, de aici rezultă și diferitele posibilități ritmice ale tetrametrului iambic. Ca și în situația tetrametrului trohaic, în stabilirea variațiilor ritmice ale tetrametrului iambic vom ține cont de partajarea accentelor pe metri: *ritm arhaic* (metrul I e mai frecvent accentuat decât al II-lea) și *ritm tradițional* (al II-lea metru e mai tare decât primul). Diagnosticul ritmic al poeziilor lui M. Eminescu alcătuite din tetrametri iambici ne dovedește dominanța ritmul tradițional.

Forma pentametrului (15) este fixată în sonetele eminesciene – *Sonet (Iubind în taină)*, *Sonet (Afară-i toamnă)*, *Sonet (Sunt ani la mijloc)*, *Sonet (Când însuși glasul)*, *Sonet (Trecut-au anii)*, *Sonet (S-a stins viața falnicei Veneției)*, deși în poezia postumă distingem și alte specii poetice care poartă tiparul ritmic al pentametrului iambic. Vom exemplifica cu un fragment din *Sonet (Afară-i toamnă)*:

Afară-i toamnă, frunza-mprăștiată,
Iar vântul svârlă-n geamuri grele picuri;
Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gândești la viața toată.²⁹

U U U U U U U U U U
U U U U U U U U U U
U U U U U U U U U U
U U U U U U U U U U

Partajarea accentelor în fragmentul citat ne oferă diferite variații ritmice. În interpretarea structurilor ritmice ale pentametrului iambic din punct de vedere metric sunt tari metrii I, III și V, aceasta contribuie la apariția ritmului alternativ. Când apare cezura, de fapt mobilă și inconstantă, în structura pentametrului au loc abateri, în urma cărora apare ritmul ascendent ori „francez”, în care al doilea picior este similar celui dintâi sau chiar mai tare decât el; și ritmul descendent numit „englez” ori „german”, când al doilea picior este similar celui de-al treilea ori este mai tare decât acest metru. În sonetele eminesciene partajarea accentelor scoate în evidență ritmul ascendent al pentametrului iambic.

Hexametrul iambic cu cezura feminină este cel mai întrebuințat metru iambic din volumul studiat. Poeziile alcătuite în această formă sunt: *Melancolie*, *Rugăciunea unui Dac*, *De câte ori, iubito*, *Despărțire*, *Venere și Madona*, *Se bate miezul nopții*, *O, mamă, dulce mamă*, *Din valurile vremii*, *Împărat și Proletar*, *Departee sunt de tine*, *Epigonii*, *Călin (file din poveste)*, *Strigoii*. Această formă este marca stilistică a versificației silabo-tonice românești, alcătuită și încetățenită în literatura română de I. Heliade-Rădulescu, care o numește „alexandrin românesc”. Rădulescu i-a consacrat și un capitol în lucrarea *Curs întregu de poezie generală* (1868)³⁰, reluând articolul *Despre metru*³¹ publicat în 1837 în „Curier românesc”, afirmând că „după francezi, alexandrinul se compune din douăsprezece silabe, când este masculin, cum zic ei, sau trunchiat, iar de va fi feminin sau plan, silabele s-ar putea număra până la treisprezece”³². Heliade preferă cezura feminină, susținând că „Măsura cea adevărată

a alexandrinului este iambică și isotonă cu a versului plan de 14 silabe din limbile ce au prozodie ca cea greacă, latină, italiană și a noastră³³.

Cercetările anterioare au demonstrat că în versificația românească din secolul al XIX-lea alexandrinul românesc este forma cea mai productivă a ritmurilor iambice: 61,53% – în perioada 1800–1839³⁴; 49,6 % – în perioada 1840–1859³⁵; în perioada 1860–1879 – 55,7%³⁶; în 1880–1899 – 31,5%³⁷, doar la sfârșitul secolului al XIX alexandrinul cedează întâietatea tetrametrului iambic, care ajunge la proporția de 31,7%³⁸ de opere alcătuite în ritm iambic.

În Ediția Princeps alexandrinul este fixat în 13 opere (20,3%), M. Eminescu dezvoltând forma „până la capacitatea maximă a ritmicității limbii”. „Menționăm că forma canonică a alexandrinului reprezintă un vers alcătuit din șase metri iambici, cu cezură mediană masculină, adică cu cezură după silaba a șasea accentuată. Forma canonică este cel mai bine ilustrată în literatura germană, unde matricea ritmică a versului cere prezența ictușilor pe silabele 2, 4, 6, 8, 10, 12”³⁹. M. Eminescu, format la școala romantică din Viena și Berlin, evident că a cercetat și cunoscut forma canonică a hexametrlui iambic cu toate variațiile ei ritmice. În poetica lui Mihai Eminescu însă, nu există nici o poezie nici între cele antume, nici în postume care să poarte forma canonică a hexametrlui. M. Eminescu pledează pentru forma românească cu cezură mediană feminină și cu ictus forte pe silabele 6 și 12. Considerăm că procedează astfel fiind conștient de structura națională pur românească a alexandrinului din literatura română⁴⁰. Vom exemplifica cu un fragment din poezia *Departate sunt de tine*:

Departate sunt de tine și singur lângă foc,
Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc.
Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit,
Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit.⁴¹

U I U I U I U || U I U I U I
U I U I U I U || U I U U U I
U I U I U I U || U I U U U I
U U U I U I U || U I U U U I

În exemplul citat doar primul vers se înscrie în schema pură a hexametrlui, în celelalte versuri pozițiile atone ale unor metri din matricea ritmică oferă versurilor „ritmul secund”. Ceea ce este important la alexandrinul eminescian e faptul că poetul percepe hexametrlul ca o structură alcătuită din două emistihuri separate, de aici și variațiile ritmice ale alexandrinului eminescian, care creează inerție ritmică pentru fiecare emistih în parte.

Structuri iambice heterometrice (Iht) fixăm în șapte opere (10,9%), acestea sunt structuri heterometrice regulate, adică poeziile în care alternează versuri cu o structură diferită, dar într-o succesiune regulată care se repetă în toate strofele operei. Dintre formele cele mai frecvente Mihai Eminescu folosește structura de tip german I4343, această formă este atestată în poeziile: *Și dacă ramuri bat în geam*, *Ce e amorul*, *Pe lângă ploii fără soț*, *S-a dus amorul*, *Când amintirile* și *Luceafărul*. În poezia *Adio* poetul propune schema I4342. Vom exemplifica cu un fragment din *Luceafărul*:

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,

Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.⁴²

U 1 U 1 U 1 U 1 U I4

U 1 U U U 1 U I3

U 1 U 1 U 1 U 1 U I4

U 1 U 1 U 1 U I3

Formele poetice ternare sunt atestate doar în două poeme, *Mortua est! și Înger de pază*, ambele având matricea ritmică a tetrametrului amfibrahic cu cezură mediană:

Făclie de veghe pe umezi morminte,
Un sunet de clopot în orele sfinte,
Un vis ce își moaie aripa-n amar,
Astfel ai trecut de al lumii hotar.⁴³

U 1 U U 1 U || U 1 U U 1 U

U 1 U U 1 U || U 1 U U 1 U

U 1 U U 1 U || U 1 U U 1 U

U 1 U U 1 U || U U 1 U 1 U abateri de la ritm

Ingeniozitatea lui Mihai Eminescu se manifestă în alcătuirea versurilor cu ritmuri combinate. În acest sens poetul a compus *Odă (în metru antic)* imitând strofa safică metrico-cantitativă a versificației antice într-o versiune silabo-tonică. Strofa safică este o structură logaedică, compusă din trei endecasilabi safici cu cezură masculină și un vers adonic. Creând strofa safică în limba română, M. Eminescu a încercat să respecte cu strictețe structura „ideală”. Să cităm un fragment din poezia *Odă (în metru antic)*:

Nu credeam să-nvăț a muri vreodată;
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi
Ochii mei nălțam visători la steaua
Singurătății.⁴⁴

1 U 1 U 1 U 1 U 1 U 1 U 1 U
1 U 1 U 1 U 1 U 1 U 1 U 1 U
1 U 1 U 1 U 1 U 1 U 1 U 1 U
1 U 1 U 1 U

În varianta modernă a strofei safice Mihai Eminescu a înlocuit silaba lungă din versificația cantitativă prin silabă accentuată, creând o structură logaedică în care versul safic este redat prin îmbinarea metrilor trohaici cu metrul dactilic, conform schemei: TTDTT, adică patru trohei, separați de un dactil. Ultimul vers, care în metrica cantitativă este un adoniu, în opera eminesciană este o îmbinare a unui dactil urmat de un troheu – DT.

Variantele elegiei *Mai am un singur dor* relevă tot farmecul metricii eminesciene. Poeziile sunt structurate după două scheme:

1) I3Amf2I3Amf2I3Amf2I3Amf2I3Amf2 (*Mai am un singur dor și Nu voi mormânt bogat*) și

2) I3Amf2I3Amf2 (*De-oi adormi curând și Iar când voi fi mormânt*).

Exemplificăm cu prima strofă a elegiei *Mai am un singur dor*:

Mai am un singur dor:	010101 I3
În liniștea serii	010010 Amf2
Să mă lăsați să mor	000101 I3
La marginea mării;	010010 Amf2
Să-mi fie somnul lin	010101 I3
Și codrul aproape,	010010 Amf2
Pe-ntinsele ape	010010 Amf2
Să am un cer senin.	010101 I3
Nu-mi trebuie flamuri,	010010 Amf2
Nu voi sicriu bogat,	010001 I3
Ci-mi împlețiți un pat	000101 I3
Din tinere ramuri. ⁴⁵	010010 Amf2

Trei poezii eminesciene poartă tiparul ritmic al versului popular: *Ce te legeni, codrule, Revedere, Doina*. Aceste forme sunt o îmbinare de versuri octosilabe cu versuri heptasilabe, prevalând octosilabul. Mihai Eminescu folosește versul popular conform tradițiilor culte, în opere aproximativ 50% de versuri au structura trohaică. Ceea ce impresionează este clauzula versului, care demonstrează o îmbinare ingenioasă a versurilor silabice cu versuri trohaice într-o structură unică:

– Ce te legeni, codrule,	1010100
Fără ploaie, fără vânt,	1010101
Cu crengile la pământ?	0100001
– De ce nu m-aș legăna,	0100001
Dacă trece vremea mea!	1010101
Ziua scade, noaptea crește	10101010
Și frunzișul mi-l rărește.	00100010
Bate vântul frunza-n dungă –	10101010
Cântăreții mi-i alungă;	00100010
Bate vântul dintr-o parte –	10101010
Iarna-i ici, vara-i departe. ⁴⁶	10100010

Fragmentul citat este un vers silabic alcătuit din octosilabi și heptasilabi care sunt varianta catalectică a octosilabului. Octosilabul popular se caracterizează prin singurul ictus forte pe silaba a 7-a și acest ictus „nu se poate slăbi decât în versurile catalectice care au o clauzulă dactilică”⁴⁷, în acest caz versul capătă un alt ictus forte pe silaba a 3-a. Schema ritmică a fragmentului propus spre examinare scoate în evidență structura octosilabă a versurilor, dintre care doar versurile 5-10 se identifică cu forma teoretică, acatalectică, a octosilabului, celelalte versuri sunt variațiile sale catalectice (versurile 2, 3, 4, 5) și hipercatalectice (versul 1). Menționăm că Mihai Eminescu, în construcțiile versificate după tiparul popular, tratează versul silabic conform tradițiilor poeziei culte. Octosilabul predomină în astfel de construcții, însă este combinat cu versuri trohaice propriu-zise.

Analizând opera antumă a lui Mihai Eminescu descoperim ritmuri expresive care se înscriu în tehnica versificației clasice. Modulul ritmic folosit de poet este preponderent bisilabic, el apare în succesiuni regulate și îi conferă versului o perfectă simetrie prozodică. Mai frecvent uzitat este ritmul iambic care oferă diferite variații

ritmice ale modelului metric propus. Expresivitatea ritmică a poeziilor dovedește că Mihai Eminescu este un mare poet nu doar prin inspirație și ideile poetice, ci și prin organizarea compozițională a acestor idei. Pentru Mihai Eminescu ritmul este un mijloc de expresie a ideii poetice, a intențiilor sale și a efectului estetic al operei. Astfel, versificația eminesciană nu trebuie interpretată drept un simplu suport formal, ea este o componentă esențială a poeziei, care exprimă organic starea de spirit, viziunea filozofică și trăirea estetică a autorului.

NOTE

1. Mihai Eminescu, *Poezii*, București: Editura Librăriei SOCECU & Comp., 1884. <https://archive.org/details/mihai-eminescu-poezii-1884-editura-librariiei-socecu-comp>.
2. Alexander Bogdan, *Die Metrik Eminescus*, Leipzig: Druk Von August Prils, 1904.
3. Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu*, București: Cartea Românească, 1930.
4. George Călinescu, *Tehnica exterioară*, în *Opera lui Mihai Eminescu*, Vol. 2, București: Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1935.
5. Dumitru Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu*, București: Institutul de Istorie Literară și Folclor, 1938.
6. Alexandru Philippide, *Despre arta poetică a lui Eminescu*, în *Scriitorul și arta lui*, București: EPL, 1957, p. 234-280.
7. Ladislău Galdi, *Mihai Eminescu*, în *Introducere în istoria versului românesc*, București: Minerva, 1971, p. 210-248.
8. Gheorghe Tohăneanu, *Studii de stilistică eminesciană*, București: Editura Științifică, 1965; Gheorghe Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Timișoara: Facla, 1975; Gheorghe Tohăneanu, *Eminesciune*, Timișoara: Facla, 1989.
9. Ion Calotă, *Eminescu: analizat și comentat prozodic*, Craiova: Aius, 1999.
10. Olimpia Berca, *Limbaj poetic și versificație în secolul al XIX-lea (1870-1900). Versificația*, Timișoara: Tip. univ. din Timișoara, 1978.
11. Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iași: Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, 1996; Adrian Voica, *Versificație Eminesciană*, Iași: Junimea, 1997; Adrian Voica, *Între satiră, epistolă și scrisoare literară. Studii eminescologice*, Cluj: Clusium, 1999; Adrian Voica, *Fragmentarium Eminescian*, București : Floare albastră, Vol. 1, 200; Vol. 2, 2005.
12. Leonid Curuci, *Poetica lui Eminescu*, Chișinău : Paragon; 1996.
13. Mihai Bordeianu, *Versificația românească*, Iași : Junimea, 1974, p. 59.
14. Gheorghe Tohăneanu, *Ritm dominant, substituiți ritmice, ritm secund*, în *Dincolo de cuvânt*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 225-242.
15. Mihai Dinu, „*E ușor a scrie versuri...*” *Mic tratat de prosodie românească*, București : Editura Institutului Cultural Român, 2004.
16. *Ibidem*, p.78.
17. *Ibidem*, p.106.
18. Titu Maiorescu, Prefață la Ediția Princeps, în *Mihai Eminescu, Poezii*, București: Editura Librăriei Socecu & Comp., 1884, p. V.
19. Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 1
20. Ladislău Galdi, *op.cit.*, p. 171.
21. Charles Drage, *Horeyceskiy oktometr v russkoy poezii ot symbolistov do Man-*

- delștama [*Octometrul trohaic în poezia rusă de la simbolişti până la Mandelștam*], „Slavyanskyy stykh”, 2012, p. 84-96.
22. Cristinia Paladian. *Rumunske ta ukrainske silabo-tonicine virshuvannya XIX stolittya* [*Versificația silabo-tonică românească și ucraineană din secolul al XIX-lea*], Cernăuți: Editura Universității din Cernăuți, 2019, p. 93.
 23. *Ibidem*, p. 122.
 24. *Ibidem*, p. 157.
 25. *Ibidem*, p. 200.
 26. Mihai Eminescu, *op.cit.*, p. 251.
 27. *Ibidem*, p. 167.
 28. *Ibidem*, p. 105.
 29. *Ibidem*, p. 53.
 30. Ion Heliade-Rădulescu, *Curs întregu de poezie generale. Versificația*, în Berca Olimpia, *Poetici românești*, Timișoara: Facla, 1976, p. 84-111.
 31. Ion Heliade-Rădulescu, *Despre metru*, „Curier românesc”, București, 1839, nr. 159, p. 559-562.
 32. Ion Heliade-Rădulescu, *Curs întregu de poezie generale*, p. 104.
 33. Idem.
 34. Cristinia Paladian, *op.cit.*, p. 82.
 35. *Ibidem*, p. 112.
 36. *Ibidem*, p. 145.
 37. *Ibidem*, p. 190.
 38. *Ibidem*, p. 186.
 39. Cristinia Paladian. *Versul în metru alexandrin în literatura română: geneză, evoluție și provocări metrice*, în *Provocări trecute și prezente în evoluția limbii, literaturii și culturii române*. Timișoara : Editura Universității de Vest, 2022, p. 392.
 40. Idem.
 41. Mihai Eminescu, *op.cit.*, p. 153.
 42. *Ibidem*, p. 277.
 43. *Ibidem*, p. 65.
 44. *Ibidem*, p. 43.
 45. *Ibidem*, p. 179.
 46. *Ibidem*, p. 14.
 47. Ladislău Galdi, *op.cit.*, p. 26.

SUMMARY

Mihai Eminescu's versification remains, even today, an open field for investigation. In this context, the Princeps Edition holds particular interest, as it was these very verses that served as a starting point for the poets of the 20th century, especially those belonging to the first generation of Eminescu's readers. The appearance of Mihai Eminescu's debut volume was announced in the pages of the journal "Convorbiri Literare" /eng. *Literary Conversations*/, on January 1, 1884. In the Preface written by Titu Maiorescu, the mentor of the "Junimea" literary society noted that this collection includes all of Eminescu's poems published in "Convorbiri Literare" /eng. *Literary Conversations*/, as well as those preserved in the manuscript form by various private individuals. We recognize the great appreciation of Titu

Maioreescu and his concern for the creation of the pure poetry – a poetry in which the “ideal condition” and the “material condition”, called so by the critics, are harmoniously intertwined. In polemic opposition to the notion of “forms without substance”, Maioreescu, through the editing of the Eminescu’s volume, highlights the value of the authentic verse – the one based on an ingenious combination of poetic expression and the inner harmony of the verse.

In this regard, an analysis of Eminescu’s versification reveals refined formal mastery, highlighting a perfect correspondence between ideological content and artistic form. Eminescu employs classical verse – particularly iambic and trochaic – with remarkable ease and naturalness, capitalising on musical rhythm to enhance the emotional depth of the poetry. The constant meter of the verses, the rich rhyme, and the sonoric harmony contribute to the creation of a unique poetic atmosphere, in which the idea is transformed into pure lyricism. For example, in the poem *Luceafărul*, the alternation of rhythms and the careful arrangement of rhythmic stresses reinforce the epic dimension without compromising the lyrical fluidity. The steps of poetic thought are accompanied by a prosodic balance that transforms word into music and music into revelation. Thus, Eminescu’s versification is not merely a formal support, but an essential component of the poetry itself – one that organically expresses the poet’s state of mind, philosophical vision, and the aesthetic experience.

MIHAI EMINESCU – ETERNITATEA UNEI PERSONALITĂȚI ÎN FILATELIA ROMÂNIEI ȘI A REPUBLICII MOLDOVA

Sergiu BARBUȚA
Cernăuți

Mihai Eminescu, supranumit „Luceafărul poeziei românești”, a devenit, de-a lungul timpului, un simbol cultural și național de o valoare inestimabilă. Opera și personalitatea sa au inspirat nu doar literatura, ci și artele vizuale, muzica, sculptura și, în mod remarcabil, filatelia românească de pe ambele maluri ale Prutului. În cei 175 de ani care au trecut de la nașterea poetului, Mihai Eminescu a fost un subiect de studiu intens pentru istorici și critici literari, precum și o sursă constantă de inspirație pentru scriitori și poeți. Versurile eminesciene au fost traduse în numeroase limbi.

În anul 2025, întreaga lume culturală românească a marcat 175 de ani de la nașterea acestui titan al literaturii române. Aniversarea a reprezentat nu doar o ocazie de a celebra bogăția operei sale și profunzimea gândirii eminesciene, ci și un moment de reflecție asupra modului în care imaginea și mesajele sale continuă să inspire. Printre formele prin care Eminescu a fost omagiat de-a lungul anilor, filatelia românească ocupă un loc aparte.

Timbrele emise de Poșta Română au evocat, de-a lungul timpului, chipul lui Eminescu și versurile sale nemuritoare, devenind adevărate opere de artă în miniatură. Primele emisiuni filatelice dedicate poetului datează din prima jumătate a secolului XX și au fost urmate de serii speciale, lansate cu prilejul unor evenimente importante, precum centenarul morții sale sau aniversările nașterii. Fiecare

timbru dedicat lui Eminescu reprezintă nu doar un omagiu adus „Luceafărului”, ci și o formă de educație culturală, contribuind la perpetuarea în conștiința publicului a universalității operei sale.

Prin intermediul timbrelor care poartă imaginea lui Eminescu, posteritatea poate accesa un univers cultural și poetic unic, în care temele eterne ale iubirii, naturii și spiritului național continuă să lumineze generații întregi. Comemorarea celor 175 de ani de la nașterea poetului este, astfel, o invitație de a redescoperi nu doar opera sa, ci și modalitățile prin care cultura română a știut să-l omagieze și să-l păstreze viu în memoria colectivă. Vă prezentăm în continuare cele mai reprezentative produse filatelice dedicate lui Eminescu, în special mărcile poștale emise în România și Republica Moldova.

Eminescu în emisiunile filatelice din România

Romfilatelia, instituția responsabilă pentru emiterea timbrelor în România, a adus un omagiu constant lui Mihai Eminescu de-a lungul anilor. Poetul și opera sa au fost frecvent reprezentate în filatelie, fiind realizate zeci de mărci poștale, numeroase întreguri poștale, cărți poștale, plicuri speciale, ilustrate (vederi), ilustrate maxime, ștampile publicitare și ocazionale, precum și alte produse filatelice.

La 22 mai 1939, Poșta Română a introdus în circulație emisiunea filatelică „50 de ani de la moartea poetului Mihai Eminescu”. Aceasta cuprinde două timbre, cu valori nominale de 5 lei și 7 lei – primele timbre dedicate lui Eminescu apărute pe teritoriul României. Ele prezintă două portrete diferite ale poetului, inspirate din fotografiile realizate în timpul vieții sale, iar designul a fost realizat de Ioana Basarab. Emisiunea a fost bine primită de colecționari și a marcat începutul unei lungi tradiții în filatelia eminesciană.

În deceniile următoare, Mihai Eminescu a fost prezent în numeroase emisiuni filatelice, fiecare evidențiind aspecte diverse ale personalității și operei sale. În iunie 1947 a fost emisă seria „Institutul de Studii Româno-Sovietic”, formată din 8 timbre, primul dintre ele redând chipul poetului.

La 26 februarie 1950 a apărut emisiunea „Centenarul nașterii lui Mihai Eminescu”, formată din 5 timbre, fiecare cu valoarea de 11 lei. Pe unul dintre timbre apare penultima fotografie a poetului, iar celelalte ilustrează alegorii inspirate din poeziile *Împărat și proletar*, *Înger și demon*, *Viața* și *Scrisoarea III*. În 1952, în cadrul reformei monetare, aceste timbre au fost supratipărite cu valoarea de 10 bani.

1947

1950

La 31 martie 1958, Poșta Română a emis seria „Scriitori români”, din 6 timbre, unul înfățișându-l pe Eminescu (valoare de 55 bani). În 1961, la 16 februarie, a fost lansată seria „Sculptori din Arta Națională”, în care apare și o sculptură a poetului realizată de Constantin Baraschi. În 1964, în seria „Aniversări Culturale”, Eminescu figurează pe timbrul verde smarald cu valoarea de 5 bani.

La 15 mai 1975 a fost introdus un timbru cu valoarea de 55 bani, dedicat împlinirii a 125 de ani de la nașterea poetului, pe care apar portretul său și casa din Ipotești.

La 30 noiembrie 1982, emisiunea „Basme Românești” include un timbru ilustrând desene din *Făt-Frumos din lacrimă*. În 1989, în cadrul emisiunii filatelice „Aniversări, Comemorări”, Eminescu apare pe timbrul roz cu valoarea de 2 lei. În 1994, un timbru de 70 lei din seria „Basme populare românești” este inspirat de basmele poetului.

La 15 ianuarie 2000, cu ocazia a 150 de ani de la naștere, a fost emis un bloc de patru timbre, fiecare cu valoarea de 3.400 de lei, cu cele patru fotografii cunoscute ale poetului.

În 2004, în seria „Aniversări – Personalități (I)”, apare sculptura poetului realizată de Gheorghe D. Anghel. În 2005, în cadrul emisiunii „Leul nou”, pe un timbru de 2,20 lei este ilustrată bancnota de 500 lei cu portretul lui Eminescu. În 2012, seria „Portretele bancnotelor” conține un timbru de 6 lei cu același portret.

La 15 ianuarie 2014, a fost emisă seria „Mihai Eminescu, Luceafărul poeziei românești”, cu un timbru de 9,10 lei, o coliță specială cu Ediția Princeps a volumului *Poesii* și un fragment din *Glossă*.

În 2020, două emisiuni au fost dedicate poetului. Prima, „Cupluri celebre. Poezia dragostei”, prezintă portretele lui Mihai Eminescu și Veronica Micle, însoțite de poezia *Dormi!* și o ilustrație simbol realizată de Ligia Macovei. A doua – „Mihai Eminescu, poet al credinței neamului românesc” – cuprinde două timbre de 8,50 lei, ilustrând bustul poetului de la Mănăstirea Putna și statuia din fața Ateneului Român.

În 2021, emisiunea „150 de ani de la prima serbare a românilor de pretutindeni” îl prezintă pe Mihai Eminescu alături de Ioan Slavici și Ciprian Porumbescu. Pe timbrul de 2,70 lei sunt redată portretul poetului și imaginea bisericii unde este înmormântat Ștefan cel Mare.

La 15 ianuarie 2024 a fost lansată emisiunea filatelică „O prietenie pentru eternitate”, cu două timbre ce înfățișează portretele lui Mihai Eminescu și Ion Creangă. Blocul special conține imagini ale caselor memoriale de la Humulești și Ipotești, precum și un text semnat de A. D. Xenopol.

În 2025, cu ocazia împlinirii a 175 de ani de la nașterea poetului, a fost emisă seria „Luceafărul poeziei românești, Mihai Eminescu”, care include o marcă poștală de 14 lei cu un facsimil al poeziei *Rugăciunea unui dac* și o coliță cu o gravură a poetului,

2020

simboluri precum pana și călimara, și portretul mamei sale, Raluca Eminovici. Plicul „prima zi” reunește portretul poetului, imaginea bisericii „Uspenia” din Botoșani și chipurile părinților săi, Gheorghe și Raluca Eminovici.

Mărcile poștale dedicate poetului în Republica Moldova

Poșta Moldovei, instituția responsabilă pentru serviciile poștale ale țării vecine, a avut un rol crucial în promovarea moștenirii culturale eminesciene încă din primii ani de independență, prin emisiuni filatelice care au devenit adevărate opere de artă în miniatură.

Una dintre primele mărci poștale dedicate lui Mihai Eminescu în Republica Moldova a fost lansată la 30 iulie 1996. Marca poștală are valoarea nominală de 0,10 lei moldovenești și prezenta un portret clasic al poetului, însoțit de elemente grafice discrete care evocau respectul și admirația pentru Luceafărul poeziei românești. Totodată a fost emisă și o coliță care are reprezentat arborele genealogic al familiei Eminescu. Valoarea nominală a coliței este de 1,40 lei moldovenești.

La 9 octombrie 1998, Poșta Moldovei a introdus în circulație emisiunea filatelică „140 de ani de la tipărirea primei mărci poștale moldovenești. Cap de bour. 1858”, formată din 4 timbre. Pe timbrul cu valoarea nominală de 2,40 lei moldovenești se evidențiază și prima marcă poștală din Republica Moldova cu portretul lui Eminescu, emisă în 1996.

La 15 ianuarie 2000, Poșta Moldovei a emis colița dantelată „150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu”, pe care sunt tipărite 5 mărci poștale cu valori nominale diferite. Eminescu este înfățișat pe timbrul de 5 lei moldovenești. Pe coliță se regăsește un element decorativ cu imaginea bustului poetului din Grădina Publică „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Chișinău.

La 12 iunie 2003, Poșta Moldovei a introdus în circulație, în seria „Europa 2003”, o marcă cu valoarea nominală de 5 lei moldovenești, cu afișul „Mihai Eminescu”,

emis cu ocazia expoziției consacrate aniversării a 150 de ani de la nașterea poetului. Imaginea de pe afiș reprezintă masca mortuară a poetului, realizată de sculptorul Filip Marin.

La 15 ianuarie 2010, Poșta Moldovei a introdus în circulație emisiunea filatelică „Personalități ilustre. Mihai Eminescu – 160 de ani de la naștere”. Emisiunea cuprinde o coliță dantelată și un timbru cu valoarea nominală de 4,50 lei moldovenești. În prim-plan apar volumele din seria „Opere complete”, iar în partea

dreaptă este ilustrată prima ediție a poeziilor sale, editată de Titu Maiorescu. Fundalul coliței este decorat cu motive florale discrete, evocând natura ca temă centrală în creația eminesciană.

La 15 ianuarie 2013 a apărut emisiunea filatelică „Mihai Eminescu în pictură”, formată din 2 timbre cu valorile nominale de 1,75 și respectiv 5,75 lei moldovenești. Pe primul timbru este ilustrată lucrarea *Mihai Eminescu*, realizată în 1982 de pictorul Emil Childescu. Timbrul reprezintă poetul național într-o ipostază romantică, în tonuri alb-negru, sugerând intensitatea creației sale literare. Pe al doilea timbru este prezentată lucrarea *Dedicație*, din 1989, a pictorului Vasile Nașcu. Aceasta îl înfățișează pe Mihai Eminescu alături de o siluetă feminină, probabil Veronica Micle, într-o atmosferă lirică și profund simbolică. Ambele timbre includ mențiuni despre locurile unde sunt păstrate operele: Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei și Muzeul Național de Artă al Moldovei.

În anul 2014, Poșta Moldovei a emis colița dantelată „Personalități ilustre. Mihai Eminescu și Ion Creangă. 125 de ani de la trecerea în eternitate”, pe care este tipărită o marcă poștală cu valoarea nominală de 5,75 lei moldovenești. Pe marcă este ilustrată lucrarea *Eminescu în oșpeție la Creangă* (1976) de pictorul Mihai Grecu. Imaginea surprinde un moment semnificativ al prieteniei dintre cei doi mari scriitori,

Mihai Eminescu și Ion Creangă, într-un cadru intim și sugestiv, simbolizând dialogul lor cultural și uman. Fundalul coliței este decorat cu portretele celor două personalități, anii lor de naștere și deces (Ion Creangă: 1837–1889, Mihai Eminescu: 1850–1889), alături de imagini ale casei lui Creangă și motive literare.

La 30 octombrie 2021, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la fondarea Teatrului Național „Mihai Eminescu” din Chișinău, Poșta Moldovei a pus în circulație o coliță cu o marcă poștală „100 de ani de la inaugurarea Teatrului Național «Mihai Eminescu»”. Pe aceasta sunt reprezentate: clădirea

teatrului, logoul evenimentului „100 de ani”, portretul primului director al teatrului, Gheorghe Mitu-Dimitriu, precum și diverse elemente istorice, cum ar fi documente și imagini din arhivă. Fundalul sugerează momente din istoria teatrului, incluzând schițe artistice și cadre de spectacole. Valoarea nominală a mărcii poștale este de 5,75 lei moldovenești.

La 15 ianuarie 2023, Poșta Moldovei a introdus în circulație emisiunea filatelică „Eminesciana plastică”, formată din 2 timbre cu valorile nominale de 2,80 și respectiv 8,15 lei moldovenești. Primul timbru reproduce lucrarea *Interferența suferințelor* (2003) de Ion Daghi. Aceasta ilustrează un peisaj eteric, cu forme și culori care evocă stări de reflecție și introspecție inspirate din tematica lirică a poetului. Al doilea timbru prezintă lucrarea *Răsai asupra mea* (2011), tot de Ion Daghi. Imaginea surprinde un amestec de lumină, natură și spiritualitate, în armonie cu ideile poeziei eminesciene. Ambele timbre reflectă o interpretare plastică a liricii lui Eminescu, fiind un tribut adus creației sale nemuritoare. Acestea sunt imprimate cu precizie, punând în valoare detaliile fine ale picturilor artistului.

La 15 ianuarie 2025, Poșta Moldovei a introdus în circulație emisiunea filatelică „Personalități. Aniversări (I)”, formată din 4 timbre. Timbrul „Mihai Eminescu (1850–1889), poet, prozator, publicist, dramaturg” are valoarea nominală de 13,50 lei moldovenești și pe el este reprodus portretul poetului, marcându-se astfel 175 de ani de la nașterea sa.

Filatelia eminesciană are o semnificație culturală profundă,

combinând într-un mod accesibil arta, istoria și patriotismul. Timbrele dedicate lui Mihai Eminescu transformă poetul într-un simbol palpabil al identității românești, oferind lecții vizuale de literatură și istorie. Acestea educă și inspiră generațiile viitoare, păstrând memoria culturală prin accesibilitatea lor. Aniversarea a 175 de ani de la nașterea lui Eminescu este o ocazie de a reflecta asupra importanței sale culturale, iar filatelia devine astfel un ambasador tăcut al patrimoniului național. Timbrele, cărțile poștale și alte materiale filatelice sunt apreciate nu doar pentru simpla lor colecționare, ci și pentru valoarea lor educativă și culturală, pentru capacitatea acestora de a reflecta aspirațiile unei națiuni întregi.

SUMMARY

This article marks 175 years since the birth of the poet Mihai Eminescu, highlighting how his legacy has been celebrated through philately. Stamps issued in Romania and Moldova over decades have featured his portrait, verses, and symbols, turning them into miniature works of art. From the first issues in 1939 to recent ones in 2025, these stamps have educated, commemorated, and kept the poet's memory alive. Romfilatelia in Romania has cast numerous shows with the Eminescean theme, including portraits, sculptures, special editions and images of memorial houses. In Moldova, on the other hand, the Moldavian Post contributed to the promotion of the poet's legacy through issuing stamps, inspired by art, literature and historical events. Thus, the philately has become a form of cultural tribute that affirms the poet's works' universal value and his role in defining the Romanian identity.

CREAȚIA EMINESCIANĂ ÎN SONURI UCRAINENE

Vasile CARLAȘCIUC*
Cernăuți

Un poet național este darul lui Dumnezeu pentru poporul în sânul căruia s-a născut. Este semnificativ faptul că tatăl lui Mihai Eminescu, Gheorghe Eminovici, a înscris data și ora nașterii fiului său Mihai pe *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei, care este considerat și primul poet român. *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei a fost tipărită în 1673 la Mănăstirea Univ din Polonia (astăzi în regiunea Lviv din vestul Ucrainei). În lucrarea sa *Eminescu – poet național*, celebrul scriitor Ion Druță notează: „Dincolo de naționalitate, toți suntem pământeni, toți suntem membri ai aceleiași familii și, pentru a supraviețui în această epocă, popoarele lumii se vor întâlni din ce în ce mai des la masa rotundă a viitorului. Dar, când vom merge la acea masă rotundă, când ne vom așeza alături de popoarele lumii, ce vom lua cu noi pentru a spune: acesta este trupul nostru, acesta este sângele nostru? Ucrainenii îl vor lua pe Șevcenko, noi vom lua pe badea Mihai. Vom lua truda și cinstea, și suferințele lui”.

Vasile Carlașciuc, Maria Toacă și Elena Tărățeanu, directoarea Muzeului „Mihai Eminescu” din Cernăuți

Profesorul Universității Naționale „Taras Șevcenko” din Kiev, cunoscutul lingvist și Doctor Honoris Causa al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Stanislav Semcinski, împărtășește opinia potrivit căreia „opera lui Mihai Eminescu este pe bună dreptate comparată cu un aisberg, cu doar o mică parte deasupra nivelului oceanului, iar cea mai mare parte este ascunsă sub apă. La suprafață, opera lui Eminescu este formată din doar 64 de poezii incluse într-o singură culegere Vasile Carlașciuc este publicist, poet și eseist din regiunea Cernăuți, membru al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți. Jurnalist la Radio Ucraina Internațional, secția de limba română, redactor la ziarul online „Libertatea Cuvântului” (Cernăuți).

publicată în timpul vieții, 4 proze publicate în reviste și un număr mare de articole de ziar, a căror paternitate nu este întotdeauna stabilită cu certitudine, acestea nefiind semnate. Cu toate acestea, zeci de poezii, sute de poezii, numeroase lucrări în proză și idei dramatice interesante au rămas în laboratorul de creație al scriitorului. Autorul le-a păstrat constant într-un cufăr mare, care, după îmbolnăvirea poetului, a căzut în mâinile lui Titu Maiorescu, iar la începutul acestui secol (adică al secolului XX, n. n.) a fost transferat în fondurile Academiei Române”.

Publicarea patrimoniului manuscris al lui Eminescu nu a fost finalizată nici până astăzi. Problemele sociale importante abordate de Eminescu în aproape toate operele sale arată că filozofia sa practică era în contradicție cu teoria sa conform căreia toată viața este doar un vis sau o iluzie. Poetul dorea să trăiască într-o societate în care să nu existe minciuni, era într-o continuă căutare a perfecțiunii. Ideile care l-au inspirat pe Mihai Eminescu sunt vii și astăzi, pentru că ele făceau apel la bunătate și dreptate, iar acestea sunt concepte care nu își pierd niciodată valoarea. Profesorul Stanislav Semcinski din Kiev a avut o contribuție deosebită la difuzarea operei lui Mihai Eminescu în mediul spiritual ucrainean. În anii 60 ai secolului trecut, el a creat un Cerc de studiere a limbii și literaturii române la Facultatea de Filologie a Universității „Taras Șevcenko” din Kiev. Din acest cerc făceau parte etnici ucraineni care doreau să învețe limba română. Unii dintre ei au devenit traducători și au realizat traduceri literare ale operelor de referință ale literaturii române.

Dintre aceștia, în primul rând aș dori să îl menționez pe regretatul poet și traducător Viktor Baranov, fost președinte al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina. În toamna anului 1995, l-am intervievat pe Viktor Baranov, care la acea vreme era șeful Secției de poezie a revistei „Kiev”. Mi-a spus că îi este profund recunoscător profesorului Stanislav Semcinski, care îi deschisese o nouă cultură. Discipolul lui Stanislav Semcinski era fascinat de poezia românească din perioada interbelică. Într-un interviu acordat unei publicații literare ucrainene, Viktor Baranov mărturisea: „Limba română a venit la mine din întâmplare. Facultatea de Filologie a anunțat un curs opțional de studii moldo-române, și eu m-am înscris. Am început să învăț limba română, al cărei lexic provine în proporție de 60 la sută din latină. Am absolvit facultatea cu o diplomă de specialist în limba română, deși nu o predasem niciodată. Apoi am fost angajat ca redactor la Editura „Dnipro” și mi s-a încredințat să editez o antologie de poezie moldovenească contemporană. Antologia a fost publicată și a fost remarcată la noi, și cu atât mai mult în Moldova. După aceea, editurile mă căutau atunci când era vorba de literatură română sau moldovenească. Nu voi împovăra cititorii cu nume, voi spune doar că prin intermediul limbii am cunoscut poeți, prozatori, dramaturgi strălucitori care nu erau incluși în programa de literatură universală, iar acestea sunt nume de talie mondială! Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Marin Sorescu, Grigore Vieru, Nichita Stănescu, Gheorghe Meniuc, Ana Blandiana, Cezar Baltag, Anghel Dumbrăveanu... Ca să nu mai vorbim de geniul Mihai Eminescu sau George Coșbuc sau Vasile Alecsandri”. Ucraineanul Viktor Baranov, originar din Poltava, m-a surprins plăcut recitând poezia lui Mihai Eminescu *La steaua* în limba originalului. El a realizat una dintre cele mai bune versiuni ucrainene ale acestei capodopere eminesciene.

Viktor Baranov a tradus și romanul neterminat al lui Mihai Eminescu, *Geniu pustiu*. Timp de mulți ani, Viktor Baranov a fost președintele Asociației Culturale Ucraina-România (după neuitatul MyhailoTkaci).

Un alt student al lui Stanislav Semcinski, Serhii Luchkanyn, actualmente profesor la aceeași Catedră de Lingvistică Generală pe care Stanislav Semcinski însuși a condus-o timp de mulți ani, a creat o antologie a unei singure poezii a lui Eminescu, *La steaua*, care include multe variante ale operei în traduceri ucrainene. Dintre toate poeziile lui Eminescu, o adevărată „capodoperă lirică” este poezia *La steaua*, care a apărut pentru prima dată în revista „Convorbiri literare”, la 1 decembrie 1886. Mulți cercetători au căutat „sursele de inspirație” ale acestei poezii, încă de la început, celebrul critic român Titu Maiorescu susținea că Mihai Eminescu a fost influențat de una dintre conferințele sale din 11 aprilie 1882, în care se spunea că imaginea unei stele stinse continuă să lumineze, deși steaua însăși a dispărut deja „în abisul albastru”. Se știe că, în momentul scrierii poeziei, Eminescu era interesat de lucrările astronomice care afirmau că, din cauza distanței incomparabil de mari a stelelor față de Pământ în comparație cu dimensiunea sistemului solar, mișcările lor unghiulare sunt foarte mici și au o medie de câteva sutimi de secundă de arc pe an.

Razele (chiar și ale unei stele stinse) luminează pentru locuitorii de pe Pământ o lungă perioadă de timp. Și, în același timp, cerul înstelat arată din când în când strălucirea unei noi stele, care, în cazuri excepționale, este atât de puternică încât devine vizibilă chiar și în timpul zilei. În literatura română și universală, Mihai Eminescu a fost o astfel de stea matinală strălucitoare, a cărei lumină ne luminează pe noi, locuitorii de la început de secol XXI. Iar urma acestei stele va trăi veșnic. Ca și steaua lui Stanislav Semcinski, renumitul profesor de la Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev, „un ucrainean cu inimă românească”, fondatorul studiilor românești la Kiev. Poezia *La steaua* era poezia preferată a lui Stanislav Semcinski, pe care o analiza întotdeauna când predă studenților limba română la Universitatea „Taras Șevcenko”, scrie Serhii Luchkanyn.

Popularitatea lui Eminescu este enormă nu numai în România. În mod firesc, de-a lungul anilor, numeroase traduceri ale poeziei lui Eminescu au apărut în diferite limbi. Mai ales în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea, au fost publicate multe ediții bilingve și multilingve ale creațiilor poetice ale lui Eminescu, atât în limbile de circulație europeană și mondială, cât și în limbi de o răspândire mai mică. În anul 2000, când UNESCO a sărbătorit pe larg 150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu, au fost publicate diverse ediții bilingve ale poeziei sale.

Poezia lui Eminescu a apărut adesea în traduceri într-o singură limbă, inclusiv în limba noastră de stat, ucraineană: în 1952 (cu o prefață a clasicului prozei românești a secolului XX, Mihail Sadoveanu), în 1974 (cu o prefață de Andrii Miastkivski), în 2000 (în Ucraina și România ca ediții bilingve), iar poemele sale au fost publicate în diverse reviste și antologii. „Prezentăm șapte interpretări ale poeziei *La steaua* în limba ucraineană”, remarcă Serhii Luchkanyn, alcătuitorul colecției, inclusiv cele mai vechi – ale lui Vasyl Șveț în 1952 și Mykola Ignatenko în 1974. Grigori Kociur a abordat și el această miniatură lirică sensibilă, iar traducerea sa a fost publicată pentru prima dată în cartea *Al doilea ecou* (1991), fiind apoi retipărită de mai multe ori atât în Ucraina, cât și în România. Se pare că interesul lui Grigori Kociur pentru poezia românească a început pe când acesta lucra ca profesor de literatură la Colegiul Pedagogic din Balta, unde s-a mutat împreună cu soția sa, Iryna Voronovyci, după absolvirea Institutului de Învățământ Public din Kiev. În 1924–1929, Balta era capitala Republicii Sovietice Socialiste Autonome Moldovenești (parte a Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene până în 1940).

Grigorii Kociur a fost și profesor la Institutul Pedagogic din Tiraspol. Traducerea lui Kociur a poeziei *La steaua* este în deplină și completă concordanță funcțională cu originalul, reproducând cu acuratețe atât conținutul poetic, cât și conținutul estetic și filosofic al acestuia, fiecare cuvânt și fiecare imagine fiind păstrate cu o precizie filigranată. Cele cinci traduceri ale poeziei *La steaua* au fost realizate de maeștri contemporani ai traducerii poetice – Viktor Baranov, Stepan Kelar, Volodymyr Poiata, Olga Strașenko și Vsevolod Tkacenko. Credem că o astfel de competiție creatoare între traducătorii capodoperei poetice *La steaua* a lui Mihai Eminescu va continua, deoarece ea îmbogățește culturile naționale și le „inspiră”, în special culturile ucraineană și română.

Cuvintele lui Serhii Luchkanyh sunt confirmate de traduceri efectuate în prezent de poeta Tamara Severniuk. În culegerea sa de poezii, *Bucurie și durere*, publicată în 2023, autoarea a inclus un capitol separat dedicat traducerilor din literatura universală. Aici găsim cinci poezii de Mihai Eminescu, începând cu poezia de debut, scrisă de învățăcelul Mihail Eminovici, elev la Gimnaziul din Cernăuți, în ianuarie 1866, la moartea iubitului său profesor Aron Pumnul – *La mormântul lui Aron Pumnul*. Traducerea acestui poem în limba ucraineană de către Tamara Severniuk a fost apreciată în mod deosebit de profesorul și poetul Grigore Bostan, membru de onoare al Academiei Române. Tamara Severniuk a tradus și capodopera lui Eminescu *La steaua*. Într-unul din volumele sale, Tamara Severniuk a inclus traducerea altei poezii de Mihai Eminescu, capodopera lirică *De ce nu-mi vii?*

Versiunea ucraineană a acestei poezii în traducerea Halynei Tarasiuk a atras atenția unui compozitor amator din Chișinău, care a scris un cântec bazat pe acest text. Și compozitorul român Gheorghe Dima a scris celebra romanță *De ce nu-mi vii?* Iar artistul Poporului din Ucraina Ivan Derda l-a inclus în repertoriul său. Din mărturiile artistului aflăm că el l-a vizitat la Chișinău pe academicianul Constantin Popovici, născut în satul Romancăuți, fostul raion Securenii, cunoscut eminescolog și șevcenkolog care i-a cântat acest cântec. Când a terminat de cântat, el i-a spus lui Ivan Derda, solistul Filarmonicii din Cernăuți: „Am cântat pentru tine, Ivane. Aș fi bucuros ca această minunată romanță să fie în repertoriul tău”. Ivan Derda a ascultat dorința bunului său îndrumător Constantin Popovici, a învățat romanța în limba română și a interpretat-o în satul natal al poetului național al românilor, Ipotești, județul Botoșani, în sala Muzeului „Mihai Eminescu”. De asemenea, Ivan Derda a interpretat acest cântec și în studioul postului Radio Ucraina Internațional.

La Ipotești, casa părintească a lui Mihai Eminescu a fost vizitată și de Tamara Severniuk, împreună cu Zinovia Peniuc, profesoara de limbă latină de la Universitatea din Cernăuți, care a fost mentorul poetei încă din studenție. Zinovia Peniuc a ajutat-o să descopere o altă cultură și literatură, cea română, și să traducă poezia eminesciană *De ce nu-mi vii?*. În cartea sa cu traduceri din creațiile poetilor români, Tamara Severniuk a inclus cinci poezii de Mihai Eminescu și cinci poezii de Veronica Micle, iubita și muza genialului poet. Poeta și traducătoarea ucraineană planifica să folosească poemele de dragoste ale lui Mihai Eminescu și Veronica Micle pentru a crea scenariul unei piese de teatru poetic. Ar fi fost o piesă minunată despre dragoste. De altfel, această idee l-a încântat și pe un alt poet ucrainean din Cernăuți, Mykola Buciko. Ideea, însă, a rămas nerealizată.

Una dintre cele cinci poezii ale lui Eminescu traduse în ucraineană de Tamara Severniuk este *Somnoroase păsărele*. Merită menționat faptul că poezia respectivă a

marcat începutul istoriei traducerii operelor lui Mihai Eminescu în limba ucraineană. Ea a fost tradusă de Vasyl Șciurat și inclusă în colecția *Poezia secolului al XIX-lea*, care a fost publicată la Lviv în 1903.

Cea mai semnificativă contribuție la popularizarea poeziei lui Mihai Eminescu în mediul spiritual ucrainean îi aparține celebrului poet și traducător ucrainean Vitalii Kolodii. El a fost cel care a tradus în ucraineană capodopera lui Mihai Eminescu, poemul *Luceafărul*. Varianta sa a fost publicată în 2003, exact la 80 de ani de la prima traducere în ucraineană a unei poezii de Mihai Eminescu. Până atunci, poemul *Luceafărul* a fost tradus în ucraineană de poeții din Kiev Andrii Miastkivski și Stepan Kellar. Aceste traduceri sunt inferioare din punct de vedere artistic. Vitalii Kolodii din Cernăuți a realizat cea mai strălucită traducere a poemului *Luceafărul* în limbile slave. Confratele de condei al lui Vitalii Kolodii, poetul și traducătorul român Mircea Lutic, consideră traducerea acestui poem „nu numai un eveniment unic în relațiile dintre literatura română și cea ucraineană, ci și o performanță creatoare a scriitorului. El a reușit să păstreze natura ritmică a originalului, orizonturile sale artistice în cele mai fine nuanțe.... Această lucrare este un exemplu viu de traducere genetică”. Pentru activitatea sa de traducător, Vitalii Kolodii a fost distins cu prestigioase premii literare internaționale – Premiul „Mihai Eminescu” al Uniunii Scriitorilor din România și Republica Moldova, precum și cu o diplomă a Forumului Mondial de Poezie desfășurat sub egida Academiei Paris–București. Într-un interviu acordat lui Vitalii Kolodii, l-am întrebat pe proeminentul poet și traducător ucrainean de ce mai mulți scriitori ucraineni din Cernăuți încearcă să traducă poezia lui Mihai Eminescu. Răspunsul a fost următorul: „În centrul Cernăuțiului se află monumentele a doi poeți naționali, Șevcenko și Eminescu, care creează o aură spirituală specială între cele două națiuni pe care le reprezintă, precum și între literaturile lor – ucraineană și română”.

În 2004, în prefață la cartea *Dmytro Pavlychko. Sonete. Sonetul lumii*, V. Kolodii, notează: „S-a întâmplat în 1968, când am scris o prefață la cartea lui Rylsky, studiind moștenirea sonetului poetului remarcabil, admirându-i semnificația atemporală, filosofică. Acest lucru s-a întâmplat atunci când am avut ideea de a publica operele celor mai importanți scriitori europeni, autori de sonete, în propriile mele traduceri”.

În acest context aș menționa și contribuția la popularizarea creației lui Eminescu în rândurile cititorilor ucraineni adusă de regretatul poet Oleksandr Dovbuș. Mama sa era româncă și pentru el limba și literatura română însemnau foarte mult. L-a îndemnat să traducă din creația lui Mihai Eminescu și Veronicăi Micle, pledând pentru poezia *La steaua*.

Poetul Oleh Honciarenko din Melitopol a făcut o încercare de interpretare mai modernă a operei lui Mihai Eminescu, și nu fără succes. Traducerile sale au fost remarcate de academicianul și eminescologul Mihai Cimpoi. Oleh Honciarenko a publicat traduceri din Eminescu în mai multe cărți și reviste. În 2018, el a publicat poemul *Egipetul* de Mihai Eminescu în revista „Vsesvit” („Universul”).

Din păcate, aceasta este ultima traducere a poeziei lui Eminescu de către Oleh Honciarenko. La începutul invaziei Rusiei pe scară largă, orașul Melitopol, unde locuia, a intrat sub ocupație rusească. Poetul ucrainean a refuzat să ia cetățenia rusă și cu mare greu a ajuns în Letonia, unde în scurt timp a decedat.

Receptarea și traducerea operei lui Mihai Eminescu în cultura ucraineană evidențiază contribuțiile unor personalități marcante la consolidarea punților

culturale româno-ucrainene. Traducători, critici literari și cercetători precum Viktor Baranov, Vitalii Kolodii, Stanislav Semcinski și Serhii Luchkanyyn au avut un rol esențial în promovarea operei eminesciene în spațiul ucrainean, oferind acces publicului din Ucraina la profunzimea și frumusețea liricii românești. Eforturile lor au facilitat cunoașterea lui Eminescu dincolo de granițele lingvistice și au contribuit la consolidarea unui dialog intercultural valoros. Astfel, receptarea lui Mihai Eminescu în cultura ucraineană devine un exemplu elocvent de cooperare intelectuală și respect reciproc între două popoare vecine, unite prin valori literare universale.

SUMMARY

This study explores the reception and translation of Mihai Eminescu's oeuvre in the Ukrainian culture, highlighting its key contributors. The pioneer was Professor Stanislav Semchinski from Taras Shevchenko University in Kyiv, who formed a circle of Romanian language and literature scholars, training a generation of Ukrainian translators. Among them was Viktor Baranov, the former president of the Ukrainian Writers' Union, who translated *La steaua* and the novel *Geniu pustiu – The Empty Genius*. The poem *La steaua* attracted wide interest and was translated by several poets. Serhii Luchkanyyn compiled an anthology dedicated solely to this poem with seven different interpretations, from the oldest signed by Vasyl Shvets (1952) and Mykola Ignatenko (1974), till the contemporary versions of Viktor Baranov, Stepan Kellar and others.

The most notable translation is *Luceafărul* by poet Vitalii Kolodii (Chernivtsi, 2003), considered the finest rendition into a Slavic language. For this, Kolodii received the prestigious "Mihai Eminescu" Prize of the Romanian and Moldavian Writers' Unions. Other notable translators include Tamara Severniuk, who has translated 5 Eminescu's poems, including "At Aron Pumnul's Grave" and "Why Don't You Come to Me"? (*La mormântul lui Aron Pumnul* și *De ce nu-mi vii?*) in her volume *Joy and Pain* (2023) and Oleg Honcharenko from Melitopol, who offered a modern interpretation of the eminescean poetry before being forced into exile due to the Russian invasion. The author emphasizes the symbolism of the Eminescu and Shevchenko monuments in the centre of the Chernivtsi city as a sign of "a special spiritual aura" between the two nations and their literature. This geographical and cultural proximity favoured a constant intercultural dialogue, showing how Eminescu's work became an integral part of the Ukrainian spiritual heritage, confirming the universalism of the poetic message of the famous Romanian.

ROMANUL LUI MIHAI TRAISTA *HRISTOSUL DE TABLĂ* ȘI TRADIȚIA CULTURALĂ GENERALĂ

Volodimir ANTOFIICIUK*
Cernăuți

Despre romanul lui Mihai Traista *Hristosul de tablă* s-a scris mult¹, însă complexitatea arhitecturii artistice, stratificarea imaginilor și ambiguitatea impulsurilor moral-filozofice continuă să provoace interpretări mereu noi. Romanul, care oscilează între pilda spirituală, alegoria eshatologică și tragedia rurală, necesită, pe lângă o analiză literară, o reflecție teologico-fenomenologică. Fiecare personaj, fiecare moment al evoluției intrigii dezvăluie noi încercări de interpretare, permițând să vedem în *Hristosul de tablă* atât critica degradării spirituale, cât și tentativa de a reconstrui imaginea deformată a credinței².

În romanul *Hristosul de tablă* se citește o parabolă tragică despre o lume ce a pierdut relația cu sursa verticală a sacralității și s-a instalat în golul tăcerii sacre. Ne este prezentată o panoramă polifonică a mediului rural, unde figura lui Hristos, realizată din tablă și ridicată la răscruce, nu mai inspiră evlavie, ci doar servește drept martor tăcut al distrugerii morale. Metafora „zeului ruginit” constituie miezul sistemului simbolic al operei și, mai presus de toate, este o aluzie dureroasă la realitatea sacră pierdută, devenită, în mare măsură, irelevantă pentru contemporanii ei.

Autorul prezintă atitudinea țăranilor față de divin sub forma unei priviri detașate, uneori ironice, însă lipsită de cinism și plină de compasiune amară. În acest mediu, păcatul capătă mai degrabă caracterul unui obicei moral, decât al unei infracțiuni, și este perceput cu o nuanță ușor umoristică sau de reproș – fără, însă, a părăsi în întregime speranța. Lipsa de speranță nu este o beznă definitivă, ci mai degrabă un crepuscul înaintea unui răsărit promis. Această tonalitate duală – un amestec de ironie și durere interioară – creează tragedia profundă a culturii care a pierdut glasul credinței, dar nu i-a uitat încă ecoul.

În această lume în care credința este redusă la un ritual exterior sau este alungată de indiferență, apare nevoia paradoxală, măcar în prezența Hristosului de tablă – nu în calitate de sfânt în sens tradițional, ci ca martor prezent; nu ca făcător atotputernic de minuni, ci ca Acela care rabdă alături. Tocmai această prezență disprețuită, dar vizibilă, devine ultimul semn al indestructibilității sacralului, chiar și într-un mediu care se consideră lipsit de Dumnezeu.

Romanul *Hristosul de tablă* este o reacție estetică la traumele istorice și schimbările sociale, un răspuns literar la apostazia spirituală care risipește chiar

* **Volodimir Antoficiuc**, prof. univ., dr. hab. la Catedra de Literatură Ucraineană a Universității Naționale „Yurii Fedkovici” din Cernăuți; Doctor Honoris Causa al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava; președinte al Filialei Cernăuți a Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina. Interese științifice: Biblia și cultura, literatura ucraineană din Bucovina, literatura ucraineană din România.

inima poporului. Printr-o viziune grotescă complexă, ce îmbină ironia, sarcasmul, tragedia și misticismul, autorul conturează imaginea unei comunități în care memoria colectivă despre Dumnezeu este vie, dar ori se nivelează, ori se transformă în reflecții rudimentare. Este evident că autorul tratează religia cu maximă reverență, ridicând-o la cel mai înalt nivel tematic și afirmând că tăcerea lui Dumnezeu nu înseamnă absență, ci este o formă de profundă prezență și exigență strictă.

Hristosul de tablă, așezat la hotarul dintre două străzi și drumul ce duce spre sat, personifică sacralitatea pierdută. El privește lumea, fără a interveni, asemeni unui adevărat Dumnezeu al epocii post-teiste. Prezența sa este lipsită de grandoare, trupul este părăsit, ruginit, uitat. Și tocmai în această situație răsare o nouă formă de speranță creștină: iertarea fără pocăință, iubirea fără condiții, contemplația fără judecată. Tăcerea lui constituie provocarea morală supremă. El tace atunci când este insultat, tace când se face rău, tace când se păcătuiește public. Această tăcere nu presupune indiferență, ci mai degrabă o profundă și pasivă sacrificare. Prin tăcerea sa răsună tema teologiei apofatice: Dumnezeu tace, deoarece oamenii sunt chemați să facă primul pas spre propria lor curățire. Tăcerea lui este principala provocare morală.

Hristosul de tablă nu interpretează, nu justifică și nu mustră – tocmai în această tăcere se dezvăluie legătura sa esențială cu veșnicia. El deține o forță interioară, după cum notează autorul: „El vede totul, aude totul și chiar suferă totul”. Iar această răbdare – nu una sentimentală, ci tacit jertfelnică – se înfățișează ca forma supremă a prezenței divine într-o epocă de epuizare spirituală. Tăcerea lui „ruginită” pune conștiința umană la încercare nu prin răzbunare, ci printr-o barieră invizibilă, unde trecutul și viitorul fiecărui suflet se întâlnesc. Tocmai în acest punct extrem – între cioburile sacralului și umbrele conștiinței umane – izbucnește o altă voce. Căci, dacă Hristosul de tablă tace, cineva trebuie să rostească ceea ce s-a pierdut în tăcere. Astfel apare vocea altui personaj, veteranul mutilat, Bogdan Blidaru (Șchiopul), un proroc popular, care strigă adevăruri fără a conta pe ascultători. Rebeliunea sa verbală – o rugăciune coruptă – este singurul răspuns din mijlocul tăcerii. Hristos nu-l pedepsește, ci, dimpotrivă, empatizează cu el, deoarece îi vede suferința și adevărul. Bogdan Blidaru este unul dintre puținii care nu și-au pierdut capacitatea de a se adresa Mântuitorului, chiar și sub forma unei ironii discrete. Într-un anumit sens, el propagă principiile lui Iov cel drept: nu tace, nu se ascunde și nu e ipocrit în fața lui Dumnezeu.

Este pe deplin justificat să-l interpretăm pe Șchiopul ca pe un nebun pentru Hristos. În primul rând, el apare ca purtător al adevărului pe care ceilalți nu pot sau nu vor să-l audă. Strigătul său, ca o ciornă a sufletului, reprezintă un protest moral profund – o trăsătură tipică a nebunilor pentru Hristos. În al doilea rând, Șchiopul este singurul care se adresează lui Hristos, într-o comunitate în care ceilalți săteni sunt indiferenți. Doar el îndrăznește, chiar într-o formă ușor glumeată, să invoce sacralul. De fapt, gestul tipic al nebunilor pentru Hristos este de a denunța indiferența colectivă și degradarea morală a comunității prin protest exterior. În al treilea rând, vorbirea sa, cu ironii, paradoxuri, glume și strigăte, nu denotă pierderea sensului, ci o revărsare a adevărului. În discursul său, deformarea lexicală devine un mijloc de teologie indirectă. În al patrulea rând, asemenea sfinților nebuni pentru Hristos din tradiția istorică, el este marginalizat social, dar în fața lui Dumnezeu rămâne, posibil, singurul care rostește adevărul. Prin aceasta devine un proroc antitetice – fără

audiență, fără recunoaștere, dar cu dreptul sacru de a vorbi. În al cincilea rând, într-un roman în care Dumnezeu tace și credința oamenilor se stinge, nebunul pentru Hritos nu este figură comică. El reprezintă verticala morală care încă este capabilă să se ridice, chiar dacă este schilodită. Monologurile sale, pline de emoție, reprezintă o rugăciune coruptă, un apel profetic către cei care au pierdut auzul și inima. El nu tace pentru că nu știe să se roage, ci pentru că blestemul său este o credință rebelă, răătăcită și neîmplinită. Asemeni nebunilor pentru Hritos din orașele vechi, Șchiopul aduce adevărul prin absurd, proclamă Evanghelia prin glumă și prin insulte scoate în evidență nesimțirea celor din jur. Sufletul său încă păstrează sensibilitatea prezenței divine. Aceasta, însă, nu este sfințenie în sens canonic, ci un foc interior care nu se stinge. Bogdan Blidaru este singurul care încă se îndreaptă către Hritos – chiar și în forma de reproș spontan. În acest sens, funcția sa profetică nu este mai puțin importantă decât tăcerea Hritosului de tablă: unul reprezintă – răbdare tăcută; celălalt – vocea conștiinței. Astfel, șchiopul capătă trăsăturile unui sfânt nebun pentru Hritos: nerecunoscut, privat de atenția și căldura oamenilor, dar plin de adevăr.

Desfrânata satului, Marița, întruchipează la rândul-i încercarea trupească, singurătatea socială și drama ontologică profundă a femeii care încearcă să-și păstreze demnitatea într-o lume ce percepe trupul ca obiect, și nu ca templu. Drumul ei nu urmează o linie a căderii morale, ci un traseu de purificare dureroasă: trăiește în dispreț, dar nu în uitarea lui Dumnezeu. În sufletul ei încă mocnește dorința de curățenie, distorsionată, dar nepieritoare, care izbucnește neașteptat la vederea lui Chiril Solomonar – singura figură ce o vede nu ca pe o carne, ci ca pe o lumină interioară. Trupul Mariței devine o arenă a luptei dintre profanare și așteptarea disperată a îndurării. Ea nu este doar „aleasă”, ci devine imaginea celei care, trecând prin întuneric, este capabilă să zărească o rază de lumină. Anume ei, femeii care a pierdut suportul vieții și dreptul la o memorie curată despre sine, i s-a oferit cel mai înalt dar: clipa revelației în care se deschide relația cu transcendentul.

Deosebit de evidentă pare dezvoltarea motivului biblic al fratricidului, căpătând o semnificație simbolică și spiritual-existențială. Titlul celei de-a patra povestiri direcționează în mod direct cititorul către antinomia Cain–Abel, reliefând nu doar conflictul dintre fiii lui Ieremia Dragoban, Ioasaf și Afanasiu, ci și contextul moral-religios profund al acestei confruntări. Imaginea fratricidului este prezentată ca o pierdere a temeliei sacre a vieții, ca rezultat al degradării spirituale care a cuprins comunitatea. Crima lui Cain are loc sub privirea Hritosului de tablă, simbolic răstignit pe fundalul indiferenței lumii. Iar această prezență tăcută a sacrului – privirea discretă a Mântuitorului ruginit – pare să determine conjugarea fratricidului, conducând comunitatea către un moment de cutremur spiritual. Moartea lui Afanasiu–Abel devine un cataclism moral, zdruncinând conștiința generală amorțită și determinând un proces de conștientizare a complicității personale la destrămarea ordinii morale.

Este evident că, în structura romanului, sângele victimei nevinovate apare ca un apel eshatologic la reînnoire – un sânge care, asemenea celui biblic, „strigă către Cer”. Acest moment operează ca o trezire temporară a comunității, dezvăluindu-i abisul păcatului lui Cain în însăși inima sa. Crima lui Ioasaf, asemenea crimei lui Cain, devine o metaforă a distrugerii iubirii fraterne, care, în logica parabolică a romanului, stabilește hotarul dintre viața spirituală și moartea spirituală.

Ieremia Dragoban, cunoscut în sat drept hoț de găini, pare la început un marginal, o figură ridicolă, inutilă, vinovată doar de lucruri mărunte. Totuși, tocmai

în el Mihai Traista încorporează un paradoxal adevăr: sărăcia și ridicolul pot deveni adăpostul ultimei speranțe. Dragoban este cel care nu știe să se roage, dar se teme de Dumnezeu. El fură o găină, dar se întoarce către Hristosul de tablă și tremură. Acest gest nu este atât o crimă, cât o rămășiță de conștiință. Este un luptător tăcut împotriva lui Dumnezeu – care, însă, nu a încetat niciodată să se teamă de judecată.

Frica lui față de Hristosul de tablă nu este una sarcastică, ci profund autentică. Ea dezvăluie întrebarea centrală a romanului: poate exista mântuire într-o lume în care credința a dispărut, dar a rămas rușinea? Dragoban nu este ipocrit și nici credincios în sens tradițional. El este purtătorul subconștient al memoriei religioase, „ultimul”, pe care-l pomeneste în pildă: nu cel care se roagă cu voce tare, ci acel care fuge, tremurând în fața privirii divine. El întruchipează adevărul apocaliptic: chiar și hoțul care trepidează devine martor al prezenței lui Dumnezeu.

Prin figura lui Dragoban, autorul formulează ideea etico-teologică centrală a romanului: într-o lume în care Biserica inimii a murit, mărturia credinței nu se transmite prin cuvânt, ci prin freamăt sufletesc. În acest sens, Dragoban este „fratele mic al lui Hristos” din Evanghelia după Matei: nu învățător, ci cel mai mic. Și tocmai el este menit să devină susținerea invizibilă a prezenței sacre. Figura sa completează chipul Hristosului de tablă: un chip pe care nu-l iubesc, nu se roagă la el, dar totuși se tem de el. De aceea, Dragoban nu este un marginal, ci un martor apocrif al credinței, care își trăiește ultimele clipe pe pământ.

Imaginea lui Ieremia Dragoban, hoțul de găini, capătă în finalul romanului o semnificație profetic-evangelică profundă, trimițând la figura tâlharului pocăit care a murit lângă Hristos. Amândoi se află în afara sistemului religios oficial, la marginea luminii, fără dreptul de a vorbi în numele credinței. Dar anume frica lor, rușinea și privirea îndreptată către Mântuitor devin momente ale adevărului. Dragoban nu rostește cuvinte de pocăință, însă se teme de ochii Hristosului de tablă. Și această tăcere este răspunsul său la tăcerea Domnului. În gestul său se află tot ce a mai rămas din religie: rușinea care se transformă în rugăciune.

Finalul romanului este un fel de înviere tăcută. Hristos pare că renaște în memorie, în freamătul interior al cuiva, în licărirea rușinii. Nu este o minune, ci doar o aluzie. Iar această aluzie este singurul lucru care i-a mai rămas unei persoane aflate la limita dintre viață și uitare. Hristos învie nu în trup, ci în emoția sufletului: așa apare El într-o lume care încă nu este pregătită pentru Adevărata Înviere. Sfârșitul romanului transmite o mărturie discretă, dar puternică, aceea că „Dumnezeu tăcut” nu este absent, ci doar așteaptă: va reuși omul să se audă pe sine suficient de profund pentru a-L auzi pe El?

În context universal, romanul *Hristosul de tablă* are multe ecouri cu opere literare în care Dumnezeu rămâne în tăcere: *Puterea și gloria* de Graham Greene, *Despre eroi și morminte* de Ernesto Sabato, *Lumina din august* de William Faulkner și *Tăcerea* de Shūsaku Endō. Operele amintite zugrăvesc omul într-o lume, în care Dumnezeu este prezent ca o urmă subtilă, ca rugina de pe fruntea de tablă a Mântuitorului abandonat.

În romanul lui Mihai Traista *Historul de tablă* există o corespondență cu operele lui Nikos Kazantzakis atât la nivel tematic, cât și la nivelul viziunii despre lume. În romanele *Ultima ispita a lui Hristos* și *Hristos este răstignit din nou*, Kazantzakis pune la îndoială automatismul credinței, forța ritualurilor și valoarea „tradițională” a lui Dumnezeu. În ambele cazuri, Hristos este smuls din sanctuar: Kazantzakis îl plasează pe linia fină dintre datorie spirituală și pasiune trupească, iar Traista îl înfățișează între tablă, rugină și indiferența uliței de sat.

În scrierile lui Nikos Kazantzakis, întâlnirea personajelor cu Hristos nu este una a idolatrizării, ci una a suferinței, El devine o provocare pentru conștiința lor, pentru iubirea lor, pentru corporalitatea lor. O dinamică similară regăsim și în romanul lui Mihai Traista, unde Hristosul de tablă reprezintă o provocare pentru Marița, pentru Șchiopul și pentru fratele geamăn care și-a pierdut mințile. Toți stau în fața unui Hristos ruginit, asemenea eroilor lui Kazantzakis în fața Răstignirii – singuratici, dar nu abandonați.

Tradiția „celeia de-a doua Răstigniri” – motivul unei jertfe repetate într-o lume care nu a acceptat-o pe prima – răsună în ambele opere. Hristosul lui Mihai Traista, chiar dacă este din tablă, de asemenea este „răstignit din nou” – prin indiferență, uitare, batjocură. Însă tocmai această „a doua răstignire” creează posibilitatea unei noi speranțe.

Romanul lui Mihai Traista *Hristosul de tablă* este o lucrare profund spirituală despre omul „fără cer”. Este o operă percepută ca un mare avertisment și o speranță profundă. Căci, dacă există cel care încă Îi vorbește, chiar și în furie, atunci rămâne o urmă de nădejde că El ar putea răspunde. În egală măsură, romanul se constituie ca un apel către cititorul contemporan de a nu-L lăsa pe Hristos pe marginea drumului, de a nu disprețui imaginea și simbolul Lui chiar și atunci când este redus la o formă „de tablă”. Deși Domnul nu vorbește, tăcerea Lui nu înseamnă moarte. Aceasta este o încercare adresată memoriei noastre, credinței, speranței și iubirii.

NOTE

1. Antoficiuk V., *Bibliini obrazy i motyvy v romani Myhaila Traisty „Bliashanyi Hrystos”*, „Zakarpatski filolohichni studii”, Nr. 26, T. 1, pp. 236-242; Antoficiuk V., *Z tryvohoiu pro liudynu. Traista M. Styjerety*, București: RCR Editorial, 2020.
2. Traista M., *Styjerety*, București: RCR Editorial, 2020, 292 p.

SUMMARY

The study analyzes Mihailă Traista's novel *The Tin Christ* in terms of its deep connection with general cultural tradition, emphasizing sacred symbolism, theological depth, and moral reflection. The work is interpreted as a tragic parable of a rural community that has lost its voice of faith, yet retains its echo in the soul. The figure of the Tin Christ becomes a symbol of forgotten sacredness, of divine presence reduced to a rusted silence - provocative, yet still alive. Through the analysis of key characters – the crippled war veteran, the fallen woman Marica, the fratricidal Ioasaf, and the chicken thief Ieremia Dragoban – the author highlights the community's moral complexity and its defining spiritual crisis. The biblical theme of Cain and Abel is reinterpreted in a modern context, revealing the failure of fraternal solidarity and the consequences of losing sacred reference points. The novel is compared to the works of authors such as Graham Greene, Nikos Kazantzakis, and Shūsaku Endō, with whom it shares the theme of divine silence and the search for meaning in a secularized world. God's silence in the novel is not a sign of absence, but a profound form of presence that tests humanity's memory, faith, and hope.

CONTRIBUȚIILE LUI GRIGORE BOSTAN LA CERCETAREA COMPĂRATISTĂ A FOLCLORULUI BUCOVINEAN

Cristinia PALADIAN
Cernăuți

Profesorul Grigore Bostan a ocupat o poziție cu totul deosebită în complexele procese literare și culturale din a doua jumătate a secolului al XX-lea. A fost o personalitate eminentă a culturii românești din nordul Bucovinei, remarcându-se în special ca folclorist, scriitor, etnolog și promotor al identității românești în Ucraina. Personalitatea sa se conturează printr-o combinație de rigoare științifică, sensibilitate artistică și un profund angajament față de valorile și tradițiile neamului său.

Scrierile lui G. Bostan sunt un important tezaur informativ despre caracterul și deprinderile românilor din nordul Bucovinei. Tratatând cu aceeași pricepere filologia și istoria, savantul a explorat ideea continuității etnice a românității răsăritene la nord-est de Carpați. În concepția sa, „unul dintre suporturile cele mai importante ale spiritualității românești din spațiul carpato-nistean (act. reg. Cernăuți) a fost și rămâne încă, la începutul mileniului III, ceea ce Alecu Russo numea «întâia fază a civilizației unui neam ce se trezește la lumina vieții, un „paladium” (scut) al limbii naționale». Marile colecții etnofolclorice din sec. XIX-XX ale lui S. Fl. Marian, Ion al lui Gh. Sbiera, E. Niculiță-Voronca, Mathias Friedwagner, „Folclor din Țara Fagilor” (1993), materialul de arhivă (inclusiv al Catedrei de Filologie Română și Clasică de la Universitatea din Cernăuți) ș. a., reconstituie un sistem amplu și deosebit de consistent de fenomene tradiționale (în unele compartimente ale sale mai bogat chiar decât în alte zone românofone) ce țin de temeiurile culturii noastre populare. Acest repertoriu ne stă drept mărturie elocventă a persistenței multisecolare a elementelor definitorii ale spiritualității românești în spațiul carpato-nistean”¹.

Grigore Bostan a desfășurat o vastă activitate științifică, studiind folclorul românesc din „ținuturile-macă ale Țării de Sus” (Cernăuți – Herța – Hotin). Considerat „un admirator și, totodată, un continuator al lui Simeon Florea Marian”², folcloristul și-a desfășurat activitatea științifică în două direcții: cea de culegător și valorificator al folclorului și cea de cercetător.

Fiind conștient că mediile rurale cu populație autohtonă compactă sunt adevărate centre de cultură națională, Grigore Bostan a organizat, între 1960–2000, culegerea sistematică a folclorului din nordul Bucovinei, nordul Moldovei, ținutul Herța, regiunile Transcarpatică și Odesa, cu scopul de a evidenția autenticitatea și viabilitatea repertoriului folcloric românesc în zonele de contact cu alte popoare. Folcloristul a elaborat o metodologie modernă a investigațiilor complexe în zonele polietnice și a fondat Arhiva de Folclor a Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți, care însumează peste 25.000 de înregistrări, din care doar o mică parte au fost publicate în diverse periodice și antologii. Repertoriul folcloric al Arhivei de Folclor cuprinde texte, subiecte, motive, formule poetice de largă circulație; totodată, în Arhivă au fost atestate diferite variante și versiuni ce ne stau drept mărturie a unui deosebit spirit creator al românilor bucovineni. Din această arhivă a fost publicată în 1972 o schiță a obiceiurilor tradiționale *Datini populare*, însoțite cu texte folclorice

autentice, alcătuitori fiind G. Bostan, M. Lutic, A. Iachivciuc. Tot din arhivă au fost extrase texte pentru elaborarea unor lucrări de proporții care au prezentat patrimoniul popular din zona etnofolclorică de la nord-est de Carpați. De exemplu, volumul *Eposul eroic* (alc. V. Gațac, 1983) cuprinde variante inedite ale subiectului „voinicul eliberat” și „voinicul în fața puterii” (variante ale baladei *Corbea*). Iar volumul *Teatrul popular* (alc. G. Spătaru și I. Filip, 1981) inserează unele piese folclorice specifice pentru zona nord-bucovineană (*Ceata lui Bujor*, *Ceata lui Jianu*, *Ursul* ș.a.)³.

Din Arhiva de Folclor au fost extrase opere folclorice pentru culegerea *Folclor din Țara Fagilor* – „cea mai importantă lucrare circumscrisă la repertoriul folcloric din zona nord-bucovineană”. În studiul introductiv *O zonă cu străvechi tradiții populare*, G. Bostan oferă o analiză critică a direcțiilor și rezultatelor cercetării folclorului bucovinean, demonstrând contribuția lui I. G. Sbiera, S. F. Marian, E. N. Voronca ș.a. la păstrarea și popularizarea creațiilor folclorice din această zonă. Volumul este prima și cea mai amplă antologie a creației poetice orale din nordul Bucovinei după 1940, cuprinzând întreaga gamă de genuri și specii folclorice, înregistrate în perioada de după 1944.

Terenul de investigare al profesorului G. Bostan a fost cercetarea comparată a folclorului românesc din zonele limitrofe, identificarea aspectelor originale, influențelor străine și interferențelor tematice în contextul creațiilor populare. În lucrarea *Tipologhiceskoe sootnoşenie i vzaimosveazi moldavskogo, ruskogo i ucraunskogo folkloră*⁴ (1985), studiu comparat în domeniul relațiilor etnofolclorice româno(„moldo”)-ruso-ucrainene, după cum ne spune însuși autorul, a trecut treptat de la o tentativă simplistă și metodologic rigidă, concentrată exclusiv pe evidențierea influențelor est-slave, considerate definitorii pentru cultura populară din nord-estul Carpaților, către o înțelegere mai echilibrată, care recunoaște reciprocitățile etnoculturale rezultate din procesele bilaterale desfășurate în această zonă de-a lungul mai multor secole. În acest context, autorul a urmărit delimitarea sistemelor de trăsături etnopoetice românești din Bucovina, precum și din alte regiuni, evidențiind aceste particularități pe fundalul paralelismelor de natură tipologică – universale, interzonale și locale.

Cercetările comparatiste și studierea problemei corelației tipologice au demonstrat caracterul unilateral și exclusivist al metodologiei aplicate în știința sovietică. Or, „în stadiul actual de dezvoltare a științei, nimic nu poate susține superioritatea sau inferioritatea intelectuală a unei rase în raport cu alta, decât doar pentru a reda în mod mascat consistența noțiunii de rasă”⁵. Fiind convins de elaborarea unor metode noi de investigare și apelând la studiile reputaților comparatiști A. Veselovski, A. Potebnea, B. P. Hașdeu, V. Gațac ș.a., Grigore Bostan, în activitatea sa ulterioară, recurge la cercetare diferențiată pe zone etnofolclorice, având în vedere procesele geopolitice și demografice, dar și contactele interetnice. Această activitate s-a materializat în lucrarea *Poezia populară românească în spațiul carpato-nistrean* (1998), cea mai substanțială contribuție a lui Grigorie Bostan în domeniul cercetării comparatiste a folclorului românesc din nord-estul Carpaților.

În baza unor ample cercetări a sistemelor de datini, motivelor și formulelor poetice ale folclorului cu funcție ritualică, a liricii populare și a baladei românești, în raport cu motivele asemănătoare din folclorul popoarelor mai mult sau mai puțin învecinate, care țin de anticul areal traco-geto-dacic, folcloristul și-a propus să scoată în evidență „fondul ancestral persistent peste veacuri al tradițiilor etnofolclorice

românești”. Studierii comparative au fost expuse formule poetice cu funcții magice, modele de poezie a obiceiurilor calendaristice și de familie, motive constante ale poeziei lirice. Comparăția s-a efectuat între noțiuni-simboluri ale folclorului românesc și simbolica similară din folclorul ucrainean, rus, bulgar, sârb, albanez, italian etc. Fiind conștient de faptul că în „societățile umane coexistă forțe care lucrează în direcții opuse, unele tinzând spre menținerea și chiar spre accentuarea caracterelor particulare, celelalte acționând în sensul convergenței și afinității”⁶, folcloristul și-a propus, pe fundalul de convergență culturală, să releve:

- unele ansambluri (serii) de caracteristici distinctive (ale identității artistice) a poeziei populare românești din spațiul carpato-nistean;
- viabilitatea, persistența, precum și punerea în iradiere a tradițiilor folclorice românești asupra altor repertorii naționale (în aspect zonal și local);
- ponderea elementelor alogene, a eventualelor influențe slave și ucrainene în sistemul de datini și poezie populară românească din spațiul cercetat⁷.

Având drept scop de a scoate în evidență aspectele care diferențiază creațiile folclorice românești de creațiile poetice asemănătoare, cercetătorul a examinat tipurile și constantele poetice ale fiecărei specii folclorice, folosind metode și procedee moderne precum „confruntarea prin suprapunere” a grupajului de formule poetice ale mai multor repertorii naționale. Această metodă i-a permis să delimiteze fondul național al creațiilor folclorice românești, evidențiind aspecte originale atât la nivelul motivelor și procedeele artistice, cât și la nivelul semantico-simbolic al noțiunilor-cheie. Folcloristul identifică specii folclorice românești, necunoscute ori puțin frecvente la alte popoare, precum colindul cerbului ori „voinicul și leul”. Studiarea comparată a cântecului liric scoate în evidență formulele poetice incomparabile cu folclorul altor popoare, între care se disting următoarele constante: în sistemul de simboluri astrale „Nu-i nici una dintre stele / Ca ochii mândruții mele”; în sistemul de simboluri florale „mai frumoasă ca bujorul”; în sistemul de simboluri ornitologice „Sprâncenele tale / Pene-s de privighetoare”; în sistemul de simboluri acvatice „Așa-i mândra mea la ochi / Ca roua de busuioc”⁸.

Potrivit lui G. Bostan, elementele cu valoare strict locală se regăsesc într-o proporție foarte redusă. Totodată cercetătorul subliniază că unele formule inedite în alte regiuni românești sunt, de fapt, rezultatul interferențelor tematice specifice zonelor de contact cu alte popoare. De exemplu: o colindă a Malăncii frecventă în raionul Storojineț, cântecul nupțial despre cununa de brebenoc – versuri din cântecul *Curge apă tulburată* au fost reluate din repertoriul folcloric al ucrainenilor⁹. Folcloristul afirmă că în zonele limitrofe împrumuturile au fost reciproce: elemente simbolice ale *Plugușorului*, orații de nuntă (conăcăria, iertăciunea), drama populară *Ceata lui Bujor*, baladele *Meșterul Manole* și *Miorița* fiind atestate în repertoriul folcloric al poporului ucrainean.

Cercetătorul evidențiază coincidențele tipologice, explică totodată caracterul interferențelor tematice, însă combate cu argumente științifice exagerata cotă de împrumuturi slave în folclorul românesc – teză vehiculată cu multă insistență în anii de ideologie totalitară –, afirmând că folclorul bucovinean a rezistat proceselor de influențe și asimilare slavă. Or, influențele au cuprins doar laturile periferice ale folclorului obiceiurilor populare, cum de exemplu în colinda românească, în care există unele conexiuni româno-slave, dar ele „n-au atins straturile esențiale ale sistemului etno-folcloric românesc, ele (influențele) menținându-se mai mult la periferie – ca elemente suprapuse”¹⁰.

Folcloristul demonstrează că pe parcurs de veacuri folclorul românesc din Bucovina „și-a manifestat în mod creator capacitatea de a substitui elementele venite din afară cu producții artistice proprii de o profundă originalitate...”, subliniind că „avalanșele de influențe străine, metamorfozele demografice din sec. XVIII, XIX, XX n-au putut destrăma și deforma străvechiul și vigurosul ansamblu artistic al creației noastre populare ce se integrează plenar în contextul tradițiilor românești de pretutindeni...”¹¹.

Contribuția lui Grigore Bostan la cercetarea comparativă a folclorului bucovinean este relevantă de reputații folcloriști Iordan Datcu, Nicolae Constantinescu, Otilia Hedeșan, care afirmă că tot ce se cunoaște în România despre creația populară a românilor din nordul Bucovinei din perioada postbelică a venit prin profesorul și folcloristul Gr. Bostan. Etnologul Iordan Datcu afirmă: „Cu o bună cunoaștere a domeniului și cu calmul omului de știință, autorul dovedește identitatea și persistența tradițiilor etno-folclorice românești în spațiul amintit. Mai mult decât atât, respingând discursul oficial univoc – care vorbea doar despre influența culturii slave asupra celei românești – Grigore Bostan, profund convins de necesitatea autocunoașterii reale a tradițiilor culturale românești, de nevoia apelului la surse specifice de mare autoritate, tratează și despre puterea de iradiere a tradițiilor românești către alte etnii.”¹²

Grigore Bostan a reușit să constituie un valoros fond de documente etnofolclorice prin activitatea sa de cercetare, care a inclus identificarea, arhivarea și publicarea materialelor folclorice provenite din cele mai multe așezări românești din Ucraina. Analizele sale au dus la conturarea unor perspective esențiale asupra dinamicii folclorului în contexte de interacțiune culturală intensă și îndelungată, influențată de factori ideologici și politici ce au generat schimbări rapide, dar și consecințe pe termen lung în structurile culturale locale. Combinând metodele etnografice clasice cu o sensibilitate proprie față de contextul social, Grigore Bostan a dovedit o cunoaștere temeinică și profundă a realităților culturale din zona cercetată. În viziunea sa, întregul patrimoniu al creației populare românești din spațiul carpato-nistrean n-a putut fi „descălecat” și el tocmai pe la 1359 (teză vehiculată de istorici sovietici), dimpotrivă, acest patrimoniu a existat cu mult înainte, conturându-se și evoluând organic pe un teren propriu, în adâncurile istorice ale acestui spațiu.

NOTE

1. Bostan G., Bostan L., *Patrimoniu cultural-literar românesc (actuala regiune Cernăuți)*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2011, p. 9.
2. Iacobescu M., *30 de zile în „Siberia” : căutând arhivele Bucovinei*, Iași: Junimea, 2003, p. 366.
3. Bostan G., *Poezia populară românească în spațiul carpato-nistrean*, Iași: Cantes, 1998, p. 28–29.
4. Bostan G., *Tipologhiceskoie sootnoșenie i vzaimosveazi moldavskogo, rusko-go i ucrainskogo folkloră*, Chișinău: Știința, 1985.
5. Levi-Strauss C., *Rasă și istorie*, Iași: Fides, 2001, p. 7.
6. *Ibidem*, p. 14.
7. Bostan G., *Poezia populară...*, p. 36.
8. *Ibidem*, p. 165.
9. *Ibidem*, p. 221.
10. *Ibidem*, p. 77.

11. Bostan G., Bostan L., *Patrimoniu cultural-literar românesc...*, p. 9.
12. Datcu I., *Grigore C. Bostan*, „Steaua”, 1999, an. I, nr. 3-4, p. 42.

SUMMARY

Romanian culture in the northern Bukovina is founded on the work and contributions of distinguished scholars, among whom Professor Grigore Bostan stands out. He played a vital role in the Romanian cultural life of the Cernăuți region during the second half of the 20th century. A true “confessional scholar,” G. Bostan devoted himself with passion to the national awakening movement of the Romanians in the region, guiding a generation engaged in reaffirming ancestral traditions and history. The core idea behind all his activities was to define and support – through scientific arguments – the ethnic continuity of Eastern Romanians in the north-eastern Carpathians. This aim led him to explore Romanian folklore in comparison with the folklore of the peoples from the ancient Thracian, Getae and Dacian area. He demonstrated that, over the centuries, Romanian folklore in Bukovina – although exposed to processes and transformations brought about by intense cultural contact – has preserved its identity.

RECEPTAREA CINEMATOGRAFICĂ A OPEREI OLHĂI KOBLYANSKA

Natalia NIKORIAK*
Cernăuți

Opera Olhăi Koblyanska (1863–1942), „măreța floare spirituală a Bucovinei” (Oles Honciar), ocupă un loc special în istoria literară ucraineană, scriitoarea fiind unul dintre acei autori, care au prezentat o nouă viziune asupra vieții și lumii interioare a personalității: „Numele scriitoarei a devenit un semn al timpului nou, atestând extinderea literaturii naționale în context european, în sensul stăpânirii esteticii moderniste, în special a câmpului său stilistic neo-romantic-simbolist”¹.

În discursul literar, atât personalitatea, cât și opera Olhăi Koblyanska, nu au dispărut din domeniul de interes științific până în prezent. Acest lucru este evidențiat atât de bibliografia actuală bogată, cât și de cercetările contemporane, a căror listă este actualizată anual, în special în contextul datelor aniversare². Scopul cercetării noastre este de a îmbogăți discursul literar prin abordarea unei probleme actuale de poetică intermedială – receptarea cinematografică a biografiei și operei Olhăi Koblyanska –, contribuind astfel la constituirea unei imagini de ansamblu a creației sale literare.

Cinematograful în viața și opera Olhăi Koblyanska

Cercetătorii au subliniat în repetate rânduri faptul că Olha Koblyanska a admirat cea de-a zecea muză, era literalmente „îndrăgostită de cinema” și a participat adesea la proiecții de film, de regulă, în compania familiei sau a prietenilor săi³. Ea a descoperit lumea cinematografului atunci când s-a stabilit la Cernăuți. Alb-negrul mut a fascinat-o pe scriitoare, așa încât mergea la unele proiecții de două sau chiar trei ori: „Ea chiar și-a dezvoltat propria abordare în vizionarea filmului. Prima dată îl viziona pentru a cunoaște intriga, a doua oară – pentru a urmări prestația actorilor, iar în timpul celei de-a treia vizite urmărea doar un actor care i-a plăcut în mod deosebit”⁴. Deși scriitoarea a fost „o contemporană a apariției cinematografului sonore”, ea prefera filmele „mute”, argumentând că în acestea „percepe mai bine starea interioară a personajelor”, deoarece conversațiile „întunecă manifestarea experiențelor emoționale profunde”⁵.

Scriitoarea era interesată nu doar de intriga filmelor, ci și de actorie, muzică și interpretare⁶. Această atenție sporită acordată modului de interpretare poate fi explicată prin dorința din tinerețe de a deveni actriță de teatru⁷. Mai târziu, și-a conturat propriii idoli cinematografici – actrița suedezo-americană a filmului mut Greta Garbo și daneza Asta Nielsen, al cărei portret se păstrează și astăzi în biroul ei. Aceasta din urmă a fascinat-o atât de mult cu interpretarea ei („Koblyanska era

***Nataliia Nikoriak**, conf. univ., dr. la Catedra de Literatură Universală și Teorie Literară a Universității Naționale „Yurii Fedkovici” din Cernăuți, autoarea monografiei *Autenticitatea scenariului ca text literar contemporan* (2011). Domenii de specializare: teorie literară, literatură și cinematografie, teoria filmului, studii de gen, studii intermediale.

aproape de interpretarea ei și o înțelegea «instinctual»⁹⁸, încât a scris chiar povestirea „*Potrivit situațiilor* sub impresia actriței. În autobiografia sa *Despre mine însămi*, autoarea a scris: *Potrivit situațiilor* a fost inspirat de interpretarea unei mari actrițe dramatice, Asta Nielsen, care acum joacă doar în filme, atâta timp cât este în viață. Povestirea trebuia să îi fie dedicată și ei. [...] sunt atât de multe momente frumoase, fără cuvinte, trăite în această operă! În povestire, am pus ultimii crini ai sufletului și sentimentelor mele tinere. Personajul eroinei este un pic frenetic și, cum spun nemții, bizar – l-am conturat în măsura în care ar fi trebuit să se dezvolte. Am scris această povestire cu un sentiment atât de puternic, încât, atunci când am terminat-o, am plâns toată seara⁹⁹.

Cu toate acestea, nu doar substratul ideologic și tematic intră într-un dialog intermedial cu cinematografia. Cercetătorii subliniază faptul că cinematografia a influențat poetica stilului în ansamblu. Acest lucru se datorează faptului că elementele cinematografice se observă la nivel de compoziție, în portretizarea personajelor și în aspectul lingvistic și stilistic al operei sale. Majoritatea operelor lui O. Kobylanska „sunt marcate de o cinematografie care se realizează la diferite niveluri picturale și expresive”¹⁰. Poetica cinematografică „este înscrisă organic în cadrul capacităților «tehnice» și al potențialului artistic și stilistic al prozei sale și se manifestă deja în primele sale încercări nuvelistice (nuvela *Viziunea* a fost scrisă de autoare la vârsta de 22 de ani, în 1885, cu 10 ani înainte de apariția cinematografiei)”¹¹. Și celelalte texte ale ei prezintă diferite variante de „implicare și utilizare inconștientă a mijloacelor și tehnicilor cinematografice”¹².

Cinematografia, în calitate de cod intermedial, se implementează treptat în țesătura intrigii operelor. De exemplu, în ultimul roman al scriitoarei, „lăsat uitării” și „interzis oficial”, *Apostolul gloatei* (1915–1936), personajele romanului, tânărul, Yulian Țezarevici, și Eva Zaharii, merg la cinematograf pentru a viziona filmul *Păcatele strămoșilor*, un «film bun» dar emoționant, o poveste tragică de dragoste, căderea și moartea unei fete trădate, interpretată de Asta Nielsen¹³. Astfel de coduri cinematografice (precum și cele picturale și muzicale), țesute în structura operelor literare, ne permit să „dezvăluim profunzimile semantice ale textului, să găsim nuanțe ascunse ale sensului în discursurile intra-artistice” și servesc drept „modalitate suplimentară de creare a sensului”¹⁴.

De asemenea, se știe că, în anii 1920, O. Kobylanska a depus mult efort pentru ca povestirea sa *Duminica dimineața ea a cules ierburi* să fie transformată într-un film la studioul cinematografic UFA din Berlin. Pentru realizarea acestui gând, scriitoarea a tradus textul în limba germană, a corespondat activ cu mulți dintre contemporanii săi și a adunat o colecție de fotografii care ar fi fost utile pentru selectarea actorilor potriviți. Cu toate acestea, regizorii nu au fost tentați de propunerea autoarei ucrainene¹⁵.

O actualizare cinematografică a unei biografii

Opera Olhăi Kobylanska, precum și personalitatea sa extraordinară, au fost permanente în centrul atenției cineaștilor. Cu toate acestea, s-au efectuat mai multe adaptări ale textelor sale și nu vom găsi niciun film biografic de lung metraj sau documentar din epoca sovietică dedicat scriitoarei. Deși autoarea a apărut ocazional în lungmetraje despre alți scriitori celebri (de exemplu, filmul lui Mykola Mașcenko *Merg spre tine* (1971) despre Lesya Ukrainka, unde Klara Luciko a jucat rolul Olhăi Kobylanska).

Situația s-a schimbat oarecum doar în anii independenței Ucrainei, dar nu radical. Este cunoscut faptul că muza a zecea devine în mod tradițional mai activă în privința reactualizării personalității unui scriitor în ajunul unei date jubiliare. De exemplu, în 2013, cu ocazia aniversării a 150 de ani de la nașterea remarcabilei scriitoare, în cadrul proiectului „Jocul destinului”, Viatel Studio a prezentat un film documentar în cinci episoade *Valse Brillante. Olha Kobylanska*¹⁶. Inițiativa acestui film și una dintre autoarele scenariului a fost Natalka Sopit, care este consăteanca Olhăi Kobylanska¹⁷. Filmul a fost regizat de Vasyl Viter și produs de Halyna Kryvorciuk. Pentru filmare au fost folosite diverse locații legate direct de celebra scriitoare. În special, producătorul a spus: „Am căutat cronici, filme de lung metraj, fotografii care ar putea fi folosite. Am filmat muzeele scriitoarei din Cernăuți și Dimca”¹⁸. Astfel, spectatorul are ocazia să vadă fragmente filmate în Muzeul Literar-Memorial „Olha Kobylanska” din Cernăuți, în Casa-memorială din satul Dimca și în Muzeul figurilor remarcabile ale culturii ucrainene. Pentru reconstituirea faptelor biografice și artistice, autorii au utilizat în mod activ arhivele Institutului de Literatură „Taras Șevcenko” al Academiei Naționale de Științe din Ucraina și documentele Arhivei Centrale de Stat de Film, Fotografie și Audio „G. S. Pșenicinyi” din Ucraina, dezvăluind astfel fapte biografice cunoscute și mai puțin cunoscute. Artiștii au folosit, de asemenea, fragmente din adaptări de filme existente, ceea ce este tradițional pentru proiectele documentare: *Valsul melancolic* de regizorul Borys Savcenko, *Natura* de Oleh Biyma, *Prințesa* de Serhiy Turianyi.

În conformitate cu conceptul general al proiectului, realizatorii s-au concentrat în primul rând pe viața privată a „Vulturii Bucovinene”¹⁹, desfășurând pas cu pas o narațiune biografică despre primele sentimente romantice și dezamăgirile tinerei autoare, despre anii succesului său literar și speranțele de fericire personală după întâlnirea cu Osyp Makovei, despre colaborarea lor fructuoasă, despre relația dramatică dintre scriitoare și iubitul său și, în cele din urmă, despre ultimii ani ai vieții sale și despre povestirea nescrisă *Valse Brillante*²⁰. În acest fel, urmărind discursul vieții de la naștere până la moarte, realizatorii dezvăluie lumea interioară complexă a scriitoarei care devine fundamentul operei sale.

În anul 2014, Studioul de film documentar a prezentat filmul *A fi un scop în sine. Olha Kobylanska*, care a fost creat cu ajutorul unor critici literari și cercetători autorizați ai operei autoarei – Vira Agheeva și Tamara Gundorova²¹. Ideea principală a filmului este de a prezenta personalitatea scriitoarei bucovinene ca reprezentantă a gândirii europene, ca militantă pentru emancipare și difuzoare a ideilor feministe. Deși Olha Kobylanska însăși a spus că a terminat „doar patru clase normale” ale școlii populare, iar apoi „a fost lăsată în voia sorții”²², cercetătoarele subliniază importanța autoeducației ca factor-cheie în biografia ei, care „i-a dat puterea” de a deveni „cineva mai mult”²³. Astfel, în pofida faptului că nu a primit o educație adecvată, precum frații săi, ea a umplut acest gol pe cont propriu: „am citit tot ce mi-a căzut în mână”²⁴, iar mai târziu, „am fost pasionată de lucrări de sociologie, științe politice și tratate filosofice, m-am căutat în muzică – am cântat la pian, la chitară, la drâmbă, am pictat bine și am jucat în teatru”²⁵. De aceea, scriitoare se distinge prin educație și viziune europeană largă, cunoștea bine literatura universală și arta populară, ceea ce a contribuit la formarea stilului său individual. T. Gundorova a remarcat: „În propria sa operă, ea a dezvoltat principalele modele psiho-ideologice caracteristice modernismului, cum ar fi estetismul, individualismul, mitologismul

și feminismul”²⁶. În timp ce se contura ca o femeie de tip nou, Olha Kobylianska a început să scrie și despre o „femeie nouă” (definiția lui Ivan Franko) care caută autoexprimarea, autoidentificarea și care devine „un scop în sine”.

Merită menționate încă două proiecte dedicate Olhăi Kobylianska: În 2015, în ciclul de autor „Măreția personalității”, a fost publicată o serie intitulată *Olha Kobylianska: cea care a cântat Pământul ca putere a sângelui*²⁷, iar în 2018, în proiectului „Literatura ucraineană în nume”, criticul literar Evhen Stasinevyci a prezentat un număr despre Olha Kobylianska²⁸.

Receptarea cinematografică a operei literare

Discursul despre receptarea cinematografică a operei Olhăi Kobylianska este mult mai fructuos decât proiectele biografice, deoarece prima adaptare cinematografică datează din mijlocul secolului al XX-lea. În 1954, publicul a văzut filmul-spectacol color *Pământul*, realizat de talentatul tandem regizoral format din Oleksii Șvacika (școala lui O. Dovjenko) și Ambrosii Bucima, realizat la Studioul de lungmetraje O. Dovjenko (premiera la Cernăuți a avut loc la 20 septembrie 1954)²⁹. Scenariul a fost scris de Oleksiy Șvacika pe baza romanului social și psihologic cu același nume de Olha Kobylianska, o lucrare pe care Lesya Ukrainka a numit-o „damnă de a intra în tezaurul literaturii mondiale”. Rolurile principale ale filmului au fost jucate de Volodymyr Sokyrko (Ivanika), Natalia Ujviy (Maria), Serhiy Feșcenko (Mihailo), Tetiana Alekseeva (Anna), Pavlo Hrubnyk (Sava) și Valentyna Besspolietova-Kornizo (Rahira). Urmărind textul original, „profund psihologic și în același timp realist”, „în care autorul a abordat problema omului și a muncii, a condamnat recrutarea și a îmbogățit poetica operei prin introducerea unor elemente de gândire romantică, nuvelistică și tragică”³⁰, spectatorul a avut posibilitate de a călători în Bucovina anului 1894, în satul Dimca, la gospodăria unui țăran înstărit, Ivanika, și a soției sale, Maria, de a-i cunoaște pe fiii lor Mihailo și Savva, și de a se adânci în „conflictul biblic” dintre frați, prezentat de autoare într-un mod inedit. În ciuda interpretării oarecum teatrale a unor actori, a unui anumit patetism ideologic și a compoziției stereotipe, filmul își ocupă propriul loc în istoria adaptărilor cinematografice. V. Dyacikov a subliniat: „Filmul s-a dovedit a fi prea canonic, în concordanță cu epoca. Spectatorii de astăzi vor fi interesați de el doar datorită interpretării celebrei Natalia Ujviy și a vedetelor noastre din Cernăuți Volodymyr Sokyrko, Petro Mihnevyci și Valentyna Bezpoltova”³¹.

În 1967, studioul Ukrtelefilm a lansat spectacolul cinematografic *Lupoaica*, o adaptare a piesei lui Oleksandr Ananiev bazată pe „povestirea din viața populară” cu același titlu al Olhăi Kobylianska³². Filmul a fost regizat de I. Poliakov și V. Horodko, filmările au fost realizate de O. Deriajnyi. Filmul s-a bazat pe un spectacol al Teatrului Muzical-Dramatic „Olha Kobylianska” din Cernăuți, unde se juca din 1963. Rolurile principale au fost interpretate de vedetele teatrului: Anna Yanușevyci (Zoia Jmut), Viktor Jyharskyi (Pavlo Jmut), Valentyna Zymnia (Sanda), L. Lisnyi (Yurko), Anatolii Piddubnyi (Yakiv). Criticul de film O. Kalenyk notează: „Dramatismul conflictului, umanitatea profundă a ideilor principale ale operei și interpretarea scenică interesantă și pitorească sunt elementele care i-au atras pe cinești în *Lupoaica*”³³.

Personajul-cheie este o țărană bogată din Bucovina, Zoia Jmut, care este „cel mai de succes personaj din film, precum și din piesă”³⁴. Femeia și-a propus să răscumpere pământul pus în gaj de tatăl ei pentru datorii. Pentru a face acest lucru, ea

îi face pe toți (atât soțul, cât și copiii ei) să muncească din greu, astfel încât să poată duce în secret banii la bancă. Zgârcenia Zoiei depășește orice limită, căci îi pare rău să „coase un pieptar nou” pentru ea și „îi pare rău să le dea copiilor ei mâncare și haine mai bune”³⁵. Ea îi acuză în mod constant: „derbedei”, „nu apreciază lucrurile bune”, „nu au grijă de ele”, „muncește și ai grijă”³⁶. În goana constantă după profit, Zoia își pierde umanitatea, transformându-se într-o „lupoaică” chiar și pentru propria-i familie. Imaginea eternă a unui om lacom și avar apare aici într-o formă feminină, puternică și obsedată de setea de acumulare, Zoia caută să controleze viața familiei sale: nu vrea să-și căsătorească fiica cu un blănar sărac pentru că visează la un „ginere cu un câmp”; nu-i permite fiului ei să se căsătorească cu o fată săracă, dar decentă, nu vrea să-și ia nora și nepotul în propria casă³⁷. Cei mai apropiați oameni încearcă din răspuț să reziste tiraniei proprii lor mame. În cele din urmă, femeia plătește prețul pentru un astfel de comportament inuman: copiii o părăsesc, iar banca îi confiscă toate bunurile pentru datorii. Ultimele momente, când Zoia își dă foc propriei case și se adresează oamenilor într-o stare de alienare, impresionează publicul.

Timp de câteva decenii, opera Olhăi Kobylanska a dispărut din atenția cineaștilor. Următorul film pe care publicul îl va vedea a apărut în 1990, când asociația de filme de televiziune „Promin” din cadrul Studioului de film „Dovjenko” din Kiev a realizat un lungmetraj *Valsul melancolic*, bazat pe povestirile, scrisorile și jurnalele Olhăi Kobylanska³⁸. Filmul a fost regizat de Borys Savcenko și scris de Vasyl Portiak. În film joacă Maryna Polișciuk (Sofia), Svitlana Krut (Hanna), Inna Kapinos (Marta), Oleh Savkin (Huțulul), Heorhiy Morozyuk (unchiul Sofiei), Taisiia Lytvynenko (doamna Branko) și Raisa Nedașkivska (mama Sofiei). Consultantul principal al filmului a fost Volodymyr Vozniuk, directorul Muzeului „Olha Kobylanska” și autorul unui număr impresionant de lucrări despre autoare.

Filmul este rezultatul convergenței a două texte: începutul prezintă o versiune prescurtată a povestirii *Natura* (întâlnirea domnișoarei Hanna cu un huțul în pădure, relația lor intimă), iar apoi este extinsă povestea arabescului muzical *Valsul melancolic*. În acest fel, subiectul unei povestiri curge organic în cealaltă, devenind începutul poveștii fetei Hanna. Elementele artistice în care ne introduce regizoarea se schimbă treptat – de la pitorescul „naturii” la muzicalitatea „valsului”: „O. Kobylanska a creat forme noi de psihologism, împletind organic paleta vizuală și polifonia muzicii în imaginea verbală. Scriitoarea a extins vocabularul discursului artistic, descriind personajele și lumea din jurul lor în culori și sunete”³⁹.

Împărtășindu-și gândurile despre lucrare, regizorul B. Savcenko a remarcat că a fost foarte dificil să filmeze proza Vulturii Montane, deși „ea și-a pus amprenta în arta celei de-a zecea muze”⁴⁰. Ideea principală a filmului este afirmația că „o persoană nu are dreptul să trăiască o viață imaginară, singuratică, iar declarațiile sociale, tot ceea ce este impus prin forță, conduc o persoană la prăbușirea morală, la distrugerea individului”⁴¹.

Urmând opera originală, cronotopul filmului recrează începutul secolului al XX-lea, perioada prerevoluționară. Cele trei protagoniste, Marta, Hanna și Sofia, sunt reprezentante ale intelectualității ucrainene și întruchiparea unui „nou tip de femeie”, care preferă să își dedice viața științei, culturii și artei în loc să repete destinele stereotipe ale majorității femeilor din acea vreme. Spectatorului îi sunt prezentate treptat trei povești remarcabile de viață ale trei artiste care sunt în același timp asemănătoare și foarte diferite.

Trebuie remarcat faptul că regizorii extind și completează uneori textul original prin introducerea unor scene în povestea fiecărei fete. Există episoade ale plimbării Martei cu profesorul, suspiciuni privind afecțiunea acestuia pentru o altă fată, iar finalul poveștii lor este modificat – Marta se căsătorește cu un medic. Povestea Hannei despre relația ei cu huțulul se încheie cu contemplarea nunții lui cu o altă femeie. În general, imaginea Hannei neînfrântă, cu o voință puternică, nestatornică în sentimentele sale, în film este mai profundă din punct de vedere psihologic. Povestea Sofiei este păstrată conform originalului: ea se află în stihia muzicii, în lumea artei, aspiră să devină pianistă, dar viața ei se dovedește tragică. Cu toate acestea, chiar și în povestea ei, unele scene apar ca o versiune receptivă suplimentară a textului original (vizita Sofiei la mama sa, înmormântarea mamei, întâlnirea fetei cu un tehnician), adăugând dinamism în evoluția subiectului. Menționăm că modificările sursei nu fac decât să sublinieze ideea operei, conturând mai clar aspirațiile fetelor de a-și găsi fericirea, dorința lor de a-și realiza visele cele mai intime. Acest lucru este subliniat și de critici: „În ciuda unei anumite fragmentări a filmului și a unor eșecuri evidente în aranjament, acesta ne introduce totuși în misterul speranțelor, suferințelor și pierderilor spirituale ale celor trei personaje principale, în drama profundă a destinelor lor. [...] Fiecare dintre ele încearcă să-și refacă propriul drum în viață, dar nici Marta, nici Hanusia, nici Sofia nu-și ating idealurile suferite și visate”. În consecință, „întregul film este impregnat de stări de disperare și dezamăgire”⁴².

Anii 1990 vor fi destul de fructuoși în ceea ce privește adaptările cinematografice ale operelor Olhăi Kobylanska. Încă din toamna anului 1994, telespectatorii urmăreau cu atenție povestea melodramatică în douăzeci de episoade *Prințesa*, filmată de studioul Ukrtefilm pe baza povestirii cu același titlu al scriitoarei. Telenovela „a fost una dintre primele producții TV de amploare ale televiziunii ucrainene”⁴³. Scenariul pentru serial a fost scris de Vasyl Dovhyi. Regizorul serialului a fost Serhiy Turyanyia, care, împreună cu redactorul UT-2, Valentyna Lebedeva, a reușit să atragă actori talentați pentru serial: Victoria Malektorovyci, Larysa Kadyrova, Natalia Lototska, Oleg Șavarsky, Oleksandr Gebdovsky și Myroslav Makoviiciuk. O componentă importantă a serialului este partitura muzicală, care a fost creată de inginerii de sunet Yevhen Karabanov și Natalia Skliarenko. Astfel, filmul conține compoziții de Schumann, Bartok, Strauss, Brahms, Vyniavskyi, Smetana, Dvorak, Hauser, Kalacevskyi și Skoryk⁴⁴.

Cu toate acestea, drumul *Prințesei* către public nu a fost ușor, deoarece a durat mai mult de douăzeci de ani. Scenaristul V. Dovhyi a vorbit în detaliu despre cum a apărut de fapt ideea de a pune în scenă lucrarea: „Am avut ideea de a pune în scenă *Prințesa* la începutul anilor șaptezeci ai secolului XX. În repertoriul teatrului (Teatrul Muzical-Dramatic „Olha Kobylanska” din Cernăuți – *N.N.*) se jucau deja piesele *Pământul* și *Duminica dimineața ea a cules ierburi*, după operele Olhăi Kobylanska. Acestea au format o imagine socială unilaterală despre scriitoare, care ar fi doar susținătoarea păturilor sociale oprimate. Am citit toate operele lui Kobylanska și i-am redescoperit lumea interioară multilaterală. În povestirea *Prințesa*, ea apare complet diferită de operele pe care ideologia sovietică și critica literară le-au transformat în mod deliberat în «cartea de vizită» a Vulturii Bucovinene. Intriga principală a piesei este formarea și devenirea tinerei scriitoare și dragostea dintre Natalia Verkovicivna, o fată foarte inteligentă, și Vasyl Oriadyn și Ivan Mark. În *Prințesa*, Kobylanska încearcă să întruchipeze ideea de revendicare socială prin

îmbunătățirea lumii spirituale a omului. Mi-am propus să o arăt publicului pe Olha Kobylanska dintr-o nouă perspectivă. [...] Publicul trebuia să o cunoască pe noua Kobylanska ca pe o persoană bună și sinceră sufletește, educată, cu gust estetic și, cel mai important, înzestrată cu un mare talent”⁴⁵.

Cu toate acestea, numeroasele încercări de a pune în scenă piesa, a cărei primă versiune a fost scrisă în 1972, s-au soldat cu un nou eșec. Doar în anii '90, cu ajutorul șefei redacției literare și dramatice a UT-2, Valentyna Lebedeva, au început lucrările de realizare a piesei „mult suferite”. Autorii filmului au încercat din răzputeri să păstreze și să transmită stilul scriitoarei, să recreeze viața și tradițiile toposului ucrainean, pe măsură ce evenimentele se desfășoară în Bucovina la începutul secolului al XX-lea. În acest sens filmările au fost realizate în satul Carapciu din raionul Vijnița al regiunii Cernăuți, unde „sătenii priveau cu mare admirație cum o tânără fermecătoare, Victoria Melektorovyci, zbura ca o pasăre printre stoguri de fân”⁴⁶.

Narațiunea filmului prezintă o poveste despre soarta dificilă a unei fete orfane, crescute în familia unchiului ei, care a suferit pe propria-i piele cruzimea oamenilor din jurul ei. Cu toate acestea, scenaristul a schimbat finalul poveștii: „Am înțeles, am simțit, că soarta Nataliei Verkovicivna ar trebui să fie alta. Când a refuzat cu mândrie cererea în căsătorie a egoistului Vasyl Oryadin, părea că va rămâne fată bătrână pentru tot restul vieții. Dar am decis că trebuie să închei versiunea TV a *Prințesei* într-un mod diferit: să las personajul principal să fie fericit căsătorindu-se cu Ivan Mark, un medic care îi este apropiat spiritual. Lăsați-o să câștige!”⁴⁷.

În 1995, în cadrul serialului TV de 10 episoade *Insula Iubirii* (1995–1996, Ukrtefilm) regizat de Oleh Biyma, al treilea episod, intitulat *Natura. Al treilea film*, s-a bazat pe nuvela lirică cu același titlu al Olhăi Kobylanska⁴⁸. În film fiecare episod se bazează pe texte de dragoste și erotism din literatura ucraineană, din perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XIX-lea și anii 90 ai secolului XX. Acestea sunt texte de Oleksandr Oles, Marko Vovciok, Marko Ceremșyna, Ivan Franko, Hnat Hotkevyci, Myhailo Mohylianskyi, Myhailo Koțiubynskyi, Volodymyr Vynnychenko, Yevhen Huțal și Olha Kobylanska. Textele sunt unite de o idee comună (demonstrarea iubirii ca fenomen multidimensional) și de personaje: pe Insula Iubirii, se adună Cavalerii Iubirii la sicriul unei tinere care este pentru ei întruchiparea purității și a iubirii adevărate. Această narațiune este o ambianță pentru diverse povești de dragoste. Cu toate acestea, autorii nu se limitează la teme amoroase și erotice, deoarece telenovela abordează probleme de cultură, artă și poziția femeii în societatea vremii.

Filmul relatează povestea unei femei „noi”, emancipate, în centru apare o fată pe nume Solomiia (A. Kondarakis), care are păreri complet diferite despre viață, relații, căsătorie și care caută independență în relațiile cu părinții și bărbatii ei. „Solomiia este o personalitate puternică. Are dorința de a se pune la încercare și o face, fie că urcă sus în Carpați, fie că depășește abisuri. Aceeași emoție o împinge să meargă în munți cu un huțul care o place. Nu doar că a plăcut-o, s-a îndrăgostit de ea. Dar, pentru Solomiia, a fost doar o aventură. În cele din urmă, acolo, în sânul naturii magnifice, „ea și-a pierdut toată fermitatea”⁴⁹.

Așadar, în intriga filmului *Insula Iubirii* este împletită povestea retrospectivă a relației unei fete cu un huțul (interpretat de francezul Grégoire Diaghi), pe fundalul naturii pitorești, redată de O. Kobylanska în textul său. În acest fel, cea de-a treia serie devine o „lectură vizuală” a romanului, în care regizorii recreează cu atenție momentele-cheie ale sursei (intrigă, dialog, personaje, caractere), chiar și pe cele

pe care le citim doar printre rânduri. Lumea magică a naturii și ideea de naturalețe a caracterului uman sunt prezentate extrem de viu: nu este vorba doar de farmecul pădurii, de verdele pajiștilor, de lumina strălucitoare a soarelui, de culoarea de neuitat a cadrului, ci și de naturalețea sentimentelor umane în sânul unei astfel de naturi. În zorii artei cinematografice, teoreticianul filmului Riccioto Canudo a remarcat că poezia în această artă se bazează pe faptul că eroul său nu este o ființă umană, ci întregul univers – personaj-natură.

Un fel de *remake* modern a devenit telenovela *Duminica dimineța ea a cules ierburi* (2019), produsă de Star Media⁵¹. Ideea a fost creată de Irene Rozdobudko și regizată de Oleksandr Timenko. Producătorii subliniază că subiectul este parțial împrumutat din povestirea cu același titlu de Olha Kobylanska. Acțiunea este plasată în anul 1993 în regiunea Cernihiv și majoritatea personajelor vorbesc limba rusă. Deși, potrivit criticilor, titlul telenovelei „evocă imediat imagini ale naturii magnifice din Carpați și pasiunile feroce shakespeariene pe fundalul acesteia, însă, toate așteptările spectatorilor avizați au fost înșelate cu cruzime, deoarece melodrama, realizată de studioul Star Media al lui Vlad Ryașyn la cererea 1+1, nu seamănă nici pe departe cu textul literar”⁵¹. Se poate presupune că schimbarea denumirii inițiale a filmului *Porumbiță albă, porumbiță neagră* a fost un fel de manevră PR de a atrage un public cât mai larg pentru a urmări serialul. Autorii aveau nevoie doar de un nume cunoscut, de un brand și de o intrigă recognoscibilă. Cu toate acestea, experții și admiratorii operei autoarei bucovinene sunt cu adevărat dezamăgiți după vizionarea serialului, deoarece realizatorii nu au folosit decât o tramă de contur.

Este semnificativ faptul că povestirea *Duminica dimineța ea a cules ierburi* este din nou în centrul atenției regizorilor. Compania Film.ua lucrează în prezent la un film bazat pe povestea regizorului ucrainean Yaroslav Voïțeșek⁵². Scenariul viitorului film a fost scris de scriitoarea, dramaturgul, regizoarea și scenarista ucraineană Natalia Vorobjyt. Autorii notează că, deși acțiunea filmului are loc în secolul al XIX-lea, „semnificațiile, personajele, caracterele și problemele lor” sunt modernizate: „subiectul și atmosfera filmului vor semăna doar vag cu originalul: suspans, misticism, o poveste complexă a personajelor și a relațiilor lor, o ușoară aromă de erotism pe fundalul magiei Carpaților ucraineni și un amestec de culturi ucraineană și romă – spectatorului i se promite spectacol captivant și plăcere intelectuală”⁵³.

În concluzie susținem că arta cinematografică a intrat în mod organic în viața și opera Olhăi Kobylanska, după cum demonstrează documentele biografice/autobiografice și operele sale, dintre care unele sunt fie scrise sub inspirație cinematografică (*Conform situațiilor*), fie implică elemente ale codului cinematografic în intrigă (*Apostolul gloatei*), fie demonstrează o poetică cinematografică pronunțată (*Viziunea, Bătălia*). În acest context autoarea și opera ei devin parte integrantă a discursului cinematografic. Și, deși cea de-a zecea muză devine în mod tradițional mai activă în ajunul datelor aniversare ale scriitoarei, documentarele *Valse Brillante. Olha Kobylanska* (2013) și *A fi un scop în sine. Olha Kobylanska* (2014) au documentat cooperarea activă și destul de productivă dintre regizori și criticii literari. Aceste filme îndeplinesc funcții extrem de importante: popularizează și actualizează personalitatea proeminentă și contribuie la înțelegerea scriitoarei Olha Kobylanska ca fenomen artistic. Între timp, lungmetrajele așteaptă doar un regizor de excepție care să se ocupe de un material biografic dificil, dar extrem de interesant.

Comparativ cu proiectele biografice, receptările cinematografice ale operelor Olhăi Kobyleanska sunt mult mai productive, deoarece contribuie la reconstruirea unei imagini de ansamblu despre moștenirea sa literară. Filmele *Pământul* (1954), *Lupoaica* (1967), *Valsul melancolic* (1990), *Prințesa* (1994), *Natura. Al treilea film* (serialul TV *Insula Iubirii*, 1995–1996) și *Duminica dimineața ea a cules ierburi* (2019), realizate sub forma diferitelor genuri, reflectă o actualizare periodică a interesului față de creația Vulturiței Montane în mediul cinematografic, fie datorită unei situații istorice particulare, fie unei date aniversare, ori dorinței regizorilor de a reinterpretă opera scriitoarei.

NOTE

1. Svitlana Kyryliuk, *Svit prozy Olhy Kobylianskoi. Olha Kobylianska*, în *Zibrannia tvoriv: u 10 T. T. I. Novely. Opovidannia*, 2013, p. 11.
2. *Olha Kobylianska: do 150-yi richnytsi z dnia narodzhennia : bibliohr. pokazhch*, Chernivtsi, Chernivetskyi Nats. Un-t, 2014, 440 p.
3. Elpidetor Panchuk, *Hirska orlytsia*, Uzhhorod: Karpaty, 1976, 124 p.
4. Yuliia Mykosianchyk, *Uliublena aktrysa Olhy Kobylianskoi*, 2021, <https://www.facebook.com/Kobylianskamuseum/posts/307300140818560/>
5. Svitlana Kyryliuk, *Novela O. Kobylianskoi Bytva v „nimomu kino” ukrainskoi prozy periodu fin de siècle*, în „Suchasni literaturoznachchi studii”, nr.15, 2018, p. 92.
6. Oleksandr Kalenyk, *Olho Yulianivno, zustrinemos na ekrani*, „Molodyi bukovynets”, 21 liutoho, 1997, p. 11.
7. Olha Kobylianska, *Despre mine (Autobiografie în scrisori către prof. dr. Stepan Smal-Stotsky)*, în *Zibrannia tvoriv: Shchodennyky. Publitsystyka. Krytyka. Spohady. Avtobiografii*, Vol. 9, 2022, p. 323.
8. Svitlana Kyryliuk, *Kobylianska vid A do Ya*, Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, 2022, p. 33.
9. Olha Kobylianska, *op.cit.*, 2022, p. 328.
10. Svitlana Kyryliuk, *op.cit.*, 2018, p. 91.
11. *Ibidem*, p. 91.
12. Idem.
13. Yuliia Mykosianchyk, *op.cit.*
14. Vira Prosalova, *Intermedialni aspekty novitnoi ukrainskoi literatury*, Donetsk: Donnu, 2014, p. 27.
15. Svitlana Kyryliuk, *op.cit.*, 2022, p. 33.
16. *Valse Brillante. Olha Kobylianska*, Viatel, 2013, reg. Vasyl Viter.
17. Anna Sventah, „Hra doli” *Olhy Kobylianskoi: u Chernivtiah pokajhut film Valse Brillante pro jytta pysmennyti*, „Den”, 15-16 noiembrie (nr. 209-210), 2013, p. 17.
18. Viktoriia Homenko, *U 70 rokiv Kobylianska stala fanatkoiu nimoho kino” - pro pysmennytiu znimaiut pershu dokumentalku*, 2013, <https://gazeta.ua/articles/culture/u-70-rokiv-kobylanska-stala-fanatkoiu-nimoho-kino-pro-pysmennicyu-znimayut-pershu-dokumentalku/484627?mobile=true>.
19. *Hirska orlyta*, în „Bukovynske viche”, 17 mai 2013, nr. 20, p. 1-3.
20. *Valse Brillante*, 2013.
21. *Buty sama sobi filiu. Olha Kobylianska*, 2014, <https://www.youtube.com/watch?v=9ayMzXGDdb>.

22. Olha Kobylianska, *op.cit.*, 2022, p. 303.
23. *Buty sama sobi tsilliu. Olha Kobylianska, op.cit.*, 2014.
24. Olha Kobylianska, *op.cit.*, 2022, p. 303.
25. *Buty sama sobi tsilliu. Olha Kobylianska, op.cit.*, 2014.
26. Tamara Hundorova, *Femina melancholica. Stat i kultura v hendernii utopii Olhy Kobylianskoi*, Kyiv: Krytyka, 2002, p. 26.
27. *Olha Kobylianska: ta, shcho Zemliu ospivala, yak sylu krovny*, 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=yiBB7EAuuOw>.
28. *Literatura ukraineană în nume*, 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=wEXvA0q0t84>.
29. *Zemlia*, 1954, Kinostudii hudojnih filmiv imeni O. Dovjenko, reg. O. Švacka, A. Bucima.
30. Zenon Huzar, *Olha Kobylianska: seminarii*, Kyiv: Vyscha shkola, 1990, p. 133.
31. Volodymyr Diacikov, *U kinosviti Hirskoi Orlyti. Do 140-ricia vid dnia narodjennia Olhy Kobylianskoi*, „Bukovyna”, 19 noiembrie, 2003, p. 3.
32. *Vovciha*, 1967, Ukrtelefilm, reg. I. Poliakov, V. Horodko.
33. Oleksandr Kalenyk, *op.cit.*, 1997, p. 11.
34. Idem.
35. *Vovciha, op.cit.*, 1967.
36. Idem.
37. Idem.
38. *Melanholiinyi vals*, 1990, Obiednannia „Promin” Kyivskoi kinostudii im. O. Dovjenko, reg. Borys Savcenko.
39. Larysa Voloșuk, *Intermedialnist yak proiav mijmystetkoi polifonii u novelah Olhy Kobylianskoi*, „Synopsys: tekst, kontekst, media”, 2017, nr. 1 (17).
40. Volodymyr Diacikov, *op.cit.*, 2003, p. 3.
41. Oleksandr Kalenyk, *op.cit.*, 1997, p. 11.
42. Volodymyr Diacikov, *op.cit.*, 2003, p. 3.
43. Vasyl Dovhyi, *Ţarivna – ukrainskyi teleformat (Zi spohadiv ţtenarysta)*, „Scientific Visnyk of Chernivtsi University. Slovianska filolohiia”, 2011, Nr. 545-546, p. 177.
44. *Ţarivna*, 1994, Ukrtelefilm, reg. Serhii Turianyţia.
45. Vasyl Dovhyi, *op.cit.*, 2011, pp. 175-176.
46. *Ibidem*, p. 177.
47. *Ibidem*, p. 176.
48. *Pryroda. Film tretii*, 1995, Ukrtelefilm, reg. Oleh Biyma.
49. Larysa Briuhoveţka, *Ye vichna zahadka... (Ostriv liubovi)*, în *Pryhovani filmy: Cinematografia ukraineană a anilor ,90*. Kiev, ArtEk, 2003, p. 231.
50. *U nediliu rano zillia kopala*, 2019, Star Media, reg. Oleksandr Timenko.
51. Inna Doljenkova, *U nediliu rano zillia kopala: u dno postukaly znyzu*, 2019, <https://detector.media/kritika/article/144966/2019-02-19-u-nedilyu-rano-zillya-kopala-u-dno-postukali-znizu/>.
52. *Zillia: Un film bazat pe opera Olhăi Kobylianska va fi filmat în Ucraina*, 2019, <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2747719-zilla-v-ukraini-znimut-film-za-motivami-tvoru-olgi-kobilanskoi.html>.
53. Idem.

SUMMARY

The article emphasizes the need to supplement the literary discourse with the thematical issue of the intermediary poetics, namely the film reception of the biography and works of Olha Kobylianska. It is noted that the cinematography had an organic impact on the life and works of the Bukovinian author. This is evidenced by her autobiographies, biographical studies, as well as the works written under the impression of the cinematography ("By Situations"), or which imply the cinema code in the plot ("The Black Apostle"), or those that demonstrate a pronounced cinematic poetics ("The Ghost", "The Battle"). The poetry and prose of the author are mentioned to become an integral part of the cinematographic discourse, that is traditionally activated in relation to writers on the eve of their anniversary. The analyzed documentaries "The Valse Brillante. Olha Kobylianska" (2013) and "To be one's own goal. Olha Kobylianska" (2014) present a receptive version of her biography, created in a productive collaboration of the filmmakers and the literary critics. The functional potential of the biographical films, that popularize and actualize the works of this outstanding personality, contribute to the full understanding of Olha Kobylianska as a complete artistic phenomenon. Emphasis is placed on the fact that compared to biographical projects, film reception of the writer's works is significantly more productive, which contributes to the reconstruction of a holistic perception of her literary heritage. The films "Earth" (1954), "The Wolfhound" (1967), "The Melancholic Waltz" - "Valse mélancholique," (1990), "The Princess" (1994), "Nature. The Third Film" (television series "The Island of Love" 1995–1996), "On Sunday Morning She Gathered Herbs" (2019) are the film texts of different genres that demonstrate the occasional attention to the works by Kobylianska in the cinematic environment, due to a certain historical situation, another anniversary or the desire of filmmakers to re-interpret the classical works.

EPISTOLARUL SCRITORILOR DIN BUCOVINA CA SPAȚIU AL INTERFERENȚEI LINGVISTICE ȘI CULTURALE (SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA)

Alla ANTOFIICIUK*
Cernăuți

Moștenirea epistolară este un domeniu actual de cercetare lingvistică, literară, istorică și culturologică, deoarece reprezintă un instrument important pentru analiza proceselor socioculturale și a contextelor epocale¹. În condițiile digitalizării societății, epistolarul capătă o nouă semnificație, întrucât, odată cu apariția tehnologiilor digitale și a rețelelor sociale, formele tradiționale de corespondență se transformă, dar își păstrează valoarea în transmiterea emoțiilor, gândurilor și interacțiunilor între oameni. Scrisorile, care odinioară erau principalul mijloc de schimb de informații, permit o înțelegere mai profundă a contextelor culturale și a circumstanțelor istorice, și ajută la identificarea modului în care inovațiile tehnologice influențează comunicarea, formând noi modele de interacțiune între oameni.

Astăzi apar cercetări științifice în care moștenirea epistolară a scriitorilor este studiată în contextul unor procese sociale, economice și politice care au loc în societate. Cercetătorii relevă că epistolarul servește drept mărturie importantă despre atitudinea autorilor față de schimbările sociale, tendințele culturale și evenimentele politice care le-au modelat creația și viziunea asupra lumii². De exemplu, scrisorile pot reflecta reacția scriitorilor la inegalitatea socială, dificultățile economice sau represiunea politică, aspecte la care scriitorii răspund adesea prin intermediul operei sale³. Anumiți autori au abordat probleme de morală, etică, responsabilitatea artistului față de societate și propriile-i valori⁴. Acest fapt subliniază că, în procesul de interacțiune cu mediul înconjurător, scriitorii nu doar creează opere literare, ci devin și participanți activi la dezbaterile sociale.

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în Bucovina au fost marcate de o dezvoltare activă a proceselor socioculturale, care au contribuit la formarea identității naționale în rândul diferitelor grupuri etnice. Intensificarea mișcărilor naționale, în special a celor ucrainene, române, germane și poloneze, a fost însoțită de înființarea unor societăți culturale, instituții de învățământ și publicații periodice, care au contribuit la popularizarea limbilor materne, a literaturii și tradițiilor proprii. În această perioadă, se acorda o atenție deosebită educației⁵. Astfel, istoricii atestă deschiderea unor noi gimnazii și școli în care predarea se făcea în limbile naționale, ceea ce a contribuit la creșterea nivelului de educație al populației din regiune⁶. Literatura a cunoscut o perioadă de efervescență, apărând opere noi, care reflectau problemele sociale și particularitățile culturale ale Bucovinei⁷.

* **Alla Antoficiuk**, conf. univ., dr. la Catedra de Limba Ucraineană a Universității „Yurii Fedkovici” din Cernăuți. Interese științifice: discursul epistolar în Bucovina de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea.

Interferența lingvistică și culturală, determinată de procesele socioculturale active din Bucovina de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, și-a găsit o reflectare expresivă în moștenirea epistolară a scriitorilor din regiune. În scrisorile lor se pot distinge clar nu doar manifestări emoționale personale, ci și ecouri ale stărilor de spirit sociale, ale schimbărilor politice și transformărilor culturale caracteristice acestui spațiu polietnic. Epistolarul devine atât o formă de corespondență privată, cât și o mărturie documentară a epocii, care înregistrează influența factorilor externi asupra lumii interioare a scriitorului și asupra practicilor sale discursive.

În acest context, analiza stilului epistolar al autorilor bucovineni capătă o valoare deosebită. În primul rând, ea permite reconstituirea fundalului sociocultural al epocii prin prisma strategiilor comunicative personale. În al doilea rând, scrisorile dezvăluie diversitatea lingvistică a regiunii – ele conțin dialectisme, elemente plurilingve, aluzii culturale locale, care sunt markeri ai influenței interlingvistice și interculturale. În cele din urmă, epistolarul devine o sursă valoroasă pentru studierea formării conștiinței naționale, deoarece în el coexistă personalul, artisticul și socialul ca manifestări ale adaptării lingvistice la un mediu multicultural.

Stilului epistolar i-au fost dedicate studii naționale deosebit de importante precum lucrările lui S. Bybyk, care definește termenul de „stil epistolar”⁸, și V. Pustovit, care analizează corespondența scriitorilor și particularitățile discursului epistolar⁹. Literatura Bucovinei de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a fost explorată îndeosebi de T. Hrynivskyi¹¹ și L. Tarangul¹², ultima dedicându-se unei analize detaliate a contextului literar-pedagogic al scriitorilor bucovineni din perioada respectivă. În același timp, monografia lui O. Svyrydenko oferă o prezentare amănunțită a moștenirii epistolare a scriitorilor ucraineni din perioada romantică¹². Motivele, diversitatea tematică și particularitățile lingvistice ale corespondenței scriitorilor bucovineni au fost examinate de A. Antoficiuk¹³, B. Melnyciuk, L. Kovalet, L. Cerniak¹⁴ (Yurii Fedkovici), N. Ivonciak¹⁵, T. Kosmeda¹⁶, V. Yarucik¹⁷ (Olha Kobylianska), N. Budna¹⁸ (Georg Drozdovskyi), O. Storoshuk¹⁹ (Mihai Eminescu) și O. Slyusar²⁰ (Alexander Morgenbesser). Totuși, în pofida numărului considerabil de studii tematice realizate de cercetători naționali și din străinătate, stilul epistolar al scriitorilor bucovineni de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea nu a fost încă analizat dintr-o perspectivă integrativă, fapt ce justifică relevanța cercetării noastre.

Stilul epistolar reprezintă o varietate stilistică a limbii, folosită în specii precum scrisori, jurnale sau amintiri²¹. Conform lui S. Bybyk, acesta reprezintă o varietate funcțională a limbii literare, care deservește sfera relațiilor scrise private sau oficiale²². Epistolarul apare ca o formă de comunicare scrisă ce reflectă gândurile și experiența personală a autorului, percepția sa despre lume, valori, trăiri emoționale, estetică individuală, și în același timp servește drept mărturie documentară a unor momente istorice sau culturale²³.

În context literar, asemenea scrisori pot fi utilizate și pentru realizarea personajelor, conturarea intrigii sau transmiterea unor idei fundamentale precum dragostea, prietenia, moartea, sensul vieții și autocunoașterea, valorile spirituale și morale, idealurile și aspirațiile²⁴. În literatura de specialitate, genul epistolar este definit ca o formă literară care relatează o istorie prin intermediul scrisorilor, notelor de jurnal sau altor manifestări epistolare, oferind scriitorilor posibilitatea de a explora gândurile și emoțiile interioare ale personajelor²⁵.

Acest gen se caracterizează prin relatare la persoana întâi, ceea ce intensifică autenticitatea și intimitatea narațiunii, întrucât cititorii obțin o imagine despre experiența și motivațiile personajelor prin propriile lor cuvinte scrise²⁶. Folosind comunicarea scrisă, operele epistolare transmit un sentiment de apropiere și conexiune personală, dezvăluind adesea probleme ale dificultăților în relațiile personale și ale perisabilității timpului în momentele când personajele fac doar schimb de corespondență²⁷.

Epistolarul, ca gen literar, reprezintă o parte importantă a creației, deoarece le permite scriitorilor să transmită trăiri personale și reflecții profunde. Scrisorile le ofereau autorilor libertatea de a-și exprima gândurile, de a face schimb de idei cu colegii lor și de a-și împărtăși perspectivele personale asupra proceselor sociale și culturale.

La formarea tradiției epistolare ucrainene au contribuit tendințele vest-europene ale epistolarului din Polonia, România, Austria, Germania etc., dar și obiceiurile naționale deja consacrate ale stilului epistolar al epocilor anterioare²⁸. În Bucovina s-a consolidat o tradiție literară bogată, dezvoltată de scriitori, poeți și artiști talentați. Această regiune a devenit un focar cultural de unde au provenit lucrări semnificative ale unor autori precum Yurii Fedkovici, Omelian Popovici, Olha Kobylanska, Stepan Smal-Stoțki, Isidor Vorobchievici ș.a. Epistolarul acestor personalități se distinge printr-o profundă emoționalitate și un bogat conținut intelectual. Scrisorile erau un mijloc cultural și literar important, prin care se transmiteau nu doar sentimente personale, ci și realități sociale, politice și culturale ale vremii. În mod special, Yurii Fedkovici aborda frecvent teme legate de identitatea națională, educație și activitatea civică, punând în lumină idei precum promovarea culturii și limbii ucrainene²⁹. Scrisorile sale sunt pline de reflecții despre menirea artei și datoria față de popor. Printre destinatarii importanți ai scriitorului se numără Oleksandr Konyskyi (scriitor și activist civic), cu care discuta despre literatură și dificultățile dezvoltării literaturii ucrainene; Ivan Naumovici (preot și jurnalist), căruia Fedkovici îi scria despre problemele spiritualității și educației populare; Omelian Partytkyi (activist civic), cu care împărtășea opinii despre chestiuni sociale și naționale, precum și Kost Horbal, căruia Fedkovici îi exprima un profund respect și încredere în alegerea planurilor de viață³⁰. În scrisorile adresate Olhăi Kobylanska, acesta își exprima admirația față de talentul ei și o susținea ca pe o tânără scriitoare. De asemenea, în corespondență, Yurii Fedkovici discuta despre propria creație, problemele vremii, valorile naționale și provocările cu care se confrunta societatea ucraineană.

Teme similare pot fi identificate în epistolarul lui Stepan Smal-Stoțki și Omelian Popovici, care au urmărit extinderea oportunităților educaționale și culturale pentru ucraineni în Bucovina³¹. În mod special, Stepan Smal-Stoțki considera că educația reprezintă calea de formare a unui strat intelectual capabil să lupte pentru drepturile ucrainenilor. În scrierile sale, el sublinia importanța instruirii în limba maternă și sprijinea ideea creării unor școli ucrainene. Omelian Popovici împărtășea aceste convingeri, afirmând că educația trebuie să cultive în tineri un sentiment de responsabilitate față de propriul popor și să contribuie la unitatea națională.

În scrisorile Olhăi Kobylanska, una dintre primele scriitoare feministe ucrainene, se reflectă clar motivele de gen, care dezvăluie viziunea ei asupra rolului și poziției femeii în societate³². V. Iaryciuk subliniază că Olha Kobylanska a căutat să creeze imaginea unei femei noi – autosuficiente, educate, inteligente, cu trăsături individuale

bine conturate³³. Scriitoarea aborda frecvent în scrisorile sale tema condiției femeii, drepturile acesteia, limitările și trăirile interioare într-o lume dominată de valori masculine. Un loc special în epistolarul său îl ocupă scrisorile adresate altor scriitoare și activiste sociale, în special către Natalia Kobrynska, Lesya Ukrainka, Olha Franko, în care discuta problemele emancipării femeii, libertății de alegere și autorealizării. În corespondența sa Olha Kobylianska aborda și teme legate de limba ucraineană și identitatea națională. Ea sublinia că stăpânea mai bine limba germană, dar ulterior a conștientizat pe deplin datoria sa de a crea texte în limba maternă, nu într-o limbă străină, pe care o cunoștea mai bine. Este important de menționat că pentru a desemna limba ucraineană, Olha Kobylianska nu utiliza adjectivul „ucraineană”, ci „rusă” sau „maternă”³⁴.

Scrisorile din acea perioadă au devenit, de asemenea, o sursă importantă de idei politice și critică socială. Georg Drozdowsky³⁵, Alexandru Morgenbesser³⁶, Johann-Georg Obrist³⁷ și Mihai Eminescu³⁸, de exemplu, discutau despre evenimente sociale și politice care influențau soarta Europei. Corespondența lor a păstrat mărturii valoroase despre multiculturalitatea Bucovinei, conflictele și integrarea diferitelor grupuri etnice. În epistolarul acestor creatori sunt reflectate probleme importante ale identității naționale, interacțiunii culturale și valorilor spirituale, ceea ce conferă acestor lucrări o semnificație nu doar literară, ci și istorică. O analiză detaliată a motivelor epistolarului unor scriitori bucovineni de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea și a contextului său sociocultural este prezentată în Tabelul 1.

Tabelul 1. Motivele epistolarului scriitorilor bucovineni de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea

Scriitori bucovineni	Motive
Yurii Fedkovici	• patriotismul și dragostea față de ținutul natal; • dreptatea socială, în special problema accesului la educație; • rolul literaturii ca mijloc de influențare a societății; • reflecții asupra importanței educației, literaturii și dezvoltării spirituale; • responsabilitatea scriitorului față de societate; • meditații personale despre dragoste, pierderi, prietenie și trăiri spirituale.
Omelian Popovici	• identitatea națională; • dreptatea socială și problemele oamenilor simpli; • trăiri și emoții personale; • importanța literaturii ca instrument de influență asupra societății; • analiza evenimentelor politice și sociale, opinii personale asupra problemelor actuale.

Olha Kobylianska	• conștiința de sine feminină și rolul femeii în societate; • dragoste și relații, complexitatea și contradicțiile sorții feminine în contextul sentimentelor romantice; • conservarea tradițiilor naționale, rolul culturii ucrainene în context european; • critica normelor și stereotipurilor tradiționale dominante în societatea acelei perioade.
Stepan Smal-Stoțki	• renașterea națională și lupta pentru drepturile poporului ucrainean; • importanța educației ca mijloc de dezvoltare personală și socială; • descrierea vieții personale a autorului; • creația, inspirația și procesul scrierii.
Isidor Vorobchievici	• conștiința națională și identitatea poporului ucrainean; • sprijin pentru schimbările sociale; • importanța educației în formarea conștiinței naționale; • analiza problemelor morale, apel la o mai mare onestitate și echitate în societate.
Mihai Eminescu	• elogiarea frumuseții meleagurilor natale, dorul de Bucovina; • viziuni filozofice, socio-politice și estetice ale omului de creație; • patriotism.
Georg Drozdowski	• conștiința națională și cultura multinațională a Bucovinei; • natura și orașul Cernăuți.
Alexander Morgenbesser	• căutarea sensului vieții; • importanța culturii și a limbii pentru afirmarea conștiinței naționale; • frumusețea Bucovinei, pe care o numea „cea verde”; • reflecții asupra evenimentelor importante ale secolelor trecute.
Johann-Georg Obrist	• popularizarea literaturii și culturii ucrainene; • rolul folclorului în cultura națională; • importanța integrării istoriei Ucrainei în contextul european.

Stilul epistolar al scriitorilor bucovineni de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea reprezintă un fenomen cultural și istoric unic, reflectând o paletă complexă de provocări socioculturale, politice și naționale ale epocii. În scrisorile unor personalități remarcabile precum Yurii Fedkovici, Olha Kobylianska,

Omelian Popovici și Stepan Smal-Stoțki găsim nu doar trăiri profund personale, ci și reflecții asupra proceselor cruciale care au modelat Bucovina. Epistolarul lor se remarcă prin sensibilitate deosebită la problemele vremii, precum conservarea și consolidarea identității naționale, nevoia exprimării literare și lingvistice a ucrainenilor, rolul educației ca instrument de iluminare, egalitatea socială și emanciparea. Formate în condiții de mediu multietnic și instabilitate politică, aceste scrisori dezvăluie dorința neclintită a autorilor de a deveni vocile epocii lor, apărători ai culturii, limbii și valorilor naționale.

Concluzionând, trebuie să subliniem că stilul epistolar reprezintă o specie a limbii literare folosită în sfera comunicării scrise, fie private, fie oficiale. Epistolarul constituie, în același timp, o formă de comunicare scrisă capabilă să reflecte gândurile și experiența personală a autorului, percepția sa asupra lumii, valorile, trăirile emoționale, estetica individuală, servind, de asemenea, ca document ce consemnează momente istorice sau culturale semnificative. S-a demonstrat că epistolarul de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea cuprinde diverse genuri, fiecare cu particularități și scopuri specifice intenției comunicative. Diversitatea formelor permite autorilor să transmită atât experiența și impresiile personale, cât și idei cu impact social, într-un stil unic specific formei alese. Astfel, s-au identificat mai multe forme de corespondență: scrisoare-articol, scrisoare de călătorie, scrisoare-confesiune, scrisoare-discurs, scrisoare-memoriu, scrisoare-sfat, scrisoare-răspuns, scrisoare de mulțumire, scrisoare de felicitare și scrisoare-autobiografică. Pe lângă acestea, un compartiment special a fost dedicat cercetării scrisorii deschise și jurnalului ca tipuri epistolare separate.

Stilul epistolar al scriitorilor bucovineni de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea a fost investigat pe baza patrimoniului epistolar al lui Yurii Fedkovici, Olha Kobylanska, Isidor Vorobchievici, Stepan Smal-Stoțki, Georg Drozdowski, Alexander Morgenbesser, Johann-Georg Obrist și Mihai Eminescu. În cadrul analizei motivelor epistolarului scriitorilor bucovineni s-a constatat că acestea se refereau la teme socioculturale importante, cum ar fi: promovarea justiției sociale, sporirea rolului educației, formarea patriotismului și identității naționale, conservarea tradițiilor naționale, poziția culturii naționale în context european, precum și interpretarea rolului femeii în societate. Mai mult decât atât, în scrisorile lor se regăsește o analiză detaliată a evenimentelor politice și sociale ale epocii, precum și exprimări ale viziunilor filosofice, politico-sociale și estetice personale asupra problemelor actuale.

NOTE

1. Bybyk S., *Dynamika poniattiievhoho zmistu termina epistolarnyi styl*, „Terminolohichniy visnyk”, 2021. Nr. 6., p. 128-137; Kosmeda T., *Epistolarii Olhy Kobylianskoi: aktualizatsiia poniat sociolinhivistyky yak dyskursyvnykh sliv*, „Kultura slova”, 2023, Nr. 99, p. 7-17; Pustovit V., *Epistolarii vydatnykh ukrainskykh pysmennykh u shkylnoi osvity*, „Dukhovnist' osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka”, 2021, Vol. 2, Nr. 2 (101), p. 141-150.
2. Pustovit V., *Pys'mennyi'kyi epistolarii: filolohichniy dyskurs: posibnyk*, Kyiv: Interservis, 2020, 106 p.; Svyrydenko O., *Epistolarii u tvorchii spadshchyni ukrains'kykh pys'mennykh-romantykiv: monohrafiia*, Kyiv: Millennium, 2019, 426 p.

3. Ihejirika C., *Harnessing African Indigenous Knowledge Systems for Knowledge Production: A Redefinition of a Culture-Centric Epistemology*. „Journal of Contemporary Philosophical and Anthropological Studies”, 2024. Nr. 2(1).
4. Yakibchuk M., *Dukhovno-ekzystentsiini vymiry epistolarii u Z. Krasivs'koho ta Ia. Lesiva*, „Zakarpatski filolohichni studii”, 2021, Nr. 16, p. 263-269.
5. Taranhul L., *Literaturna spadshchyna iak istoriko-pedahohichna skladova osvith'oho protsesu (na prykladi Chernivets'koi oblasti)*, „Akademichni vizii”, 2023, Nr. 19.
6. Humeniuk O., Kholiavska I. *Pochatkova ta serednia osvita na Bukovyni u XIX stolitti: osoblyvosti funktsionuvannia*, „Molodyi vchenyi”, 2020, Nr.1(77), p. 147–151.
7. Hrynivskyi T., *Ukrains'ke knyhovydannia Bukovyny kintsia XIX – pochatku XX st.: orhanizatsiinyi ta tematychnyi aspekty*, „Ukrainskyi informatsiinyi prostir”, 2021, Nr. 1(7), p. 138-148.
8. Bybyk S., *op.cit.*, p. 128-137.
9. Svyrydenko O., *Epistoliarii u tvorchii spadshchyni ukrains'kykh pys'mennykiv-romantykyv: monohrafiia*, Kyiv: Milenium, 2019, 426 p.
10. Hrynivskyi T., *op.cit.*, p. 142.
11. Taranhul L., *op. cit.*
12. Svyrydenko O., *op. cit.*
13. Antofichuk A., *Intensiinyi prostir tovariskyykh lystyv Yuriiia Fed'kovycha*, in „Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia”, 2019, Nr. 40(1), p. 4-8.
14. Iurii Fedkovych, *Tvory. T. 5. Publitsystyka. Naukovo-populiarni lysty*, Chernivtsi: Vydavnytstvo «Bukovyna», 2022, 316 p.
15. Ivonchak N., *Shchodennyk yak dzherelo „tvorchoi avtobiohrafii” pysmennika (na materialy „Shchodennykiv” O. Kobylianskoi ta „Homo feriens” I. Zhylenko)*, „Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia”. 2023, Nr. 1(49), p. 44-51.
16. Kosmeda T., *Epistoliarii Olhy Kobylianskoi: aktualizatsiia poniat sociolinhvistyky yak dyskursyvnykh sliv*, „Kultura slova”, 2023, Nr. 99, p. 7-17.
17. Yarucik V., *Protystoiannia cholovika i zhinky v publicystytsi Olhy Kobylianskoi ta Elizy Ozheshko*, „Ukrainska literatura: istorychnyi dosvid i perspektyvy”, 2023, Nr. 2, p. 81-103.
18. Budna N., *Pro „pana nad shkapamy”, smittiaru i hytsliv*, „Molodyi bukovynets”, 2024.
19. *Bukovynskyi Luchaferul. Chernivtsi u doli pys'mennika: tsikavi fakty iz yoho zhyttia: metod.-bibliohr. mat-ly do 170-richchia vid dnia narodzhennia Mikhaya Eminesku* / coord. O. Storoschuk, Chernivtsi: Chernivets'ka oblasna biblioteka dlia ditei, 2020, 16 p.
20. Sliusar O., *Polska patriotyczna poeziia Bukovyny kintsia XIX – pochatku XX stolittia (na materialy lirychnykh tvoriv Ks'ondza Juzefa Ianishevs'koho ta Aleksandra Morhenbessera)*, „Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny”, 2023, Nr. 2(34), p. 114-118.
21. Pylypchenko T., *Osoblyvosti funktsionuvannia frazeolohizmiv v epistoliarnykh tekstakh O. Dovzhenka. Ukrainska mova na porubizhzi XX–XXI storiichchia: movoznavchyi ta linhvodydaktychnyi aspekty: materialy IV Vseukr.*

- zaoch. nauk.-prakt. stud. konf. (Berdiansk, 8 lystopada 2019 roku), Berdiansk: BDPU, 2019, p. 41-42.
22. Bybyk S., *op.cit.*, p. 128-137.
 23. Pishchanska V., *Spetsyfika estetychnoho u formuvanni suchasnoi ukrainskoi literatury*, „Kulturolohichniy almanakh”, 2024, Nr. 2, p. 373-379.
 24. Ishchenko Y., *Vitalizatsiia smerti v poezii Vasylya Stusa*, „Slovo i Chas”, 2006, Nr. 11, p. 69-76.
 25. Asci Y., *Letter tradition and epistolary novel in American literature*, „The Journal of International Social Research”, 2020, Nr. 13 (74), p. 5-12.
 26. Ihejirika C., *op.cit.*
 27. Călinescu A., *The Mechanics of ESL/EFL Writing Performance at the Tertiary Level*. EIKI, „Journal of Effective Teaching Methods”, 2024, Nr. 2(1).
 28. Svyrydenko O., *op.cit.*
 29. Iurii Fedkovych, *Tvory. T. 5. Publitsystyka. Naukovo-populiarni lysty / uklad. B. I. Melnychuk, L. M. Kovalets, L. M. Cherniak*, Chernivtsi: Vydavnytstvo „Bukovyna”, 2022, 316 p.
 30. Antofiiichuk A., *op.cit.*, p. 4-8; Iurii Fedkovych, *op.cit.*
 31. Taranhul L., *op.cit.*
 32. Ivonchak N., *op.cit.*, p. 44-51.
 33. Yarucik V., *op.cit.*, p. 81-103.
 34. Kosmeda T., *op.cit.*, p. 7-17.
 35. Budna N., *op.cit.*
 36. Sliusar O., *op.cit.*, p. 114-118.
 37. Taranhul L., *op.cit.*
 38. *Bukovyns'kyi Luchaferul, op.cit.*

SUMMARY

An attempt is made to interpret the epistolary heritage of Bukovinian writers from the late 19th and early 20th centuries as an important source for studying linguistic and cultural interferences in a multinational region. The focus is on the letters of writers such as Olha Kobylanska, Osyp Makovey, Yurii Fedkovych, Mihai Eminescu, and Heorh Drozdovskyi, as well as the epistolary documents of less known but linguistically and culturally relevant figures.

It is emphasized that the correspondence of these personalities reflects the interaction of Ukrainian, German, Polish, and Romanian linguistic traditions – their coexistence and intersection in everyday life, education, and the intellectual sphere.

The epistolary genre is viewed as a space for private expression, where authors, liberated from official norms, respond spontaneously and sincerely to events, express their identity, and construct the image of the „other.” The study explores the cultural influences of the Austro-Hungarian Empire, the dominance of the German language in official discourse, the penetration of Germanisms and Polonisms into the Ukrainian language used by writers, as well as the deliberate introduction of the authentic Ukrainian vocabulary as a gesture of identity affirmation.

The importance of the linguistic phenomena such as codified hybridization, code-switching, and stylistic variation is emphasized – phenomena that acquire particular relevance in the multilingual cultural space of Cernăuți and other cities in Bukovina.

CUVÂNT DE NEUITARE PENTRU MIHAI MORĂRAȘ

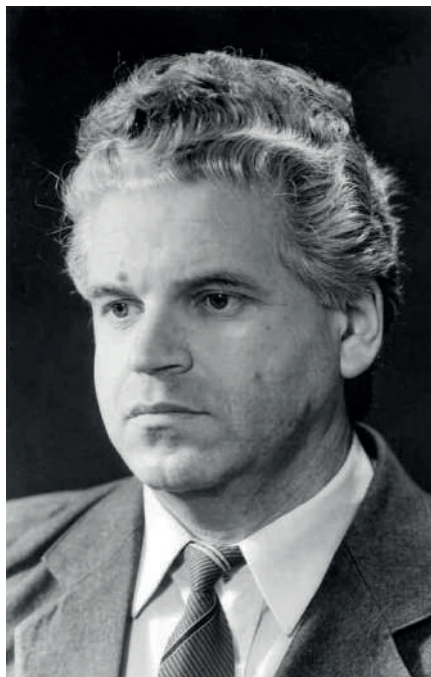
Maria TOACĂ
Cernăuți

La 29 iunie 2025 s-a împlinit un an de când l-am pierdut iremediabil pe Mihai Morăraș. Avântul tinereții l-a dus la Chișinău, acolo și-a trăit bucuriile și durerile vieții, suportând rutina de toate zilele. Dar, când venea acasă – la Cernăuți, la prieteni de credință românească, la Roșă unde s-a născut, a copilărit și-i trăiesc cele mai dragi neamuri, la Sinăuți, unde și-a durat casă de piatră fiul Lucian cu soția sa Lilia, dăruindu-i cea mai scumpă comoară, nepoțica Mihaela – îl vedeam pe Mihai Morăraș cu suflet candid de copil, cu brațele larg deschise a îmbrățișare și sărutare pentru orice om bun sau pom roditor întâlnit în cale. Și astăzi, când nu mai este, cei care l-au cunoscut îi simt încă energia sufletească. Însă, pentru familie, pentru ființele cele mai apropiate, plecarea sa a lăsat o rană ce nu-și are leac. În zilele de pomenire și de doliu pentru familie, am primit câteva rânduri înlăcrimate de la sora sa Viorica din Iași.

Dar, până la florile durerii ce-i străjuiesc mormântul fratelui, îmi ies în cale alte flori, de pe tărâmurile luminoase – *Bujorii de acasă*. La un început înfloritor de primăvară, dar trist din cauza pandemiei cu „statul în casă” a anului 2021, am primit de la sora poetului o carte, aidoma unui vis optimist.

Atunci numai bine au ajuns acasă, ca să topească zăpada unui înfrigorat miez de martie, *Bujorii...* doamnei Viorica Morăraș, bucovineanca noastră care trăiește la Iași, scrie și se îngrijește să adune pentru copii și nepoți, iar de la un timp și pentru strănepoți, cât mai multă zestre spirituală. Implicându-mă la înlesnirea drumului acestor gingașe flori sufletești de la Iași spre Cernăuți, am primit și eu în dar de la autoare cartea minunată de care te îndrăgostești la prima vedere, pentru că emană căldură, bunătate, energii pozitive, așa cum sunt toate ce amintesc de leagănul copilăriei, de primele descoperiri ale miracolului vieții, de casa părintească, de străbuni...

Stând ca toată lumea izolată între patru pereți, acceptând resemnată monotonia zilelor întunecate de pandemie, Viorica Morăraș (Ciubotaru) a respirat cu aroma

dulce a livezilor de la Roșă – suburbia Cernăuțiului pe unde se mai păstrează vestigii doveditoare că românii sunt băștinașii acestor locuri. Nu e prima sa întoarcere la rădăcina neamului românesc de la Roșă, revenind și cu *Povara cuvintelor*, și cu *Scrinul cu amintiri* pe tărâmul de lumină unde simte că este așteptată. Se vede că i-au marcat destinul anii de muncă creatoare la ziarul „Zorile Bucovinei” din Cernăuți, apoi la revista „Nistru – Basarabia” din Chișinău. Dragostea pătimasă pentru cuvânt, cred eu, de la fratele mai mare, scriitorul Mihai Morăraș, îi este predestinată, căci nu degeaba toată viața s-a ținut „agățată” de el și, după cum mărturisește, „am crescut purtată pe umeri de fratele meu Mihai (trăitor la Chișinău), care și acum păstrează în memorie ziua în care mama și cu tata veneau cu mine de la maternitate”.

Ne lipsește foarte mult Mihai Morăraș la Cernăuți, cu patriotismul său sincer până la lacrimi, cu brațele deschise a îmbrățișare pentru noi toți – buni și răi, loiali și orgolioși, liniștiți și neastâmpărați. În privirile sale deveneam parcă dintr-o bucată. Dar poate să ne adune și această carte a surorii Viorica, pe care a purtat-o în brațe când era mică, iar când a crescut a îndrumat-o prin universul miraculos al cuvintelor. Urmându-și fratele pe cărarea literelor frumoase, Viorica Morăraș nu atât scrie cât dăruiește, convinsă că darul prin scris va dăinui cel puțin în propria-i familie, ceea ce înseamnă și pentru întreg neamul românesc de la Roșă. Or, familia Morăraș este una de referință, după care se poate scrie istoria rezistenței românismului în ținutul înstrăinat al Bucovinei. Îmi dau temei să cred că au dreptate cuvintele Vioricăi despre casa părintească, rezistentă până în timpurile noastre la diverse intemperii și vicisitudini ale istoriei: „Nimeni nu-și mai amintește exact când ți-a fost zidită temelia. Un lucru este sigur: a fost pusă temeinic, dacă ai rezistat până azi...”.

Interesant e că, puțin mai înainte de a citi aceste rânduri, am scris cam aceleași cuvinte despre casa părintească a talentatei interprete Aglaia Gârbu de la Roșă, colegă de școală și prietenă de copilărie cu Viorica: „Elena, cu doi ani mai mare, a rămas moștenitoarea casei părintești de la Roșă. A mai adăugat câte ceva, a mai construit prin gospodărie, dar casa își păstrează aspectul de demult, un model de arhitectură din perioada moldovenească a ținutului. Rezistentă la numeroase intemperii, păstrându-se într-o stare bună, clădirea e o mărturie a străduinței părinților, îndeosebi a capului familiei, Constantin Gârbu, de a-și crește copiii într-o casă frumoasă, ca să nu se simtă strâmțorați, să nu sufere din cauză că sunt mai mulți decât prin vecini”. Asemenea caselor, temeinic și pentru vecie își zideau românii de la Roșă destinele, convinși că nu vor pleca nicicând, că nu vor ceda nici o palmă de pământ. Acum atât le-a mai rămas, doar cât să ajungă pentru a avea unde înflori bujorii.

Și acum, de la *Bujorii de acasă* revin la iunie 2025, când s-a împlinit un an fără Mihai Morăraș și la Florile ce i le aduce sora sa Viorica la mormânt.

Flori din Țara-mamă îți străjuiesc mormântul

„Anul trecut credeam că-mi va fi mai ușor să-mi depăn gândurile ce îmi tot dau târcoale atunci când ele zboară spre neantul spre care ai pornit și care te-a primit. Dar treptat am realizat că de fapt neantul s-a aciuat în noi, în prezentul nostru, în cotidianul nostru. La modul fizic. Că nu te mai vedem. Că nu ne mai vorbești. Că nu ne mai chemi cu diminutivele cu care ne obișnuiserăm atât de mult, de parcă le promisem încă de la naștere. Aceste realități dor enorm. Ne frig. Ne este atât de greu să le acceptăm, să înțelegem odată și odată că pe veci te-ai înrudit cu Universul, că sufletul tău doar ne vede din Imensitatea lui. Și atunci nu ne rămâne decât să ne

tragem adânc aer în piept, să oftăm, să scăpăm lacrimi și să sperăm că ție îți este bine acolo Sus, că Bunul din Ceruri te veghează. Iar noi, cei rămași încă aici, să-ți păstrăm vie amintirea. Și, te rog să mă crezi, aproape nu este zi în care să nu fii prezent în gândurile noastre, încât uneori avem senzația că treci pe lângă noi, vrei să ne întrebi ceva, să ne spui ceva. Poza la care ne aruncăm ochii despre asta ne vorbește. Știm prea bine cât ne-ai prețuit, cât de dragi ți-am fost, cât ne-ai ajutat într-un fel sau altul, cât ți-ai iubit Țara, legământul nostru sfânt lăsat de părinți. Iar zbuliumul tău pentru ea s-a consumat până la ultimul tău efort.

Drept mulțumire ți-am adus flori nemuritoare din Țară, pe care ți le-am așternut pe pământul jilav, care-ți vor străjui lăcașul tău de veci, ele îți vor ține loc de dor și astfel mormântul tău nu va fi niciodată umbrat de uitare”.

Întrupat în psalmi înlăcrimați, a ars pe rugul suferințelor

Împărtășind durerea surorii regretatului dispărut, din partea mea îi aduc un buchet de gânduri despre cartea sa, care l-a bucurat nespus: *Întrupat în psalmi înlăcrimați, a ars pe rugul suferințelor*.

Odată, în miez de Cireșar, am avut plăcuta surpriză să deschid ușa unui drag bucovinean înrădăcinat la Chișinău. Mai bine zis, oaspetele mi-a apărut nu în carne și oase, adică în chip de om, ci doar cu sufletul, întrupat în psalmi înlăcrimați de poezie. Primindu-l în casa mare a inimii, mi-am petrecut zilele eminesciene citind poezie, simțind mai profund decât oricând nevoia de a intra în vraja mângâietoare a lecturilor.

La drept vorbind, antologia *O sută și una de poezii* a bucovineanului nostru înfiat de capitala Moldovei – Mihai Morăraș, căci despre acest tandru oaspete este vorba, este pe cât de alinătoare, pe atât și de răscolitoare. Ne înduioșează „dulce-ușor” ca armonia muzicii liturgice, dar și răvășește dureri, sfredelește în suferințele trecutului, varsă lacrimi peste proaspetele răni. Această antiteză este deosebit de pronunțată în antologia ce-i înglobează creația poetică, fapt enunțat în prefața exigentului critic Mihai Cimpoi, ca distincție definitorie a respirărilor lirice ale lui Mihai Morăraș. Exegetul îi clasează viața și creația, ambele cimentând un întreg inseparabil, în două registre: „...unul imnic, senin, apropiat de beethoviana «Odă a Bucuriei», și altul dramatic, pigmentat de o nostalgică rememorare și de accente mai dureroase în spiritul «Baladei» lui Ciprian Porumbescu, amintită într-o poezie”.

De fapt, nu trebuie să fim Mihai Cimpoi pentru a observa aceste calități polare în caracterul, structura sufletească, implicit, în poezia lui Mihai Morăraș, pe care și le dezlănțuie fulminant, abundent, cu naivitate de prunc candid. Însă numai un condei pe măsura distinsului prefațator poate să le estimeze și să le etaleze la locul lor pe scara valorilor. Neîndoielnic, important rămâne, totuși, ce emoții, gânduri, stări sufletești răscolește cartea în inima cititorului de rând, care habar nu are de teoria literară. Ca simplu cititor, dar și ca român din Bucovina lui Mihai Morăraș, care știe ce înseamnă „Iarba-amară de pelin / Pe Cetate de Hotin”, înainte de toate m-am bucurat de fericitul eveniment pentru concitadinul nostru de a-și vedea acest volum lansat de Editura Academiei Române în prestigiosul ciclu *O sută și una de poezii*, ce cuprinde personalități literare de mare valoare – de la clasici până la literați moderni. Semnificativ pentru autor este că antologia a apărut în Anul Centenarului Unirii, versurile selectate de dr. Dumitru Apetri din cele patru cicluri (*La masa învierii*,

Cioplitorul de mituri, Clipa de după amiază, Elogiu vieții) fiind ofranda poetului la altarul Unirii, dar și recunoștința Patriei față de sacrificiile neamului românesc din nordul Bucovinei. Or, tragedia Țării de Sus sângerează în orice cuvânt, chiar și (poate chiar mai mult) în cele mai blânde, mai suave versuri, cum sunt: „Nu știu cum, adesea-mi pare / Că și vrabiei la noi / I se face dor de mare / Când nu vin la vreme ploi”.

Fericita-i alianță dintre talent și caracter îl ajută pe poet ca glasul să-i răsună combativ, melancolizând tristețea întrebărilor ce-l frământă cu un luminos surâs: „A cui să fie oare astăzi vina / Că trebuie atâtea vămi să treci / Ca să ajungi acasă-n Bucovina / Și lacrima la pieptul ei s-o-neci?”. Fragilitatea lacrimii, duruta tristeței nu-i vin dintr-o neputință sau din umilință. În creația sentimentalului, visătorului Mihai Morăraș și lacrimile sunt luptătoare, ca o manifestare exterioară a revoltei lăuntrice: „Sfiosul eu o tot contemplan / Orice aș da și orice-aș face / Tristeții mele mari un templu / Să i-l ofer, nu o găoace...”

Trist și îngândurat, arzând pe rugul suferințelor românilor înstrăinați, bucovineanul nostru, născut în străvechea suburbie a Cernăuțiului, la Roșă, în cele mai fine rânduri de poezie, ca și în publicistică, rămâne un neînfrânt al destinului – prin vocea-i răsunătoare de clopotar, neîmpăcat cu nedreptățile. Durerea neamului său, purtată în inimă și în poezie, se preschimbă în melancolie, însă nicidecum în resemnare: „O, neamule, ce-ai fost crucificat / Și de Pilat, și de-ale lui imperii, / Tu – pe Moșia ta înstrăinat / Adună-te la Masa Învierii”. În poezie armele sale sunt frumusețea, armonia limbii eminesciene, seninătatea gândurilor, lumina speranței. Aș putea ilustra cu orice versuri din impresionanta-i antologie, adunate așa cum izvoarele se împreună într-un fluviu – când liniștit, când vertiginos. Dar dorința de a-mi prelungi starea de miracol m-a făcut să aleg poemul.

EMINESCU REVENIND LA CERNĂUȚI (Mereu așteptat de draga lui soră Aglae)

În Cernăuți câte un tei
mai dă în floare
și albinuțele trudes
prin ramuri deși,
eu parcă-l văd pe Eminescu
spre-nserare
cu gândul dus
la Veronica lui din Iași.
Și întristat
stă lângă geamul lui Aglae
(de-o veșnicie-ntreagă
nu s-au mai văzut)
doar soarele spre asfințit
ca o văpaie
își potolește umbra-n
apele de Prut.
Și ce noroc că iată-i,
iarăși împreună

(cum se jucau cândva
 prin codri-mpărătești!),
doar buciulul copilăriei
mai răsună
cu lungi
 ecouri de la Ipotești.
Ce dor i-a fost de casa
 Pumnului Arune,
de ulicioarele
 cu caldarâmul sur,
de-același soare
ce spre Țețina apune
când e atâta
 Bucovină împrejur.
Cum să n-o iei la pas
 spre Schiller-Park la vale,
să te revezi
cu teiuleții lui din crâng
care au înflorit
 din imnurile tale
și tot cu flori
 din imnurile tale plâng.
Azi câte-un tei
în Cernăuți mai dă în floare
și albinuțele
 roiesc în jurul lui,
ci florile din tei
 sunt prea de tot amare,
iar albinuțele
sunt ale nimănui...

Bolnav de Bucovina, Mihai Morăraș-poetul s-a stins cu neîmplinita dorință de a mai îmbrățișa tot ce-i era drag la el și la noi acasă. E un an de când a plecat dincolo de orizonturile neîntoarcerii. Pe înălțimile Țeținei zădarnic îl așteaptă miturile.

SUNTEM SUMA STRĂMOȘILOR NOȘTRI?

Dorina POPESCU
Cernăuți-Constanța

Patriotismul, pe noi, etnicii români, ne definește dintotdeauna. Este o moștenire genetică, un angajament de continuitate, un fel etern și infinit de a fi, fără termen de garanție stabilit, un Tezaur primit la botez și un Testament lăsat la plecare.

Am întâlnit etnici români care nu iubesc primăvăraticele ciorbe din urzici, furtunile dezlănțuite în miez de vară, traficul din marele orașe de la începutul toamnei și Crăciunul fără flori de gheață la ferestre. Dar nici unul dintre ei nu ar fi negat dragostea și devotamentul față de Țara-Mamă. A fi etnic român înseamnă a fi curajosul capabil să conducă Cruciade în numele lui Dumnezeu, creștinul care iartă, omul care sfințește locul.

Când privesc din Cernăuți spre celălalt mal al Prutului descopăr că, în România, *Patriotismul* este confundat în mare parte cu dichisul de magneti atașați pe uși de frigidere. Târgurile ambulante (acele gherete care au împânzit geografic toată Țara) promovează mărunțișuri din ceramică și din lemn pretinse a fi suveniruri românești (și să nu vă împingă păcatul să căutați pe *verso* țara lor de proveniență, că numai românești nu sunt!). În România, *Patriotismul*, sau mai bine zis culorile acestuia, se poartă: în picioare – sub formă de adidași tricolori; pe bicepșii lucrați la sală – sub formă de tricouri tricolore; la oglinda din mașină – pe post de brăduț tricolor parfumat; și nu mai zic de cheile apartamentelor, „garnisite” și ele cu brelocuri în trei culori. De atâta promovare a *Patriotismului*, chiar dacă nu ai fi fost atașat de glia strămoșească, ar fi trebuit să începi rapid să fii! Atunci, de ce anume, cu *Patriotismul* la el acasă, rezultatul acestui sentiment, matematic, deseori, dă cu minus?

Parastas la Mănăstirea Putna pentru etnicii români care au murit în războiul ruso-ucrainean (28 septembrie 2024)

Mă întorc însă înapoi, la Cernăuți, și trec cu ochii prin multe case de români care, bineînțeles, au și ele frigidere – dar fără zorzoane patriotice etalate. Noi, etnicii români din Ucraina, știm: *Patriotismul* se poartă în inimă, în gesturi de curaj, în

momente de rezistență. Acesta nu are nici formă, nici textură, nici parfum! Are însă locația în toată ființa noastră și în ale noastre vise! La Cernăuți *Patriotismul* nu se cumpără, nu se vinde! Nu se dă cu împrumut! Cu *El* ne naștem – cu *El* murim. *Îl* alimentăm cu valori care merită și *îl* întreținem cu rugăciuni care ne fortifică. Mobilizați în războiul altora, noi, românii din Ucraina, ne cărăm ranițele și ne luăm gloanțe în piept tot cu *Patriotismul nostru* pe față!

Da, are și Cernăuțiul suveniruri – toate autentice, toate plătite cu prețul vieții. Și ce vieți... în plină floare... care, tot mai multe, rămân doar în fotografii și în acele cămăși ciuruite de mitraliere, pe care mamele noastre românce din Ucraina le plâng în năframă. Avem și noi suveniruri – acele mesaje vocale în Limba Română lăsate pentru familiile lor de către etnicii români mobilizați „de bună voie și nesiliți de nimeni” înainte de a cădea pe câmpul de luptă în războiul altora: „Mamă, Tată, Nu mai plângeți! Aici, pe linia de front, noi, toți băieții români, ne ținem grămadă...” Cuvântul „grămadă”, adică uniți, este suprema caracteristică a românilor noștri din Ucraina. În ultimii trei ani, acești curajoși băieți care se țin „grămadă” mor pe capete – dar Legendele despre ei, în numele lor, nasc noi caractere patriotice în generația care înmugurește. O demnitate se construiește pe modele. Iar noi avem destule!

Când, la Cernăuți, ni se interzice Limba Română și ni se impun Liturghii în limba ucraineană – la Mănăstirea Putna mii de brațe, larg deschise, ne așteaptă spre alinare. Punctele noastre cardinale sunt la Putna – locul spre care tindem de-a lungul vremurilor. Și unde vom ajunge negreșit!

Pe când atâția alții ne văd martiri, noi nu ne dorim să fim decât suma strămoșilor noștri. Acesta este adevăratul *Patriotism*!

ION HREBENARU, UN DASCĂL BUCOVINEAN DE MARE CURAJ, CARE NU A TRĂDAT CAUZA

Angelina OLARU
Chișinău

Regretatul profesor de limba și literatura română, Ion Hrebenaru (Grebenari), este una dintre personalitățile bucovinene, originar din comuna Poieni-Bucovina (după 1940, Bucovca), fostul raion Herța, regiunea Cernăuți. S-a născut la 4 iunie 1934 și s-a stins din viață la 10 august 2005, la Chișinău.

Ion Hrebenaru a absolvit Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic de Stat „Alec Russo” din Bălți (azi, Universitatea de Stat „Alec Russo”). Și-a urmat cariera didactică, timp de peste trei decenii, până în anul 1985, la școala medie din localitatea sa natală. Între 1985 și 2003, a activat ca profesor de limba și literatura română într-o instituție de învățământ preuniversitar din Chișinău.

Cei trei „piloni” ai Școlii Medii din Poieni (Bucovca), alături de elevii lor din anii '70. De la stânga la dreapta: Ion Rotaru, profesor de istorie, fost director și fost primar al satului; Ion Hrebenaru, profesor de limba și literatura română; Constantin Rotaru, profesor de biologie

Atât în mediul școlar al românilor nord-bucovineni, cât și în cel din Republica Moldova, Ion Hrebenaru s-a afirmat ca un dascăl cu o excelentă pregătire profesională și o autoritate morală incontestabilă. A influențat profund parcursurile educaționale ale elevilor săi, pe care i-a îndrumat cu pasiune și dedicare. Mulți dintre aceștia își

amintesc și astăzi de profesorul care le-a insuflat dragostea pentru valorile naționale ale neamului românesc.

În anii dictaturii, până la restructurarea din anii '80, Ion Hrebenaru a fost una dintre puținele cadre didactice care au avut curajul să discute, în școală, adevăruri interzise la acea vreme: ocupația din 1940, așa-numita „limba moldovenească” și alte falsuri ale propagandei staliniste. A fost denunțat de unii colegi și a avut de suferit, dar i-a iertat pe toți. Adesea, în școala din capitala basarabeană, demonstra o cunoaștere mai profundă a limbii și literaturii române decât unii dintre colegii săi. Și acolo a fost recunoscut drept o autoritate profesională. În primul rând, pentru că, în perioada dictaturii sovietice, cu sprijinul unor prieteni și datorită achizițiilor făcute în librăria „Drujba” din Cernăuți, reușise să-și formeze o solidă bibliotecă de carte românească. A păstrat-o cu riscul de a-și pierde locul de muncă, într-un context în care literatura de peste Prut era oficial interzisă, iar el era avertizat în acest sens.

S-a format ca intelectual într-un mediu bucovinean autentic, mai puțin alterat de influența slavă. Alături de alți colegi din școala din Poieni, urmărea cu sufletul la gură, la radio și la TVR, celebrul Cenaclu „Flacăra” al lui Adrian Păunescu, unde se recita și se cânta din marea poezie românească. Această mișcare a reprezentat pentru dascălul din Poieni adevărate lecții de limbă, literatură și civilizație românească.

Ion Hrebenaru face parte din pleiada cadrelor didactice noi, de după război, a Școlii Medii din Poieni-Bucovina, instituție cu o bogată tradiție, ce datează din 1903, între care Maria Hrebenaru, Ion Rotaru, Floarea Rotaru, Constantin Rotaru, Lucia Rotaru, Gheorghe Fortuna, Maria Rotaru, Pintilei Popescu, Emilia Safta, Gheorghe Popescu, Ion Popescu, Valentina Popescu, Maria Popescu, Gheorghe Cuciurean, Fânica Cuciurean, Maria Puiu, Viorica Rotaru, V. Griban ș.a.

A fost un colectiv de dascăli bine instruiți, mulți dintre aceștia având la bază vechea școală românească. De exemplu, regretatul Constantin Rotaru a rămas în memoria comunității nu doar ca un simplu profesor școlar, dar și ca un cărturar, autor de poezii și de cercetări veritabile despre localitatea de baștină.

Ion Hrebenaru a fost și un mare familist, alături de soția sa, Maria Hrebenaru, cadru didactic în aceeași localitate nord-bucovineană, mai bine de trei decenii. Este pomenit și ca Tată, și Bunic foarte bun.

Ion Hrebenaru este fiul Domnicăi și al lui Dumitru Hrebenaru, care a fost deportat fără vină, devenind victimă a represiunilor politice. Această tragedie de familie, dar și a întregului neam bucovinean, i-a marcat nu doar copilăria, dar și destinul. Dumitru Hrebenaru este pomenit ca martir, alături de alți zeci de consăteni, în biserica din Poieni-Bucovina. Numele i-a fost înscris pe monumentul funerar al mormântului fără oseminte, amenajat și inaugurat, în octombrie 1990, în memoria localnicilor deportați fără vină și care nu au mai revenit acasă.

Înainte de a pleca la cele veșnice, profesorul Ion Hrebenaru ne-a lăsat poezii – adevărate mărturii-document, din sursă directă – despre crima comisă prin deportarea unui nord-bucovinean. Le publicăm aici ca o formă de restituire a memoriei. Este tragedia uneia dintre numeroasele familii de români din Poieni-Bucovina, în care au rămas acasă doar mama și cei cinci copii, care au scăpat cu viață – ca prin minune – de foamete și de multe alte suferințe la fel de cumplite. O familie nedreptățită și nerecompensată, nici moral, nici material, de vreun stat, nici până în ziua de azi. Să aducem puțină lumină și asupra acestui destin, al cărui nume rămâne înscris în Cartea Bucovinei – o lucrare pentru care Ion Hrebenaru a muncit și a pătit.

**ION HREBENARU
(1934-2005)**

VERSURI

**CÂNTECUL FAMILIEI HREBENARU
(DUREREA DE-O VIAȚĂ)**

– Bărbat solid, cu peri cărunți,
Tot plângi și plângi,
Și spui oricui
Că ești demult al nimănui...

– Al nimănui pe-acest pământ,
Părinții mei zac în mormânt,
De-ar zace toți răii în veci,
De-atunci, din anul patruzeci!

Când Bucovina au ocupat,
Pe tata ei l-au arestat,
Pe-un sfert de veac l-au condamnat
Și-n pușcărie l-au băgat.

Încătușat, ca criminal,
L-au dus departe în Ural,
Unde enorm a suferit
Și în Turinsk el a murit.

Deși acolo-i mult pământ,
Bietul nu are nici mormânt...
De rău și azi îl pomenesc,
Din somnu-i veșnic îl trezesc
Acei călăi.

Sărmana maică-mea pe-atunci,
Înconjurată de cinci prunci,
Din zori, până târziu muncea,
De-o mămligă câștiga.

Flămândă, goală a muncit,
Până ce-amar s-a-mbolnăvit,

Spre bătrânețe a orbit
Și-n grele chinuri a murit.

Am plâns atunci, fiind copil,
Și-acuma plâng, deși-s bătrân,
Căci prea adâncă-i rana mea,
Pe răi în veci i-oi blestema!

Pe răi în veci i-oi blestema!
Și că-s străin în țara mea!

GENEZĂ

Eu îs născut în Bucovina,
Nu-n tundră și nici în taiga,
Și călăuză mi-e lumina
Din Patria mea.

Nimic nu am cu nățărăii,
Stăpâni la noi ce se numesc,
E limpede: tot ei, călăii,
Au scurs mult sânge românesc.

În pușcării bine păzite,
Au nimicit minți omenești,
Cu planuri, perfid urzite,
Ca niște „sfaturi părintești”.

Cu teorii false întruna,
Au cucerit pământ, pământ
Și plâzmuiesc din nou minciuna,
Cu ea ne bagă în mormânt.

Li-i patria – țară de gheață,
A lor nu-i nici Siberia,
Urâți de noi vor fi o viață,
Cu mintea și cu inima!

TATEI

Îl văd ca-n vis: spătos și îndesat,
Clădind un stog de fân,
În acel an rău blestemat,
Orfan ca să rămân.

N-a fost nici hoț, nici criminal,
O dovedește-un sat,

Dar a băut un plin pahar,
În ziua cu păcat.

Al lui Tănase Constantin,
Ca Iuda l-a vândut,
Cu inima numai venin,
Țigară i-a cerut.

Inofensiv, nevinovat,
Își desfăcu chimirul,
Ca să-și servească cu tutun
Săteanul musafirul.

Și-atunci, din spate-a răsunat
O voce tunătoare:
„Ești contra țării arestat,
În numele lui Stalin!”

Pe-un sfert de veac fu condamnat
Și dus departe-n zare,
Să ispășească un păcat,
Că s-a născut sub soare.

’N acel îngheț de necuprins,
Bietul mormânt nu are,
Își doarme somnul la Turinsk,
Visând o-ntoarsă cale.

MAMEI, SOȚIE DE MARTIR

Tu n-ai purtat inele aurite,
Nici haine scumpe n-ai avut,
Mereu cu mâinile-ostenite
Și numai lacrimi ai știut.

Tu n-ai avut o zi cu soare
Și viața ta a fost numai un chin,
Când te-ai născut, a sorții ursitoare,
Ți-a pus pecetea neagră de martir.

Din lacrimile tale de durere,
O mare-ntreagă, știu, s-ar fi format
Și ca răspuns din ceruri, mângâiere,
Încă vederea ți-a întunecat.

Acuma, nemișcată, în tăcere,
Cu fața îndreptată-n infinit,
Dai în vileag cumplita ta durere
Și acel chin ce viața ți-a sfârșit.

DOMNILOR „ELIBERATORI”

La Stalin, mă-ntrebați, cum am trăit?!
Nu sunt cuvinte, care să exprime
Durerea-n care toți ne-am chinuit,
’Ndurând pedepse, groază și-njosire.

Și închisorile gemeau din greu,
Taigaua prindea glas de răzbunare,
Siberia se popula mereu,
Cu sufletele bietelor popoare.

De aş putea să ți le-nșir pe toate
Și morții s-ar cutremura-n morminte,
Că țara era plină de martiri,
În fața unui tiran fără minte.

Nu-s lacrimi, care ar uda,
Pe cei plecați în neagra veșnicie,
Pământul din străfunduri ar ofta,
De crudul act, ce n-are asemuire.

BUCOVINENILOR

În calea vremurilor rele,
Am stat ca stânca de granit,
Am pățimit după zăbrele,
Însă am fost de neclintit.

Ladoga și Onega știe,
Pe câți i-a înghițit pământul,
Plecând tăcuți în veșnicie,
Cu ura-n piept și jurământul...

Taigaua și înghețul veșnic
Dacă-ar putea să povestească,
Câte un brad la cap, ca sfeșnic,
N-ar fi de-ajuns să ne sădească.

Străinii azi, aduși de soartă,
La trup prea mari, la suflet mult prea mici,
Ne spun că suntem venetici.

Să ne trezim, căci goarna sună,
Vestind o nouă primăvară,
Bucovinenii se adună,
Sub un drapel și pentru-o țară!

MARII UNIRI, DE 1 DECEMBRIE 1918, ZIUA ÎNTREGIRII PATRIEI

Sunt crainicul prostiului popor,
Cu limba-ncătușată-n grele fiare,
Așa va trebui ca mut să mor,
Fără de glas, în țara asta mare.

De nu era cel an nefericit,
Când fu bătut Napoleon cel Mare,
Eram și noi un neam întreg, unit
Și nu ne înjosea un oarecare.

Un neam barbar din stepele deșerte,
Făr-de cultură, suflet, omenie,
Împrăștiind peste tot locul moarte,
Ne-a-nstrăinat de sfânta noastră glie.

Cu teoria falsă de-alipire,
Din an în an, tot întărind minciuna,
Ce pentru-o lume-i pură cucerire,
„Căci Patria și Mama-i numai una.”

LUI 28 Iunie 1940

E Roma-ndoliată, Columna e în bernă,
Traian, stăpânul lumii, stă-n gânduri cufundat,
Căci vechiul patrimoniu și a lui sfântă gintă
Stă astăzi sub călcâiul unui crud împărat.

Iar moare bietul Gelu, lângă apele Cernei
Și calul cu copita îi sapă lui mormânt,
Și trece-n goană vara și suflă vântul iernii,
Ca să-mplinească-n lume un aspru jurământ.

Suceava greu oftează, iar Putna plânge-ntruna,
Căci armele lui Ștefan sunt astăzi la muzeu,
Îs mute acele trâmbiți, ce-mprăștiau furtuna,
Când el în fruntea oștii, era leit un zeu.

Mihai pe calu-i aprig, cu sabia în mână,
Țepeș cu aspra-i lege, în lupte oțelit,
Iar Mircea la Rovine, cu armia română,
Ne dau de știre-ntruna, că slava n-a pierit!

Dar fiara hrăpăreață din stepele deșarte,
Ce-n loc de sânge are numai curat venin,
Din trupul viu al țării cu bocete de moarte,
Și-a mai cârpit „hlamida” cu-n petic nou străin.

Azi, „dulcea Bucovină”, e-n hainele-i cernite,
Ce le-a-mbrăcat atuncea, în anul patruzeci,

Când hoardele lui Stalin cu tancuri oțelite,
Veneau să ne despartă de-ai noștri frați pe veci.

Și blânda Basarabie, supusă ca o slugă,
Ce „din țărână fruntea abia și-a ridicat”,
Își cere drept la viață, să nu fie o umbră,
Să nu fie un petic, pe harta acestui stat.

Se aude-un glas de alarmă, un glas de răzbunare,
Căci goarna libertății pe toți i-a deșteptat,
E vocea lui Dabija, Matcovschi și-a Leonidei Lari,
A lui Vieru și-a neamului bărbat.

Câmpia Libertății ne cheamă la Unire
Și Mureșan-profetul cu glasul-i tunător:
„Deșteaptă-te, române, căci altfel moartea-ți vine,
Doar ai numai o Țară și-un singur tricolor!”

TESTAMENTUL

De-oi muri, mormânt săpați-mi
Numa-n Bucovina,
Că pădurea e aproape
Și-i dulce odihna.

Lasă codrul să foșnească,
Cât va fi mormântul,
El mi-a fost fidel prieten,
Mi-a crezut cuvântul.

Plânset, bocet să nu fie,
Țineți jurământul,
Câte-o lacrimă prelingă
Să-mi ude mormântul.

Pe mormânt cu slova Romei
Numele să-mi scrieți,
Să rămână-n amintire,
Ca în letopiseț.

Tot ce am și se mai poate
De numit avere
Să rămână neclintită,
Numai ei, Angelei!

Iară dânsa câte-odată,
Cum va fi și timpul,
Las-să vină și să vadă,
De-i întreg mormântul.

Nicolae ȘAPCĂ
Cernăuți

VERSURI

**RUGĂCIUNE DE MULȚUMIRE
(DUPĂ SFÂNTA ÎMPĂRTĂȘANIE)**

Mă iartă, Doamne, că am îndrăznit
Să gust din sângele și trupul Tău,
Dar fără ele stau ca într-un hău
Și sufletu-mi de parcă-i învrăjbit.

Că vrednic nu-s – am înțeles! Mi-i rău!
La orice pas știu c-am păcătuit
Și-n fața Ta, Iisuse, am greșit,
Iar Tu mă rabzi să mușc din trupul Tău.

Mărire, Doamne, pentru tot ce faci
Pentru acest Pământ plin de păcate,
Tu ai răbdarea încă să mai taci,

Să ne dai zilnic faptele iertate.
Eu azi, cu duhul printre cei săraci,
Mă-nchin ființei Tale preacurate...

**TOAMNĂ ÎN CIMITIR
(LA MORMINTELE MORȚILOR NOȘTRI)**

S-au vestejit sufletele?
Nu, nu...
Pe fiecare fir de iarbă
citește câte un înger
din Evanghelia după Ioan:
Fraților,
nu vă întristați,

că au căzut frunzele din pomi!
Ele s-au așternut
pe pagini de Scriptură,
și fiecare frunză ce s-a așternut
pentru somnul de veci,
a lăsat loc mugurilor
care vor odrăsli la anul.
Ați văzut voi
să nu răsară firul ierbii
în primăvară?
Așa și sufletele
vor Învia
la revenirea lui Hristos!
Priviți!
Îngerii de pe firele ierbii
întorc fila Cărții!
Pe Ea plouă
cu gânduri din rugăciunile
ce țin sufletele pecetluite
în scrinuri cu miros de tămâie...
Printre cruci se plimbă Satana,
dar nu poate smulge
pecetea de pe încuietorea
pusă prin cuvântul lui Dumnezeu...

E toamnă în cimitir,
și rugăciunea frunzelor
cade peste liniștea
sufletelor odihnite...

SONETUL CLOPOTARULUI

Cad picuri reci din limbile de clopot,
Pe funii țes păianjenii lăicere,
Un clopotar bătrân la Domnul cere
Să mai asculte-al ploii rece ropot.

Și-a 'mprăștiat privirea prin unghere,
Timpanele-i percep ultimul zgomot...
În locul lui vor instala un robot
Fără de suflet, însă cu putere.

Se-ngălbenesc cuvintele-n Scriptură,
Diaconii se roagă din tablete,
Nu mai auzi Cuvânt de-nvățătură,

Ci doar expresii vagi din internete...
Bătrânul clopotar ajuns o zgură
Rămâne doar motiv pentru sonete...

Ne troienesc secundele din veac,
Mai ninge cu cenușă peste plai,
Cad fulgi de fier pe vârfuri de copac,
Rapsozii nu mai pot cânta la nai.

E viscol pe pășunea din baladă
Și plânge Miorița-n chip de Zeu,
Ciobanii vor iar turma să și-o vadă,
Dar iarba nu mai sparge lutul greu.

Nici rugăciunea n-are loc să urce
Spre Sfinții invadați de-atâta fum,
Cad lacrimi reci din cer pe-un vârf de cruce
Și Dumnezeu nu-ncape nicidecum.

Se-aud cum plâng străbunii în morminte
În limba lor, în care au murit
Și au dureri în cruci de oseminte,
Iar sufletul tot urcă obosit.

Mai ninge veacul cu a lui secunde
Ce se topesc ca fulgerul pe cer,
Și stelele par astăzi muribunde,
Iar viața — un spectacol efemer...

SONET BUCOVINEAN

Aș mai pleca prin lume să mă plimb
Să văd New Yorkul, Londra și Parisul,
Apoi să mă întorc în paradisul
Acestui plai ce poartă Sfântul Nimb.

Aș vrea să văd un carnaval la Rio
Ce-mbată Răsăritul și Apusul
Și să mă-ntorc la Crasna să văd „Ursul”
Cum joacă-n bătătură, dar cu brio.

De ce n-aș savura pe o terasă
Un whisky chiar de marcă, scoțian?!
Dar să revin în beciul de acasă,

Să scot un vin uitat din care an
Așteaptă ca să-mi spumege pe masă —
Motiv pentru-un sonet bucovinean.

ISPITIRILE ÎNGERULUI ÎN ALB

Îngerul în alb ridică brațele-n sus
Privindu-mă prin geam azuriu de laptop,
De unde coboară privirea fără recurs,
Din care verset al iubirii sau poate potop?!

Din care privire e raza ce sparge lumini?
Și sâni – izvor de viață – de ce îi ferești?
Mai vreau să-i privesc tremurându-ți sub ochii senini,
Iar tu în on-line parcă ești și parcă nu ești!

Răsai printre nori, chiar dacă e noapte târzie,
Ce are iubirea cu ora și clipa din noi?
Mă șterg de sudoare pe propria mea chelie
Să mai transpire odată închipuindu-ne goi...

Ce seară de vis cu un soare pierdut în apus
Și Îngerul în alb îmi zâmbește cu brațele-n sus...

S-au îmbătat iar merii în livadă,
A explodat un nour de parfum,
Îngerul Alb a coborât să vadă
Un Rai zidit într-un poem antum.

Stropită cu agheasma dimineții
În care Dumnezeu își spală fața,
Livada aceasta ne-o descriu profeții
Cu îngeri care-i dăruiesc albeața.

Azi ninge, dar cu flori de vânt bătute,
Troienele mă-nfășă ca atunci,
Când ne plimbam pe-alei necunoscute
Și paradisul florilor din lunci.

S-au îmbătat iar merii în livadă,
Iar eu aștept să-mi cazi în brațe pradă...

A trecut de miezul nopții,
Îngerii în alb plutesc
Pe la genele iubirii
Ce pe ochii tăi clipesc.

Le mai spală iar smaraldul
Unei lacrimi din vis
Căutând un loc să cadă
Pe o floare-n paradis.

Din culorile visării
Ce mai scriu iubiri pe vreme
Cade praful de grafituri
Pe cărările perene.

Când pe lustruite pagini
Se înșiră negre buchii,
Îngerii în alb se plimbă
Pe-a luceferilor muchii.

Și cu glasul ce descinde
Din edenice cântări,
Se avântă-n universul
Neuitatelor cărări...

Mai pâlpâie stelele-n noapte
Și zorii se-apropie iar,
Și frunzele cântă în șoapte
Pe strune de vânt hoinar.

Chitara ce cântă în vise
Înfășură într-un refren,
Pe scenă și în culise,
Mai noul și vechiul catren.

Doar voci din edenice ceruri
Coboară pe raze de-argint,
Îngerii fac transferuri
Între Cer și Pământ.

Când ziua se duce în grabă
Și visele-n noapte-s divine,
Îngeru-n alb – o podoabă,
Coboară spre mine...

Doina BOJESCU
Cernăuți

VERSURI

PASTELUL DORULUI

Renașterea
Și-a desfăcut aripile.
Mamă
E timpul să deschidem
Poarta țarinei
Gârbovită, încrustată,
Cu riduri, crăpături.
În sensul lor se conturează
Spectrul tărâmului arhaic.
Prin ele soarele-totem
Miruie cu speranțe.
De atâtea zile, mamă,
Te răzimi pe crucifixul dorului.
Totemul mă cântă, mă strigă.
Refrene despică milenii,
Ascult șoptele pulsului
Rimând cu motivul străvechi
Al genului.
Dorul mă smulge din străinătate,
Îmi forțează creierul,
Mă scrijelește
Cu lacrimi incendiate.
Îmi taie răsufarea
Când ajung la poarta cu siglă,
Zăvorâtă cu așteptări.
Uite, aici s-au adunat zodii,
Zânele vieții – ursitoarele.
Mamă, lasă-mă
Să le scot apă vie
Din vechea noastră fântână

De piatră.
E unica în acest sat.
Zodii și zâne au însetat.
Mamă, hai să udăm
Rădăcina dorului.

MI-E DOR...

Te caut, mamă, printre flori,
Printre nuanțele de nori.
Să mai aud o dată pașii tăi
Mi-e dor.
Pustie este ceașca ta
Din care aburea cafeaua
La șase-n zori.
Mamă, mi-e dor de glasul tău.
Din zări venind, ca un ecou
Și stau acum în raiul sfânt,
În casa ta.
Și mii de amintiri mă prind,
Imagini dulci zburând prin gând
Cu fața ta.
Dar nu mai ești.
Te-ai dus, lăsând ușor
Pământul care vrea sădit,
Și răsăritul care l-ai iubit
Atât de mult.
Știu, undeva te plimbi
Prin rai,
În locul unde-ai meritat
Acum să stai.
Eu, pe pământ, gust din cafea
Cu dorul și povara mea,
Sperând să mai vorbim o dată
Măcar prin vis.

CE-O FI SĂ ZBOR ÎN SEARA POEZIEI?

Ce-o fi să zbor în seara poeziei
La țară, doar cu gândul și cu dorul?
Să-ncalec pe metafora stihiei,
Să mă întrec peste câmpii cu norul.

Iar matricea să nu mă recunoască.
Și cu puteri de vidmă călătoare
S-ajung la poarta casei, strămoșească,
La streșina de lemn, mângâietoare.

Să-i chem pe toți ai mei ce-au fost odată.
Să le citesc cu drag o poezie.
Și din țărâna neagră, inspirată,
Ca să-mi prefac puterile-n stihie.

Să admirăm amurgul înfocat de seară.
Să povestim ce se mai face-n lume -
În lumea noastră și-n cealaltă, bunăoară,
Ce-mi mai fac scumpii, cu frumoase nume?

SURÂSUL PRENATAL

Arhitectul genuin,
Arhitectul,
Urzind pe tonul iubirii
Nisipul adamic, proiectul.
Portaluri deschise –
Firele genealogilor inocente
Tivesc țesătura.
Bucură-te, dansează
Prin lumi paralele.
Lichidul taciturn
Îți dă libertate.
Când miști, prinzi mai ușor
Chemarea maternă
Cu gestul mânuțelor
Împreunate.
Lagune de sânge
Boabe de oxigen –
Peisajul-vacuum
Ferindu-te de griji.
Azurul privirilor
Reflectând în mii de cristale
Pelicula vieții.
Mișcarea guriței –
Ecoul dreptului
La posteritate.
Hai, vorbește cu mama.
Pentru întâia oară.
Mirajul ultrasonic
Îți dă receptorul.
Dacă îți este în putere
De a pricepe
Cât de mult doresc
Să înțeleg
Tăcerea metaforică
A creșterii,
Și visul.

Aștept...
Pentru întâia oară
Instinctul iubirii
Transmite în direct
Răspunsu-ți firav,
Dar atât de puternic
Atât de prenatal
Surâsul.

MĂCAR O ORĂ SĂ MĂ FAC COPIL

Doamne, întoarce timpul înapoi
Cu fluturi colorați, jucându-se în roi,
Cu ploi curate, calde și un curcubeu
Peste pădurea din sătucul meu.

Măcar o oră să mă fac copil,
Să cred în zâne, să pășesc tiptil
Sub streășina de casă, pe sub meri,
Pe ton de asfințit al unei seri.

S-aud cum cântă mierlele în noapte,
La geam deschis cu diferite șoapte,
S-admir prelung cum înfloresc bujori,
Împrăștiind parfumuri până-n zori.

S-o văd pe bunicuța-n răsărit
Cum trece prin grădină la prășit.
Și pe vecinii care dau binețe,
Doamne, ce scumpe-mi sunt aceste fețe!..

IERI, DUMNEZEUL MEU, AM FOST LA ȚARĂ

Ieri, Dumnezeuul meu, am fost la țară.
Caci, Doamne, mi-a venit așa un dor!
Ca să pășesc desculț, prin iarbă-n primăvară –
Apoi să intru-n casă, pe covor.

S-ascult tăcerea care mă cuprinde
Cu amintiri și poze din trecut.
Știi, casa părintească nu se vinde.
E locul unde, Doamne, am crescut.

Astăzi vorbesc în tihnă doar cu Tine
Și cu pereții casei, osândiți:
Să țină mărturie la destine
De când erau stăpânii fericiți.

Țeseau covoare și coseau cămașe.
Într-un ceas rău necazul a intrat.
Nu numai la ei, dar și prin alte case...
Mulți gospodari fusesse deportați.

Și nu s-au mai întors să-și vadă pragul,
Să-și potolească dorul nesfârșit.
Pe veci fiind răpiți de la meleagul
Fără de bună voie părăsit.

În casa asta a trăit bunica,
Păstrând cu drag tradiții strămoșești.
În casa asta s-a născut mămica.
Tu ești cu noi și sus, și jos în veci.

NISTRUL ȘI STÂNCĂ

Stâncă își tot scaldă fața în oglinda aburită,
Minunându-se de sine și coroana-i pietruită,
Și de mantia-i frunzoasă de un verde-ntunecat,
Și de micile poteci ce ca pletele îi cad.

Iară Nistrul nu se lasă, îi oferă o plăcere,
Căci de mult bătrâna stâncă se privește în tăcere
Și nu poate înțelege: cum, deloc nu s-a schimbat?
Împărăteasa veșniciei cu destin împovărat...

Stâncă, te privesc acuma și în suflet mi-ai intrat.
Chiar în visurile mele de mulți ani te-am așteptat.
Vreau să-ți spun: am o scrisoare tipărită-n pieptul meu
Și te rog frumos, trimite-o pe un nor lui Dumnezeu.

Iar tu Nistru enigmatic ce alergi prin nopți și peșteri,
Șopotind trecutul sacru despre zei, ostași și meșteri,
Porți în firea-ți cristalină veacuri, suflete și clipe
Și pe mine, o regină, cu-a inspirației aripe...

Vladimir ROBU
Cernăuți

VERSURI

DORUL SFINȚIT

Doinește-n mine azi un dor
De casa dragă – sfânt sobor
Ce s-a trezit la mine-n gând
În fibra inimii pulsând,
Trezind miracolul frumos
Dar ce folos?...

Căci dorul, tot rămâne dor;
Sărutul apei din izvor,
Colinda păsărilor vii
Și jocul liber de copii
Ce arde tot așa plăpând
Din orice cânt...

Dorințe calde se tot duc
Sub fruntea crengilor de nuc,
Din pâinea coaptă la cuptor,
Pe coasa tatei sub obor,
Priviri ce sapă din trecut
Dorul cernut...

În simțul jocului pribeag
Rămâne oblicul cel drag
Stropit de ploi, purtat de vânt
Pe brazda caldă de pământ
Iertând toți anii ce s-au scurs
Acolo sus...

Legăți ca sfoarele în nod
O jiță din același rod...
Sfințit la poarta părintească

Ai vrea și azi să te primească
Cu-același nume de copil
Sfințit în tril...

În trilul mierlei din gutui
Copil ai fost...și cui să-i spui?
Că fericirea prinzi la sân,
Privind tot cerul de pe fân,
Crescut pe pragul casei sfânt
Iubit pământ!...

Dar, din păcate, toate trec
În marea vremii se înec,
Lăsând ecoul rătăcit
Sub zăvorașul ruginit
Ce-și trece timpul său menit,
Nemulțumit...

Nemulțumit că n-am venit
În „sadul” tânăr înflorit...
Lăsând fărâme de-amintiri
Și lacrimi calde în priviri
Torcând toți anii peste prag
Al casei drag...

18 ianuarie 2025, Vancouver (SUA)

ȚESĂTOAREA DE LUMINĂ

Strâng din stele luciul nopții, împletind în plete aur,
Sufletu-mi se scaldă-n vise, peste gânduri trece faur.
Timpul curge-n horă lină, printre umbre și tăceri,
Cântă-n mine o lumină ce n-o sting nici mii de veri.

Port în pași miros de seară, dor ascuns în fiecare,
Și-n priviri o cale rară, scrisă-n ceruri de-o chemare.
De pe umeri curg galaxii, grele de tăceri și vis,
Sunt o rană-n neodihnă, dar și zbor spre paradis.

Țes cu degetele albe fire reci de nemurire,
Dintr-un colț de veșnicie nasc în mine-o amintire.
Tot ce arde, tot ce doare, se preface-n aur pur –
Din iubire și uitare, clădesc lumea din azur.

Te aștept din nopți nespuse, unde timpul nu mai doare,
Unde glasul tău răsare ca o rugă visătoare.
În adâncul meu te simt ca pe-o clipă ce mă ține
Nu e teamă, nici sfârșire, doar iubire-n rădăcini.

De ți-ai stinge iar cuvântul printre umerii de zări,
Eu ți-aș scrie cu tăcerea ce răsfângi doar întâmplări.
M-aș preface-n zbor de noapte, m-aș topi în pielea ta,
Să rămân ca o lumină ce nu moare-n umbra grea.

Și din trupul tău de doruri, mi-aș clădi tăcerea lină,
Să te port în mine veșnic, ca o stea într-o lumină.
Fie vis, fie pământ – te voi țese, zi de zi,
Ca pe-o rugă ce nu moare, ci mereu va pribegi.

Mi-ai căzut în piept ca steaua ce nu vrea să piară-n zori,
Te port lin, ca o tăcere, printre sânge și flori.
În privirea ta adună cerul lacrimi de sidef,
Și iubirea ne-mpreună peste gânduri fără chef.

Ești tăcerea ce mă strigă când uitarea mă desface,
Un altar de nesfârșire într-un timp ce nu se-ntoarce.
Te îmbrac cu ale nopții mătășii de infinit,
Și mă-mbăt cu-al tău surâs, ca un zeu ce s-a-mplinit.

Dintr-un fir de dor și teamă mi-am țesut cuvântul blând,
Să-l așez pe pielea-ți caldă, ca un jurământ arzând.
Iar când pașii ți se-ntorc spre tăcerile blajine
Toate stelele tresaltă – știu că tu rămâi cu mine.

Și de-mi vei uita ființa, pierzând urmele din drum,
Te voi țese-n alte vieți, din tăcere și parfum.
Căci iubirea nu se stinge – ea rămâne, fără vină,
Ca o stea ce dăruiește și-n cădere... tot lumină.

27 iunie 2025, Vancouver (SUA)

REÎNCARNARE

Întoarce-mă acasă
Tu rodie străină
La tata în grădină
La mama sub fereastră.
Să stau pe culmea serii
Înveșmântat cu rouă
Când greierii mă plouă
Cu apă și lumină.

Întoarce-mă la pragul
Ce-a strâns din mine dorul
Crestând în mâini fuiorul
Torcând din fum hodgeagul.
Și presură-mă-n noapte
Cu stele arzătoare,

Din lacrimi dulci de floare
Să râdă viitorul.

Întoarce-mă pe cale,
Copil să fiu în curte
Cu miros bun de turte
În inima de vale.
Să zburd pe coama serii
Când crivățul apasă
Și buna mea la masă
Îmi cântă despre jale.

Întoarce-mă acasă
Tu vântule de munte
Să simt pe-aceeași punte
Guriță mlădioasă.
Cosind pe bahna tatei
Trifoiul ce suspină
Toți pomii din grădină
Ce s-au sfârșit pe coasă.

Întoarce-mă în vise
Chemând din rodul sorții
Toți vii și toți morții
Ce trec prin manuscrise.
Și mă renaște-n vie
Un bob de alinare
Ce liniște nu are
În sfânta poezie.

Întoarce-mă-n pădure
La murmur de izvoare,
La păsări călătoare
Cu ochi frumoși de mure.
Țesând pe lacul vieții
Luminile blajine
Ce ard mereu din mine
Sub faldul dimineții.

Întoarce-mă acasă
Cu cei mai dragi la masă...

24 martie 2025, Vancouver (SUA)

DORUL CERNUT

Cărările se-adapă din ultima suflare
Pe când tu-mi spargi trecutul sub faldul de uitare
Nu lira se agită, pe scrumul drept de strună
Și nici fantasma iute, nu soarbe des din lună

Simțirea-i arzătoare, mișcarea-mi țese anii
Să nu se stingă focul, în grota de jelanii.

Ca visele frumoase ce se-mpletesc în note
Trezind din chin chemarea pe zvonul de clopote
Sincronizând tot iadul din ultima răscoală
Săpată în privirea-ți ce mișună de boală
Din boala insomniei, sub lanțurile rupte
Din ultima Geneză, cu stâncile abrupte...

Tot ce a fost odată, s-a transformat în stană
Cerșind din întuneric o lacrimă de Ană
De-ți sună azi trecutul și sângele bocește
La vatra descuiată și azi se mai iubește
Pe-un dalb uzor de Lună, pe-un picur de plăcere
Cu ochii tăi de sfântă, cu buzele de miere...

De ce-ți dorești aleanul, de ce ți-ai rupt chemarea?
Când inima se rupe în focul de-alinare
Când chipul se adapă din umbrele astrale,
Și gândul își descântă vedeniile pe poale
Lăsând dorința crudă, în prada armoniei
Să-ți curme fecioria, pe valea jos de glie...

Dulceagă-i amintirea pe banca de aramă
Voind să-ți țese dorul în inima de mamă
Gustând zădărnicia în zbuciumul de noapte
Pe când se frâng amorfe, dorințele în șoapte;
Ești iazmă, ori regină în sărbătoarea minții?
Ori poate o durere ce și-a pierdut părinții?...

Extazul încă-i amplu, povestea încă-i crudă
Deasupra feței blânde, miracolul asudă
Purtând cercei de aur, în rănile sfințite
Ce nu-și găsesc destinul în poze amorțite,
Căci pata încă-i caldă, și-n jale se arată
Iubirea ce se stinge din lacrima de fată...

O, cât aş vrea să-ți curgă, fantasmale uitate
Slăbind din întuneric, noianul de păcate
Să te ridic din beznă, țesând eterna-ți viață
Cu ochii, ca doi îngeri, treziți de dimineață
Prin sărutări astrale, prin dezmierdări celeste
Înveșniciți în mare, două sculpturi rupestre.

Sculpturi arse de soare, ținându-se de mână
În trista răzvrătire, în flacăra română
Purtați într-o iubire, ce nu se-mperechează

În ultima baladă, ce-n noapte dormitează
Sintonizând trecutul, cu flori și vise moarte
Rimate cu suplicii, în inima de carte.

FOCUL AMINTIRII

...tu și eu curgem în noapte, după noi – rămân doar șoapte,
înainte-o amintire ce se scaldă în privire...

Trag cortina înserării
peste valurile mării.
Blând valsează noaptea zeie
ca o salbă de femeie;
cântul jar din noi adie
dulce floare – Veșnicie...
Strâng la pieptul meu de pâine
înlăcrimarea ta de mâine.
Eminent ca-n palma zării
îți mușc buzele visării
și te-nceing cu-n brâu de aur
să-mi fii panglică de laur,
umbră dulce-n rugăciune
plete unse cu tăciune.
Tu – femeia mea jenată!
cu parfum ceresc de fată,
cântec anexat în stană,
suferință din icoană...

Îmi e dor de-a ta privire
foșnet blând de amintire,
duioșie și splendoare,
oază plină cu răcoare.
Pe barcana geloziei
floare ars-a poeziei.
Imn scâldat în cercul zilei
arca tânără a milei,
luminiță din dumbravă,
scânțelie sub potcoavă,
candela la vatra vieții,
fericirea dimineții...

„Îmi ești – inimă, nu pleavă!”
Șoaptă limpede din slavă;
vocea mamei mele june,
muza toarsă din minune,
inocență fermecată,
dintr-o toamnă scuturată...
În sălașul meu de tihnă
îmi ești bocet și odihnă;

bob scăldat în brazda stimei,
zbor curat în iambul rimei,
vara, strajnică și zână,
chip din apă și țărână,
bezna cerbilor din crânguri,
unda magică din gânguri,
simbioza primăverii,
trandafirul adorării...

Blând se zbate gându-n vrere
când ești harpă de durere,
oglindire tămâioasă,
conștiință amoroasă,
flacăra în dansul minții,
libertatea pocăinței,
spadă dintr-un cedru tare,
împletire din suflare...

Foc canonic trag de sfoară
să te scot în plină vară,
să-ți ard zeii din vitrină
și să-mi fii a mea lumină.
Vârcolac sub frunza viei,
Panteonul duioșiei,
farmec frânt în glasul Terrei,
zbor revanșă-n floarea erei,
vis astral din racla gurii,
Idealul scriiturii,
strigăt crunt după arsură,
mugur copt din bătătură,
fum sfințit la cârma vremii,
lamentația poemei,
paraclisul îndrăzelii,
paritatea amețelii...

Toate-n tine se preschimbă
în saliva de pe limbă,
șoimii gândurilor grele,
degetele cu inele,
dând miracolul să moară
într-o zi de primăvară,
țesând ultima privire
într-un dans de ne iubire,
într-un dans fără de nume
ce cutreieră prin lume.

23 aprilie 2025

Gheorghe UNGUREANU
Cernăuți

VERSURI

mă dor inimile oameni buni
îmi bat în palme
îmi bat în palme
cum bat în palme la un spectacol de gală
fie în dreapta
fie în stânga...
mă dor inimile oameni buni
lăsați-mi mie măcar o mână...
liberă
să mângâi în palmă
să mângâi în palmă
o lume de inimi
măcar cu dreapta
măcar cu stânga
mă dor inimile oameni buni
lăsați-mi mie măcar un ochi...
liber
să văd în palmă
să văd în palmă
cum pășesc pe secunda-mi
cum pășesc sub secunda-mi
o lume de inimi
măcar la dreapta
măcar la stânga...
mă dor inimile oameni buni
lăsați-mi mie măcar un suflet...
liber
s-ascund în palmă
s-ascund în palmă
o lume de inimi

fie de dreapta
fie de stânga...
mă dor inimile oameni buni
mă dor inimile oameni buni
fie din dreapta
fie din stânga

când am deschis ochii
am părăsit-o pe mama
de atunci aștept să-i închid
să mă gălesc pe mine

s-a trezit dimineța dis-de-dimineță
s-a uitat la ceas
cam e timpul
să-și pornească viața...
să-și pornească viața
a plâns o clipă
și-a udat picioarele cu rouă
scutecel sunt de calitate proastă astăzi
s-a încordat puțin
a scăpat-o
roșul răsăritului i-a mânjit obraji
îi e rușine?
îi e rușine
apoi a așteptat cât a așteptat
până când pustietatea a plecat la serviciu
a mai crescut puțin în picioare
se ținea bine deja
primii pași au fost o evadare fugară
din culcușul metalic de căprioară
spre geamul pictat cu condensat
l-a deschis într-un moment
a privit în jur
oglindea îi reda toate trăsăturile bune
celelalte
și ele bune
abia începeau să miște din degete
din blocul vecin adia a cafea bună
cred că era îmbunătățită cu coniac
i s-a făcut apă în gură
îi era foame
sete
dor
îi era iubire!
îi era... să mor...

poate eu
soarele s-a ridicat cam de-un corn de troleibuz
deasupra frunții
mișcările au devenit cam ruginite
scutecele de calitate proastă sunt de vină
geamul s-a închis singur
culcușul metalic de căprioară tânără
ca prima rază
ca prima rază
atât de tânără
culcușul metalic se juca cu ea
fugind și ascunzându-se
pe după... ochi
a sărit
a scârțâit ceva clipe după el
a căzut s-a lovit la cap la trup la suflet
toată dimineața a trecut înaintea ochilor dimineții
clipă cu clipă val cu val...
moartea a întinerit cu încă o dimineață

Doamne
Îmbracă-te bine
În sufletul meu
s-a lăsat un ger
încât ar putea să crape speranțele tale
cum au crăpat indiferențele mele
și-ar fi păcat doamne
și-ar fi degeaba doamne...
totul

Am trecut cu traiul
În partea de nord a existenței
În cea de sud
Facturile nu-s de buzunarul meu
Deja

Ca ieri mă jucam cu timpul
Îl trăgeam de coadă
Să-mi arate colții
Îl scărpinam după urechi
Să adoarmă la mine în brațe
Alergam călări pe cai improvizați
Cu chiote cu hohote...
El reușind să se întoarcă
Acasă

Eu rămânând ținut locului
Admirându-i progresul
Însă ca un prieten fidel
Mă regăsea când reînviam
Ca o metaforă pierdută
Și luându-ne de mâini mergeam la el
Venea la mine...
Mamă-sa gătea foarte gustoase
Secunde la grătar
Îmi ploua și îmi plouă și acum în gură
Eu nu puteam
Decât să-mi rup o bucată din suflet și...
Azi una
Mâine una...
Dar așa fac prietenii adevărați
Se împart cu ce au
I-am cunoscut pe toți ai lui
Îi văd și azi
I-a cunoscut și el pe-ai mei
Îi vede doar el
Azi...
Ne mai certam
Ne împăcam
Și una
Și alta
Și una
Și alta...
Ca ieri mă jucam cu timpul
Azi mă joc cu copiii lui
Dar...
Aș vrea și mâine să mor la fel
Cum am murit ieri
Cum mor azi
Și-apoi...
Destul despre mine
Că-i zi de post.

Emoții
Ca lame lungi
Se lasă peste timp
mi-a rămas un sfert de haos
și mie
pentru singurătățile mele
casta boemică
se revoltă
sare cu pumnii
arată cu degetul

doar aerul
se ridică și pleacă demonstrativ
trântind ușa...
degeaba

ce am făcut...
nimic
decât am trăit
și am murit
în fiecare clipă

odată am descoperit o mulțime de prieteni
atunci dam din coate printre stele
încercând să-mi schițez geometria
tot atunci o mulțime de prieteni
vechi
m-au descoperit pe mine
sau mai bine zis
m-au dezvelit pe mine
hoinăream împreună
printre versuri pline de tâlc
ne feream de stop cadru
fiecare de-al lui
eram fericiți și puteam muri
altădată am pierdut un prieten
s-a dovedit că i-am pierdut pe toți
toți prietenii erau într-un singur prieten
priveam peste gard cum suflete interzise
își băteau în noroi esența
de fapt
m-au pierdut și ei pe mine
sau mai bine zis
m-au murit și ei pe mine
mă feream de stop cadru
de-al lor
iar ei de-al meu
pe urmă s-a întâmplat
să ajut două inimi să treacă drumul
două inimi roșii
două inimi roșii
poate de boală
poate de rușine
mi-au mulțumit câteva vieți la rând
mă luau la ei
în stop cadru
care se ferea de mine

apoi am văzut moartea în cârje
stând în rând la spovedanie
mi s-a părut straniu
mi s-a părut și bine
acum se ferea și ea de stop cadru
eram fericit și puteam trăi
promițătoarea geometrie
își terminase cafeaua
m-a luat de mână și ...
ceea ce trebuie să se întâmple
se va întâmpla neapărat

mă doare între vârste
un junghi cât un sfert de poem
mi s-a pus între vârste
și dă
și dă
și dă din coate
mă simt fugărit din această lume
mă simt și chemat din această lume
mă simt rob al materiei
silit să car pământul
din mine în mine
să car pământul din mine cu mine

Vasile CARLAȘCIUC
Cernăuți

VERSURI

PETE DIN SOARE...

Ne întunecă sufletul petele din soare,
Deseori și nodul din papură ne stă în gât.
Agităm apa-n pahar, ca furtuna pe mare
Și judecăm pe aproapele, făcându-l pârât.

Pasiuni ușuratică – o eroziune –
Spală din gândurile noastre tot ce e mănos –
Fiorii sinceri, aleși pentru zilele june –
Și ne întoarce intențiile bune pe dos.

Viața nu-i basm, dar totuși, așteptăm o minune
Adusă de rugăciunea unui om cuvios.
Dar poate o facem singuri prin simpla misiune
De-a vedea în fiecare tot ce e luminos?!

URME PE PRAFUL SELENAR

Adam a îndrăznit să pășească pe Lună,
Să-și lase urmele pe praful selenar.
Pronia din Scripturi nu putea să-i spună:
„Scoate-ți încălțărilor – locul nu-i sedentar”.

Nici sfânt nu este. Și-avu presimțirea
Că nu-i pionier, ci musafir nedorit.
Nu-și patentă în grabă descoperirea,
Dar tăcu ca pietrele de pe satelit.

Rațiunea din Cosmos fața-și arată
Foarte precaut și la grad superior.
Concurează Terra cu-a lunii sonată,
Percepută ca indicativele de dor.

Copil al catastrofei, corp din corpul Terrei,
Ea își va duce mitul până la sfârșit.

Și cu fidelitate în clipa serii
Va scălda-n lumină orice îndrăgostit.

CĂUTARE VEȘNICĂ

În negura toamnei
o mireasă mirele-și caută.
De-o viață îl caută
și nu-l poate găsi.
Copiii care îi țin voalul
îmbătrânit-au,
dar cred că în curând
în fața altarului vor ajunge.
Floarea de vornicel,
prinsă de haină, în dreptul inimii,
pare-o frunză de arțar îngălbenită.
Iar mirele e undeva alături,
e osândit ca să nu-și cunoască iubirea.
Pentru ce păcate, Doamne,
pentru ce păcate?
Se întreabă vântul,
stăpânul celor patru zări,
știutorul a tot ce se petrece în lume.
Numai brazdele negre,
ca un manuscris,
stau în așteptarea
baladei lungi și albe
a florilor de nuntă.

Cu naiul lui Pan
veșnicul lăutar
îngână la nesfârșit
melodia dorului neîmplinit.
Iată, e unicul muzician
din tariful nunții,
care e încrezut că va cânta
la hora miresei.

AMINTIRE ÎN ALB-NEGRU

Foaie albă, versuri albe
și litere negre...
Îți dăruiesc această imagine
în alb-negru a sufletului...
Păstrează-o ca amintire
pentru nopțile albe,
când tristețea neagră
te va pune față-n față
cu nostalgia...
Foaie albă, versuri albe –
zbor întrerupt

al păsării măiestre.
Ea nu mi-a lăsat
pana albă visată
și versurile mele curg alb
imitând ecouri abia deslușite
din Calea Lactee...
Foaie albă, versuri albe
și muza-mireasă
care așteaptă un buchet
de trandafiri albi...
Sunt oare îndrăgostitul de cuvânt
care poate să i-l ofere?
Pe foaia albă aștern în versuri albe
literele negre
cu mâna însângărată.

Pădurea a fost în ceruri,
mai întâi,
pentru ca ciocârlia să se ia la întrecere
cu îngerii,
iar cucul, rostindu-și numele,
să se ceară în rai.
Continuă i-a fost ruga,
fiindcă în ceruri nu există anotimpuri.
Privighetoarea,
zburând din ram în ram,
a ajuns pe Pomul Vieții
și Dumnezeu i-a sfințit cântul.
Harul Lui a căzut și peste frunze
și ele au rămas veșnic verzi
în doina românului.

Plopii piramidali cu a lor peniță
Scriu pe foaia cerului sonete de dor.
Le duce-n infinit câte-un nor călător,
De plânge vara în cămașă cu altiță.

Regretând ca zâna a noastră iubire,
Se scaldă-n lumina zilei de Cireșar.
Dar cine a vărsat picături de amar
În cupa miresei, în cupa de mire?

Vântul le împrumută câte-o vocală
Din graiul simplu, cu ecou de paradis.
Cu respirația-ntretăiată de vis,
I-admir scriind întruna, fără cerneală.

CA UN COPAC SINGURATIC

Copac singuratic, cu dor de pădure,
Este visul sacru, cu care mă alin.
Statornicia lui încearcă să-mi fure
Orele când senine, când pline de chin.

Simte-o frăție cu soarele, cu luna,
Ușurându-și povara din spațiu și timp...
Vântului călător îi șoptește-ntruna
C-ar dori să cunoască un singur anotimp.

La fel și visul meu își așteaptă clipa,
Unică, însemnată cu divinul har.
Pasărea măiastră-și odihnește-aripa
Tocmai în vârful arborelui planetar.

SPERANȚĂ MATINALĂ

În zori ușa dimineții deschid
Și intru într-o nouă speranță.
Muza, neatinsă de gând stupid,
Mă încântă cu a sa eleganță.

Toamna rupe fila din calendar
Ca pe-o frunză însemnată cu ceară,
Picurată din-aripa lui Icar,
Îndrăznind să zboare-a doua oară.

E cutezanța-mi aleasă din mit –
Prea tânără pentru-nțelepciune.
Fantastic, de pe tărâm fericit
Îmi aduce în dar o minune.

ICOANA CE LĂCRIMEAZĂ-N TRANȘEE

Linia zero. Risc la gradul absolut.
Dilemă: erou sau pierdut fără veste.
Speranța vine-ncet, cu picioare de lut
Își caută loc, unde viață mai este.

Poruncă: foc neconținut – nici un refuz,
Numai canonadă după canonadă.
Nimerind în țintă cu ultimul obuz,
Plecă de la tun c-un capac de la ladă.

Ostașul-pictor luă grăbit un penel.
Obosit, dar setos de dumnezeire,
Își imaginează Pruncul Divin ca pe-un miel –
Supremă jertfă în-a nimbului lucire.

Scândura-i servi și pânză, și șevalet,
Culorile vii îi păreau fermecate.
Și când contura chipul Fecioarei încet
Simți o durere adâncă în spate.

Căzu în genunchi de parcă era-n altar,
Steaua lui se stinse în Calea Lactee...
N-a fost un vis, Doamne, nu a fost în zadar.
Chipul din icoană lăcrima-n tranșee...

CERNĂUȚI – RESPIRAȚIA ETERNITĂȚII: PUMNUL

Un zefir de pe Câmpia Libertății,
Care a degajat a revoltei pară,
Veni la suflarea vie a cetății
Cu-n fior din a neamului primăvară.

Se învioră și bourul din stemă,
Chemând actorii să ridice cortina,
Să servească fidel ideea supremă,
Cuvântul matern din foaia „Bucovina”.

Primul numit apostol de grai – onoare
În frumoasele tradiții cărturărești –
Îl pregăti pentru veacuri viitoare
Pe învățăcelul adus din Ipotești.

Și sânguincios parcă pentru el anume
Adună-n volume scris de epigonii
Să-i dea lira de ieșire în lume,
Slăvind în timp toți românii, toți Ionii.

Îl găzdui și îl iubea ca pe un fiu,
Blagoslovind în taină zilele-i june.
Văzu al geniului luciu auriu
Și veșnicia întregii națiuni.

Cu cimbru verde, cu verset din Psaltire
Urbea l-a deplâns pe dascăl – dalbă stea.
Învățăcelul rosti cu tânguire:
„Pumnul nu mai este. Nu am ce sta”.

Un sfârșit și un început – punct de pornire
În calea scurtă de dor și infinită
În cartea neamului. În a ei citire
Le sună numele, în limba-i sfințită.

Gheorghe BODNARIUC
Cernăuți

VERSURI

LA CAFEA

La cafeaua de masă,
Timpul se oprește,
Clipa se așază
În liniștea ce crește.
Aromă de vise
În abur se ridică –
Gânduri trimise
În tăcerea mică...
Secunda prăfuită,
Curgând încet în gol,
Sub raze împletite,
Devine un simbol.
În clipa suspendată,
Totul e prezent,
Viața-i adunată
Într-un mic moment...

POEZIE CĂTRE CER

Un vers alb, întins
pe-o foaie de hârtie,
de aceeași culoare,
redă un gând,
o dorință,
o mulțumire,
ce sunt îndreptate
în sus,
cu speranța de a fi auzit.
Ecoul acelor cuvinte
din așa numitul vers,
îl simt trecând
dintr-o stare a existenței
în alta.
Cu siguranță,
că vor fi luate în seamă
și puse la ordinea zilei.

Până când, doar eu știu
conținutul acestui vers înălbit.
Am frică să nu mi se ceară
prezența mea acolo,
la moment de dezbattere
a versului trimis.
Ceva timp mai înainte
s-a rezolvat și fără mine,
dar o presimțire stranie
îmi tot șoptește:
Oricum acolo te vor aștepta,
oricum acolo vei fi.

PROCESUL ETERN

În sala infinită a cerurilor,
mai veche decât lumea,
dincolo de timp,
suspendată între generații,
se deschide procesul primilor oameni –
inculpații Adam și Eva,
aduși din tăcere.
„Pentru ce ați mușcat din fructul oprit?
Ce v-a îndemnat să cereți mai mult
când totul era al vostru?”,
întreabă Judecătorul.
„Am vrut să fim mai mult decât țărână, Doamne.
Ne-am dorit să cunoaștem,
fără să-nțelegem, că priceperea rupe din esență”,
spune Adam.
Eva își șoptește vina:
„Nu am știut că setea de a cunoaște
aduce suferință,
Nu ne-am gândit ce înseamnă
să pierzi paradisul
și am sfârșit prin a ne închide
în propriile noastre dorințe”.
După ce urmașii puneau întrebări
fără valoare,
iar cei doi răspundeau prin tăcere,
Glasul din judecată decide și spune:
„Din vina voastră
am gândit mântuirea,
prin pierderea voastră,
lumea va-ncerca
sa cunoască iubirea,
dar, până atunci urmașii,
cu toții vor fi judecători
și vinovați
într-un proces continuu”.

Suntem într-un dans
între păcat și iertare,
între cunoaștere și înțelepciune,
adevăr și echilibru.

UMBRA

Escortă, de-o vârstă cu mine,
fidelă, purtată de ani,
îmi completează existența.
Zici, că-i agent de securitate:
totul vede, aude, cunoaște.
Nu voi ști de-i supărată,
fiind călcată-n picioare.
Probabil, e mută,
sau, poate, n-o doare...
Când soarele-mi cade pe cap,
mă simt singur, fără putere...
Uneori, dau ochii de ea,
fără s-o simt la miros
sau să-i văd vreo culoare.
Și, totuși, e cea mai fidelă:
la plecare, escorta bătrână,
odată cu omul, ca umbră, dispare.

ULTIMA ORĂ

E ultima oră și
noi, acei care suntem
pentru a nu fi,
luptăm pentru
a fi,
dar zadarnică
este lupta noastră,
deoarece acei care
trebuiau să fie
au fost,
iar printre cei care suntem
nimeni nu este.
E ultima oră...

LUMINĂ SPARTĂ

Am spart lumina
cu acul,
să văd realitatea.
Lumea a orbit haotic
în secolul vitezei.
Nimeni nu mai ține cont
de traficul și semaforul
Universului,
în care libertatea

are prioritate.
Înjurăturile duc la acțiune,
apoi la urmări „democratice”.
Mai bine tac...
Am spart lumina.
Lumea mi-a calificat fapta
și m-a condamnat.
Când mi s-a sechestrat acul,
libertatea din Univers
nu-mi mai era
o prioritate.
Am conștientizat eșecul:
nu trebuia să sparg lumina
sau,
poate, nu cu acul.

TRECĂTORUL

Sunt învelit în noapte și-ntr-o tăcere mare,
Într-un abis de gânduri și fără de-nceput,
Zăresc prin întuneric o punte peste mare
Pe care nu se-ntorc cei care au trecut.

Puntea nu duce-n ceruri, nici nu coboară-n vale,
E scrisă-ntr-un cuvânt pe care nu-l știu clar –
Dar simt că fiecare pas este o-ntrebare
Și fiecare pas se pare-a fi hotar.

Pe puntea asta veche, din veșnicie ruptă,
Nu calc pe piatră rece, ci pe ecoul mut
Al miilor de pași în umbra neștiută,
O șoaptă printre stele, care s-a pierdut.

Sunt doar un fir de timp în țesătura lumii,
Un semn abia șoptit, uitat de-un scriitor,
Și totuși port în mine, ca pulberea-n genunii,
Un nume fără nume de simplu „Trecător”.

O, simt cum mă prefac în pulbere de stele
Încep călătoria departe de ce-a fost.
Nici teamă, nici regret, doar pașii în mistere
Spre malul fără nume cu veșnic adăpost.

Doar Trecătorul știe, că drumu-i legământ,
Un pact cu nesfârșirea, o jertfă ce nu doare...
Doar pacea mă învăluie, un ultim jurământ,
Spre-o cale-atât de lungă, spre-o cale-atât de mare...

CEAȚĂ PIERDUTĂ

De data asta ceața, ascunsă-n întuneric,
Se caută pierdută, găsindu-se misteric,
Se-ntinde printre umbre, respiră în tăcere,
Vorbește fără glas, ascunsă în durere,
Între lumini și umbre nu se-nghesuie,
Se lasă-ușor purtată de vântul, ce-i șoptește:
„Sunt cel, ce sunt oricând și pot să fiu oriunde,
Nu sunt văzut de nimeni, dar vezi, ce fac în lume,
Iar tu, un abur rece și cu-n ecou tăcut,
Te crezi, că-n bezna nopții vei fi necunoscut.
De ești tu adiere și eu sunt doar un vânt,
Îți simt a ta mișcare, îți știu și al tău gând.
Ai pașii fără umbră și ești fără esență,
În spațiul meu mare exiști ca o prezență.
În noapte nu-s hotare, ci zboruri, ce te-ndrum,
Nu te opri la mine, te las să îți faci drum...”
În zâmbetu-i misteric, se naște un amar,
În noapte ea se pierde, ca visul de fugăr...
Nimic nu este veșnic, găsi-va alt mister,
Iar lasă-n urmă ceața un freamăt efemer...
Dar totuși, nu e tristă, c-un dor neîncetat
E gata să se-nalțe-ntr-un zbor neînfriat,
A câta oară ceața, ascunsă-n întuneric
E gata să se afle, găsindu-se misteric...

Radmila POPOVICI
Chișinău

VERSURI

DURERE ȘI ȘOC

durere și șoc

pentru el e un joc
pentru noi chin și groază
niciun înger de pază
niciun far în zenit
dumnezeu a murit
îl întreabă un puști
pe bunicul său orb

niciun corb n-a scos ochii
nicicând altui corb
niciun lup n-a ucis
puiul celuiilalt lup
numai oamenii taie
împușcă și rup
din bucata cuiva
să domine mai mult

cerul doarme pierdut
pământul e mut
n-are spadă nici scut
pruncul astăzi născut
n-a visat niciun vis
pruncul astăzi ucis
moartea însăși e tristă
nici ea nu rezistă

durere și șoc

*Publicăm în „Glasul Bucovinei” versuri din volumul *Și eu sunt Ucraina (manifest poetic)*, Editura Junimea, Iași, 2023

cine seamănă foc
să culeagă și scrumul
și smoala și fumul
fiecare atom
câte-o viață de om
s-o plătească în haos
cu sânge-n adaos

orice schijă de-oțel
să ncolțească în el
și orice bubuit
să-i tresară în gât
orice strigăt sau bocet
să-i urle în voce
și toți morții pe rând
să-i dea buzna în gând

am uitat să mă rog
neputința e drog

durere și șoc

cu nervii în smoc
am uitat să mai scriu
despre tot ce-a fost viu
parcă scriu pe-un sicriu
nu sunt mamă de fiu

însă dacă aş fi
cel puțin pentr-o zi
tot așa aş urî
din rărunchi aş urî
blestematul război
care crește în noi

blestematul război
crește în noi

BĂIEȚII ĂȘTIA

băieții ăștia joacă șah pe hartă
cu figurine vii până la sânge
ei nu-și permit să piardă se tot ceartă
până când mușchiul de oțel se-ncinge

nu cred în reguli cei care ne joacă
pe degetele grele de inele
se știe încă de prin lumea greacă
vor fi aceiași și pe alte stele

băieții ăștia-și fac din tron sicrie
își cresc din munți de oase piramide
cu foc și scrum istoria se scrie
noi suntem pentru ei efemeride

nu v-amăgiți cu albele lor pene
nu le-aruncați în gheare și copiii
demitizați-i ei sunt doar hiene
nu umpleți burdihanele trufiei

băieții ăștia s-au pierdut pe sine
băieții ăștia n-au în fond ce pierde
(eu cred că harta lumii de rușine
s-a înroșit și a pierdut din verde)

BUCEA

ce e pentru mine Bucea
ce e pentru tine
ce e Bucea pentru Bu-
cea de ieri ori cea de mâine

pentru mulți e chiar distanța
dintre îngeri și călăi
în kilometri în continente
în parlamente în sentimente

pentru mine e visul cel mai urât
care m-a strâns într-o noapte de gât
l-aș fi trimis și-n somn în pustiu
să nu apuc să-l văd vreodată viu

pentru tine e chinul e groaza
ce n-ai fi crezut că se poate

pentru Bucea însă Bucea
e groapa cu îngeri
cu aripile legate la spate

hău care geme copii siluiți
femei sfâșiate bărbați schilodiți
apoi împușcați drept în ceafă

mâini întinse în fața morții
țipăt de unghii biciclete frânate
din mers pe ultimul drum
drumul de scrum al cadavrelor

scena iadului neînscenat
rânjetul hâd care-a înjunghiat

pământul cerul și-o cruce
o cruce cât lumea e Bucea

NEUTRI

dacă e să privești dintr-o parte
dacă e să n-ai nicio părere
să te afli-ntre viață și moarte
între larva de iad și tăcere
să nu vrei mai nimic să te miște
să nu lași să te ducă nici mintea
orb de-ai fi ai vedea totuși niște
cruci de lemn răsărind din morminte
să te-ntrebe ce știi despre ele
fără a-ți ignora detașarea
mut de-ai fi ar vorbi a ta piele
porii simt totdeauna teroarea
corpu-și poartă memoria-n sânge
el nu uită ce lung a fost drumul
evoluției corpul tău plânge
când îl paște pârjolul ori scrumul

poți să nu ai idei și concepte
poți să porți pe chip indiferența
corpul tău n-ar putea să accepte
cineva să-i stârpească prezența

ce-i această prezență e totul
construit de strămoși de milenii
cum să lași să ți-l fure netotul
pentru ce au trudit minți de genii
să răsară doar cruci și nu spice
mări de sânge-n pământ să se verse
să prefacă ambiții pitice
în enorme imperii perverse?

DE-A LUMEA

o fac pe naivii cei care ascund
că linia dreaptă de fapt nu există
răspunsul e simplu *Pământu-i rotund*
atâtea iluzii de-am face o listă
s-ar duce-atmosfera cu straturi cu tot
pe Venus pe Pluto de ce să asiste
la jocul „de-a lumea” complet idiot
fardat impecabil cu *-isme* și *-iste*

Daria APOPII
Vancicăuți (regiunea Cernăuți)

VERSURI

ȚINUTUL BUCOVINEI PLÂNGE

Ecoul clopotelor se aude-n depărtare,
Ținutul Bucovinei e-n lacrimi chiar acum,
Lăcașele credinței vor să le distrugă,
Credința-n Dumnezeu s-o prefacă-n scrum.

Azi sufletul ne e hrănit cu lacrimi și cu sânge,
Ne rup din inimă ce e mai scump și sfânt,
Căci feciorașii noștri mor răpuși de gloanțe,
Într-un război cumplit, pornit pe-acest pământ.

Sunt vorbe goale, e minciună peste tot,
Iar lumea geme-n grea suferință,
Căci răutatea prinde rădăcini adânci
Și moare-încet nădejdea în credință.

Lăsați bisericile Domnului în pace,
Căci sunt altarele vieții omenеști.
Și numai prin curata dragoste fierbinte
Vei învăța ce-nseamnă să trăiești.

PREA MULTE MORMINTE...

Un dangăt de clopot se aude cadеnțat pe vale
Și sunetul lui răsună în zvon întristat,
Căci marea durere, cu bocet și lacrimi amare,
În sat a ajuns și-acum în casă a intrat.

E mort fiul tău, o măicuța mea dragă și bună,
Și multe măicuțe acum au rămas fără fii,
Căci ei au căzut în lupte, fără nume și urmă,
Găsindu-și odihna de veci pe tărâmurі pustii.

Prea multe morminte, cu dureri și răni sângerânde,
Cu suflete-n drumul spre ceruri zburând...
Or, care le este cauza și unde le este dreptatea,
Căci viața și-au pierdut și au rămas în pământ?

DEPORTARE

Basarabia e în doliu,
Din ținutul Herța plâng,
Mai la nord, în Bucovina,
Deportați prin sate strâng.

Au venit noaptea, ca hoții,
Prin orașe, sate mici
S-au împrăștiat prin case
Cetele de bolșevici.

Trenul suieră în gară,
Așteptându-i pe români,
Să-i imbarce în vagoane
Și să-i ducă prin străini.

Plânge deal și plânge vale
De la Nistru spre Siret,
Urletul la cer ajunge
De durere și nedrept.

Copilași micuți de-o lună,
Bătrânei nevinovați,
Mame, tați, feciori și fiice,
Toți în noapte-s încărcăți.

Încărcați sunt mii și sute
În vagoanele înalte,
Fără apă și mâncare.
Cum a fost realitatea.

Zile lungi cu suferință,
Într-un tren ce îi purta
Spre pământuri neștiute
Unde greul aștepta.

I-au lăsat într-un pustiu –
Unde, nu era de viață,
În bordeie au trăit,
Pe pământul plin de gheață.

Suferința era mare,
Fără coaja cea de pâine.

Însetați, fără odihnă,
Fără ziua cea de mâine.

Au murit mulți pământeni.
Pentru ce nu știu nici azi.
Ce-au greșit? Ce au făcut?
De-au trecut așa necaz?

Ori au vrut să ne distrugă,
Țara asta Românească?
Nația să o strivească,
Sub ciubota cea rusească?

Cine poate să ne spună
Despre tot ce-a fost odată?
Or, istoria de atunci
Nu a fost deloc curată?

MILITARULUI ION DIN COSTICENI, CĂZUT ÎN BĂTĂLIE

Au adus, Ioane, veste tristă-n sat,
Că, Ioane dragă, astăzi ne-ai lăsat,
Că un plumb de fier viața ți-a curmat,
Te plânge o lume și întregul sat.

Nu te știu, Ioane, căci sunt om străin,
Dară suntem rude prin sânge român
Și mă doare tare, căci Ioni ca tine
S-au dus la război, de unde nu se vine.

Căți Ioni ca tine nu se vor întoarce,
Câte mame bune lacrimi vor toarce,
În caierul de lână fusul învârtind,
La fereastra casei fiii așteptând.

Hei, Ioane dragă, de ce pleci, băiete,
Căci prin sate sunt astăzi numai fete.
Și cămașa ta, cea înflorată,
Va rămâne-n veci pe a mamei vatră.

Uite, Ionele, cerul greu te-a plâns –
În april, acum, tare mult a nins.
Copacii în floare stau în ger și frig,
Eu pe toți Ionii pe nume îi strig.

Ion, Ionică, Ionuț, Ionele...
Azi pământul este îmbrăcat în jele.
Să vă ierte Domnul sufletul blajin,
Sufletul curat, suflet de român.

Sergiu APOSTOL
Stălinești (regiunea Cernăuți)

VERSURI

DOR DE SATUL MEU

Eu m-am născut în satul Stălinești,
Pe vremea cea a lămpilor în cuie,
În sat cu duh de basme și povești,
Printre livezi de mere și de prune.

În sat, unde veșnicia era la ea acasă,
Unde vinul limpede curgea din ulcior,
Mămăliga caldă ne-aduna la masă
Și mirosul pâinii, coaptă în cuptor.

Unde primăvara cu salcâmi în floare,
Unde primii pași făcut-am pe pământ,
Prin iarba verde, gingașă și moale,
Rămân cu tine, satule, în veșnic legământ.

Soarele dinspre pădure blând răsare,
Bună dimineața, colț înfloritor!
Mama de cu zori, ca furnica, în odaie,
Tata prin ogradă cioplește din topor.

Le rânduiesc pe toate cu grijă părintească,
Pornesc voioși la munca de pe câmp,
Eu îi petrec la poartă cu ochii la fereastră,
Pe soare, arșiță, pe ploaie și pe vânt.

Amurgu-ncet se lasă peste satul meu natal,
Peste câmpii, imaș și turme de mioare,
Apare luna-n cer, sclipind de după deal,
Frumoasă, tânără ca fata mare...

Așa mi-e satul meu privit azi de departe,
Cu câmpii, poiene și lumea ca de vis,
Mi-l amintesc ca o poveste dintr-o carte
Vatra mea străbună – un veșnic Paradis.

Rătăcit pe drumuri anii număr singur,
Mult aş da s-ajung la ultimul popas,
Spre tine, baştină, îmi trimit eu gândul,
Spre tine, rai, unde copilăria mi-a rămas.

Mult aş da s-ajung din nou la cimitir,
La părinţii mei să mă închin cu drag,
Să le aduc cu dor un fir de trandafir,
Un copăcel de tei să le sădesc la cap.

Sub freamăt de frunziş, purtat pe unde line,
Spre satul lăudat de-aici, peste hotare,
Cu ochii plini de dor privesc mereu la tine,
Şi-n lume nu-ţi găsesc deloc asemănare.

TRICOLOR DE VARĂ

În seninul dimineţii, luminat de soare,
Luna-i spre culcare pe bolta fără astre.
Lumina zilei surâde în splendoare,
Câmpiile-nfloresc cu zâmbetul albastru.

Floarea-soarelui – galbenă coroană –
Inundă lanuri cu valuri aurite.
Magia galbenă, simbolul cald de vară,
E doina sufletului – floare răsărită.

Roşul macilor – a dragostei culoare,
Izvorul purităţii în poiana purpurie.
În adierea vântului, sub arşiţă de soare,
Tangoul inimii – fior de mângâiere.

Albastrul cerului, prin nori, străbate
Spre pământul galben, cu dor şi bucurie.
Pe înserate, soarele-n roşu se prefăce –
Tricolorul sfânt, lumina veşniciei.

Tricolorul verii e-o cunună de unire,
Trei culori alese – a neamului mândrie.
Albastru, galben, roşu – scumpă moştenire,
Steagul glorios – comoara României!

PRUTULE, APĂ DE VREMURI

Prutule, născut în munte,
Din Carpaţi, de la izvoare,
Îţi duci apele cărunte
Până-n Dunărea cea mare.

Prutule, apă de veacuri,
Prin văi şi lunci curgând agale,

Blestemat cu plâns și lacrimi,
Cunoscut-ai multă jale.

Prutule, cu maluri de frați,
Durerea neamului – nemărginită,
Prin lacrima bătrânilor Carpați,
Văzut-ai soarta despărțită.

Prutule, apă divină,
A strămoșilor răbdare,
Râule cu apă lină,
Te-a iubit Ștefan cel Mare.

Prutule, apă de glie,
Încălzit cu strop de soare,
Printre cununi de iasomie
Vii cu valuri de răcoare.

Prutule, apă de plai,
Murmurând prin vâlcele,
Păstrezi al Mioriței grai
Și ciripit de rândunele.

Prutule, apă de vremuri,
De Luceafăr strălucit,
Printre stelele din ceruri,
De raza lunii adormit.

Prutule, bată-te vina,
Vii din munți cu pietre-n cale,
Mândru curgi prin Bucovina,
De la Cernăuți la vale.

Prutule, apă de doină
Ce străpunge timp și univers,
Fără cuvinte-și cântă dorul,
Suspină neamul românesc...

Prutule, apă zbuciumată,
Când ești trist și tulburat,
Vii cu vestea supărată,
Peste ogoare revărsat.

Prutule, cu apă rece,
Vremea vine, vremea trece...
Fie-ți malurile-n flori,
Între frați și între surori!

TE-AI DUS NEÎNTREBAT

Atunci, în ziua cea frumoasă,
Când pulsul inimii s-a stins,
Teiul tânăr cu floare de mătase,
Codrul și plopul fără soț au plâns.

Atunci, în ziua cea însorită,
Când lumânarea la capul tău s-a aprins,
Prin văi a încetat să bată vântul,
Păsărelele cu lacrimi au plâns.

Atunci, în ziua cea albastră,
Icoana stelei tale a murit.
Pe bolta tristă printre astre,
Luceafărul din beznă a sclipit!

Atunci, în ziua cea de vară,
Când mirosea a floare pe pământ,
Te-ai dus neîntrebat, ca pasărea ce zboară,
Spre culmea veșniciei la Cerul Sfânt.

Te-ai dus cu dor și dragoste de România,
Să guști din fericirea Raiului Ceresc,
Ai lăsat pe veacuri fală și mândrie,
Fiu nemuritor cu suflet românesc!

META-SEMNUL UNEI IUBIRI: CERNĂUȚIUL

Dorin POPESCU
Constanța

Monografia Consulatului General al României la Cernăuți, în ediția sa inspirată și impecabilă din 2022¹, este, într-un fel, nu doar o carte emblematică a „înaintașilor din cadrul serviciului diplomatic al României, care au servit cu profesionalism și dăruire interesul țării din postura de șefi de misiune, funcționari consulari sau angajați ai misiunii de la Cernăuți”², ci și, deopotrivă, una a românilor din regiunea Cernăuți³ pentru care Statul Român a decis deschiderea Misiunii sale consulare în nordul Bucovinei, în ambele sale ipostaze instituționale – Consulatul Regal (1892/1893–1916) și Consulatul General (1999–2022)⁴.

Așa cum, la sfârșitul secolului al XIX-lea, figuri ilustre ale bucovinenilor de la Viena înlesneau dialogul oficial dintre România și Imperiul Austro-Ungar privind înființarea unui Consulat al României la Cernăuți (precum va fi făcut Eudoxiu Hurmuzachi, deputat în Parlamentul imperial și membru al Dietei din Bucovina⁵), tot astfel, un veac mai târziu, după recunoașterea, de către România, a independenței Ucrainei⁶, comunitatea românească din regiunea Cernăuți avea să sprijine în mod activ, calduros și insistent, demersul Statului Român de a redeschide un consulat la Cernăuți, ca expresie a dorinței de consolidare a relațiilor cu Ucraina⁷.

Înființarea Consulatului General al României de la Cernăuți, în 1999, devenea astfel un moment astral în relația dintre România și comunitatea românească din Ucraina (atât cea din nordul Bucovinei, cât și cea din nordul Maramureșului istoric, din regiunea Transcarpatia). În cei peste 26 de ani de existență în forma sa actuală, Consulatul General al României de la Cernăuți a fost pentru comunitatea românească din circumscripția sa consulară (în principal, regiunile Cernăuți și Transcarpatia) Icoana binefăcătoare a Patriei Istorice, catedrala la care au venit să se închine românii în ceasuri de cumpănă, în momente delicate sau tragice, când nici o busolă nu mai găsea pentru ei nordul.

În clădirile Consulatului General de la Cernăuți de pe Holovna⁸ și Șkilna⁹ s-au scris fascinante povești de iubire pentru România¹⁰, adevărate jurăminte de fidelitate,

individuale și colective; totodată, s-au construit proiecte și poduri solide pentru relația bilaterală dintre România și Ucraina – pe aceste poduri au putut trece, uneori, carte românească de învățătură din Țară spre Cernăuți și, permanent, în sens invers, glasul sfâșietor al suferinței și ruga de sprijin a românilor dinspre Cernăuți spre Țară.

Consulatul General de la Cernăuți a făcut ca această rugă să fie mai înțeleasă și mai ascultată la București. Monografia Consulatului este deci, într-un fel, o carte a aspirației neîncetate a românilor de acolo de a vorbi cu Țara, de a se simți și ști în continuare parte a mirajului ei. Consulatul General a fost (și este) o catedrală în care s-au asociat și înălțat rugi; un foc pe munți care vestea pericole; o legătură ombilicală cu Țara a unei comunități conștiente de trecutul și forța sa; o casă în care mai arde încă focul vetrei.

Monografia descrie exemplar, riguros, științific, în registru înalt, etapele funcționării Consulatului Regal de la Cernăuți (un Consulat care a rămas, metaforic, Regal și în prezent), culisele înființării acestuia, momentele emblematic care au marcat istoria misiunii, activitatea șefilor misiunii consulare etc. Trimiterile permanente și pertinente la surse și documente diplomatice, obținute prioritar din consultarea minuțioasă a Arhivei Diplomatice a Ministerului Afacerilor Externe¹² de către admirabilul istoric constănțean Florin Stan¹³, dau monografiei ținuta de ceremonie a unei cărți regale.

Dincolo de ceremonie și protocol, autorii aduc în paginile cărții căldura unei povești, semnele unei iubiri. Semnele acestei iubiri sunt vii și permanente în monografie, mai ales în inserțiile de text ce poartă semnătura Mariei Toacă-Andrieș și a lui Ștefan Hostiuc, autorii celei de-a doua părți a volumului („Consulatul General al României la Cernăuți, Ucraina, 1999–2022”).

Monografia devine astfel un inventar de semne, un produs semiotic exemplar. Un inventar de obiecte pierdute, așa cum inspirat își numea Mircea A. Diaconu un alt volum exemplar despre Cernăuți și eroii săi¹⁴. Monografia Consulatului Regal de la Cernăuți nu este doar un semn regal în bibliotecă, ci, mai ales, un meta-semn al unei iubiri care nu cunoaște limite și frici. Această iubire este, în relația dintre românii din Cernăuți și Patria lor Istorică, singurul semn/obiect care nu a fost (încă) pierdut.

În natura indestructibilă a acestei iubiri, încă nepierdute, stă, dealtfel, șansa recuperării (prin reactualizarea memoriei noastre obosite), a obiectelor pierdute deja, descrise în superbă cheie semantică de scriitorul, criticul literar și profesorul universitar, Mircea A. Diaconu, în volumul menționat mai sus.

Monografia își relevă astfel sensul său întemeietor, cea de a recupera memoria pierdută a unei iubiri încă vii, semnele ei vitale. De a îmblânzi suferințele unei comunități, mărturisite în spațiul sacrosanct al Consulatului, prin așezarea lor în semn; în semnul de carte care le mărturisește mai departe, tuturor celor care, într-o lume blazată și resemnată, mai au nevoie de semne spre a nu se lăsa devorați de uitări.

NOTE

1. *Un consulat regal la Cernăuți: Consulatul Regal al României la Cernăuți – 130 de ani de la înființare (1892-2022)*, autori Irina-Loredana Stănculescu, Florin C. Stan, Maria Toacă-Andrieș, Ștefan Hostiuc, Editura „Pro Universitaria”, București, 2022.
2. „Un consulat regal la Cernăuți...”, *op. cit.*, p. 5.
3. În general din Ucraina.

4. Potrivit Patentei primului consul al României la Cernăuți, Stamate Stamadiadi (1893-1897), transmisă acestuia, de către Ministerul Afacerilor Străine, prin adresa nr. 26.154 din 23 decembrie 1892/4 ianuarie 1893, Stamadiadi era împuternicit de către suveran ca, în calitate de consul, „să ocrotească și să sprijine interesele Regatului, mai cu seamă în ceea ce privește comerțul și navigațiunea; să privegheze executarea tratatelor, să dea ajutor supușilor noștri și ai Statelor amice în afacerile lor; în sfârșit să facă și să îndeplinească tot ce se prescrie prin legile și ordonanțele Regatului și prin instrucțiunile ce i se vor da”, *apud* Florin Stan, *op. cit.*, p. 79.
5. A se vedea în acest sens Florin Stan, *op. cit.*, p. 72-73.
6. Prin stabilirea de relații diplomatice, la 2 februarie 1992, urmată imediat de înființarea Ambasadei României la Kiev, în locul Consulatului General, funcționa la Kiev din 1971.
7. „La înființarea oficiului au contribuit și eforturile de un deceniu ale comunității românești din regiunea Cernăuți în direcția promovării apropierii de țară”, *Ibidem*, p. 223.
8. Consulatul a fost deschis în spațiul de la primul nivel al clădirii din str. Holovna nr. 14, unde, în aceeași zi cu instituția consulară, Președintele Emil Constantinescu a inaugurat și Institutul „Eudoxiu Hurmuzachi”, menit să sprijine învățământul românesc în nordul Bucovinei și să contribuie la formarea de specialiști calificați în domeniul educației școlare.
9. Sediul actual al misiunii consulare: strada Șkilna, nr. 16, Cernăuți.
10. „În toată perioada aceasta, am fost un permanent mesager privilegiat («primii diplomați au fost îngerii», spuneau cândva manualele de diplomație) al mesajelor de dragoste pentru România ale românilor din Cernăuți. Niciodată în viață emoția permanentă de atunci nu s-a mai repetat. Niciodată în viață nu am mai văzut atâta dragoste colectivă pentru România. De la scrisorile nearse din podurile strămoșilor români și liberi ai românilor din Cernăuți, de la tremurul din glas al bătrânilor care povesteau în parabole și mituri istoria românească a locului trăită cândva de ei, de la vorbele cu subînțeles la gesturi eroice și exemplare, toată recuzita de expresie a dragostei pentru România, într-un spațiu care dezavua această dragoste, mi s-a dăruit la Cernăuți (...) Am trăit acolo, la Cernăuți, timp de patru ani, într-o alertă etică permanentă – în alerta etică permanentă de a nu degrada această iubire, de a nu-i răspunde prea rece, prea surd, prea auster. Această alertă etică permanentă a făcut din anii de la Cernăuți o epică irepetabilă în viața mea și, poate, un exemplu de grație cum rar pot trăi diplomații în această lume, chinuită de demonii desubstanțializării”, Dorin Popescu, *op. cit.*, „Anii de grație și de creație din Cernăuți”, p. 262.
11. Au fost utilizate în volum 22 de documente editate și facsimile reprezentative pentru funcționarea oficiului consular, Florin Stan, *ed. cit.*, „Notă asupra ediției”, p. 13.
12. Căruia îi datorăm ideea volumului, organizarea cărții, consultarea surselor de arhivă, managerierea întregului proiect editorial.
13. Mircea A. Diaconu, *Cernăuți. Obiecte pierdute*, Editura Cartier, București, 2021, 272 p.
14. Deși le recunoaște.

MIRCEA DIACONU NI-L READUCE PE MIRCEA STREINUL CA PE-UN „MEȘTER MANOLE AL PROPRIULUI SĂU DESTIN”

Maria TOACĂ
Cernăuți

Cartea primită în miez de iulie de la profesorul Mircea Diaconu din Suceava îmi va sta încă multe zile în față până voi ajunge la ultimele pagini. Deocamdată o admir, în inimă fremătându-mi bucuria unei lungi și captivante lecturi ce mă așteaptă înaintea. La două date ale lui Mircea Streinul, 115 ani de la naștere și 80 de la moarte, Mircea Diaconu vine cu superbul volum de 566 de pagini din colecția „Moștenire” – *Mircea Streinul. Scrieri* (Întreprinderea editorial-poligrafică „Știința”, Chișinău). După *Cernăuți, obiecte pierdute* și *Ciprian Porumbescu. La marginea imperiului*, scriitorul și criticul literar, profesorul Mircea Diaconu, prorector al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, ne oferă o nouă carte a Cernăuților, în care a adunat selectiv creația de referință a celui mai de seamă scriitor al Bucovinei din perioada interbelică, și nu numai interbelică, dacă ne referim la proza sa. Făcând parte din elita iconarilor, Mircea Streinul este un nume de referință al scrisului din nordul Bucovinei „...care ar fi putut să fie pentru o sută de ani cel mai de seamă romancier al rusticului românesc”, cum l-a numit Camil Petrescu în necrologul publicat la trecerea lui Mircea Streinul în eternitate, 17 aprilie 1945, la vârsta de numai 35 de ani:

„– Îți iubești patria? / – Da! / – Și cum se cheamă patria noastră? – România”.

Pentru acest răspuns inocent, un copil din Cuciurul-Mare a plătit cu viața, fiind maltratat bestial de un wachmeister austriac. Romanul *Ion Aluion* din care am luat dialogul de mai sus, este axat pe un subiect real cu semnificație de simbol al suferințelor românilor bucovineni. Aceasta a fost prima carte a lui Mircea Streinul, pe care am găsit-o și care mi-a dezlănțuit o răsturnare de concepții, deschizându-mi ochii asupra incontestabilului adevăr: orice stăpânire străină, indiferent de nivelul civilizației ei, este demolatoare în destinul națiunilor. Romanul amintit nu-l vom găsi în volumul recent apărut, îngrijitorul culegerii, autor al studiului introductiv, notelor, tabelului cronologic și comentariilor, dând prioritate romanului mai greu de găsit – *Prăvălia diavolului*. Despre alegerea acestuia și altor creații literare, îngrijitorul volumului îmi scrie: „Sper să vă placă. Deși e doar un roman aici, e esențialul din fiecare domeniu: poezie, eseuri. După 1939, n-a mai apărut un volum cu poezia lui”.

Am fost și rămânem privați de moștenirea literară a lui Mircea Streinul, eliberat după 1990 doar parțial din anonimatul impus pe nedrept de conjunctura politică din perioada sovietică. În această situație, sper că nu sunt unica persoană din Cernăuți care am intrat în posesia volumului editat de Mircea Diaconu și că operele puse în lumină de exigentul critic literar vor completa marele gol în cunoașterea creației lui Mircea Streinul. Or, la Cuciurul Mare, satul său de baștină și locul unde s-a declanșat tragedia copilului Ion, condamnat la spânzurătoare de autoritățile austriece, n-a rămas nici boare de spirit românesc.

Odată cu anul 2020, nedrept de puțin consemnată a trecut cea de-a 110-a aniversare de la nașterea unuia dintre cei mai importanți scriitori, publiciști și patrioți români din Bucovina, Mircea Streinul (n. 2 ianuarie 1910). Așa suntem noi, românii de aici și din alte părți: nu uităm a-i cinsti cum se cuvine mai degrabă pe străini, dacă e să ne referim, bunăoară, la omagierea marelui poet înscris în literatura universală Paul Celan, care neîndoielnic, merită toate onorurile bucovinenilor. Destinul scriitorului este marcat de drama pământului pe care a călcat desculț, începând a parcurge veșnicia de la iubita sa vatră – Cuciurul Mare, localitate situată la numai 7 kilometri de Cernăuți. Iată ce scrie fiul acestei întinderi cândva românești, în primele pagini ale romanului *Soarele răsare noaptea*: „Când treci cu trenul prin Cuciurul Mare, nu poți bănuî întreaga frumusețe a acestui sat, cel mai întins din România.... Din vale pornesc o mulțime de drumuri, dintre care cele mai însemnate duc spre Storojineț, Camenca și Mihalcea... Mai departe, în dreapta apusului, se văd Cernăuții și dealul Țeținului, acela de pe care vin ploile, când văzduhul e limpede, multe turle și coșurile de fabrici dau orașului o ireală înfățișare de vis...”. Reținând că acest sat era „cel mai întins din România”, să cugetăm mai profund asupra următoarelor: „Sătenii din Cuciurul Mare sunt oameni de cinst și de răs nu-i fac decât cei câțiva venetici pripășiți pe acolo. Sutele de gospodării dovedesc, toate, dragostea de bună și trainică datină românească”. La momentul când au fost scrise aceste rânduri, Cuciurul Mare avea peste 10 mii de locuitori, din care 88,4% erau români, și doar 5,17% – ruteni (alte minorități: evrei – 2,17%, germani – 1,78%, polonezi – 1,26%). Potrivit datelor

din 2007, în același sat Cuciurul Mare din componența Ucrainei se numărau 6.053 de locuitori, din care mai mult de 99% erau ucraineni. La recensământul din 1989 s-au declarat români/moldoveni 1,25% (36 români+39 moldoveni).

În loc de vreo oarecare concluzie, pentru a cunoaște destinul românilor din Bucovina, precum și drama satului care a fost cel mai mare din România, atestat documentar în 1422 (parte din Principatul Moldovei), Mircea Diaconu ne propune să-l citim și să-l înțelegem în complexitatea sa pe Mircea Streinul, fondator al grupării literare „Iconar” și al revistei cu același nume. Până a trece la capitolul „Poezie” (selecție din volumele *Itinerar cu anexe în vis*, 1934, și *Opera lirică*, 1929–1939) recomand cititorilor să nu omită amplul, exhaustivul studiu introductiv, în care autorul reanimează atmosfera social-politică și culturală a provinciei Bucovina după Marea Unire. Menționăm că Mircea Diaconu definește trei teme fundamentale ce străbat căutările estetice ale scriitorului Mircea Streinul, de care se conduce în procesul selectării materialului grupat în capitolele: „Poezie”, „Texte programatice, memorialistice și reportaje”, „Proză”. Vom găsi în aceste pagini multe citate și trimiteri la surse, argumentate de faptul că semnatarul studiului, neavând pretenția exhaustivității, „nu-și propune să facă o istorie politică a Bucovinei din perioada interbelică, ci recurge la conturarea și ilustrarea acestei mișcări prin intermediul opiniilor formulate diacronic, în presa momentului și a locului. Deoarece, după cum mărturisește, „...lumea crede că totul e ideologie. Or, eu fac recuperare literară. Trebuie să avem acces la texte pentru a putea înțelege, explica, judeca”.

Așadar, suntem lăsați libertății de a trage concluzii și a ne formula propriile păreri despre acei ani, pe care noi, românii bucovineni din afara României, îi considerăm cei mai prosperi și mai fericiți în istoria Țării Fagilor. Mircea Diaconu, prin pasaje decupate din presa vremii, ilustrează divergențe politice dintre partide, frustrări și deziluzii, dezamăgiri de pe urma așteptărilor după unirea cu Patria-mamă. Astfel se argumentează firescul apariției unei noi generații, care milita pentru o recuperare energetică a identității românești, se pronunța împotriva elementului alogen în Bucovina, nutriend nemulțumiri și față de răceala arogantă a Bucureștiului. Prin cultura și conservarea spiritului românesc, bucovinenii se considerau o unitate distinctă, propășirea națională însemnând pentru ei sacrificii, regenerare etnică, păstrarea cu sfințenie a valorilor creștin-ortodoxe. Am impresia că acest detaliu („o problemă a Bucovinei în cultura românească”, despre care scria iconarul Liviu Rusu) se face simțit și astăzi, Bucovina reprezentând un spațiu mai patriarhal, un tărâm de basm al conservării tradițiilor față de centrul dat modernității.

Revelator este citatul ales din *Scrisoarea unui prieten de departe* a lui Mircea Streinul: „În Bucovina noastră străbătută de atâtea influențe venite și neavenite, e nevoie de un cult artistic făcut din elemente românești. Suntem hotărâți etnici, mai ales în nordul Bucovinei, și toți ne considerăm uzurpători acolo unde nu suntem decât vechi stăpâni. Numai o viață culturală superioară și românească ne va justifica definitiv. Or, mie mi se pare că suntem prea indiferenți în această privință, căci fragmentarea noastră în bisericiuțe și sfășierea noastră reciprocă, fie chiar pe planul valorilor estetice, ne păgubește”. Sunt atât de actuale aceste cuvinte, de parcă ne-au fost adresate nouă, românilor de astăzi. Din păcate, spre deosebire de generația lui Mircea Streinul, „sfășierea noastră reciprocă” nu se oprește doar la dispute privind valorile estetice.

SFÂRȘITUL LUMII SE AMÂNĂ, SUCEAVA SCRIE ȘI CITEȘTE!

Maria TOACĂ
Cernăuți

Cu fireasca, oportună pentru timpurile noastre provocare „Lectura în impas?”, în zilele de 22 și 23 mai 2025 la Suceava s-a desfășurat Salonul Internațional de Carte „Ama Mater Librorum” al Universității „Ștefan cel Mare” (USV) și al bibliotecii universitare. Sute de cărți reprezentând 50 de edituri, precum și universități din Republica Moldova, Ucraina, Tunisia, Camerun, însoțite de autorii lor și participanți (vizitatori) ce țin de tânăra generație, s-au întâlnit la Universitatea „Ștefan cel Mare” la ediția a XI-a a Salonului, invitând lumea la ora de citire. Să nu uităm a citi și din cărți, ne-a îndemnat în cuvântul de deschidere scriitorul dr. Mircea Diaconu, prorector al USV, coordonator al acestui extraordinar regal al cuvântului tipărit alături de directoarea Bibliotecii, dr. Sanda-Maria Ardeleanu. Oare chiar am ajuns la un atât de grav „impas al lecturii”? M-am întrebat cu disperare de multe ori, cele două zile aducându-mi, nu doar acolo în imperiul cărților, ci și după ușile salonului, un pic de liniște. Or, nu zadarnic se tipărește atâtea carte, frumoasă la privire și, neîndoielnic, interesantă prin conținut, care părea că nu mai încap în holul central al Universității, dar și în alte spații ale instituției. Oricât de mare îmi era dorința, a fost imposibil să le cuprind, să fiu de față la toate prezentările, fiind impusă să aleg, căci lansările aveau loc simultan în diferite spații.

Lăsând la o parte părerea de rău, voi consemna doar câteva din imensitatea celor ce merită să nu treacă neobservate, printre care impunătoarea prezență a Facultății de Medicină și Științe Biologice a Universității din Suceava. Bogata zestre editorială a fost etalată mai întâi de gazde, directorul Editurii Universității, conf. univ. dr. Victor-Andrei Cărcăle, ilustrându-și activitatea cu lansarea revistelor „Anadiss”, „Meridian Critic”, „Contribuția bibliotecii la afirmarea diversității culturale în spațiul românesc”, a volumului colectiv *Gândind asupra Estului Europei* și cărții *Pe fibra textului: 30 de lecturi complice* de Elena-Brândușa Steiciuc. Fiind a doua apariție a autoarei în ipostaza de critic literar, această carte, sunt sigură, se va bucura de căutare, deoarece, de rând cu cei mai de seamă clasici, întrunește cronici, impresii de lector la cele mai importante apariții ale scriitorilor zilelor noastre.

Cărțile lui Vasile Andru – o trecere de la trup la duh

De ce mor nemuritorii, unde se duc (dispar) ei? E întrebarea în jurul căreia s-a rotit evocarea scriitorului Vasile Andru, născut Andruhovici, în 1942, cu părinți refugiați în 1944 din partea Bucovinei rămasă în imperiul sovietic, după ce inima băștinei sale Băhrinești a fost tăiată în două. Vasile Andru s-a retras în opera sa, cărțile nu i-au dispărut odată cu stingerea scriitorului, învăluit de la naștere într-un început de taină/legendă. Despre karma scriitorului și taina ce l-a însoțit de la

venirea pe lume a povestit soția sa, Silvia Andruhovici. A lăcrimat neîncetat cerul cu ploi multe în acele zile, împrejur erau numai ape amare, iar părinții, care nu știau de impasul lecturii pentru că aveau în casă toate cărțile din lume adunate în una singură – Biblia, plângeau de bucurie că apele le-au adus un băiețel. Născut pe 22 mai, de ziua Sfântului Vasilisc, i-au pus numele Vasile. Viitorul scriitor și l-a luat de patron spiritual pe acest mucenic, care purta lanțuri de fier la picioare și cu răbdare de sfânt îndura durerea rănilor. Se înroșea calea cu sângele lui, arătându-le oamenilor cărarea dreaptă, se deschideau ușile temnițelor cu puterea rugăciunii sfântului. Așa și cuvântul scriitorului luminează cugete, deschide orizonturi, alină dureri...

Prezentat de Mircea A. Diaconu, care i-a menționat activitatea de cadru didactic în învățământul liceal și superior în anii tinereții, într-o perioadă când la Universitatea „Ștefan cel Mare” exista o echipă elită de scriitori, momentul dedicat lui Vasile Andru s-a remarcat prin frumoase, emoționante aduceri aminte și din partea scriitorilor suceveni Dumitru Brădățan și Constantin Hrehor. Simbolică coincidență sau poate a fost un semn providențial că s-a vorbit despre cărțile și personalitatea lui Vasile Andru chiar în ziua nașterii, când ar fi împlinit 83 de ani, și a sărbătorii Sfântului Mucenic Vasilisc, ce ne duce cu gândul la martirajul românilor din nordul Bucovinei. Așadar, întâlnirea-reîntâlnirea cu Vasile Andru a reprezentat una din marile bucurii ale Salonului, sub o cupolă ce-i proteja starea de rai pe care nu credea că o va pierde.

O chemare de a păstra starea de rai lăsată de Dumnezeu pământului a venit de la medicul-scriitor Nicolae Dărămuș, în cadrul expunerii și dezbaterii sub semnul întrebării „Creierul de maimuță, stăpânul nostru?”, subiectul vizând comportamentul uman autodistrugător și distrugător al Terrei, dar și căile de auto-vindecare. Întâlnirea cu scriitorul Nicolae Dărămuș a fost însoțită de lansarea noii ediții a cărții sale *Distinsa fiară* (editura Alexandria Publishing House, Suceava, 2024), prezentată de prof. univ. dr. Mircea A. Diaconu.

O cronică tristă – Țara de după gratii

Cu o avere notorie, ca și la precedentele saloane „Alma Mater Librorum”, s-a prezentat Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, instituția care și-a celebrat acum doi ani un centenar în slujba cărții. Cu bibliotecara dr. Anișoara-Nina Dumitrov în

calitate de moderatoare, echipa și-a etalat realizările recente, începând cu revista „Scriptum”, prezentată de către managerul Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava, dr. Gheorghe-Gabriel Cărăbuș, și continuând cu lansările cărților apărute sub prestigioasa egidă a Bibliotecii Bucovinei. În acest context, dr. Alis Niculică, șef de birou, a vorbit despre protagonistul lucrării sale, *Un intelectual, un destin frânt. Mihai Polocoșeriu, profesor și primar al Sucevei* (editura Mega, Cluj-Napoca, 2024), și a lansat volumul recent, pe care l-a îngrijit, *Țara de după gratii* de Eugen Dimitriu (Editura Accent Print, Suceava, 2025). Nelipsită, ca întotdeauna, la standul Bibliotecii Bucovinei am întâlnit-o pe doamna farmacistă Maria Olar, președinta Fundației Culturale „Leca Morariu”. Prezența i-a fost motivată de faptul că noul volum, la editarea căruia a contribuit și despre care a povestit doamna Maria Olar, valorifică manuscrisul și alte documente încredințate Fundației. Menționăm că la ediția din anul trecut a salonului Fundația condusă de Maria Olar a lansat *Vinovăția perpetuă* (editura Heruvim, Pătrăuți), carte ce cuprinde primul manuscris descoperit de cercetătoarea Maria Olar printre hârtiile primite de la fiica lui Eugen Dimitriu. Volumul a fost distins cu premiul „Micaela Ghițescu” al Fundației Culturale „Memoria”, București, pentru cea mai bună lucrare de memorialistică. Dacă *Vinovăția perpetuă* este o cronică a evenimentelor de după 1954, prin care a trecut autorul după eliberarea din închisoarea Aiud, *Țara de după gratii*, după cum remarcă îngrijitoarea ediției, dr. Alis Niculică, e un document cutremurător prin ineditul informațiilor despre închisorile Suceava, Văcărești, Jilava, Pitești, Târgu Ocna și Aiud. Prin infernul acestora a trecut tânărul Eugen Dimitriu în anii 1948–1954. Astfel, împreună cu Alis Niculică și Maria Olar, descoperim că și România, spre care, după 1940, românii noștri își îndreptau cu riscul vieții speranțele și pașii, a fost pentru mulți oameni cinstiți o „țară după gratii”.

Ca în Grădinile Mănăstirii, înfloresc cărțile Mușatinilor

Venind de la Cernăuți la actuala ediție a Salonului „Alma Mater Librorum” numai cu o singură carte, m-am alăturat prietenilor suceveni de la Grupul Editorial Mușatinii, fiind, ca și în anii trecuți, primită cu brațele deschise. În prima zi i-am avut de vecini pe prietenii de la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” – directorul Gabriel Cărăbuș, dr. Alis Niculică, doamna Maria Olar, păstrătoarea memoriei lui Leca Morariu și celorlalți membri ai renumitei familii. Cu asemenea oameni m-am simțit și eu ca într-o unită familie, mai cu seamă că le-am avut aproape pe monahiile stavrofore Gabriela Platon, a doua stareță a Mănăstirii Voroneț, și Elena Simionovici, ambele nume cunoscute pe ogorul literelor, maica Elena fiind și președinte de onoare al Societății Scriitorilor Bucovineni.

Am mai avut un motiv fericit de comuniune cu acest nume minunat, așa cum sunt și cărțile editate de Grupul Editorial Mușatinii. După cele două volume *Dulce de Suceava. Amar de Cernăuți*, 2014 (o mărturie a unității de limbă, suflet și cultură a Bucovinei), *Dulce-amar de Bucovina*, 2018 (cartea Centenarului, purtătoare, ca și cea anterioară, a imaginii unei „Cruci” de Dany-Madlen Zărnescu, lucrarea originală aflându-se în Biblioteca „Petru Comarnescu” a Sfintei Mănăstiri Voroneț), și a treia carte a noastră – *Crai nou pe cerul Bucovinei*, scrisă la două mâini cu Doina Cernica, poartă sigla Editurii Mușatinii. În răstimpul oferit Bibliotecii Bucovinei și Editurii Mușatinii, dr. Alis Niculică a vorbit cu sufletul pe buze despre *Crai nou pe cerul Bucovinei*, cartea fiind un ecou al neuitatului An Ciprian Porumbescu, promovat memorabil de universitarul sucevean Neculai Barbă, care a susținut părintește tipărirea manuscrisului.

Prezentând realizările recente ale editurii, scriitoarea Doina Cernica a făcut trimitere la ecoul istoric și semnificația cuvântului Mușat, care înseamnă frumos. Așa sunt toate cărțile scoase la lumină de Doina Cernica, așa adăuga eu la modestia autoarei, care s-a prezentat și la acest salon cu un bogat rod editorial. Sub auspiciile Mănăstirii Voroneț a apărut o nouă ediție îmbogățită a volumului *Grădinile Mănăstirii*, ilustrată cu tablouri din opera artistei plastice Dany-Madlen Zărnescu. Regretata artistă a fost readusă în grădina cărților și cu volumul *Ca o zi a vieții*, îngrijit de Doina Cernica (editura Mușatinii, Suceava, 2024). Cărțile Mănăstirii Voroneț, noile apariții ale Doinei Cernica (am în vedere cea mai recentă – *Printul cu flori de crin*) sunt aducătoare de calde și desăvârșite bucurii. Ca despre o mărturisire a frumuseții și un dar de iubire au vorbit despre aceste cărți măicuțele scriitoare de la Voroneț, artista plastică Lucia Pușcașu, dr. Alis Niculică. Recunoștința mea se îndreaptă spre directorul bibliotecii Universității Suceve, dr. Sanda Ardeleanu, și către toate colaboratoarele bibliotecii care au avut grijă să „cânte cucul” și la Suceava. Mai concret și pe înțeles spus, le mulțumesc pentru posibilitatea de a lansa volumul *Cântă cucu-n Cernăuți* – despre destinul românilor din nordul Bucovinei, precum și a face să fie auzit glasul unor oameni care mai speră și cred într-un neam unit.

Dimineața celei de-a doua zile a Salonului s-a deschis sub egida aniversării a 150-a a Universității Naționale „Yurii Fedkovici” din Cernăuți și prin lansarea cărților editate în 2024 de Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți (editura „DrukArt”), prezentate de scriitorul Ștefan Hostiuc, profesorul Ștefan Purici, prorector la USV, lectorul universitar dr. Marin Gherman, care a pus în valoare și revista „Glasul Bucovinei”, nr. 1-2 (Institutul Cultural Român, 2024).

Imaginea salonului – zâmbetul doamnei Sanda-Maria Ardeleanu

Cred că nu doar eu, ci și ceilalți participanți din an în an la saloanele Alma Mater Librorum, se întreabă cu mirare cum reușește directorul Bibliotecii Universității „Ștefan cel Mare”, prof. dr. Sanda-Maria Ardeleanu, în cele două zile cât stau deschise ușile Salonului, să fie prezentă pretutindeni, în toate sălile, pe la toate standurile unde au loc lansări și discuții în jurul cărților! N-am reușit s-o întreb nici de data aceasta, însă, chiar dacă reușeam, ce avea să-mi spună mai mult decât vedem la fiecare ediție, simțindu-i căldura și grija de a acorda atenție și onorurile cuvenite fiecărui aducător de veste bună referitor la înmulțirea tezaurului de carte. De rând cu importanta-i activitate științifică în domeniul lingvisticii, analiza discursului, promovarea francofoniei, o prioritate a vieții profesorului universitar Sanda-Maria Ardeleanu rămân saloanele de carte, în care scânteiază, ca antidot la nepăsare, ca o confirmare a dragostei de lecturi, firava speranță că totuși cărțile rămân. Fără ezitare, iau zâmbetul gazdei ca imagine a actualei ediții – o marcă de cea mai înaltă calitate.

Mioara Gafencu – mai aproape de viață, mai departe de moarte

Nu mă îndoiesc că pe parcursul a patru decenii de serviciu credincios pe tărâmul educației tinerei generații, iar în ultimii 25 de ani și de consacrare creației literare, profesoara Mioara Gafencu din Fălticeni a avut parte de omagieri și aplauze, s-a bucurat de nenumărate ori de prețuirea și dragostea oamenilor cărora le împărțea din bunătatea, energia sufletului, căldura inimii. Însă cred că momentul omagial de la ediția actuală a salonului de carte al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava le-a întrecut pe toate. Momentul „In memoriam Mioara Gafencu”, s-a prelungit mai

mult de o oră, ceea ce nu se încadrează în tiparele Salonului. Numărul participanților fiind mare, în cele două zile ale Salonului fiecare dispune de cel mult jumătate de oră pentru prezentarea cărților și luări de cuvânt. Mioara Gafencu, însă, trecută din decembrie 2024 în constelația celor nemuritori, a beneficiat de timp nelimitat. Adică, cei adunați de cărțile și amintirea ei în sala ce poartă numele profesorului Mihai Iacobescu au depănat amintiri, au vorbit fără limite de timp despre mersul vieții și frumusețile din creația Mioarei Gafencu. Cu acest prilej am văzut-o într-o lumină nouă pe prof. de română Eleonora Bulboacă, moderatoarea întâlnirii, care, împreună cu

amfitrioana Salonului, dr. Sanda-Maria Ardeleanu, au pregătit scenariul, ne-au purtat, demonstrând și o sentimentală poveste filmată, pe drumul de lumină al regretatei dispărute. Recunoștința Fălticenilor a fost exprimată prin prezența unui grup mare de prieteni, discipoli ai ființei scumpe inimilor lor, păstrate cu dragoste în amintiri. E impresionant să auzim cum despre o doamnă venerabilă, adormită întru Domnul la vârsta de 87 de ani, se vorbește ca de o persoană tânără, energică, înnobilită de vise și energie creatoare. Așa a fost, așa continuă să trăiască în inima Fălticenilor și în cărțile sale autoarea care a scris monografia Colegiului Național „Nicu Gabe” la aniversarea a 150-a a acestuia și a înveșnicit istoria orașului în volumele *Foșnet desfrunzit* și *Case de pe Strada Mare*, lucrări axate pe râvna de a păstra vie memoria locurilor și personalităților fălticenene. Atrăgând copiii la munca de cercetare și creație, și-a luat de coautori pe fiul Sorin și fiica Dana, editând împreună volumul *Vasile Ciurea și Dimitrie Leonida. Dimensiunile timpului*. După ce a plecat de la Colegiul „Nicu Gane”, viața i-a fost ca un șir de cărți, rămânând aceeași prezență vie în mijlocul colegilor și tinerilor. Ea, care și-a construit un model din valorile proprii, nu putea fi singură, trebuia să dăruiască, să împartă tot ce avea mai bun. Cu multă căldură și-au amintit soții Ardeleanu cum i-a convins Mioara Gafencu că cel mai bun loc pentru ei este la Suceava. Despre profesoara care toată viața le-a numit „fetele mele” au vorbit Maria Crețu, Maria Mitocaru, coautoarea unei cărți despre farmaciști. „Credeam că profesoara coboară de undeva de sus, nu ne-o imaginam ca pe o ființă pământească”,

a mărturisit Eleonora Bulboacă, cu durere că de-acum într-adevăr e plecată sus și nu va mai coborî să-și încurajeze fetele. Dar nici băieții nu erau lipsiți de bunăvoința ei, fapt evocat de Cosmin Bența, directorul Colegiului, și alți foști elevi.

„Găsea întotdeauna partea bună a oamenilor și a lucrurilor. Sculptorul Ion Irimescu și scriitoarea Mioara Gafencu au ridicat Fălticenii pe pedestalul unei capitale culturale”, a susținut scriitoarea Doina Cernica, repetând după doamna Sanda Ardeleanu că era o plăcere să treci prin Fălticeni, deoarece numai gândul că poți să-ți întâlnești pe această luminoasă ființă te atrăgea la drum.

Clipe de bucurie de la cuvântului scris cu inima ne-a dăruit maica stavroforă Gabriela Platon, a doua stareță a Mănăstirii Voroneț, care a citit un fragment dintr-un recviem dedicat de scriitoarea Mioara Gafencu celei dintâi starețe a Mănăstirii revigorate, stavrofora Irina Pântescu. În plutirea pioaselor amintiri am văzut fericirea din ochii profesorului Mihai Iacobescu, istoricul care a dăruit Universității comoara sa de selecte cărți. Sala ce-i poartă numele a fost cea mai bună alegere pentru pomenirea unei personalități încununată de noblețe, cum a fost și a rămas Mioara Gafencu în lumina amintirilor, în melodia dulce a flautului de care nu se desparte maestrul Puiu Crețu, în florile de pe răzoarele Fălticenilor și în toate ce bucură sufletele oamenilor buni.

De la București a luminat candela „Memoriei”

Și la București „Memoria” arde viu, la fel ca în inimile românilor înstrăinați din nordul Bucovinei. O știu de mult timp de la întâlnirile cu regretata Micaela Ghițescu, care a preluat conducerea revistei „Memoria” de la fondatorul Banu Rădulescu. De câțiva ani mă întâlnesc cu membre ale Fundației „Memoria” la saloanele de carte ale Bibliotecii USV. M-am bucurat și la actuala ediție de revederea cu Oana Ichim, secretar general de redacție al revistei, cu scriitoarea Cristina Chirvasie și regizoarea Grațiana Lăzărescu, ambele realizând un foarte necesar proiect pentru păstrarea memoriei – „Revoluția modelelor”. Ediția a XI-a a Salonului a fost deosebită pentru Fundația Culturală „Memoria”, care a participat în calitate de invitat de onoare și a fost distinsă cu Diploma de Excelență. Anul 2025 este marcat de împlinirea a 35 de ani de activitate a Fundației și editarea celui de-al 130-lea număr al revistei. Axându-și prioritățile pe nevoia de modele, colecția Fundației se îmbogățește cu noi volume, la Salon fiind prezentat volumul IV al colecției „Revoluția modelelor”, editat sub auspiciile Memoriei – *Anticamera învierii*. De asemenea, în cadrul dezbaterilor, a fost transmis mesajul redactorului-șef al revistei Cosmin Budeancă și s-a propus vizionarea filmului *Suflet interzis*, regia aparținând Cristinei Chirvasie. Înmanându-le bucureștenilor Diploma de Excelență, prima doamnă a salonului, dr. Sanda Ardeleanu, le-a mulțumit pentru Cărți, Filme și Memoria prezentă în tot ce face acest inimos colectiv. Mai ales, merită să le mulțumim pentru că ne înrădăcinează încrederea în existența unor modele din timpurile noastre.

Ascultând discursul scriitoarei Cristina Chirvasie, gândul mă purta la drumul revistei „Memoria” din București până la românii din Cernăuți. Mă răscoleau simțirile și emoțiile de la prima întâlnire cu regretatul director al Memoriei, Micaela Ghițescu. Când particip la momente de comemorare a victimelor regimului totalitar din nordul Bucovinei, în virtutea profesiei de ziarist sau în calitate de prim-vicepreședinte al Societății „Golgota” a românilor din Ucraina, iau cu mine și câteva numere ale revistei „Memoria” din colecția mea. Nu e ușor drumul „Memoriei”, ca revistă, spre

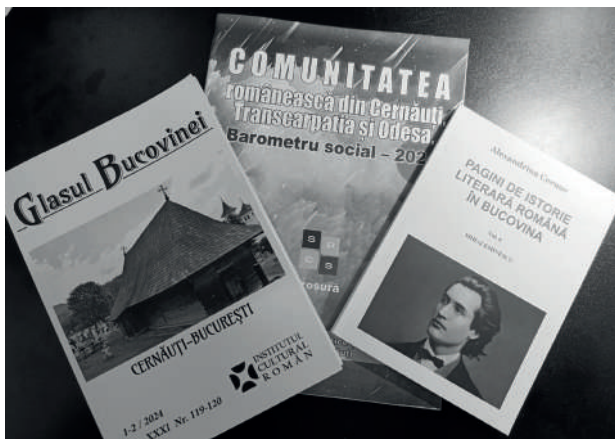
Cernăuți. Este pusă și ea la încercări, asemenea memoriei din inimile noastre. Ca să-i fie mai blânde vămile, am parte de o temeinică punte de trecere, revista ajungând la mine direct din mâna prietenei de la Suceava, scriitoarea Doina Cernica. Îmi revine în amintire memorabilul nostru drum la București, dornice de întâlnirea cu entuziaștii editării pe parcursul a trei decenii a revistei și cu cei care fac apostolat pentru ca nici o jertfă, nici un sacrificiu în numele libertății și descătușării „gândirii arestate” să nu rămână în anonimat.

Întâlnirea la saloanele de carte din Suceava cu membrele Fundației „Memoria”, scriitoarea Cristina Chirvasie și regizoarea Grațiana Lăzărescu, îmi provoacă de fiecare dată duioase evocări ale primei întâlniri la Cernăuți cu Micaela Ghițescu. Era 2011, an marcat de împlinirea a șapte decenii de la deportările în masă ale românilor din ținutul Cernăuțului. Ne aflam în preajma sărbătorii graiului matern, într-o perioadă când Limba Noastră cea Română era strâmtorată, dar nu în chingile în care se află în timpul de față. Atunci, la originala manifestare „Respirări”, inițiată de scriitoarea Doina Cernica din Suceava, alături de monahiile de la Sfânta Mănăstire Voroneț, dr. Gabriela Platon și scriitoarea Elena Simionovici, pentru prima dată a venit un sol deosebit din București – scriitoarea și traducătoarea din portugheză Micaela Ghițescu, decorată pentru asidua ei activitate pe tărâmul traducerilor cu distincții de stat din partea Braziliei și Portugaliei. Din selecta echipă făcea parte și scriitorul Radu Mareș, sosit de la Cluj-Napoca să-și lanseze la Cernăuți proaspăta realizare editorială *Când ne vom întoarce*, operă apreciată ca cel mai bun roman al anului 2010. A fost o extraordinară întâlnire în Bucovina înstrăinată a „Memoriei”, revista gândirii arestate, din București cu cel mai bun roman românesc al anului 2010 și cu partea de cer a Albastrului de Voroneț.

De la și despre românii din Cernăuți

Din noianul de evenimente ce ne-au făcut viața națională mai luminoasă în zilele neobișnuit de reci ale lui Florar 2025, cu nesfârșite ploi și tristețea războiului din Ucraina, revin la Salonul de Carte de la Suceava, unde a strălucit și raza cărții din Cernăuți. E un miracol că, nu în înfloritoarea perioadă românească, ci acum, în timpuri crepusculare pentru cultura și limba română, la Cernăuți apar cărți românești de autori români, mărturie că în nordul Bucovinei există, totuși, o continuitate a valorilor naționale. Există în pofida tuturor obstacolelor, greutăților și condițiilor neprielnice culturii românești, în ciuda neprietenilor care au alergie la scrisul și vorba românească. În realitate, reușita cărților se datorește în exclusivitate statului român care, în cadrul proiectelor finanțate prin Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, susține și activitatea editorială a societăților naționale românești. Mai activi decât toți, dar și favorizați în virtutea profesionalismului, sunt în această privință liderii Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți, care, avându-i în frunte pe președintele dr. Cristinia Paladian, șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică a UNC, vicepreședintele dr. Eugen Patraș, scriitorul și criticul literar Ștefan Hostiuc, dispun de un solid potențial intelectual. De câțiva ani, Centrul beneficiază de finanțări pentru realizarea proiectului „Scriitori Români din Cernăuți”, colecția îmbogățindu-se cu noi titluri de carte. La ediția a XI-a din acest an a Salonului Internațional „Alma Mater Librorum”, Ștefan Hostiuc a reprezentat Editura DrukArt cu 5 volume apărute în 2024, care au ajuns deja la inima cititorului din nordul Bucovinei: Arcadie Suceveanu, *Poezii pentru (când suntem) copii*; *Opera poetică* de Ilie T. Zegrea; *Opera*

poetică de Vasile Tărățeanu; la fel de important pentru cunoașterea proceselor istorice prin care au trecut românii din Bucovina și trece acum minoritatea românească din Ucraina fiind volumul de memorii al lui Leon Țopa *Amintiri și portrete din Cernăuțiul interbelic*, precum și *Românii din Ucraina: teme, probleme, dileme*, în care Ștefan Hostiuc și-a adunat publicistica din ultimul pătrar de secol.

E o carte pentru generațiile viitoare – așa aș numi eu volumul de publicistică al lui Ștefan Hostiuc. Or, tot ce a adunat autorul din cele publicate în „Glasul Bucovinei”, „Mesager bucovinean” și alte reviste, ne sunt cunoscute, pentru că le-am trăit, le-am suferit, pentru că rana lor e încă vie. „Golgota Bucovinei: masacre, refugii, deportări”; „Comunitatea românească din Ucraina și politicile care-i clatină identitatea”; „Învățământul în limba română și noile politici de strâmtorare a școlii naționale ca instituție”; „Cultura ca instituție sau jocul de-a cultura”; „Multiculturalismul de paradă și realismul monocultural”; „Literatura Bucovinei fracturată ca provincia însăși”; „Societatea civilă și nevoițele comunității românești din Ucraina” – sunt subiectele care ne răscolesc și trezesc permanente neliniști. În calitate de redactor-șef al revistei „Mesager bucovinean”, Ștefan Hostiuc a vorbit și despre cele patru numere din 2024.

N-a lipsit de la această ediție nici regretata noastră Alexandrina Cernov prin prezentarea revistei „Glasul Bucovinei”, preluată de dr. Marin Gherman, scriitor, politolog, lector la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava. Marin Gherman a dus la bun sfârșit și culegerea *Pagini de istorie literară în Bucovina. Mihai Eminescu*, vol. 4, din colecția inițiată de Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române. Din lucrările personale, în calitate sa de cercetător al proceselor social-politice, a venit cu broșura *Comunitatea românească din Cernăuți, Transcarpatia și Odesa. Barometru social – 2024*, editată sub egida Institutului de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți, pe care îl conduce.

La fiecare ediție a Salonului de Carte din Suceava un loc onorabil îl ocupă Universitatea Națională „Yurii Fedkovici” din Cernăuți, parteneră a Universității „Ștefan cel Mare” la multe activități culturale. În anul jubiliar, marcat de aniversarea a 150-a de la inaugurare, UNC (în persoana conf. univ. dr. Mykhailo Zushman și bibliotecarei Stela Malanchuk) s-a prezentat cu o bogată colecție de apariții editoriale, printre care impunătorul volum al dr. Antonie Moisei *Dimitrie Dan – neostenit investigator al istoriei și etnografiei Bucovinei*, monografie în limba ucraineană.

Și dacă tot am inserat această relatare sub genericul „Cărți din Cernăuți, despre românii noștri”, nu pot să nu amintesc momentul rezervat volumului meu *Cântă*

cucu-n Cernăuți, apărut la editura cernăuțeană „Misto” cu susținerea Guvernului României prin DRP, mulțumindu-i pentru aprecierea cu de-asupra de măsură prieteniei Doina Cernica, scriitoarea din Suceava care ne este mereu aproape.

Doina a stat lângă mine, bucurată că avem tocmai două zile împreună, însoțindu-mă prin holurile Universității și pe străzile Sucevei. Împreună am admirat cărțile expuse pe standurile Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, ale Editurii Crimca din Suceava, ne-am oprit la diversitatea de volume atrăgătoare ale Librăriilor Alexandria Suceava...

Pentru pacea lumii, la Dorohoi apar cărți despre război

Ziua a doua a Salonului a început cu discursul directorului Institutului Național „Bucovina” din Rădăuți al Academiei Române, dr. Marian Olaru, care a pus în valoare studiul cercetătorului științific Bogdan Petru Nicolici din cel mai recent număr al periodicului „Analele Bucovinei”, publicație ce apare în pofida întârzierii fondurilor necesare editării. Prorectorul USV, dr. Ștefan Purici, care și-a început activitatea științifică la Institutul „Bucovina”, a avut onoarea să-l prezinte pe Mircea Irimescu, autorul celor trei volume ale monumentalei lucrări *Universitari în/din Bucovina* (editura Print, Suceava, 2024). Un cuvânt aparte despre această dificilă trudă de aproape un deceniu a avut autorul, inspirat și de speranța sa, sub egida Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (pe care a condus-o timp de 22 de ani), să ducă mai departe seria de asemenea cărți, adevărate *Dicționare și documente din Bucovina*.

Salonul de la Suceava e un fericit prilej de a ne întâlni și lega temeinice prietenii cu oameni care ni se aseamănă în tot ce înseamnă dragoste de carte. Am avut deosebită plăcere de a-l întâlni și anul acesta pe directorul editurii Prospexi din Dorohoi Doru Pogoreanu. Colonel în retragere, domnul Pogoreanu acordă prioritate editării cărților cu tematică istorică, în special despre arta militară și memorii din anii de război. Editura Prospexi a expus un stand bogat, lansând și câteva cărți noi, atenția participanților fiind atrasă de cea mai recentă – volumul *România în război: 1916–1918* (autor Alexandru Ioanițiu), care se axează pe istorisiri documentare. Din aceeași tematică face parte și *Jurnalul de război* al preotului militar Marin Dumitrescu, un cutremurător document despre dramele ostașilor români pe Frontul de Est. Incitant, de pe pozițiile de sociolog și analist politic, dr. Marin Gherman a vorbit despre

volumul *Portrete ale viitorului – 2040 de cuvinte pentru anul 2040* (coordonator Doru Pogoreanu). Ce este viitorul, suntem pregătiți să ne confruntăm cu schimbările galopante ce ne așteaptă? Sunt întrebări la care poate fi găsit răspunsul în prezentul trăit astăzi, dar și întorcându-ne în trecut. O altă întrebare mai mult retorică este dacă putem controla sau opri evoluția tehnologică? Oricine ne-ar spune că nu se mai poate. Oricum, chiar dacă ar exista mijloace de a o supraveghea, la ce bun s-o ținem în frâu, dacă azi deja trăim în viitor. „De-a pururi ziua cea de azi”, vorba Poetului. Mereu ne zbatem între ieri și mâine, iar viitorul pentru mulți poate să nu mai vină într-o țară unde războiul răpește zilnic tinere vieți. Războiul din Ucraina este strigătul ce încheie cartea. De-ar fi auzit, să se sfârșească acest blestemat război.

Cu această dorință, dar și cu regretul că n-am asistat la noutățile Editurii Crimca, lansate de directorul preot Ștefanel-Stelian Ciurciun, nici la luările de cuvânt ale doctorului în științe medicale, Mihai Ardeleanu, referitor la cel mai recent număr al revistei „Bucovina Medicală” și la personalitatea dr. Alexandru C. Pavel, nici ale prof. univ. dr. Florin Pintescu și dr. Elena Pintilei de la Biblioteca Bucovinei, precum nici la întâlnirea cu dr. Gina Puică, prefatoarea cărții *Marele război* de Nicolae Roșca, pun punct la această cronică, dar rămân deschise ușile Salonului. Las ușile deschise pentru că n-am cuprins nici pe departe toate lansările de carte și prezentarea de proiecte care ne inspiră încrederea că impasul în care se află lectura poate fi depășit.

INIȚIATICA DRUMETIE DIN ZILELE PATIMILOR PÂNĂ ÎN SĂPTĂMÂNA LUMINATĂ

Maria TOACĂ
Cernăuți

E greu să umbli pe pământ (oamenii nu pot să trăiască) fără acel etern vis al sufletului ce se numește primăvara Învierii. Dacă se întâmplă să simțim că nu o avem aproape, dacă ne doare sufletul, cel mai bun tratament e să lăsăm totul baltă și să pornim la drum. Undeva departe sau chiar aproape de noi vom găsi acea unică, dorită mângâiere, pe care sufletul o caută. Primăvara aceasta, pentru prima dată în viață, am sărbătorit Sfintele Pași departe, într-o altă lume. Pentru prima dată de când am făcut primii pași nu am fost după noaptea Învierii la mormintele neamurilor adormite în cimitirul de la vatra natală, așa cum e obiceiul la baștina mea Boian. O umbră de regret mi-a lăsat și lipsa de la pitorescul Festival Pascal „Lumina Învierii – Bucurie și Speranță”, organizat de Serghei Poclitar, președintele Asociației „Boianul Bucovinei” și proaspăt director al Casei de Cultură din comuna Boian. Însă drumul spre împlinirea unui vis și chiar dincolo de cele visate mi-a atenuat părerile de rău, dăruindu-mi revelatoare bucurii.

Miercurea Mare în spațiul de sacralitate al Ipoteștilor

Nu m-am gândit la satul natal al lui Eminescu când am ales să trecem vama pe la Probotești, mai mult din simplul motiv că trecerea e mai ușoară. Ipoteștii ne-au ieșit în cale pe neprins de veste. Țineam drumul spre *S-acel rege-al poeziei*, atât de elogios cântat de Eminescu. Dar se putea oare să nu ne oprim „la răsăritul falnic” la care s-a închinat apusul bardului de la Mircești! În miercurea Săptămânii Patimilor, zi încărcată de cutremurătoare semnificații biblice, am văzut cum vine lume bună la Ipotești, să ungă cu mir rănile cristice ale Poetului, să ispășească păcatul trădării mai veche decât cea a lui Iuda pentru 30 de arginți. Aici toate sunt parcă mai altfel: cerul mai azuriu, lacul mai albastru, frunza de salcâm mai dulce și sfinții din bisericuța familiei căminarului ne privesc cu ochii triști, ca simbol al destinului tragic al Poetului. Mulți ne vedem sufletul în pridvorul Casei de la Ipotești, așa cum filozoful Constantin Noica, cel care l-a definit pe Eminescu drept omul deplin al culturii române, a izbutit să-și vadă

aievia visul vieții sale – facsimilarea manuscriselor Poetului, căci numai acolo lada cu rățăitoarele sale caiete și-a găsit apostoli de credință. Din lecțiile ce se învăță perpetuum la Ipotești am însușit una mai importantă decât toate – cea a umilinței față de marile valori și creatorii lor.

La Mircești, prin farmecul dulce al lui Vasile Alecsandri

Trebuia să ne oprească din drum și această casă la un mic popas, ca să respirăm odată cu poetul: „O! Minune, farmec dulce! / O! Putere creatoare / În oricare zi pe lume / iese câte-o nouă floare..”. Iată că am ajuns în raiul lui Vasile Alecsandri, la conacul său de la Mircești, cel construit în 1867, locul unde poetul și-a trăit ultimii 22 ani de viață și unde odihnește în eterna pace, fiind înmormântat în biserița-mausoleu din apropierea casei, lângă părinții săi Elena și Vasile. Ascultând concertele din luncă, aici și-a scris încântătoarele pasteluri și mirificele legende. Din pridvorul acestei case a răsărit *Dumbrava Roșie*. Casa este al doilea muzeu literar din Țară, deschis în 1928, după Bojdeuca lui Ion Creangă. Întreaga viață a bardului se perindă în fața vizitatorilor. La intrare ne întâmpină bustul, iar dintr-un tablou ne privește vesel poetul. Manuscrise, fotografii, documente, mobilier autentic, piese vestimentare, cărți... Pianul amintește de farmecul serilor, căminul – de gura sobei la care se nășteau legendele. O expoziție ne introduce în opera literară și activitatea folcloristică a scriitorului. O întreb pe muzeografa Ionela Spiridon de cele trei vitrine cu omagiile aduse lui Alecsandri – de la Eminescu („Ș-acel rege-al poeziei...”), de la „Junimea” (Era sărbătoare când venea Alecsandri la „Junimea”) și cea dedicată premiului oferit de Societatea limbilor romanice din Montpellier, în 1878, pentru *Cântecul gîntei latine*. Aflu că nu mai sunt după renovarea de acum cinci ani. De asemenea, nu vom întâlni nici fotografiile actorilor care au dat viață personajelor din dramaturgia lui Alecsandri, multe din exponate fiind preluate de Muzeul Național din Iași.

Cârdul de ciori m-a pus să-l caut printre umbrele conacului și pe Vasile Porojan, pe acel pui de țigan, tovarăș de joacă al viitorului poet „veșnic tânăr și feric”. Faptul că unul era progenitură de șatră, copil de rob, iar celălalt descindea din viță de neam ales, fiind fiu de vornic, nu-i împiedica să trăiască precum frații-gemeni și să se aventureze în fel de fel de bazaconii: făceau arce de nuiiele cu săgeți din șindrilă, aruncau pietre în acoperișul bisericii Sf. Ilie din Mircești, luau cu asalt stoguri de fân, furau mere și pere din livezi străine... Așa l-am găsit pe puiul de țigan în pitoreasca evocare a lui Alecsandri: „Am pierdut în zilele trecute un tovarăș de copilărie care purta un nume mai mult de șatră decât de salon, căci se numea Porojan! El a fost unul din robii noștri, țigan lingurar de soiul lui, însă pitar de meserie. Mărturisesc că m-am

simțit cuprins de-o adâncă mâhnire când am aflat că el s-a mutat cu șatra pe ceea lume, ca mulți din contemporanii mei, boieri, țărani și țigani, cu care m-am încălzit la soarele Moldovei timp de jumătate de secol și mai bine! Am pierdut în Vasile Porojan pe cel de pe urmă martor al începutului vieții mele, rivalul meu în jocul de arșice și în azvârlitura de pietre pe deasupra bisericii Sfântului Ilie din Iași, vecină cu casa părintească. Valurile lumii și treptele sociale ne-au despărțit de mult unul de altul; eu înălțându-mă pe scară mai până în vârful ei și el rămânând jos fără a putea pune piciorul nici măcar pe întâia treaptă; însă acum 50 de ani eram amândoi egali dinaintea soarelui, fiind deopotrivă pârliti de dânsul, și formam o pereche nedespărțită de cum răsărea lumina zilei până ce apunea. Poamele din grădină nu apucau niciodată a se coace din cauza noastră, căci amândoi știam a ne acăța ca veverițele pe vârfurile cele mai nalte ale copacilor roditori. Evreii nu mai îndrăzneau a trece pe strada casei noastre din cauza zburătăirilor de pietre cu care îi împroșcam”.

După moartea părinților, poetul i-a eliberat pe toți robii țigani. Frumoasă i-a fost ziua când, din balconul casei de la Mircești, a declarat țăganilor adunați că sunt liberi! Că nu li se vor mai lua copiii pentru a fi crescuți și deprinși ca servitori în casa boierească și pot să meargă unde le place fără oprire din partea nimănui. Din amintirile lui Alecsandri aflăm că peste șase luni s-au întors cu toții la Mircești, goi, bolnavi, morți de foame, înghețați de ger, și au căzut în genunchi cu rugămintea să-i primească iar robi ca în vremurile cele bune...

Porojan însă nu împărtăși soarta celorlalți țigani. Devenit liber, el se duse să-și împlinească meseria lui de pitar. Dar într-o zi tovarășul său de copilărie s-a întors slăbit, îmbătrânit, rugându-l să-l primească a fi pitar la Mircești și jurând că voiește să moară unde s-a născut. Prietenul din copilărie l-a primit, l-a îmbrăcat din cap până-n picioare, i-a promis și o leafă bună, i-a dat o odaie în ogradă. El s-a instalat și după două zile s-a făcut nevăzut împreună cu un cal al vătafului! Avea, totuși, dor de libertate acest Vasile Porojan, căci nu degeaba și-a început viața lângă un viitor rege al poeziei!

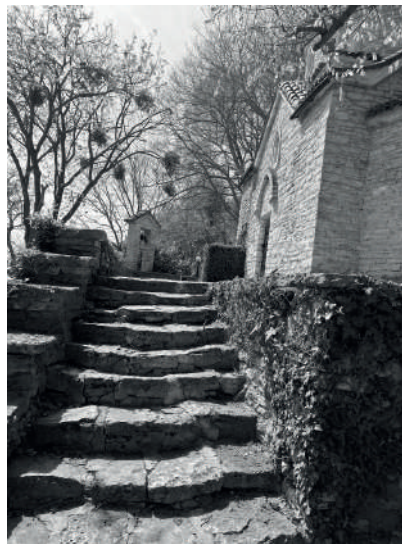
Aproape de ultimul dor al lui Eminescu

Pentru a ajunge mai repede la Balcic, puteam alege un drum mai scurt, însă ne-am dorit un popas la Constanța. În liniștea serii ne-am odihnit melancolia la ultimul dor al lui Eminescu, am respirat aerul de la marginea mării. Din leagănul copilăriei de la Ipotești, cu codrii aproape, am urmat un drum de dor prin țara lui Eminescu și a noastră. Deși ora era târzie și aveam drum lung înainte, am zăbovit pe malul mării, admirând superba clădire de curând renovată a Cazinoului scăldat în lumini albastre. Am căutat și statuia poetului rebel Ovidiu, osândit să-și petreacă tinerețea pe țărmul pustiu și sălbatic, despre care scria că gerul îi făcea țurțuri în barbă, și chiar vinul îngheța. Nu pot să-mi imaginez de ce era atât de amărât poetul latin Ovidiu, când eu am cutreierat atât de fericită prin Constanța, ca într-o oază de paradis, încântată de căldura strălucitoare a bijuterii a România.

La țărmul de vis al Reginei Maria

De câte ori am trecut, pe diferite căi și prin diferite vămi, din Romania în Bulgaria, gândul mă purta spre Balcic. De multe ori mi-am zis că nu e departe și mi-am dorit să ajung la castelul Reginei Maria, un tărâm creat de Ea însăși, despre care spunea: „Balcicul pentru mine a devenit un colț de liniște și odihnă, unde mă duc

să-mi înmăpătez sufletul și trupul. Balcicul este casa mea de vis, inima mea”. Am ajuns să văd aievea visul Reginei în preajma Sfintelor Paști din această primăvară, pășind prin micul paradis al României Mari de odinioară, cu pietate și tainicul fior despre care mărturisea Marea Doamnă a României. De la casa de bilete, de la intrare, impresionează vorbirea românească a personalului. Și în interiorul muzeului, la intrare și prin săli, supraveghetorii ne-au vorbit în română. Înțeleg că la mijloc e interesul de a atrage turiști români, totuși e plăcut și aș vrea să cred că bulgarii o fac și din respect pentru această bijuterie primită ca o mană cerească de la români. Legenda spune că Regina a descoperit acest loc pitoresc pe țărmul înalt al Marii Negre în 1925, în timpul unei plimbări prin Dobrogea, și a avut o presimțire

că locul acesta a așteptat-o întotdeauna, că ea a trăit tot timpul în așteptarea lui. Atunci s-a îndrăgostit la prima vedere de locul unde a dorit să-și înfiripeze un cuib al liniștii, castelul fiind numit și „Cuibul liniștit”. Găsindu-și refugiu pentru suflet, Regina Maria a înălțat și un paraclis pentru reculegere. În paraclisul ortodox „Stella Maris” a dorit să-i rămână inima. Dacă simțiți că vă lipsește inima Reginei alinătoare a românilor răpuși de suferințe, veniți la castelul ei de la Balcic.

I-am simțit durerile în revărsarea apelor, în mireasma florilor de la Balcic, deși inima ei a ajuns la palatul Pelișor și sângerează acolo, la locul unde a bătut ultima dată, frântă de-atâtea nevoi ce au năpăstuit poporul pe care l-a iubit și l-a apărut cu neasemuit devotament și curajul voievozilor români de până la renașterea României Mari.

Istoria castelului este dramatică, asemenea destinului Reginei. În 1944 a fost devastat și prădat de armata sovietică, iar în 1950 castelul a fost transformat în casă de odihnă pentru activiștii partidului comunist bulgar. Peste zece ani, în 1960, castelul a fost transformat în muzeu, iar Parcul cu mii de specii, amenajat de Maria României, a devenit o minunată grădină botanică.

Fabuloșii cactușii din grădina castelului

Pe timpul Reginei Maria crinii erau florile favorite în luxurianta Grădină ce face parte din complexul Palatului de la Balcic. Se spune că Regina iubea crinii mai mult decât pe oricare alte flori și toate aleile erau dantelate cu acest simbol al purității. Acum, în zilele însorite de primăvară, spre Grădină sunt așternute covoare de lalele, iar atracția și priveliștea fabuloasă ne grăbesc pașii spre cactuși. Nu știu dacă și ei erau iubiți atât de mult, însă colecția de cactuși de dimensiuni uriașe, pe o suprafață de o mie de metri pătrați, este unica în Europa, după cea din Monaco. Din 1955 Grădina a fost luată în custodia Universității din Sofia, însă românii care o vizitează vor simți pretutindeni duhul, spiritul creativ al Reginei, așa cum de altfel și pe întregul teritoriu al complexului marcat de o simbioză de stiluri. Toate construcțiile – poduri, fântâni,

trepte, vile, paraclise – îmbină diferite stiluri, ca o mărturie a credinței suveranei în existența unui singur Dumnezeu și dorinței de unitate a întregii omeniri. Pentru a ajunge la castel, am coborât și am urcat sute de trepte pe poteci abrupte, am trecut podul de piatră, numit și Puntea Suspinelor, din fața cascadei, care, cică, desparte și apropie două lumi – una aducătoare de liniște și relaxare corpului, iar alta plină de emoții și răscoliri inimii. Ca în orice castel din vechime, aici respiră legendele învăluite în mistere. Se spune că, dacă treci Puntea Suspinelor cu ochii închiși, obsedat de o dorință, visul se va împlini numaidecât.

Dacă ajungeți acolo, să vă plimbați și pe Aleea Secolelor din Grădina lui Alexander. Această alee este formată din 20 de pietre de moară, fiecare reprezentând simbolul unui secol din istoria omenirii. Regina o numea Aleea Secolelor și a lăsat prin testament ca la fiecare secol nou să se adauge câte o piatră de moară. Coloanele albe din grădină au fost primite în dar de la regele sârb Alexander, ginerele Reginei Maria. În această grădină crinii dragi reginei se găsesc peste tot – în lucrarea de pe Fântâna de Argint, în frescele de pe Capela „Stella Maris”, în tablourile pictate de stăpâna castelului...

Până la „Stella Maris”, construită de Regina Maria în anul 1932 pentru rugăciuni și pentru inima ei, m-am reținut cel mai mult pe Puntea Suspinelor, cu o dorință mare. La ce m-am gândit vă voi mărturisi atunci când mi se va împlini gândul.

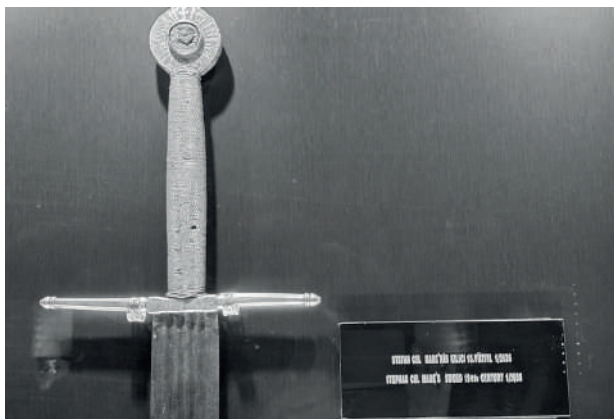
La Înalta Poartă, unde voievozii aduceau tribut pentru domnie

Trebuia să mi se întâmple și a treia călătorie la Cornul de Aur, ca să le zic celor ce pornesc încolo, dar mai întâi mie, că degeaba vii la Istanbul dacă nu vizitezi Palatul Topkapî, unul dintre cele mai atrăgătoare obiective turistice ale uriașei metropole. Am reușit doar la a treia vizită să cutreier o bună jumătate de zi teritoriul imens al muzeului care timp de patru secole a fost reședința sultanilor otomani – din 1465 până în 1865, când i-a luat locul Palatul Dolmabahce. Am umblat prin curțile interioare, prin numeroasele săli încărcate de un lux orbitor, însoțită de ecouri ale istoriei neamului nostru. Aici, la Sublima sau Înalta Poartă a Țarigradului, veneau voievozii Moldovei și Munteniei cu saci de bani, plătind tribut pentru câțiva ani de domnie. Aici cădeau capetele domnitorilor care nu împlineau poftele mereu crescânde ale sultanilor, aici se săvârșeau mari trădări de frați, de părinți, de credință. Dar nu toți voievozii se supuneau suveranilor otomani. Ștefan cel Mare, în cei 47 ani de domnie, numai la sfârșitul vieții a plătit un bir modic Înaltei Porți, acceptând suzeranitatea Imperiului Otoman pentru a păstra autonomia politică internă a Moldovei. Poate și de aceea stă sabia sa la loc de cinste în sala de arme a Palatului, ca semn de respect pentru verticalitatea Domnitorului. Pe viteazul Vlad Țepeș refuzul de a plăti tributul impus l-a costat viața. Și primul domnitor martir Miron Barnovschi a fost decapitat pentru refuzul de a-și jefui poporul. Unii plăteau pentru ca poporul să-și păstreze dreptul la credința străbună, iar alții își prădau nemilos țara, dornici de putere și ca să nu-și piardă scaunul. Despre Aron Vodă cel Cumplit, cronicarii vremii scriu că a plătit Porții un milion de galbeni pentru doar patru ani de domnie – 1591–1595. Astăzi toate bogățiile acaparate din țările odinioară supuse strălucesc în colecții prețioase de bijuterii, tablouri, covoare, mobilier de epocă, porțelanuri, arme și multe alte splendori aflate sub protecția patrimoniului UNESCO.

De 400 de ani stă sabia lui Ștefan cel Mare în fosta reședință a sultanilor otomani

Întâi am visat, dar, din 2004, când i-am văzut replica la Mănăstirea Putna, mi-a încolțit dorința să mă apropiu cu privirea de sabia cea adevărată. M-am convins nu o

dată că visele se împlinesc dacă există mare dorință. După vreo jumătate de oră de stat la coadă la casa de bilete și vreo trei ore de plutire prin splendorile muzeului Topkapî, am intrat în Sala Armelor. Special, ca să-mi prelungesc plăcerea emoțiilor, am lăsat la urmă această sală în care se află sabia lui Ștefan cel Mare. De patru sute de ani stă într-o încremenită semeție

sabia apărătorului creștinătății, dăruită voievodului Moldovei de Papa Sixt al VI-lea după bătălia de la Vaslui, în semn de recunoștință a biruințelor Domnitorului în lupta cu otomanii. Față de celelalte arme din metal nobil, incrustate cu pietre scumpe, sabia lui Ștefan cel Mare și Sfânt este simplă. Arma Domnitorului nostru are mânerul în formă de cruce și este împodobită cu juvaierile biruințelor și credinței creștine. Căci Ștefan și-a apărât pământul nu numai cu ascuțișul sabiei, ci și cu crucea de aur a credinței. Pe mânerul sabiei strălucește stema Moldovei cu inscripția „Ștefan cel Mare” și simbolicul cap de bour.

În 2004, la marea sărbătoare de la Putna, când Mănăstirea a comemorat împlinirea a cinci secole de la moartea Marelui Ștefan, au participat și primele persoane ale României. Premierul de atunci, Adrian Năstase, înmânând mânăstirii replica sabiei lui Ștefan cel Mare, a anunțat despre disponibilitatea Turciei de a restitui României această relicvă. De atunci am tot așteptat să ajungă sabia la București. Și, probabil, nu doar eu, ci foarte mulți români au nutrit această speranță. Astăzi, după ce am văzut râuri nesfârșite de oameni la muzeul Topkapî, mă gândesc că, poate, acolo stă mai bine, la mai mare cinste și în mai mare siguranță.

Ți se învâрте capul prin Palatul Dolmabahce

Amețitoare splendori au încremenit în palatele sultanilor otomani din Istanbul. Aș zice ca în poveștile noastre că la soare te poți uita, dar la ele ba! Însă, oricât de impresionată aș fi rămas, mai port ceva în inimă: nu-i frumos ce e frumos, da-i frumos ce-mi este mai drag mie. Așa mi-am zic, făcând o paralelă între două palate domnești. La o distanță de numai două zile am vizitat reședința ultimilor sultani ai imperiului otoman, Palatul Dolmabahce din Istanbul, și reședința regală din București – Palatul Cotroceni, despre care, deși se spune că se aseamănă, nu le-am sesizat asemănarea.

Palatul Dolmabahce, bijuteria arhitectonică a Bosforului, a fost construit în 1843–1856, fiind cea mai mare și mai luxoasă reședință a sultanilor: 15.000 de metri pătrați numai construcții, 285 de camere, plus băile, holurile și anexele. În palat se împletește abundența de lux oriental a celor șase sultani care l-au locuit

(ultimii conducători ai Imperiului Otoman) cu rafinamentul occidental. Dolmabahce se aseamănă cu palatele imperiale franceze și vieneze, ceea ce-i face pe vizitatorii români să găsească elemente de comparație cu Palatul Cotroceni, care este de dimensiuni mult mai modeste, dar și de o eleganță incomparabilă cu grandoarea uluitoare a anturajului sultanilor. La Dolmabahce vom vedea cea mai mare sală de bal din lume. Fiecare sală are un stil aparte al mobilierului, covoarelor, draperiilor, care armonizează perfect între ele. Printre comorile unice este candelabrul de cristal de 4,5 tone din Sala Mare de Ceremonii (Muayede) cu o suprafață de 2 mii de metri pătrați. Candelabrul de producție engleză, de asemenea cel mai mare din lume, atârna la înălțimea unui bloc cu 12 etaje. Taie respirația faimoasa scară ce duce spre această sală. E în stil baroc, cu balustrade din cristal. Prin toate respiră istoria Turciei. De Ramadan aici era adus de la Palatul Topkapî tronul sultanului, care primea onorurile prinților și ambasadurilor acreditați. În această sală a fost primit împăratul Franz Joseph. Primul parlament al Imperiului Otoman și-a ținut ședința inaugurală în 1877 sub aceeași cupolă. Și tot aici a fost proclamată Republica Turcă. Pe unul din pereții sălii este expus discursul tipărit al lui Mustafa Kemal Atatürk, artizanul Republicii. Mustafa Kemal Atatürk a folosit Palatul ca reședință prezidențială și aici și-a dat ultima suflare, în anul 1938. Trupul neînsuflăit a fost depus în sala Muayede, ca toată Turcia să-l poată omagia pe marele său reformator.

În interiorul Palatului este strict interzis să se facă filmări sau fotografii. Orice încercare este imediat oprită de supraveghetori. Am încălcat de câteva ori restricțiile, însă pe cele mai multe le-am „fotografiat” cu ochii. Sub geamuri securizate sunt expuse doar o parte din bogățiile sultanilor: arme incrustate cu diamante, bijuterii, veselă din aur, argint, platină, porțelan, cristal și turcoaz. În sala de bibliotecă se află cărți în turcă, arabă, franceză, germană, engleză. Una dintre cele mai importante este sala de rugăciune (Mescid), decorată cu arabescuri și citate din Coran. Din tavanul camerei de rugăciune atârna un candelabru din sticlă de Murano (Veneția), iar în nișa care indică Mecca, echivalentul altarului creștin, pe rafturi se află apa din fântâna pietrei Kaaba din Mecca. Un interes ispititor pentru vizitatori prezintă haremul sultanului. Salonul Vișiniu, tapetat cu material din mătase în nuanțe de roșu, ne deschide camera sultanului din cadrul haremului. Aici sultanul își primea soțiile și copiii, precum și alți membri ai dinastiei. O cameră specială, foarte luxoasă, având un mobilier deosebit cu desene aidoma mozaicului, era destinată favoritei sultanului.

Începută de la Turnul cu Ceas și terminată sub briza răcoroasă a Bosforului, călătoria prin magnificul palat ne răscolește și triste amintiri istorice. Și nu doar nouă, ci, probabil, și cetățenilor Turciei, Dolmabahce fiind martorul destrămării imperiului. Construcția lui a costat cinci milioane de lire de aur otomane, ceea ce a provocat instabilitatea financiară și a grăbit prăbușirea imperiului.

Sfinții creștinătății în Biserica Chora, astăzi moscheea Kariye

Căutând în Duminica Învierii urmele bizantine și ale credinței noastre în lumea musulmană de astăzi a fostului Constantinopol, am ajuns și la Biserica Sf. Mântuitor din Chora. Aș fi stat mult mai mult în acest lăcaș creștin ortodox, despre care n-am știut nimic până acum, însă pentru turiști programul se încheia la ora 18.00. Documentându-mă, am aflat că biserica a fost înălțată în sec. XI, pe locul unei mici mănăstiri construite de Constantin cel Mare în sec. IV. Nu mă lăsa inima să plec, însă timpul înclina spre seară și la ora șase trebuia să începă rugăciunea musulmanilor, căci

din octombrie 2020 biserica a fost prefăcută în moschee. Sfinții creștini au rămas la locul lor, însă doar pentru vizitatorii-turiști, nu și pentru închinarea ortodocșilor. Totuși, deși intrăm ca într-un muzeu, nu se poate să nu simțim sfințenia și suferințele locului. De fapt, biserica Mântuitorului din Chora a fost transformată în moschee încă în sec. XVI, apoi, peste patru secole, a devenit muzeu, iar din 2020 i

s-a dat iarăși destinație de moschee. Oricum, e bine că în interior s-au păstrat frescele bizantine și rugăciunea de seară a musulmanilor e în împăcare cu chipurile sfinților creștini.

Cu lacrima credinței creștine am umblat prin moscheile otomanilor și la prima călătorie la Istanbul, în 2020, anul când „Sfânta Sofia”, cea mai mare Catedrală a Bisericii Ortodoxe a Constantinopolului, prin decizia președintelui Turciei a redevenit moschee. Legenda spune că în seara zilei de 28 mai 1453, împăratul Constantin al XI-lea a primit pentru ultima oară Sfânta Împărtășanie în măreața sa operă creștină – Catedrala „Sfânta Sofia”. Peste câteva ore, mii de turci aveau să cucerească orașul. Intrând în Catedrala Ortodoxă, au declarat-o prima moschee a noii capitale a Imperiului Otoman. Cică, atunci când otomanii au năvălit în sfântul locaș, preoții aflați la slujbă au luat Sf. Potir și s-au îndreptat către un zid care, deschizându-se, i-a făcut dispăruți până la ziua când în Catedrală se va oficia din nou Sfânta Liturghie. Cu această legendă, cu poveștile auzite în casa părintească, la ora de vârf a lalelelor, am parcurs drumul lung spre patria acestor divine potire florale, spre o lume de la care mi-au rămas legende înspăimântătoare. De la bunica mea Ioana am auzit întâia oară despre carul cu două proțapuri. Din cauza invaziei turcilor, românii de pe meleagul Moldovei își făceau căruțe cu două proțapuri, căci altfel nu aveau chip să întoarcă, pe drumurile foarte înguste, carele. În poveștile tatei turcii, mereu bătuți de Ștefan cel Mare, nu erau atât de grozavi și de temut, locul lor fiind ocupat de cotropitori mult mai perfizi de la Răsărit, care, spre deosebire de otomani, părea că n-o să se retragă în vecii vecilor... Întâlnirea cu Istanbulul mi-a oferit, pe lângă misterioasa atingere de o istorie turnată în tiparele legendelor, și un prilej de a căuta urmele credinței noastre creștine, pentru care cu 300 de ani în urmă au primit moartea de mucenic Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi și vistiernicul Ianache Văcărescu.

Cu inima pulsând de emoții am intrat în marea catedrală „Sfânta Sofia”, numită și Aya Sofia, Hagia Sofia – măreața zidire a lui Constantin cel Mare. Din 29 mai 1453 și până în 1931, cât a fost transformată de musulmani în moschee, arta creștină a fost distrusă, acoperită cu straturi de tencuială, dar n-a dispărut fără de urmă. Marele miracol a reapărut peste secole, în 1935, când Catedrala a fost declarată muzeu și de

pe mozaice a fost curățat stratul de tencuială, reapărând frescele cu chipul lui Iisus Hristos și al Maicii Domnului. Lăsați de ghidul pe jumătate bulgar, pe jumătate turc în liberă plutire să ne scufundăm în atmosfera serilor de Paști ale împăraților bizantini, când totul respira cu rugăciune creștină, privirile ne-au încremenit la Fecioara Maria cu Pruncul în brațe, în acel loc simțind mai puternic ca oriunde o lumină ocrotitoare din ochii înlăcrimați ai Sfintei Născătoare. Am căutat și alte lacrimi ale ortodoxiei, în primul rând, biserica „Sfânta Paraschevi”, pe care Constantin Brâncoveanu a reconstruit-o din temelii pe banii săi. Aflată în posesia ortodocșilor greci, ea servește astăzi comunității românești din Istanbul.

Am luat lumină cu românii din Istanbul

După popasul de la Sublima Poartă și câteva ore de uluitor periplu prin Palatul Dolmabahce, am ajuns la locul cel mai căutat de mine în Istanbul – Biserica „Sfânta Muceniță Paraschevi” a comunității ortodoxe române din Turcia. Pe la ora opt seara, la intrarea în curtea sfântului locaș am găsit poarta încuiată și nici țipenie de enoriaș creștin prin preajmă. Nu departe mi-a atras atenția o femeie cu o fetiță, care scoteau ceva de vânzare. Mare mi-a fost bucuria când le-am auzit vorbind românește. „Am

ouă și pascăute înfrumusețate cu zefir. Sunt proaspete, le-am copt ieri”, și-a lăudat vânzătoarea „marfa”. Fiind primii cumpărători, am primit pe deasupra un pahar calduș de compot și o felie de cozonac. Vânzătoarea, cu frumosul nume Veronica, mi-a spus că e de etnie găgăuză de sub Comrat, din Republica Moldova. Când vorbește de baștina sa, Veronica nu uită să spună că e chiar din Sadâc, satul vestitului Nicolae Sulac. S-a căsătorit cu un turc, trăiește de mulți ani la Istanbul, dar se ține de credința de-acasă. Cât am stat de vorbă cu Veronica, cineva a deschis poarta. În fața Bisericii am întâlnit o doamnă din Sighișoara, stabilită și ea în lumea musulmană. Câteva minute mai târziu a apărut încă o doamnă, care m-a liniștit, încredințându-mă că slujba va începe aproape de miezul nopții și că vor veni să se bucure împreună de lumina Învierii, ca în fiecare an, mulți români. Pentru români acest sfânt locaș de cult, reconstruit din temelie în 1682, cu donații făcute de domnitorul martir Constantin Brâncoveanu, este un loc sfințit de sublimul jertfei.

Nicicând până la această sfântă sărbătoare a Învierii Mântuitorului n-am simțit atât de profund, înduioșător până la lacrimi, ce înseamnă să fii român departe de casă, peste mări și țări, într-o lume străină de credința noastră. În această primăvară am auzit în noaptea Învierii cum bat clopotele la Istanbul, am întâlnit sute de români care au luat lumină și au cântat împreună cu părintele Vlad „Hristos a înviat!”. La biserica „Sfânta Muceniță Paraschevi”, care poartă și hramul Sfinților Brâncoveni, am trăit miracolul Învierii cu suflarea românească din lumea musulmană. Am văzut cu câtă grijă și evlavie păstrau oamenii flacăra focului haric, am văzut copilași cum duceau focul alături de părinți. Chiar și la stații de autobuz, și în transportul public Istanbulul în acea noapte a fost luminat de candelile românilor. Hristos a Înviat și este viu pretutindeni!

Prin sobra elegantă a saloanele de la Cotroceni

Ce poate fi mai plăcut sufletului unui român din afara Țării decât să se trezească dimineața la București, cu Palatul Cotroceni în față. După vânturile reci ale Bosforului, Bucureștiul ne-a primit în brațele unui soare mângâietor, cu dor mistuitor. Soarele – de la Dumnezeu, dorul – de la inima mea. Și, deoarece în toate aceste zile ale sărbătorilor pascale am călătorit prin istorie, am urmat același drum și la București, începând ziua cu o vizită la Palatul Național Cotroceni. Am ales această destinație mai mult pentru Regina Maria, a cărei aură m-a însoțit la castelul regal de la Balcic. Ora fiind matinală, precum și prima zi de lucru după minivacanța de Paști, vizitatorii puteau fi numărați pe degete. Doar câțiva străini ne-au apărut în cale, încât am umblat nestingherit prin toate saloanele, beneficiind de permisiunea de a fotografia și a contempla în liniște relicvele istoriei.

În biblioteca regelui Ferdinand și la Cărturești, cu gândul la cea mai de folos zăbavă

În pofida atmosferei de sobrietate, un spațiu apropiat sufletului la Palatul Cotroceni, în care aș fi dorit să pășesc dincolo de linia permisă, a fost cel al Bibliotecii. Și mai interesantă întâmplare – ca vizita la Cotroceni să coincidă cu Ziua Internațională a Cărții. România nu e printre țările campioane la citit, dar se vede că regele care a întregit Țara iubea cărțile. Nu știu dacă auzise sau nu de vorbele cronicarului Miron Costin, însă presupun că și pentru Majestatea Sa cititul era o frumoasă și de folos zăbavă. În biblioteca regală se numărau peste 5 mii de volume, prioritate având cele de botanică, o mare pasiune a lui Ferdinand. Spațiul bibliotecii s-a păstrat intact, neatins chiar nici de marele cutremur din 1977, care a zguduit capitala. Astăzi ansamblul din două niveluri, cu mobilier de epocă, deține 2.500 de volume din colecția regală.

De la Cotroceni drumul cărții m-a dus pe Lipscani. Era încă devreme pentru marea de oameni cu agitația specifică străzii. Nici în somptuoasele palate ale otomanilor turci n-am rămas atât de impresionată și orbită în fața frumuseții, ca în librăria Cărturești de pe Lipscani. Dacă aș trăi la București, mi-aș petrece duminicile în acest spațiu de paradis, care nu e numai al cărții, ci mai întâi de toate al oamenilor pasionați de carte, de artele frumoase, amatori de cafele, ceaiuri, dulciuri, mai pe scurt, de toate ce farmecă ochii și aduce încântare sufletului.

O gură de rai din epoca fanariotă a Țării Românești

Nu mi s-a întâmplat vreodată să trec prin București fără ca pașii să nu mi se oprească la biserica ortodoxă Stavropoleos din centrul vechi al capitalei, cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil. Există o atracție divină către acest vechi lăcaș de închinare, înveșmântat în aură brâncovenească. Și cum să nu te oprești la importantul monument de arhitectură, dacă numai aici răsună, „în ison”, muzică neobizantină, sau măcar pentru o clipă de reculegere și pace sufletească. E liniște divină, un binecuvântat tărâm de rai în jur, deși biserica ne vine din timpurile stăpânirii fanariote (a doua domnie în Muntenia a lui Nicolae Mavrocordat) – o epocă nefastă în istoria românilor. Biserica Stavropoleos (Orașul Crucii) și mănăstirea de lângă ea au fost construite de un călugăr grec Ioanichie (viitor mitropolit) în curtea hanului său. De-a lungul timpurilor, construcția a fost zdruncinată de cutremure, îndeosebi turla a căzut, fiind restaurată la începutul sec. XX. Hanul și mănăstirea au fost demolate mai înainte, pe la finele sec. XIX.

Călătorind puțin prin istorie, e interesant să cercetăm situația politică de când a fost ctitorit valorosul monument arhitectural de astăzi, poposind în perioada zbuciumată, când turcii trimiteau domnitori greci din Fanar în cele două Principate Românești, ce-și pierduseră orice influență în plan extern. Este perioada de slăbire și a imperiului otoman, când Transilvania intră sub dominația habsburgică, iar Dimitrie Cantemir – în alianță cu țarul rus Petru cel Mare, alianță sortită unui mare eșec. Tot în acei ani, încercarea lui Constantin Brâncoveanu de a obține sprijin de la Viena contra turcilor se termină tragic la Constantinopol – cu decapitarea sa, a celor patru fii și sfetnicului său, Ianache Văcărescu. Partea bună e că în a doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat este finalizată, în 1724, ctitoria monastică de la Văcărești, care avea o tipografie, o școală grecească și o valoroasă bibliotecă. Din păcate, aceste valori n-au rezistat, ansamblul monastic Văcărești fiind demolat prin anii 1986–1987.

Am stat și de data aceasta la „masa tăcerii” din curtea bisericii Stavropoleos, luminată de recunoștință și mulțumire Domnului pentru dăruirea doritelor reveniri.

Să te plimbi prin inima Bucureștilor și să nu treci pe la „Caru’ cu bere” ar fi o crimă. Noi am trecut, și nu doar cu văzutul. Cu vreo sută de ani în urmă i-am fi întâlnit acolo și pe Coșbuc, și pe Caragiale, și pe Delavrancea, și pe Goga... Se zice că obișnuiau să ia masa la restaurantul localului. Dar iată și una din întâmplările hazlii ale vremii: „A fost o berărie care s-a remarcat prin noblețe și rafinament, prin lipsa fețelor de masă. Aici puteau intra și un om simplu, de pe stradă, dar și un magistrat. Petrecerile țineau câteodată până dimineața. Într-o seară, trei cheflii nu s-au mai dat duși decât dimineața. Au chemat o birjă să-i ducă acasă, însă au încurcat adresele și s-au întors la berărie. Aici li s-au pus bilețele cu adresa în piept”.

Din statisticile mai recente am aflat că în prezent mai bine de o treime din clienții localului sunt străini. Interesant ar fi să aflăm în ce categorie statistică ne-am încadra noi, românii din Cernăuți.

(Cernăuți-Constanța-Balcic-Istanbul-București-Cernăuți)

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bukovina or relating to authors from Bukovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned. Studies or essays shall extend to a maximum of 25-30 pages and shall include a summary (1/2 – page) in Romanian and English. Materials shall be typed up using Microsoft Word. Texts in electronic format can be sent via e-mail as attached documents.

Articles that have not been drafted correctly in Romanian with all the necessary diacritical marks and handwritten texts and summaries will not be considered for publication. The drafting of manuscripts shall follow the standards laid out by the 2007 edition of *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, and the 2005 edition of *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, Editura Univers Enciclopedic. Proposed articles that have been wholly or partly published in other reviews and those that do not have the pertinent academic content and up-to-date and relevant bibliographical apparatus shall be rejected.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence. Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, indicating the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position.

Photographs (illustrations, drawings, figures, tables) shall be produced using the appropriate computer programmes and shall be in black and white, with a contrast suitable for print publication. Abbreviations and acronyms shall be explained where they appear for the first time in the body of the text.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications (academic title, position, place of work, country, contact details: telephone, e-mail etc.), in order for these to be presented within the issue.

Acces online: www.icr.ro și <https://bibliotecacernauti.com>

The address of the editorial offices

Chernivtsi, Ukraine:

Institute of Political Studies and Social Capital
Eduard Rais Street, No. 10/15

Tel. mobil Ukraine: +380660943108; +40755604196

Editor-in-chief: Marin Gherman

E-mail: maringherman2014@gmail.com; c.paladian@gmail.com
mariatoaca.cv@gmail.com

Postal address: Eduard Rais Street, No. 10/15 (for „The Voice of Bukovina” review)
Chernivtsi, 58002, Ukraine

Bucharest, Romania:

The Romanian Cultural Institute (for „The Voice of Bukovina” review),
Aleea Alexandru, nr. 38
011824 Bucharest, Romania
Tel. (+40)0317.10.06.34
Fax: (+40)0317.10.06.07

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitați să ne trimită studii originale de istorie, literatură și cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparținând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferințe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însoțite de un rezumat (1/2 – 1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25-30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word, 14 pt. Textele vor fi prezentate în format electronic (CD, stick) sau pot fi trimise prin e-mail, ca fișiere atașate.

Studiile care nu sunt tehnoredactate corect în limba română, cu semnele diacritice respective, cât și cele scrise de mână nu vor fi luate în discuție spre publicare. Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic. Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate parțial sau integral în alte reviste, cele care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conținutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari și va fi urmat de numele autorului și orașul de reședință. Referințele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind așezate la sfârșitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, indicând pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziția a doua. Este acceptată referirea în text la numele autorului amintit în bibliografie, cu indicarea anului apariției lucrării.

Fotografiile (ilustrațiile, desenele, figurile, tabelele) se vor realiza cu programe informatice respective, în alb-negru, cu un contrast accesibil publicării. Abrevierile și acronimele se explică atunci când apar pentru prima dată în corpul textului.

Autorii sunt rugați de asemenea să ne transmită și câteva date esențiale despre activitatea lor științifică și publicațiile mai importante (titlul științific, funcția, locul de muncă, localitatea, țara, datele de contact: telefon, e-mail etc.), pentru a le prezenta la sfârșitul volumului.

Revista poate fi citită online pe: www.icr.ro și <https://bibliotecacernauti.com>

Adresele redacției:

Cernăuți, Ucraina

Institutul de Studii Politice și Capital Social
str. Eduard Rais, nr. 10/15

Telefon mobil, Ucraina: +380660943108; +40755604196

Redactor-șef: Marin Gherman

E-mail: maringherman2014@gmail.com; c.paladian@gmail.com

mariatoaca.cv@gmail.com

Adresa poștală: str. Eduard Rais, nr. 10/15, (pentru revista „Glasul Bucovinei”)
Cernăuți, 58002, Ucraina.

București, România

Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei”)

Aleea Alexandru, nr. 38,

011824 București, România

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

Bun de tipar: 2025
Apărut: 2025
Traducător: Iuliana Luceac
DTP: Marin Gherman